

COMISIA PREZIDENȚIALĂ PENTRU POLITICI PUBLICE DE
DEZVOLTARE A AGRICULTURII

**CADRUL NAȚIONAL STRATEGIC
PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A
SECTORULUI AGROALIMENTAR
ȘI A SPAȚIULUI RURAL
ÎN PERIOADA 2014 – 2020 – 2030**

-CADRUL NAȚIONAL STRATEGIC RURAL-

Abrevieri

ADS	Agenția Domeniilor Statului
ANAF	Agenția Națională de Administrare Fiscală
ANCPI	Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară
ANCS	Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică
ANIF	Administrația Națională a Îmbunătățirilor Funciare
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANPC	Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor
ANSVSA	Autoritatea Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor
APDRP	Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit
APIA	Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură
APM	Agenția pentru Protecția Mediului
ASAS	Academia de Științe Agricole și Silviculturale
AUAI	Asociația Utilizatorilor de Apă pentru Irigații
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BIM	Biroul Internațional al Muncii
BM	Banca Mondială
BNR	Banca Națională a României
BRIC	țările Brazilia, Rusia, India, China
CD	cercetare-dezvoltare
CDI	cercetare- dezvoltare-inovare
CE	Comisia Europeană
CESAR	Acronim pentru Proiectul “Completarea Sprijinului Financiar acordat de Uniunea Europeană pentru <i>Restructurarea Agriculturii în România</i> ”
CIF	Cost, Insurance and Freight
CIS	CIS – Comunitatea Statelor Independente
CRPCIS	CRPCIS – Centrul Roman pentru Promovarea Comerțului și Investițiilor Străine
CSC	Cadrul Strategic Comun
DADR	Direcția Agricolă pentru Dezvoltare Rurală
DOC	Denumire de Origine Controlată
DOP	Denumire de Origine Protejată
ESU	European Size Unit
EUREPGAP	Sistemul European de Bune Practici Agricole
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate. Termenul definește o rata a dobânzii Euro-denominată, practică în relațiile interbancare de către marile bănci pentru împrumuturile în euro.
EUROMED	Zona Euro-Mediterranean Partnership
EUROSTAT	Oficiul Statistic al Uniunii Europene
FAO	Organizația pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite
FC	Fondul de Coeziune
FEADR	Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală
FEDER	Fondul European de Dezvoltare Regională
FEGA	Fondul European de Garantare Agricolă

FEMP	Fondul European Maritim și de Pescuit
FGCR	Fondul de Garantare a Creditului Rural
FNGCIMM	Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii
FOB	Free on board
FRCG	Fondul Român de Contragarantare
FSE	Fondul Social European
GAEC	Good Agriculture and Environment Conditions
GAL	Grupuri de Acțiune Locală
GHG	Greenhouse Gases (Gaze cu Efect de Seră)
IF	Întreprindere Familială
IG	Indicație Geografică
IGP	Indicație Geografică Protejată
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
INS	Institutul Național de Statistică
ISD	Investiții Străine Directe
KI	Venit cadastral diferențiat
LEADER	Liaison Entre Actions de Developpement de l'Economie Rurale, componentă a PNDR
MAB	Programul Omul și Biosfera
MADR	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale
MGO	Organisme Modificate Genetic
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NC	Nomenclatorul Combinat al importurilor și exporturilor
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OCP	Organizarea Comună de Piață
OIPA	Organizațiile Interprofesionale pe Produse Agroalimentare
ONG	Organizație non-guvernamentală
ONRC	Oficiul Național al Registrului Comerțului
OUIA	Organizația Utilizatorilor de Apă pentru Irigații
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
PAC	Politica Agricolă Comună
PB	Produse de Bază
PDI	Protejarea Indicației Geografice
PDO	Protected Designation of Origin
PFA	Persoană Fizică Autorizată
PGO	Produse de Origine Garantate
PIB	Produsul Intern Brut
PIBA	Produsul Intern Brut în Agricultură
PNDR	Planul Național de Dezvoltare Rurală
PP	Produse Prelucrate
RGA	Recensământul General Agricol
RICA	Rețeaua de Informații Contabile Agricole
SAFER	Sociétés d'aménagement foncier et d'établissement rural
SAPARD	Programul Special de Pre-Aderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală

SAPS	Schemă de Plată Unică pe Suprafață
SAU	Suprafața Agricolă Utilizată
SMR	Statutory Management Requirements
SNIF	Societatea Națională de Îmbunătățiri Funciare
SRL	Societate cu răspundere limitată
STG	Specialitate Tradițională Garantată
SUA	Statele Unite ale Americii
TIC	Tehnologia Informației și a Comunicațiilor
TSG	Specialități Tradiționale Garantate
TVA	Taxa pe Valoarea Adăugată
UAT	Unități Administrativ-Teritoriale
UCD	Unități de cercetare-dezvoltare
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Stiinta și Cultură
USAID	Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
VAB	Valoarea Adăugată Brută
VPA	Valoarea Producției Agricole
VPC	Valoarea Producției Comerciale
ZMD	Zona Montană Defavorizată
ZRCN	Zone Rurale cu Constrângeri Naturale
ZRD	Zone Rurale Defavorizate
ZSD	Zona Semnificativ Defavorizată

ARGUMENT

Având în vedere parcursul sistemului agroalimentar și a spațiului rural românesc după mai bine de două decenii de la evenimentele din decembrie 1989 și la șapte ani de la aderarea României la UE, analizând evoluția acestora într-un interval de timp suficient de lung pentru așezarea și consolidarea structurilor agrare ale României, luând act de progresele prea lente, ale ansamblului sistemului agroalimentar național, discrepanțele și nonconvergențele încă prea mari între agricultura românească și cea din țările UE, de existența unor extinse zone de sărăcie rurală severă, precum și de precaritatea securității alimentare a populației României, propunem tuturor celor interesați (societății civile, mediilor academice și universitare, partidelor politice, structurilor administrative naționale și locale ale agriculturii, Guvernului României și Ministrului Agriculturii și Dezvoltării Rurale) un **PROIECT DE STRATEGIE AGROALIMENTARĂ ȘI DE DEZVOLTARE RURALĂ A ROMÂNIEI** care, în urma dezbaterilor publice și a definitivării să devină **PACTUL NAȚIONAL RURAL AL ROMÂNIEI**.

PRIORITĂȚILE Cadrului național strategic rural pentru perioada 2014-2030 s-au stabilit pornind de la funcțiile spațiului și ale economiei rurale, a agriculturii românești, necesitatea dezvoltării accelerate a acestora, noul parteneriat între Europa și fermieri, conform reformei PAC și a bugetului agricol european pentru perioada 2014-2020:

- garantarea securității și siguranței alimentare, prin asigurarea integrală a necesarului intern de produse alimentare de calitate îmbunătățită și a unui excedent, față de consumul alimentar intern, disponibil pentru export;
- asigurarea echilibrului ecologic durabil pe termen lung al spațiului rural, prin investiții publice, public-private sau private în lucrări de infrastructură de protecție și echipare a teritoriului (sisteme de irigații, sisteme hidro-ameliorative de protecție, perdele de protecție, împădurirea terenurilor degradate și defrișate, sporirea gradului de acoperire verde a teritoriului etc.);
- conservarea și protejarea resurselor naturale regenerabile (solul, apa, aerul, biodiversitatea) și utilizarea durabilă a resurselor naturale agricole, în primul rând a solului, conservarea biodiversității, aplicarea politicilor de atenuare a efectelor schimbărilor climatice;
- consolidarea exploatațiilor agricole, modernizarea tehnologiilor și ameliorarea generală a activităților agricultorilor;
- stimularea formării exploatațiilor agricole privat-familiale comerciale de tip european prin restrângerea treptată a exploatațiilor agricole de subzistență;
- dezvoltarea teritorială echilibrată a economiei rurale agricole, extinderea IMM-urilor rurale agroalimentare și nonagricole și creșterea gradului de ocupare a populației rurale, prin angajarea și stabilizarea în rural, cu preponderență a populației rurale active tinere;
- echilibrarea balanței alimentare (și de plăți) românești și creșterea exporturilor agroalimentare românești;
- restrângerea zonelor rurale defavorizate și a sărăciei rurale severe;
- compatibilizarea sistemului național de învățământ și cercetare științifică cu cel european, asigurarea unui parteneriat durabil al acestuia cu sistemul agroalimentar românesc.

SCOPUL Cadrului național strategic rural românesc este, în principal, determinat de nevoia stabilirii liniilor directe de dezvoltare durabile a sistemului agroalimentar românesc și a spațiului rural ca una din componentele de bază ale reluării creșterii economice a României.

NECESITATEA Cadrului național strategic rural este determinată de trei factori majori ai dezvoltării agricole:

- cerința asigurării securității alimentare naționale și garantarea siguranței alimentare a populației României;
- resursele naturale, materiale și umane ale agriculturii românești;
- favorabilitatea ecologică a resurselor agricole a României de a furniza produse agroalimentare de calitate superioară pe piața internă și internațională.

Pentru asigurarea securității alimentare naționale care garantează siguranța alimentară a populației, agricultura României trebuie să se înscrie în următorii parametrii de performanță:

- dublarea randamentelor agricole în următorii zece ani, comparativ cu deceniul 2000-2010;
- dublarea valorii producției vegetale și animale în următorul deceniu, față de cea din 2010;
- dublarea valorii producției agroalimentare procesate față de anul 2010;
- Creșterea ratei de absorbție a fondurilor europene.

Singura șansă a României pentru dezvoltarea agriculturii constă în **alocarea masivă, dar rațională, dacă se poate optimă, de capital investițional în infrastructura rurală, echiparea teritoriului agricol** (circa 1,7 mil. ha irigate, Canalul Siret-Bărăgan, plantarea perdelelor de protecție a câmpului pe circa un milion de hectare în zonele cele mai aride, modernizarea exploatațiilor agricole, extinderea întreprinderilor de stocare-procesare a produselor agroalimentare (nu numai cereale) precum și sporirea capitalului de exploatare, atât din surse proprii cât și din credite bancare avantajoase, acordat fermelor agricole prin care să se susțină nivelele de producție propuse în continuare pentru orizonturile 2015, 2020, 2025, 2030.

Se estimează că România are un potențial alimentar, la orizontul 2030, pentru 38,5 mil. persoane, respectiv un disponibil pentru export și pentru consum nealimentar de materii prime agricole de circa 49-50 mld. €.

CONSTRUCȚIA Cadrului național strategic rural este așezată pe trei piloni: **AGRICULTURĂ, ALIMENTAȚIE ȘI MEDIU**, fiecare dintre acestea având importanță vitală pentru pacea socială din România și pentru ameliorarea continuă a vieții rurale românești.

ELABORAREA Cadrului național strategic rural are la **bază două idei fundamentale** ale construcției acestuia:

- a) starea de azi a agriculturii și potențialul ecologic și economic al spațiului rural din România;
- b) apartenența României la Uniunea Europeană și cerința integrării agriculturii românești în spațiul agroalimentar european și a compatibilizării acesteia cu Politica Agricolă Comună a UE.

Comisia Prezidențială pentru Politici Publice de Dezvoltare a Agriculturii în România

Scop și Obiective

Comisia Prezidențială pentru Politici Publice de Dezvoltare a Agriculturii în România are drept scop analiza sectorului agricol , în scopul elaborării unui cadru strategic orientativ pentru dezvoltarea agriculturii, fundamentării opțiunilor de politici naționale în cadrul sectorului în general dar și punctual, funcție de prioritățile identificate,acompaniate de măsurile și acțiunile concrete, posibil de implementat pe termen lung 2014 – 2020.

Obiectivul Comisiei este **elaborarea unei viziuni și a unor obiective strategice pentru perioada 2014-2020 referitoare la opțiunile politicilor publice naționale** *(pe baza posibilelor orientări ale Politicii Agricole Comune după 2013 și a susținerii interesului național declarat, privind valorificarea potențialului agriculturii, dezvoltarea sectorului agroalimentar românesc și creșterii competitivității acestuia).*

Membrii
Comisiei Prezidențiale pentru Politici Publice de Dezvoltare a Agriculturii
in România

Valeriu STERIU - Președinte Comisie- Deputat - Camera Deputaților

Păun Ion OTIMAN - Secretar General – Academia Română

Adrian RĂDULESCU - Consilier prezidențial

Cristian HERA - Vicepreședinte - Academia Română

Veronica TONCEA - Președinte - Fondul de Garantare a Creditului Rural

Maria VINCZE - Profesor universitar - Universitatea Babes-Bolyai Cluj Napoca

Ion M. NICOLAESCU - Membru - Academia de Științe Agricole și Silvicultură / Președinte –
Comitetul Național Român pentru Irigații și Drenaj

Ilie VAN – Președinte - Uniunea Crescătorilor de Păsări din România

Stanca TUDOR - Director executiv - Patronatul Crescătorilor de Porci din România

Aurel LUP - Profesor universitar - Universitatea OVIDIUS Constanța

Emil DRĂGHICI - Președinte – Asociația Comunelor din România

Alexandru LĂPUȘAN - Vicepreședinte – Patronatul Român SAI Muntenia Invest

Ștefan NICOLAE - Președinte al Federației AGROSTAR

Csaba SEBESTYEN - Președinte - Asociația Agricultorilor Maghiari din România

Profesor Universitar USAMV București

Radu RĂDUCU - Director General - Institutul de Cercetări Ovine și Caprine Palas Constanța

Mircea CIUREA - Administrator – Cooperativa Someș - Arieș

Sorin MINEA - Președinte - ROMALIMENTA

Ioan CÂMPIANU - Președinte – Federația Crescătorilor de Ovine din România

Valeriu COTEA - Președinte – Patronatul Român al Viei și Vinului

Marian CIOCEANU - Președinte – Asociația Bio-România

Gheorghe GLĂMAN - Vicepreședinte – Secția Horticultură - Academia de Științe Agricole și
Silvicultură

Viorel MATEI - Președinte - Federația Națională a Producătorilor Agricoli din România

Lucian BUZDUGAN - Asociația Fermierilor din România

Florin CIOBANU - Președinte - Sindicatul Producătorilor de Legume din România

Aurel POPESCU - Președinte - Patronatul ROMPAN

Emil FARAGO - Președinte - Asociația Producătorilor de Mere din Transilvania

Felix ARION - Conf. Dr. Director Departament – Universitatea de Științe Agricole și
Medicină Veterinară Cluj Napoca

Alexandru BOGDAN - Membru corespondent- Academia Română

Vasile PACHITANU - Specialist creștere și ameliorare bovine carne

Colectiv redacțional:

Cornelia ALBOIU – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Cecilia ALEXANDRI – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Elena Carmen BUCUR – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Sorinel Ionel BUCUR – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Violeta FLORIAN – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Viorica GAVRILĂ – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Camelia Anișoara GAVRILESCU – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Daniela GIURCĂ – expert politici agricole – colaborator Institutul European din Romania
Vasile GOȘA – profesor USAMVB Timișoara
Mariana GRODEA – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Iuliana IONEL – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Lucian LUCA – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Elisabetea Ștefania ROȘU – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Mirela Adriana RUSALI – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Marioara RUSU – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Elena SIMA – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Filon TODEROIU – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Camelia TOMA – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Monica Mihaela TUDOR – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română
Crina Sânziana TURTOI – cercetător, Institutul de Economie Agrară – Academia Română

CUPRINS

1. RESURSELE SPAȚIULUI RURAL	12
1.1. Resursele naturale (capital natural)	12
1.2. Resursele umane ale spațiului rural (capitalul uman)	15
1.3. Resursele financiare agricole (capitalul financiar)	17
1.4. Starea actuală a agriculturii și dezvoltării rurale	20
1.4.1. Economia rurală românească și nevoia restructurării sale	22
1.4.2. Structura economiei agrare din România	26
1.4.2.1. Structuri agrare (exploatații agricole). Bipolarismul agrar	26
1.4.2.2. Sisteme de exploatare agricolă în România	29
1.4.2.3. Politica funciară	31
1.4.2.4. Input-urile în agricultura românească	33
1.4.2.5. Evoluția sistemului de irigații din România	34
1.4.3. Structura economiei rurale din România	38
1.4.4. Locul agriculturii și silviculturii în economia națională	48
1.4.5. Producția agricolă din România – decalaje față de statele membre	51
1.4.5.1. Evoluții și decalaje înregistrate de producția agricolă animală din România comparativ cu celelalte state membre ale UE	51
1.4.5.2. Evoluții și decalaje înregistrate de producția agricolă vegetală din România comparativ cu celelalte state membre ale UE	53
1.4.5.3. Importurile și valoarea adăugată brută din industria agroalimentară – evoluții și disparități –	55
2. MOTIVAREA ȘI OBIECTIVELE STRATEGIEI AGRICOLE ȘI DE DEZVOLTARE RURALĂ A ROMÂNIEI	57
2.1. Motivarea elaborării unei strategii agroalimentare și de dezvoltare rurală a României	57
2.2. Obiectivele strategice ale agriculturii și dezvoltării rurale a României	59
2.3. Cadrul național strategic	60
2.4. Obiectivele și prioritățile dezvoltării rurale: orizont 2014-2020-2030	63
2.4.1. Politica Agricolă Comună	63
2.4.2. Obiectivele României în cadrul noii PAC	65
2.5. Obiectivele strategice ale dezvoltării sistemului agroalimentar din România. Orizont 2015-2020-2030	69
3. OPORTUNITĂȚI ȘI CONSTRÂNGERI ALE APLICĂRII POLITICII AGRICOLE COMUNE ASUPRA SECTORULUI AGROALIMENTAR ROMÂNESC	75
3.1. Gradul de convergență a sectorului agroalimentar românesc cu UE-27	75
3.2. Soluții de susținere financiară a creșterii economiei agroalimentare și a dezvoltării rurale, prin atragerea fondurilor comunitare și prin bugetul național	78
3.3. Alternative ale susținerii exploatațiilor agricole (suprafața minimă a exploatației și parcelei. Alternative ale plafonării susținerii financiare a exploatațiilor agricole de dimensiuni mari. Consecințele financiare ale acestor alternative. Opțiuni strategice și politici guvernamentale)	84
4. PROGRAME SECTORIALE AGRICOLE. ORIZONTURI DE EVOLUȚIE (2020 -2030)	87
4.1. Piața produselor de origine vegetală	87
4.2. Piața produselor de origine animală	92
4.3. Piața produselor ecologice	96
4.4. Măsuri orizontale (2020)	97
4.4.1. Politica funciară	97
4.4.2. Politica fiscală și de creditare în agricultură	100
4.4.3. Politica socio-profesională, definirea statutului profesional al agricultorului	101

4.4.4. Politica de dezvoltare a infrastructurii agricole și rurale.....	103
4.5. Viziune asupra dezvoltării agriculturii - orizont 2030	104
4.6. Priorități generale	104
4.6.1. Politica funciară.....	105
4.6.2. Politica fiscală și de creditare în agricultură	105
4.6.3. Politica socio-profesională în agricultură.....	105
4.6.4. Politica de dezvoltare a infrastructurii	106
4.6.5. Politica de dezvoltare a serviciilor agricole	106
4.6.6. Alte măsuri	106
5. STRATEGII ALE INDUSTRIEI ALIMENTARE	107
5.1. Situația actuală a industriei alimentare din România	107
5.2. Prioritatea strategică agroalimentară: creșterea gradului și calității procesării materiilor prime agricole și a exportului de produse alimentare procesate	108
5.3. Politica de calitate și lanțurile scurte cu valoare adăugată ridicată.....	111
6. FILIERE AGROALIMENTARE.....	112
6.1. Filiera cerealelor și semințelor oleaginoase	113
6.2. Filiera legumelor și fructelor.....	116
6.2.1. Concluzii și recomandări strategice pentru filiera legumelor și fructelor.....	120
6.3. Filiera viti-vinicolă	122
6.3.1. Probleme identificate și soluții propuse pentru filiera viti-vinicolă.....	123
6.4. Filiera zahărului.....	124
6.5. Filiera laptelui	126
6.5.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de lapte	128
6.6. Filiera cărnii de vită.....	129
6.6.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de vită.....	130
6.7. Filiera cărnii de ovine și caprine	130
6.7.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de ovine și caprine	132
6.8. Filiera cărnii de porc	132
6.8.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de porcine.....	133
6.9. Filiera cărnii de pasăre	133
6.9.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de pasăre și ouă.....	134
6.10. Sectorul apicol.....	135
6.11. Comerțul internațional al României cu produse agricole și alimentare	136
6.11.1. Evidențe și rezultate privind sectorul de prelucrare a produselor alimentare, băuturilor și tutunului	139
6.11.2. Produse agricole cu valoare înaltă, cu potențial de export.....	140
6.11.3. Sectorul produselor agriculturii ecologice	141
6.11.4. Obiective și priorități strategice pentru comerțul agroalimentar internațional al României	142
7. STRATEGII PRIVIND ECONOMIA RURALĂ NON-AGRICOLĂ (IMM-URI) RURALE NON-AGRICOLE, POLITICI DE SUSȚINERE A AMPLASĂRII ÎN MEDIUL RURAL	144
7.1. Propuneri strategice pentru susținerea dezvoltării sectoului IMM-urilor rurale	144
8. REFORMA INSTITUȚIONALĂ	147
8.1. MADR, servicii (inspectorate) agricole teritoriale, agenții de plăți.....	147
8.1.1. Propuneri de îmbunătățire și simplificare a mecanismelor de implementare a programelor de dezvoltare rurală	149
8.2. Reforma ADS.....	150
8.3. Camerele Agricole.....	151
8.4. Asociații profesionale, sindicate, patronate.....	151
9. STRATEGII FINANCIARE ȘI FISCALE	153

9.1 Scurt istoric privind finanțarea agriculturii / exploatațiilor agricole. Investiții în agricultură.....	153
9.2. Susținerea financiară pe termen scurt.....	159
9.3. Fiscalitatea în agricultură	159
9.4. Impozitarea terenurilor agricole	162
10. STRATEGII EDUCAȚIONALE ȘI DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ.....	165
10.1. Învățământul agronomic.....	165
10.2. Formarea profesională.....	167
10.3. Definirea statutului profesional al agricultorului	168
10.4. Cercetarea științifică agricolă.....	169
11. STRATEGIA SOCIALĂ RURALĂ.....	173
11.1. Strategii demografice rurale	173
11.2. Creșterea gradului de ocupare și calificarea forței de muncă rurale. Extinderea locurilor de muncă în economia agricolă și non-agricolă	175
11.2.1. Situația actuală și tendințe.....	175
11.2.2. Strategii ocupaționale.....	176
11.3. Reducerea gradului de sărăcie rurală severă	178
11.3.1. Situația actuală	178
11.3.2. Propuneri strategice de atenuare a riscului sărăciei rurale severe în România ..	179
11.4. Restrângerea zonelor agricole în dificultate (zone rurale defavorizate).....	180
11.4.1. Analiza situației curente	180
11.4.2. PAC 2014-2020: Zone care se confruntă cu constrângeri naturale.....	183
11.4.3. Direcții de acțiune/pași de urmat.....	184
11.5. Sisteme de protecție socială a populației rurale neocupate	184
11.5.1. Situația actuală	184
11.5.2. Strategii pentru sisteme durabile de protecție socială a populației rurale neocupate.....	185
11.6. Revitalizarea satului românesc. Conservarea și transmiterea tradițiilor rurale.....	187
11.6.1. Situația actuală și tendințe.....	187
11.6.2. Strategii pentru revitalizarea ruralului prin conservarea patrimoniului cultural	188
Bibliografie.....	191
Anexe	193

1. RESURSELE SPAȚIULUI RURAL

1.1. Resursele naturale (capital natural)

Suprafața totală a României, de 23,84 mil. ha cuprinde 62% teren agricol (cca. 14,7 mil. ha, din care 66,3% teren arabil, 29,2% pajiști naturale și 4,5% plantații de pomi și vie) și cca. 11% suprafața construită a localităților, drumuri, căi ferate și teren neproductiv. Din suprafața totală a țării, circa 92% o reprezintă spațiul rural format din terenul agricol și forestier, localitățile și amenajările rurale.

Repartizarea pe zone geografice este echilibrată: 33% zona de câmpie (până la 300 m altitudine), 37% zona colinară (300-1000 m) și 30% zona montană (peste 1000 m altitudine).

Din punct de vedere al **mărimii suprafeței, România este o țară medie** în UE, care cuprinde pe teritoriul său cinci regiuni bio-geografice: stepică, pontică, panonică, continentală și alpină din cele unsprezece regiuni ale Europei.

Din punct de vedere al acoperirii forestiere, atât de important în condițiile schimbărilor climatice actuale, **teritoriul României este neuniform** și mult sub nivelul mediei europene. Acoperirea cu pădure a țării comparativ cu prevederile Codului Silvic (40% până în 2035) este încă departe de a fi considerată optimă. Nici comparativ cu prevederile PNDR (32%, fără precizarea datei de realizare), acoperirea cu păduri nu este corespunzătoare. Pe zone geografice, **acoperirea cu păduri este dezechilibrată**, în zona de câmpie gradul de acoperire forestieră fiind de circa 14%.

Din punct de vedere al acoperirii verzi (păduri, pajiști naturale și plantații), România este, de asemenea, **deficitară, în general și dezechilibrată teritorial.** Față de acoperire verde medie națională de aproximativ 50% (20% pajiști naturale, 2% plantații și 28% păduri), în Câmpia Dunării și Dobrogea (județele Brăila, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman, Constanța și Tulcea) acoperirea verde este de numai 14-15%. Și în județele din partea de est a Moldovei (Botoșani, Iași, Vaslui, Galați) și în județele din Câmpia de vest a României (Timiș, Arad, Bihor și Satu-Mare) deficitul de acoperire verde este relativ ridicat (peste 60-70%). Dezechilibrele de acoperire verde zonale se explică și prin distribuția geografică neuniformă a pajiștilor naturale: 50% în zona montană și alpină (2,4 mil. ha), 40% în zona de deal (2 mil. ha) și numai 10 % în zona de câmpie (circa 0,5 mil. ha).

Capitalul natural al agriculturii, în principal, este constituit din terenul agricol (solul), apa, biodiversitatea și factorii climatici.

Solul este cea mai importantă resursă naturală, fiind apreciat drept cea mai importantă bogăție naturală regenerabilă a țării. Din punct de vedere agronomic, aprecierea capacității ecologice (naturale) a producției agricole, a fertilității prezintă cea mai mare importanță în vederea fundamentării strategiei agricole.

Din punct de vedere al favorabilității terenului agricol (arabil, pajiști naturale, plantații), circa jumătate (48,3%; 7,17 mil. ha) are fertilitate bună și mijlocie și mai bine de jumătate (51,7%; 7,68 mil. ha) are fertilitate scăzută. În schimb, din punct de vedere al celui mai important teren agricol, cel arabil, distribuția pe clase de favorabilitate este mult mai echilibrată: favorabilitate bună și foarte bună - 39,3 % (3,67 mil. ha), mijlocie – 25,5% (2,37 mil. ha) și scăzută – 35,2% (3,28 mil. ha). România, din punct de vedere al suprafețelor agricole totale, ocupă locul șaptea în UE, iar la suprafața agricolă și arabilă pe locuitor, locurile 5 și respectiv 6 în UE.

Tabelul 1.1.1. Distribuția pe clase de favorabilitate ecologică a terenului agricol și arabil al României

Clasele de favorabilitate	Categoriile de folosință			
	agricol		arabil	
	mii ha	%	mii ha	%
Categoria I d.c.	4079	27,5	3665	39,3
- Foarte bună	414	2,8	357	3,8
- Bună	3665	24,7	3308	35,5
Categoria II	3092	20,8	2373	25,5
- Mijlocie				
Categoriile I+II	7171	48,3	6038	64,8
Categoria III d.c.	7683	51,7	3283	35,2
- Scăzută	3628	24,4	1726	18,5
- Foarte scăzută	4055	27,3	1557	16,7
Total (I+II+III)	14854	100,0	9321	100,0

Sursa: După datele prezentate de Academia Română în *Atlasul agricol al României* (D. Davidescu, N. Florea et al.)

Resursele de apă. Factorul natural limitativ al recoltelor României îl reprezintă **apa**, care, alături de penuria permanentă de **capital**, au determinat obținerea, timp de două decenii (1990-2010), a unei producții vegetale raportată la media UE 15 de numai 40%, ceea ce reprezintă un randament mediu al folosirii capacității de producție a resursei ecologice naturale de numai 0,39.

Resursele de apă ale României prezintă particularitatea că o proporție de 97,8% din rețeaua hidrografică este colectată de fluviul Dunărea, cu o lungime de 1.075 km pe teritoriul țării (din totalul de 2.860 km). Resursa hidrologică (naturală) exprimată prin stocul mediu multianual al apelor curgătoare este de 128,1 miliarde metri cubi pe an, din care 40,4 miliarde din râurile interioare, iar 87,7 miliarde din partea ce revine României din stocul mediu multianual al Dunării. Volumul apelor subterane este estimat la 9,62 miliarde metri cubi pe an. Specialiștii estimează ca surse utilizabile de apă următoarele cantități: 10,8 mld. m³/an din apele interioare amenajate, 5 mil. m³/an din Dunăre în regim amenajat și 3 mld. m³/an din apele subterane (Atlasul agricol al României).

De-a lungul anilor, activitățile antropice au afectat calitatea apelor de suprafață și subterane, îndeosebi a celor freactice. Doar 57,5% din lungimea totală a râurilor monitorizate calitativ sunt ape apte a fi utilizate pentru alimentarea centralizată cu apă potabilă. Din totalul resurselor potențiale, doar 45,5% sunt tehnic utilizabile, în special din cauza contaminării resurselor. Ca urmare, resursa de apă utilizabilă este în România de 2.660 metri cubi pe locuitor pe an (față de potențialul de 5.930 m³/an/locuitor) în comparație cu media Europeană de peste 4.000 m³/an/locuitor, ceea ce plasează România printre statele cu resurse utilizabile de apă relativ scăzute. Din potențialul total de apă al României, de circa 140 mld. m³/an, se folosește anual cantitatea de 20,4 mld. m³/an, din care circa 8 mld. m³/an consum industrial, 7 mld. m³/an pentru irigații, 2,2 mld. m³/an pentru piscicultură și 3,4 mld. m³/an consum casnic.

Râurile interioare se alimentează predominant din ploi și zăpezi, mai puțin din izvoare subterane, ceea ce duce la un înalt grad de dependență și vulnerabilitate față de condițiile climatice sezoniere. Resursa hidrologică este neuniform distribuită pe teritoriul țării având o mare variabilitate nu numai sezonieră ci și de la an la an.

Pe termen mediu și lung, satisfacerea cerințelor de apă ale populației, industriei, agriculturii și altor folosințe nu este posibilă în România fără realizarea unor lucrări hidrotehnice de anvergură, care să acumuleze în perioadele abundente în precipitații și să

redistribue în timp și spațiu resursele hidrologice (baraje, lacuri de acumulare, acumulări temporare, derivații interbazinale de debite).

Clima României este temperat continentală, cu variațiuni regionale importante (8-12 luni pe an cu temperaturi pozitive în zonele sudice și de litoral față de 4 luni în zonele montane înalte). Se înregistrează frecvente valuri de căldură, cu temperaturi extreme de peste 40 grade C (trei asemenea valuri la București în vara anului 2007) și de frig, cu temperaturi sub -30 grade C, în special în depresiunile intramontane. Precipitațiile, cu o medie multianuală de 640 milimetri la nivelul întregii țări, prezintă, de asemenea, diferențe notabile între regiuni (între 1.200-1.400 mm pe an în zonele montane înalte și 400-500 mm în principalele zone agricole din Câmpia Română), precum și în timp, perioadele de uscăciune și secetă severă alternând, uneori chiar în cursul aceluiași an (toamna anului 2011, primăvara anului 2013), cu perioade cu umiditate excesivă care produc daune însemnate (inundații, alunecări de teren). Existența unor zone unde media anuală a vitezei vântului depășește 4 metri pe secundă și a altora extinse unde durata de strălucire a soarelui depășește 2.000 ore anual, indică un potențial considerabil pentru utilizarea acestor surse regenerabile de energie.

În ceea ce privește **structura ecologică a capitalului natural**, se constată că actuala configurație (compoziție, ponderea categoriilor de ecosisteme, distribuția spațială) deține încă 53% de ecosisteme naturale și semi-naturale care își mențin în bună parte caracterul multifuncțional și generează pe cont propriu o gamă largă de resurse și servicii pentru susținerea și alimentarea populației și activităților economice:

- o gamă de 150 tipuri de ecosisteme forestiere, diferențiate în funcție de specia sau grupul de specii dominante de arbori din componența covorului vegetal, tipul și cantitatea de humus în sol, regimul hidric și ionic al solului etc.;
- 227 tipuri de pădure în care au fost descrise 42 tipuri de strat ierbos sub-arbustiv;
- o gamă largă de ecosisteme terestre cu vegetație ierboasă (pășuni alpine, pășuni și fânețe din zonele de deal și munte, pășuni de stepă, pășuni și fânețe de luncă);
- o mare varietate de ecosisteme acvatice din care 3.480 râuri (62% permanente); 246 lacuri alpine, lacuri de acumulare, lacuri și bălți în zona de câmpie, lunci inundabile, Delta Dunării; 129 corpuri de apă subterană și acvatoriul marin de pe platoul continental al Mării Negre.

Biodiversitatea. În privința biodiversității, România a adus în Uniunea Europeană un patrimoniu valoros, cu numeroase specii de plante și animale, unele endemice, care sunt dispărute sau rare în alte părți ale Europei. Deși vegetația naturală deține o pondere redusă în zonele de câmpie, podișuri și dealuri joase, există încă suprafețe însemnate în care intervenția omului a fost minimă (regiunile de munte și dealuri înalte, Delta Dunării, sistemele lagunare și luncile unor râuri).

În componența structurii ecologice a capitalului natural, în mod special a părții care funcționează în regim natural sau semi-natural, s-a menținut un nivel destul de ridicat al diversității biologice și a unor stocuri, unele dintre acestea sustenabile, de plante și animale. Ecosistemele naturale și semi-naturale și cele în care s-a practicat sau se practică agricultura extensivă sau semi-intensivă au în componența lor: 3.630 specii de plante și 688 specii de alge; 105 specii de mamifere, inclusiv carnivore mari; 25 specii de reptile; 19 specii de amfibieni; 216 specii de pești; 30.000 specii de insecte; 860 specii de crustacee; 688 specii de moluște.

Analizând resursele naturale ale României prin distribuția teritorială a acestora, se pot formula următoarele concluzii:

- schimbările climatice din ultima perioadă, frecvența din ce în ce mai accentuată a perioadelor secetoase și de secetă severă, cu temperaturi maxime extreme, au determinat apariția și extinderea zonelor cu risc ridicat (12%) și mediu (35%) de deșertificare, fapt ce necesită realizarea/reabilitarea sistemelor de irigații în zonele afectate de secetă;
- distribuția dezechilibrată a acoperirii verzi a României și nevoia de reținere și conservare a apei pluviale, a zăpezilor și diminuarea tăriei vânturilor necesită realizarea unor perdele forestiere de protecție în Câmpia Română (Bărăgan), sudul Moldovei și într-o măsură mai restrânsă în Câmpia de Vest.

Securitatea și siguranța alimentară pot fi realizate, mai ales în contextual schimbărilor climatice globale, numai prin **valorificarea corespunzătoare a resurselor naturale** de care dispune agricultura României, **resurse superioare multora din țările UE:**

- **solul**, prin evitarea degradării acestuia prin: i) măsuri antierozionale, ii) extracția de elemente nutritive azot, fosfor, potasiu și altele, odată cu recoltele, care trebuie restituite prin îngrășăminte, de orice natură (minerale, organice), iii) prin efectuarea de lucrări minime și de bună calitate;

- **apa**, resursa deficitară, care, cantitativ va deveni din ce în ce mai redusă, cu repetiția precipitațiilor necorespunzătoare în timpul perioadei de vegetație a plantelor, motiv pentru care Strategia trebuie să prevadă: i) urgentarea amenajărilor pentru irigații, ii) noi tehnici și tehnologii care să conducă la diminuarea substanțială a pierderilor de apă, iii) creșterea coeficienților de utilizare a apei, iv) obținerea unui spor cât mai mare de recoltă pe fiecare de apă folosită prin irigare, v) organizarea de perdele agroforestiere; vi) menținerea biodiversității vegetale, animale, microbiologice, prin măsuri de prevenire și combatere a pierderilor.

1.2. Resursele umane ale spațiului rural (capitalul uman)

Situația actuală și tendințe. România se distinge printr-o amprentă rurală puternică, populația rurală are cea mai ridicată pondere în UE reprezentând 44,9% din totalul populației și printr-o densitate scăzută, 45,1 locuitori/km², comparativ cu Franța 54 locuitori/km², Italia 64 locuitori/km², Germania 100 locuitori/km². Există diferențe geografice semnificative din punctul de vedere al densității populației, majoritatea comunelor care au mai puțin de 50 locuitori/km² sunt grupate în partea de vest a țării, comparativ cu zonele din est și din sud, unde predomină localități rurale cu densități ale populației de 50-100 locuitori/km².

Dinamica demografică în spațiul rural este negativă. Procesul reducerii numărului de locuitori rurali, început ca o consecință a modernizării la nivel societal, a devenit permanent prin conjugarea mai multor factori demografici, economici și sociali. Declinul demografic se asociază și cu degradarea continuă a structurii pe vârste, cauzată de procesul de îmbătrânire a populației, semnificând faptul că, în viitor, grupele tinere de vârstă se diminuează, în schimb cele de vârstă înaintate vor crește. Procesul de îmbătrânire demografică este mai accentuat în mediul rural decât în urban. La începutul anului 1990, ponderea populației de 65 ani și peste în rural a fost de 13,5% din populația totală și a crescut în anul 2012 la 18,3%. O manifestare importantă a procesului de îmbătrânire este creșterea numărului femeilor în cadrul populației persoanelor vârstnice, producându-se fenomenul de "feminizare a populației rurale vârstnice".

Conform prognozelor demografice, populația rurală se va diminua numeric, semnalându-se o scădere moderată până în 2015, urmată de un declin accentuat în perioada 2015-2050, generată de deficitul nașterilor în raport cu numărul deceselor (spor natural negativ) la care se va adăuga soldul cumulat al migrației interne și externe.

Procesul „deruralizării” în România este lent, concretizându-se în ritmuri diferite de diminuare a populației rurale, în funcție de particularitățile regionale. Există „enclave rurale”, în care populația rurală are o pondere semnificativă în totalul populației (Regiunea Nord-Est și Regiunea Sud Muntenia), zone medii în care populația rurală atinge valori de maxim 46,7% (Regiunea Nord-Vest) și zone cu ruralitate scăzută (Regiunea București-Ilfov). În perspectiva reducționismului demografic, cauzalitatea scăderii numărului locuitorilor rurali constă în incapacitatea spațiului rural de a-și reproduce propriile structuri concretizându-se în creșterea valorilor negative ale „sporului natural”. Pe ansamblul spațiului rural, scăderea populației rurale în perioada 1990-2011 nu este îngrijorătoare (-750.000 locuitori) iar populația ocupată în agricultură a scăzut în zece ani cu circa 800.000 persoane.

Din punct de vedere demografic, **structura pe sexe** se păstrează la nivelul populației rurale în limite care permit derularea normală a proceselor specifice din punct de vedere social și economic. Distribuția spațială a modificărilor lente în ceea ce privește structura pe sexe este determinată de fluxurile migratorii, de capitalul economic al comunităților rurale și de specificitatea universului de valori și așteptări al populației masculine. Acest tip de distribuție ar trebuie să fie unul dintre factorii importanți ai concretizării strategiilor de dezvoltare comunitară.

Procesul „îmbătrânirii” populației rurale este selectiv fiind generat de un complex de factori sociodemografici, a căror contribuție este diferită în funcție de caracteristicile economice și teritoriale. Se pot stabili următoarele caracteristici majore: „îmbătrânirea” populatelor rurale este în funcție de amplasarea geografică, (populația rurală din vestul și sud-vestul țării a parcurs cel mai accentuat traseu al „îmbătrânirii”). Din perspectiva genului, ponderea femeilor tinere în total populație este mai redusă. În condițiile în care vârsta medie populației rurale este de 40,2 ani, mai mare cu 1,7 ani decât cea urbană (38,5 ani), vârsta medie a femeilor din rural este mai mare cu 3,3 ani comparativ cu cea a populației masculine.

Vulnerabilizare demografică. Schimbările demografice au restructurat populațiile rurale regionale având vizibilitate, mai ales, asupra structurilor de vârstă și ocupaționale. În acest mod eficiența economică și socială a activităților productive au însemnat un recul la nivel regional și în mod deosebit în spațiile economiilor rurale.

Strategia demografică rurală cuprinde măsuri, acțiuni determinative pentru stoparea fenomenelor demografice negative (declinul natalității, creșterea mortalității și a morbidității infantile și materne), reechilibrarea structurală a populației, în mod special a structurii pe vârste, creșterea speranței de viață și a speranței de viață în condiții bune de sănătate.

Orientările strategice corespunzătoare cerințelor demografice ale spațiului rural, care prin efectele implementării, convergente și integrate, sunt axate pe îmbunătățirea condițiilor de viață din mediul rural, pe diminuarea decalajelor existente între mediul rural și cel urban, pe reducerea fragilizării economice și sociale, prin a căror implementare trebuie să se asigure:

- crearea unei societăți rurale bazate pe incluziunea socială prin luarea în considerare a solidarității rurale între generații și asigurarea creșterii calității vieții rurale ca o condiție a bunăstării individuale durabile;
- modernizarea sistemului de sănătate prin promovarea unor servicii medicale de calitate în condiții de echitate;
- modernizarea accelerată a sistemelor de educație și formare profesională a populației rurale.

Din punct de vedere al resursei umane active, importantă pentru strategia dezvoltării rurale este distribuția agricultorilor - șefi de exploatații pe vârste și, mai cu seamă, ponderea tinerilor fermieri (Tabelul 1.2.1).

Tabelul 1.2.1. Distribuția agricultorilor (beneficiari plăți APIA) pe grupe de vârstă

		< 30ani	31-40ani	41-50ani	51-60ani	61-70ani	> 70ani	Total
Nr. agricultori	mii	10,2	74,7	141,3	231,8	292,6	351,4	1101,7
Suprafață medie a exploatației	ha	9,1	7,0	6,4	5,0	4,0	3,2	4,5

Sursa: prelucrare după datele APIA, 2010

Și în cazul structurii pe vârste, ponderea excesiv de mare a agricultorilor vârstnici, eligibili pentru sprijin prin plăți directe (peste 60 de ani și, mai ales, peste 70 de ani), reprezintă un fenomen îngrijorător pentru viitorul exploatațiilor respective. Faptul că aproape 60% (644.000 din agricultori) au vârste peste 60 de ani, deținând în exploatare, conform datelor APIA, 2,31 mil. ha teren agricol (peste 25% din terenul arabil al țării) este una din problemele majore ale politicii agricole românești din perspectiva disponibilității de resurse umane în spațiul rural.

Creșterea numărului de fermieri tineri prin instrumentele disponibile ale Politicii Agricole Comune (plățile suplimentare corespunzătoare instalării tinerilor fermieri), trebuie să fie în centrul politicii resurselor umane rurale din România.

1.3. Resursele financiare agricole (capitalul financiar)

În medie, pe cele două decenii de după '89, în România acumulările de mijloace fixe prin investițiile anuale efectuate de exploatațiile agricole au fost de 33 euro/ha/an, la sfârșitul anului 2009 ajungându-se la un stoc anual de capital fix în exploatațiile agricole de 7,95 mld. Euro, față de Franța, care a acumulat mijloace fixe de 308 euro/ha/an, ajungând la un stoc național de capital fix pentru agricultură de 232,3 mld. Euro în 2009. Stocul de capital fix raportat la suprafața agricolă utilizată reprezenta 541 euro/ha în România, față de Franța unde același indicator atinge valoarea de 6550 euro/ha (însemnând un raport de 12,1:1). Înzestrarea cu mijloace fixe a unui agricultor român, în comparație cu a unui agricultor francez este cu mult mai discrepantă (3.600 euro/agricultor în România, 290.000 euro/agricultor în Franța; reprezentând un raport de 80,6:1).

Și structura stocului de capital fix din exploatațiile agricole românești este mult diferită (defavorabilă) față de Franța. În timp ce în Franța capitalul fix "activ" (tractoare, utilaje, echipamente, plantații, animale de reproducție și infrastructură) deține o pondere de 80%, ponderea capitalului funciar (a terenului) fiind de numai 20%, în România situația este inversă. Capitalul funciar (valoarea terenului) are pondere de 67% (în condițiile în care terenul agricol, la valoarea de piață, are preț de 5-6 ori mai scăzut), iar activele fixe direct productive reprezintă numai 1/3 în stocul de capital fix al exploatațiilor agricole românești.

Creditul bancar în agricultura românească. Analizând evoluția creditului bancar în România pe parcursul ultimilor ani, constatăm o creștere a creditului destinat agriculturii de 3,7 ori, de la 412,8 mil. euro în anul 2005, la 1.512,9 mil. euro în anul 2012, în condițiile în care totalul creditului în România a crescut de 3,1 ori, de la 17.833,9 mil. euro, la 54.811,0 mil. euro.

Creșterea nivelului de creditare a agriculturii a continuat și în anul 2013. Conform datelor furnizate de BNR, soldul creditelor destinate agriculturii a fost de 11 miliarde lei la sfârșitul lunii aprilie 2013, cu 2% peste nivelul din aprilie 2012 (10,8 mld. lei).

Tabelul 1.3.1. Evoluția creditelor bancare destinate agriculturii

Specificare	U.M.	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (aprilie)	2012/2005
Total credite, din care pentru:	mil. €	17833,9	31129,6	46522,9	57408,6	54811,0	65279,9	70822,6	69076,1	70188,3	3,9 ori
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Agricultură, silvicultură, piscicultură	mil. €	412,8	819,1	1047,8	1404,2	1512,9	1918,6	2489,9	2668,5	2646,7	6,5 ori
	%	2,3	2,6	2,2	2,4	2,7	2,9	3,5	3,9	3,8	

Notă: Se referă la expunerea față de un singur debitor, expunere egală sau mai mare de 20.000 lei, și reprezintă 88,8% din valoarea creditelor acordate de către sistemul bancar.

Sursa: Date prelucrate după buletinele lunare ale Băncii Naționale a României.

Evident, creșterea nivelului creditului destinat agriculturii, chiar dacă pornește de la o bază foarte redusă, are o conotație pozitivă, benefică pentru capitalizarea exploatațiilor agricole, fie prin creșterea investițiilor directe în agricultură, fie prin finanțarea inputurilor (consumului intermediar), premisă a creșterii randamentelor și a profitabilității exploatațiilor agricole.

Din punct de vedere al creditării comparative, între principalele sectoare ale economiei naționale, la nivelul anului 2008, an afectat doar incipient de criza economică, constatăm că agricultura, cu o contribuție la formarea PIB-ului de 6,5%, beneficiază doar de 2,4% din totalul creditului bancar, comparativ cu sectorul serviciilor a căror contribuție la formarea produsului intern brut a crescut la 60,1%, dar care beneficiază de 72,3% din volumul creditului bancar. Și în anul 2010 agricultura rămâne cu o pondere redusă în afacerile băncilor, sub 3%, chiar dacă contribuția agriculturii la formarea PIB a fost peste 6%.

Tabelul 1.3.2. Contribuția sectoarelor economice la formarea PIB și ponderea nivelului de finanțare prin credite bancare (anul 2010)

Specificare	Agricultură, silvicultură, piscicultură	Industria și construcții	Alte domenii de activitate
Contribuție la formarea PIB (%)	6,5	33,4	60,1
Ponderea creditului bancar (%)	2,7	27,8	69,5
Abateri	-3,8	-5,6	+9,4

Sursa: Date prelucrate după buletinele lunare ale Băncii Naționale a României

Comparând nivelul de creditare al agriculturii românești cu nivelul de creditare al agriculturii din alte țări membre UE, constatăm diferențe majore. Astfel, dacă în România se înregistrează un credit bancar mediu de 110 euro/ha SAU, în Germania se utilizează 2126 euro/ha SAU, în Franța 1698 euro/ha SAU iar în Ungaria 255 euro/ha SAU.

Tabelul 1.3.3. Credite bancare acordate agriculturii în câteva țări europene în anul 2009

Țări	SAU (mii ha)	Total credite pt. agricultură (mil. €)	Credite bancare la ha (€/ha)	RO: țări din UE
Franța	27.477	46.600	1.696	1:15
Germania	16.932	36.000	2.126	1:19
Ungaria	4.229	1.080	255	1:2,3
România	13.753	1.513	110	1:1

Sursa: Calculații pe baza, datelor preluate din rapoartele FAO pentru SAU și Băncile Naționale pentru volumul creditelor alocate agriculturii.

Costul creditului bancar. Pe lângă dezavantajele ce decurg din nivelul redus de creditare al agriculturii, un aspect la fel de nefavorabil pentru fermele românești este

determinat de **costul creditului bancar în lei**, care este mult mai mare în România decât în țările dezvoltate ale Uniunii Europene. Dobânda solicitată de bănci, la care se adăunează diferite costuri suplimentare (în principal de natura comisioanelor), induce un cost real al **creditului bancar în lei** triplu față de costul surselor de finanțare din celelalte țări dezvoltate ale UE.

Comparând situația dobânzilor medii la depozitele atrase de la populație și dobânda la creditele acordate înaintea declanșării crizei în România cu situația actuală, constatăm că, deși costul surselor atrase de către bănci a scăzut cu 2,65 puncte procentuale, dobânda la creditele acordate agricultorilor a rămas aproape la același nivel. Diferența dintre ratele dobânzilor medii la creditele și depozitele în lei ale populației, existente în sold la sfârșitul lunii septembrie 2010, a fost de 8,12 puncte procentuale față de 5,59 puncte procentuale în septembrie 2008.

Tabelul 1.3.4. Ratele dobânzilor medii la creditele și depozitele în lei, 2008 și 2010

	Sept. 2008	Sept. 2010	Diferență 2010–2008
Rata dobânzii la creditele în lei (%)	15,38	15,26	-0,12
Rata dobânzii la depozitele în lei (%)	9,79	7,14	-2,65
Diferență (ecart)	5,59	8,12	2,53

Sursa: Raport BNR, date prelucrate.

Sesizăm și faptul că rata dobânzii bonificată de către bănci la depozitele atrase de la populație nu se ridică nici măcar la nivelul prognozat al ratei inflației pe 2010, având un impact negativ asupra deponenților, inclusiv a exploatațiilor agricole cu venituri sezoniere care, pe termen scurt, caută soluții de fructificare a disponibilităților bănești.

Pentru **creditele în valută**, beneficiarul creditului suportă în România un cost dublu față de beneficiarul aceluiași tip de credit în alte țări membre ale Uniunii Europene, plătind, de fapt, componente de cost supraevaluate. Menționăm, în acest sens, cota riscului de țară de aproximativ 3,5%, atașată EURIBOR-lui pentru sursele atrase de băncile din România de pe piața financiară externă, la care se adaugă circa 2% rata de risc intern precum și procentul de acoperire a cheltuielilor de administrare stabilite de bănci, inclusiv marja de profit a acestora (în jurul unei cote de 4%). Riscul de schimb valutar, atașat creditelor în valută pentru agricultorii neangrenați în operațiuni de export, este o altă cauză generatoare de costuri suplimentare.

Creditul comercial. Nivelul scăzut de creditare bancară directă a agriculturii a făcut posibilă proliferarea creditului comercial (creditului furnizor), ca alternativă de finanțare agreată „de nevoie” atât de beneficiarii fermieri cât și de furnizorii de input-uri.

Creditul comercial, spre deosebire de cel bancar, are cel puțin două caracteristici mai convenabile pentru fermieri:

- este mai operativ, ceea ce îl face atractiv pentru beneficiari (fermieri);
- deși mult mai scump comparativ cu creditul bancar, deoarece riscurile creditării sunt preluate de către furnizori, fapt ce solicită recuperarea costurilor de la agricultori, este acceptat de fermieri datorită facilităților de rambursare la recoltarea producției sau vânzarea recoltei. Avem în vedere că, la origine, creditul comercial este acoperit indirect tot de un credit bancar, dar preluat de furnizorul de input-uri, care își recuperează costul suplimentar al acestui credit, de regulă, prin prețul de vânzare al produselor oferite fermierilor. Din calculațiile făcute, având în vedere ofertele furnizorilor de input-uri pentru agricultură, reiese un cost suplimentar de finanțare prin creditul comercial (furnizor), față de costul creditului bancar, de 3 până la 20%.

Plățile directe alocate din bugetul UE. Plățile directe alocate din bugetul UE pentru agricultura statelor membre a creat și creează, în continuare, discrepanțe majore afectând serios

agricultura statelor intrate în UE (cele 10+2) în ultimul deceniu, contribuind direct la dezechilibrarea pieței produselor agricole.

Calculând media plăților directe din bugetul UE pe un hectar SAU, pe întregul interval de programare 2007–2013, constatăm că România, cu un nivel de plată de 57 €/ha/an, se găsește pe ultimele locuri în UE-27, având alocat doar 11,2% din nivelul acordat Greciei (507 €/ha), 12,1% din nivelul acordat Olandei (469 €/ha) și 12,9% din nivelul acordat Belgiei (443 €/ha) etc. În situația calculării alocației din fonduri europene pe hectarul eligibil, în cazul României, pe cele 9,74 mil. ha, suma atribuită este de circa 90 €/ha/an.

Din punct de vedere al resurselor financiare, din bugetul UE, destinat direct exploatațiilor agricole din România prin **FEADR**, este de remarcat nivelul scăzut al acestor resurse, de numai 1174,3 mil. euro pe întreaga perioadă 2007–2013, ceea ce reprezintă numai 14,7% din suma de 8022,5 mil. euro, aportul financiar al UE pentru finanțarea măsurilor din PNDR.

1.4. Starea actuală a agriculturii și dezvoltării rurale

După aderarea la UE a României, procesul de restructurare și apropiere de agricultura celorlalte țări membre se produce lent, fără consecințe vizibile în ceea ce privește compatibilizarea structurală și funcțională a sistemului agroalimentar.

Pe lângă gradul insuficient de adaptare a politicilor agricole comune în agricultura românească, datorate capacității reduse de absorbție atât a politicilor, privite din punct de vedere al creșterii compatibilității structurale și funcționale, cât și din punct de vedere financiar (absorbția fondurilor pentru dezvoltarea rurală), mai trebuie adăugată adaptabilitatea încă inadecvată a ofertei românești pe piața europeană.

Analizând gradul de (in)compatibilitate sau (non)convergență al agriculturii și economiei rurale românești cu cea europeană (UE), se constată diferențe sau discrepanțe între România și UE.

Gradul de compatibilizare a agriculturii României cu cea din UE este încă redus. Deficitul de compatibilitate înregistrează diferențe mari, astfel:

- la producția de cereale, (kg/ha)0,52 (52%)
- la valoarea producției agricole, (€/ha)0,32 (32%)
- la formarea brută de capital, (€/ha)0,35 (35%)
- la contribuția agriculturii în formarea PIB, (%) 4,5–6,0%.

Având în vedere și gradul de utilizare al potențialului ecologic al terenului arabil din România (pentru cereale) de numai 0,39 (39%)*, avem dimensiunea exactă a deficitului de compatibilitate al agriculturii românești față de UE.

Principalii factori generatori de incompatibilitate: decalajul tehnologic, slaba accesare a fondurilor europene prin proiecte FEADR, penuria de capital intelectual, uman, în general, incompatibilitatea instituțională cauzată de funcționalitatea pieței, diferențele structurale și de funcționalitate instituțională etc.

Diferențialul de compatibilitate al agriculturii românești are și unele avantaje competitive, unele având caracteristici sustenabile și durabile. În primul rând, avantajele se concretizează în **potențialitatea** oferită de exploatațiile agricole comasate teritorial, care cuprind circa 48% din suprafața arabilă a țării fiind formată din exploatații de peste 100 de ha. Exploatațiilor agricole europene le-a fost necesar o jumătate de secol pentru a atinge dimensiuni comparabile.

* Gradul de utilizare al potențialului ecologic mediu în UE-15 este de 0,83 (83%).

Din punctul de vedere al performanțelor agricole și al dezvoltării rurale, **stadiul actual real al agriculturii românești este similar cu stadiul în care se afla agricultura țărilor UE-6 în anii 1965–1970**, adică:

- valoarea producției primare la hectar obținută de fermierii români (circa 800–900 €/ha) este de 2–2,5 ori mai mică comparativ cu cea obținută (ca medie europeană) de colegii lor din UE (1800–2000 €/ha);
- consumul intermediar, ca expresie a nivelului de susținere financiară a tehnologiilor de producție, a structurii și a gradului de intensivizare a producției agricole, cu impact direct asupra randamentelor la nivelul statelor membre ale UE, înregistrează diferențe încă mari de la o țară la alta. Astfel, România înregistrează un consum intermediar de 715 euro/ha, comparativ cu Olanda – 8369 euro/ha, Belgia – 3987 euro/ha, Danemarca – 2843 euro/ha;
- valoarea adăugată brută în agricultura românească se află la jumătatea celei din UE-15, fapt care conduce la obținerea unei producții agricole finale de circa 1400–1500 €/ha în România, față de 2400–2600 €/ha în UE-15;
- autoconsumul alimentară în fermele de subzistență ale României reprezintă 90–92% din producția acestor ferme iar în cazul fermelor de semisubzistență este de 50–52% (față de numai 10–12% în UE-15), această stare având drept consecință o valoare a producției agricole comerciale de 400–420 €/ha în România, de patru ori mai mică comparativ cu UE-15;
- randamentele agricole (producțiile medii) la cereale obținute în fermele românești în perioada 1990–2009, de 2770 kg/ha, se află la nivelul producțiilor realizate de fermierii din UE-6 în deceniul 6 al secolului trecut;
- dotarea unui agricultor din exploatațile agricole românești, comparativ cu dotarea unui agricultor din UE 15, este de circa 25–26 de ori mai mică (9000–9200 € imobilizări corporale în UE; 350 € în România);
- creditele bancare acordate în exploatațile agricole europene sunt de 15–16 ori mai mari comparativ cu cele acordate exploataților agricole românești (1700–2000 €/ha credite în UE, 110 €/ha în România);
- necultivarea unei suprafețe arabile în medie pe ultimii 10 ani de 1150 mii ha/an, reprezintă o pierdere medie anuală a producției agricole de 1050 mil. €;
- interzicerea cultivării soiei modificate genetic (MGO), începând cu anul 2007, a cauzat o pierdere anuală a României de peste 330 milioane \$/an (circa 2 miliarde \$ în perioada 2005–2010), din care circa 150 mil. \$/an pentru importul de boabe și șroturi de soia din SUA, Argentina și Brazilia, provenite numai din culturi MG;
- reabilitarea sistemelor de irigații pe circa 30–35% din suprafața totală irigată și funcționalitatea acestora pe numai 280 000 ha (9–10%) în medie pe an (în perioada 2000–2009);
- consecința non-performanțelor agricole românești se concretizează în ponderea extrem de ridicată a cheltuielilor cu alimentele provenite din import (40%, în medie) și a ponderii importului de alimente în total consum alimentară (20-25%, media ultimilor ani);
- starea slabă a locuirii pentru circa 38% din populația rurală datorită ponderii ridicate a locuințelor (caselor) din materiale nedurabile (40–42%) și a gradului ridicat de îmbătrânire a acestora (75% din locuințe au vechimea peste 30–35 de ani);
- alimentarea cu apă a locuințelor este necorespunzătoare, mai mult de jumătate din populația rurală nebeneficiind de alimentare cu apă în sistem public;

- gradul extrem de redus de echipare a teritoriului rural și a caselor cu gaze naturale, sisteme de încălzire, apă potabilă, canalizare (de circa 5–6 ori mai redus față de mediul urban românesc, dar și acesta aflându-se la un nivel mult mai redus față de media UE 15 și chiar UE-25);
- harta dezvoltării rurale a României este dominată de imense pungi de sărăcie severă, caracteristice subdezvoltării extreme.

Decalajele de performanță tehnologică, măsurate prin randamentul mediu de cereale la hectar, sunt, de asemenea, evidente nu numai prin nivelul scăzut al acestuia, ci și prin puternica instabilitate, cuantificată de coeficientul de variație situat la 25,2%, aproape dublu față de alte țări membre UE.

Non-performanțele agricole ale României și fluctuațiile multianuale cauzate de tehnologiile învechite și consumurile minimale de input-uri au consecințe din cele mai severe atât asupra asigurării necesarului de produse agricole cât și asupra costurilor generale ale sectorului agricol.

Cercetări recente făcute în mai multe exploatații agricole, arată că din totalul costurilor de producție la ha circa 48% la cultura grâului și 53% la cultura porumbului sunt costuri fixe la ha (lucrările mecanice de bază, pregătirea terenului pentru semănat, întreținerea culturilor, recoltarea etc.), diferența fiind reprezentată de costurile variabile concretizate în input-urile care determină mărimea producției medii. Costurile fixe la ha, la cele două culturi, sunt, în medie, de circa 1000 lei/ha. Având în vedere faptul că în România s-a cultivat, în perioada 2000–2008, o suprafață de circa 5–5,5 milioane ha de grâu și porumb, obținând o producție medie de 2,5–3 t/ha, comparativ cu media Franței de 7,0 t/ha, a Germaniei de 6,6 t/ha sau a Italiei de 5,0 t/ha la cereale, se naște întrebarea: care ar fi suprafața necesară României pentru acoperirea consumului anual de cereale, de circa 14–15 milioane tone, în cazul în care România ar obține producții de cereale asemănătoare cu cele ale Franței și altor țări UE? Răspunsul este simplu: 2–2,2 milioane de ha. Din acest calcul, rezultă că România face **cheltuieli anuale generate de non-performanță de circa 2,4–2,5 miliarde lei** (710–760 milioane €), sumă care ar putea fi alocată pentru input-uri suplimentare necesare sporirii producției la nivelul de performanță al Franței, iar suprafața de 2–2,2 mil. ha ar deveni disponibilă pentru a fi destinată altor culturi agricole, precum culturile energetice sau furajere.

Agricultura românească, ca de altfel întreaga economie agroalimentară, este caracterizată de **criza ineficienței alocării și utilizării resurselor** (începută încă cu mult timp înainte de 1989) precum și puternic afectată de un **sistem de dezechilibre ale proprietății și exploatațiilor, ale piețelor prețurilor produselor agricole și input-urilor producției agricole, ale competitivității și funcționării instituționale**, toate acestea fiind **factori generatori de non-performanță**.

Este de menționat faptul că în mai multe cicluri guvernamentale s-au alocat fonduri agriculturii, sub diferite forme de susținere, în medie 400–500 milioane €/an, iar investițiile în agricultură au fost, în aceeași perioadă, de circa 400–450 milioane €/an, iar numai în ultima perioadă au depășit 500–800 milioane €/an. Atât programele de susținere bugetară cât și investițiile (totalizând circa 10–12 miliarde € în perioada menționată) nu s-au regăsit în sporul valorii producției agricole (VPA) și a Valorii Adăugate Brute produsă în agricultură (VABA), acești indicatori sectoriali menținându-se aproximativ la același nivel anual, valoarea producției agricole de 12–15 miliarde €/an VPA și VAB-ul agricol de 7,5–8,5 miliarde €/an.

1.4.1. Economia rurală românească și nevoia restructurării sale

Economia rurală românească este preponderent agrară, deoarece în România economia agricolă propriu-zisă deține o pondere de 60,5% în structura acesteia, față de numai 14,1% în UE. Structura profund distorsionată a economiei rurale românești determină și o structură similară a populației rurale ocupate pe sectoare de activități (sectorul primar 64,2%, din care în

agricultură 56,6%, sectorul secundar 18,5%, sectorul terțiar 17,3%). La scara spațiului rural românesc economia non-agricolă (IMM-uri cu profil industrial, servicii, turism rural) are o pondere redusă, iar turismul rural, în toate variantele sale, cu excepția câtorva zone montane (Bran-Moeciu, Apuseni, Maramureș, Bucovina) și al Deltei Dunării, este cvasi-inexistent (11000 locuri de cazare în circa 1600 de pensiuni agroturistice).

Crearea unui mediu favorabil stimulării investițiilor în spațiul rural, pentru extinderea IMM-urilor din economia rurală non-agricolă și de prelucrare a produselor agricole primare, trebuie să devină o preocupare permanentă a autorităților locale, prin realizarea în cadrul procesului de descentralizare economică și subsidiaritate decizională în localitățile rurale (sau zonele rurale) cu excedent de forță de muncă a unor **microzone industriale sătești**, cu sprijin financiar județean sau regional, prin echiparea acestora cu utilitățile necesare activităților industriale (energie electrică, termică, gaz, apă, canal, drumuri de acces și interioare, telecomunicații etc.), după modelul celor create, de mult timp, în spațiul rural al țărilor din U.E.

Investițiile în economia rurală non-agricolă și alimentară din spațiul rural, pe lângă asigurarea creșterii valorii adăugate brute prin procesarea materiilor prime agricole și neagricole din resurse locale, mai are un mare avantaj, atât în perioadele de criză și recesiune cât și în cele de creștere economică, în sensul creării de noi locuri de muncă, prin folosirea și stabilizarea forței de muncă locale (rurale), revitalizarea localităților rurale, în mod deosebit cele din zonele defavorizate și periferice.

Atât economia rurală, în ansamblul său, cât și economia agroalimentară, ca element important al economiei rurale, prezintă structuri pronunțat diferite în România față de Uniunea Europeană.

Economia rurală românească este preponderent agricolă (circa două treimi) sau agroalimentară (mai mult de trei pătrimi). În Uniunea Europeană, dominantă economia rurale este economia serviciilor, cu pondere de 42,2%, mai mare cu 2% față de economia agroalimentară.

Tabelul 1.4.1.1. Structura economiei rurale, %

	România	UE
Agricultură	60,5	14,1
Ind. alimentară	15,8*	20,5
Ind. produselor din tutun	1,7	3,2
Piscicultură	0,1	2,5
Ec. agroalimentară	(78,1)	(40,3)
Ec. forestieră	(6,3)	(8,2)
Ind. extractivă	2,6	4,1
Ind. prelucrătoare	3,1	5,2
Ec. industrială	(5,7)	(9,3)
Serv. Agroturistice	0,1	4,4
Alte servicii	9,8	37,8
Ec. servicii	(9,9)	(42,2)
Ec. neagricolă	(21,9)	(59,7)
TOTAL	100,0	100,0

*Industria alimentară în perioada 2005–2009 reprezintă circa 50–55% din economia agroalimentară a României, dar peste 60% din procesarea producției agricole nu se face în spațiul rural ci în cel urban, această structură a economiei agroalimentare fiind profund distorsionată din punct de vedere teritorial, având consecințe negative asupra ocupării forței de muncă rurale, a veniturilor la bugetele locale, în general, asupra dezvoltării rurale.

Sursa: Otiman, P.I. (coord.) (2011). *Alternativele economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*. Editura Academiei Române, p.83

Diferențe marcante sunt și în ceea ce privește economia agroalimentară. În timp ce procesarea materiilor prime agricole în produse alimentare (purtătoare de valoare adăugată

brută), deține o pondere de peste jumătate din valoarea economiei agroalimentare în Uniunea Europeană, în țara noastră producția de materii prime agricole (economia agricolă) deține o pondere mult mai ridicată în valoarea totală a producției agroalimentare finale (peste 75%).

Economia alimentară a României are o mărime mult mai mare, la nivel de economie națională, atât ca pondere cât și ca valoare absolută, deoarece încă mare parte din întreprinderile de procesare sunt concentrate în mediul urban (fostele mari întreprinderi de procesare agroalimentară din perioada economiei de comandă), deși privatizate, continuă să aibă aceeași dispunere geografică în marile centre urbane (fabrici de ulei, bere, carne, lapte, morărit, panificație etc.).

Tabelul 1.4.1.2. Structura economiei agroalimentare, %

	România	UE
Agricultură	60,7	25,0
Ind. alimentară	35,2	60,9
Ind. produselor din tutun	4,0	7,9
Piscicultură	0,1	6,2
TOTAL	100,0	100,0
PA/PAA	1/0,65 (0,33)	1/3,00

Sursa: Otiman, P.I. (coord.) (2011). *Alternativele economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*. Editura Academiei Române, p.84

Economia rurală neagricolă în UE reprezintă 75% din totalul economiei rurale, în timp ce în România aceasta are o pondere de circa două ori mai mică (40%). Discrepanțe mari sunt de menționat și în ceea ce privește economia rurală neagricolă, datorate ponderii mult mai reduse a serviciilor (neagricole) din spațiul rural și, mai cu seamă, a turismului rural care, în România, practic, are o contribuție aproape nulă în economia rurală.

În concluzie, pe lângă nivelul scăzut al producției agricole pe lucrător agricol, structurile economiei rurale și agroalimentare sunt încă departe de ceea ce putem numi **o economie rurală competitivă în România**.

Economia rurală slab dezvoltată în țara noastră are drept consecințe imediate și permanente, vizibile, cu efecte negative asupra satului românesc: îmbătrânirea demografică accentuată, părăsirea localităților rurale de către tineri prin exod urban sau extern, toate aceste fenomene accentuând deșertificarea socială a satului.

Analiza comparativă a nivelului actual de dezvoltare a economiei rurale, în general și al economiei agroalimentare, în special, permite formularea câtorva întrebări:

- este compatibil nivelul actual al economiei rurale cu conceptul european de dezvoltare rurală durabilă?
- nivelul actual al economiei rurale poate susține un ritm accelerat de dezvoltare rurală durabilă în România?
- politicile agricole comunitare actuale, cu tendințe evidente de plafonare a producțiilor agricole în Uniunea Europeană, pot fi aplicate întocmai și în România, dar și în alte țări cu dezvoltare agricolă și rurală precară?

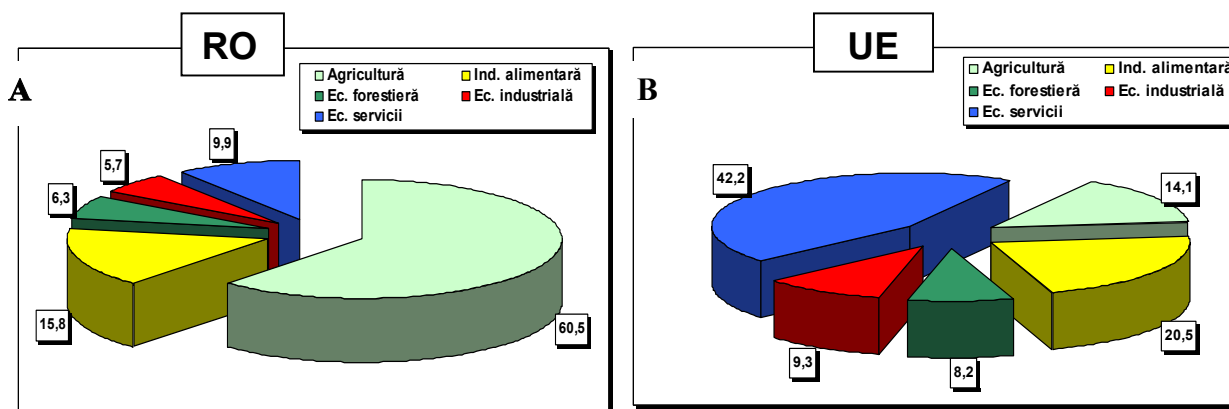

Figura 1.4.1.1. A, B. Structura economiei rurale, %.

Sursa: Otiman, P.I. (coord.) (2011). *Alternativile economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*. Editura Academiei Române, p. 85

Tabelul 14.1.3. Structura economiei rurale neagricole, %

	România	UE
Economie forestieră	28,8	13,7
Economie industrială	26,0	15,6
Economie servicii,	45,2	70,7
– din care: servicii agroturistice	(0,4)	(7,7)
TOTAL	100,0	100,0

Sursa: Otiman, P.I. (coord.) (2011). *Alternativile economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*. Editura Academiei Române, p.86

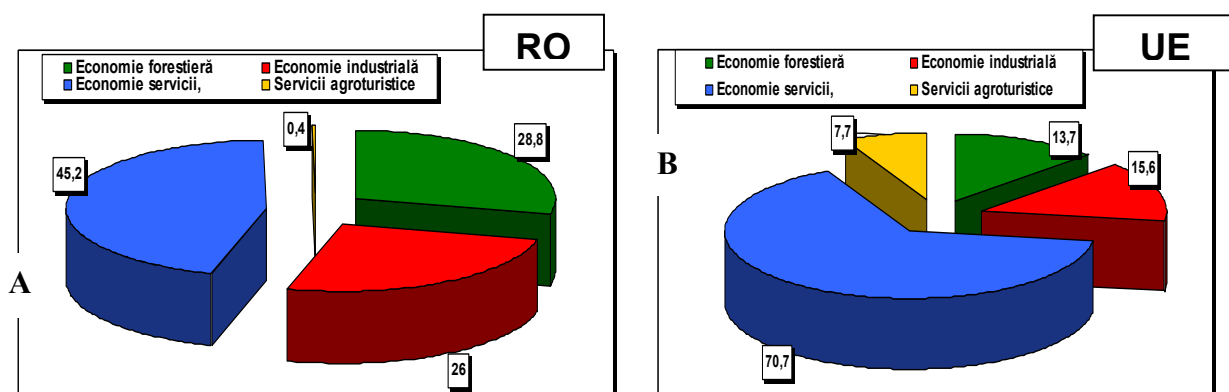

Figura 1.4.1.2. A,B. Structura economiei rurale neagricole, %.

Sursa: Otiman, P.I. (coord.) (2011). *Alternativile economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*. Editura Academiei Române, p.87.

De răspunsul corect la prima întrebare – cheie va depinde și echilibrarea finanțării celor doi piloni ai economiei rurale: **dezvoltarea economiei agroalimentare – politica de piață agricolă**– și a **economiei rurale neagricole – politica de dezvoltare rurală**.

Din analiza cauzelor care generează non-permanența tehnică și economică în agricultură, rezultă faptul că se manifestă o penurie cronică în alocarea factorilor de producție, alături de un management defectuos în majoritatea exploatațiilor agricole și a societăților comerciale agricole și IMM procesatoare, precum și deficiențe majore în managementul filierelor de preluare-stocare-procesare-comercializare a produselor agroalimentare.

Toate strategiile, programele și proiectele europene pentru agricultură au în centrul lor **dezvoltarea rurală durabilă**, ca factor al **creșterii economice sustenabile**. Aceasta înseamnă

economie rurală puternică, edificată pe o infrastructură rurală modernă, echipare tehnică adecvată a teritoriului rural, localităților și caselor rurale, folosirea resurselor naturale locale (din mediul rural) reînnoibile în circuitul economic, protecția mediului și a peisajului și, ca efect al acestora, standard acceptabil de viață rurală sau comparabil cu cel din UE.

Creștere economică sustenabilă se poate obține, înainte de toate, numai dacă se investește **pe termen mediu și lung în sectoarele agroalimentare productive** în tehnologii avansate, în circuite comerciale competitive pentru produsele agricole românești, prin extensia pieței agricole, atenuarea turbulențelor și diminuarea fluctuațiilor de producție și a prețurilor, prin extinderea participării produselor agricole românești pe terțe piețe, în primul rând pe piața comună europeană.

Creșterea economică sustenabilă în agricultura românească devine discutabilă, atâta timp cât „performanțele” agriculturii României se află la limita cea mai de jos, atâta timp cât, în condițiile ecologice ale țării noastre, importăm circa 25% din valoarea consumului alimentar românesc.

1.4.2. Structura economiei agrare din România

1.4.2.1. Structuri agrare (exploatații agricole). Bipolarismul agrar

România este țara cu cea mai divizată structură agrară din cadrul UE-27, deținând, în anul 2010 32,2% din numărul de exploatații europene și 7,7% din suprafața agricolă utilizată. Procesul de restituție către foștii proprietari și moștenitorii acestora, început încă din anii 90 a avut câteva caracteristici care au favorizat actuala fărâmițare. Cea mai importantă a fost limitarea suprafeței restituite la 10 ha de familie, situație care avea să fie corectată abia în anii 2000 și 2005. Suprafața totală cu care au fost puși în posesie cei 3,8 milioane de beneficiari ai Legii 18/1991 (legea fondului funciar) a fost de 9,3 milioane ha. Pe de altă parte, aceeași lege, prin felul în care a reglementat circulația juridică a terenurilor, a blocat practic tranzacțiile cu terenuri până în anul 1997. Din anul 1998, piața terenurilor agricole a fost liberalizată, cu păstrarea anumitor condiții (de exemplu, limitarea suprafețelor deținute în proprietate la 100 ha), iar din 2005 a fost complet liberalizată pentru cetățenii români.

Anul 2014 marchează un alt moment important pentru piața funciară din România și anume deschiderea pieții pentru cetățenii străini (persoane fizice). Deși în perioada actuală există multe discuții contradictorii legate despre acest subiect, trebuie să amintim faptul că, în ultimul deceniu, multe terenuri agricole au fost cumpărate de cetățenii străini, în principal prin intermediul societăților comerciale, nivelul suprafețelor înstrăinate pe această cale fiind estimat pentru anul 2011, de către MADR la peste 800 mii ha, în anul 2011.

Deși numărul total de exploatații agricole a scăzut în ultimul deceniu cu peste jumătate de milion, de la 4,48 milioane ferme înregistrate la Recensământul General Agricol din 2002 la 3,86 milioane ferme conform Recensământului din 2010, s-a menținut structura extrem de divizată a agriculturii românești și caracterul de subzistență al mării majorități a fermelor.

Recensământul din 2010 prezintă o imagine a agriculturii românești aflată într-un proces prea lent de restructurare. Media suprafeței agricole a unei exploatații a crescut de la 3,1 ha în anul 2002 la 3,45 ha în 2010. Analizând comparativ datele de la cele două recensăminte agricole (din 2002 și 2010) se observă un proces incipient de restructurare, în sensul reducerii numărului de exploatații sub 10 ha (cu cca 600.000) și a suprafețelor deținute de acestea cu peste 1.2 milioane hectare. Concomitent, au crescut numărul de ferme de peste 10 ha (cu 21700 ferme), iar suprafețele deținute de acestea cu cca 600 mii ha. Menționăm de asemenea că suprafața agricolă utilizată a scăzut în 2010 față de 2002 cu cca 600 mii ha.

România se caracterizează printr-o structură agrară extrem de polarizată

Partea covârșitoare a exploatațiilor agricole o reprezintă exploatațiile mici, sub 2 hectare, ponderea acestora fiind în 2010 de 73,3% ca număr și 13,0% ca suprafață deținută în total.

Concomitent, fermele sub 10 hectare reprezintă 97,7% din numărul de ferme iar acestea dețin 38,7% din suprafața agricolă utilizată. La celălalt capăt se află fermele mari de peste 100 ha, care deși reprezintă doar 0,3% din numărul de ferme, exploatează 48,8% din suprafața agricolă. Segmentul de ferme medii, între 10 și 100 de hectare, care reprezintă în genere coloana vertebrală a agriculturii europene, la noi este destul de firav. Astfel, fermele între 10 și 100 hectare reprezintă 1,8% ca număr și 12,3% ca suprafață.

Din punct de vedere al formei de exploatare, micile exploatații sunt fără personalitate juridică. Exploatațiile cu personalitate juridică din România erau în 2010 în jur de 31 de mii, având o medie de 191 ha. Prin contrast, cele 3,8 milioane de exploatații fără personalitate juridică aveau o medie de 1,9 ha.

Per total, în anul 2010, exploatațiile cu personalitate juridică exploatau 44% din Suprafața Agricolă Utilizată, restul de 56% revenind exploatațiilor fără personalitate juridică. Informațiile privind dimensiunea economică a exploatațiilor agricole confirmă cele ce spuse anterior referitor la excesiva fărâmițare și caracterul predominant de subzistență a unei mari părți a fermelor românești. Datele rețeaua RICA coroborate cu cele din RGA-2010, pun în evidență faptul că 86 % din fermele românești, adică circa 3,3 milioane de ferme (din cele 3,7 milioane existente) au avut în anul 2010 o valoare a producției anuale sub 4000 euro, putând fi considerate practic ferme de subzistență¹.

Pornind de la această realitate privind structura agrară excesiv de fărâmițată, se consideră că, pentru o strategie pe termen mediu, trebuie abordată diferențiat problema fermelor medii și mari, care sunt ferme profesionale și fac din agricultură un business și cea a fermelor mici care au un rol mai puțin important pe piețe, dar sunt importante în lumea rurală pentru că furnizează securitate alimentară și socială, contribuie la prezervarea mediului, prin folosirea unor metode de producție tradiționale, etc.

a. Rolul fermelor mici

România nu are deocamdată o definiție a fermei mici, dar pentru uzul acestei analize putem lua în considerare exploatațiile sub 5 ha și chiar pe cele sub 10 ha. Cele 3,5 milioane exploatații sub 5 ha înseamnă 93% din numărul exploatațiilor, ele lucrând aproape 30% din suprafața agricolă utilizată la nivel național.

Principala funcție a exploatațiilor mici (de subzistență și semi-subzistență) este asigurarea unei anumite protecții sociale pentru locuitorii rurali care au lucrat în fostele cooperative agricole de producție și ale căror pensii sunt insuficiente pentru un trai decent. Totuși, aceste exploatații mici nu pot duce la creșterea bunăstării fermierilor profesioniști, multe dintre ele fiind și dependente de serviciile agricole ale deținătorilor de utilaje agricole.

Deși marginalizate de politicile agricole naționale și europene (Ghib și Villemin-Cioș, 2009)², fermele mici au un rol de amortizor social, care a permis României să parcurgă fără tulburări sociale perioada dificilă a anilor 1990, când dezindustrializarea a generat un șomaj prematur care și-a găsit o atenuare în practicarea agriculturii de subzistență.

¹ Amintim că începând cu anul 2010 metodologia Eurostat de clasificare a fermelor după dimensiunea economică s-a modificat, în sensul că aceasta nu se mai exprimă în ESU ci în euro. De asemenea, dacă înainte, pentru evaluarea dimensiunii economice era folosită Marja Brută Standard, în noua metodologie se folosește Standard Output (valoarea producției), care însă nu include subvențiile.

² Ghib, M-L, Cioș-Villemin, V. (2009). *Quelle politique agricole pour les exploitations de subsistance et de semi-subsistance en Roumanie?*, 3emes journées de recherche en science sociales, INRA, SFER, CIRAD, Montpellier

În plus, aceste ferme contribuie la securitatea alimentară a României, având în vedere ponderea ridicată a autoconsumului în gospodăriile din mediul rural. Un alt beneficiu, din punct de vedere teritorial, îl constituie prezența acestor ferme în principal în zonele de deal și de munte, ele fiind în acele zone principalii actori ai economiei locale. În conjunctura actuală a crizei economice prelungite, este de luat în calcul și comportamentul economic al fermelor mici, care - deși au o productivitate mai mică - asigură o producție stabilă, datorită diversificării producției. Astfel, dacă fermele foarte mari din România sunt specializate, în general, în producția de cereale păioase și plante uleioase, **fermele foarte mici au o diversificare accentuată**: ele cultivă în special porumb care intră în hrana animalelor, dar și în alimentația umană și de asemenea o multitudine de plante care intră direct în alimentația omului cum ar fi fasole, cartofi, dovleci, legume, fructe. De asemenea, marea majoritate a fermelor mici cresc animale: 1-2 vaci de lapte, păsări, câteva oi sau capre. De aceea, în mediul rural, alimentația oamenilor este asigurată în mod preponderent din producția micilor gospodării țărănești. Aceste produse nu mai tranzitează piața ci îmbracă forma autoconsumului și așa-numitelor filiere scurte. Conform Anchetei Bugetelor de Familie (INS), în gospodăriile rurale, circa 66% din totalul cheltuielilor de consum alimentar este reprezentat de valoarea consumului din resurse proprii. De aceea, se poate considera că fermele mici au un rol social important în România, deși ele constituie o frână în calea dezvoltării unei agriculturi cu o înaltă productivitate; totuși ele sunt un factor important în asigurarea securității alimentare în mediul rural unde trăiește circa 45% din populația țării.

În acest context se consideră că este importantă adoptarea de către România a Schemei pentru sprijinul micilor fermieri, din cadrul Regulamentului pentru acordarea plăților directe, din viitoarea programare financiară a PAC, 2014-2020.

De asemenea, este recomandată adoptarea măsurii viitorul PNDR prin care s-ar putea acorda micilor fermieri, în vârstă, care acceptă să iasă din agricultură o plată de 120% din nivelul corespunzător plății pentru micii fermieri. Ferma lor ar urma să fie predată prin vânzare sau arendare.

b. Rolul ADS sau a unei agenții pentru cumpărarea terenurilor agricole de către stat

Comportă discuții problema dacă ADS sau o altă formă instituțională ar putea avea un rol în procesul de consolidare al terenurilor. În scopul exemplificării, prezentăm modalitățile de intervenție ale unei agenții similare din Europa (SAFER):

- cumpărarea de teren agricol, pe cale amiabilă (între 85-90% din intervenții) sau prin preemțiune

- administrarea temporară a terenurilor cumpărate
- revinderea prin licitație
- închirierea (arendarea) pe o perioadă de maximum 12 ani (de două ori câte 6 ani) a bunurilor pe care proprietarii le pun la dispoziție

Motivația intervenției acestei agenții și a dreptului de preemțiune ar fi:

- instalarea, reinstalarea și menținerea fermierilor în agricultură

- creșterea dimensiunii exploatațiilor

- păstrarea echilibrului între exploatații

- lupta contra speculațiilor funciare

- protejarea pădurilor, a peisajelor rurale și a mediului

Adoptarea unei decizii în legătură cu acest subiect ar trebui să aibă în vedere cel puțin două probleme:

- **alocare financiară bugetară destul de importantă**, de exemplu pentru achiziționarea a 100 000 ha de teren, pentru care ar fi necesare cam 250 milioane euro, la un preț de circa 2500 euro/ha;
- administrarea unui fond de asemenea mărime de către funcționari fără proceduri clare poate fi dificilă fără o reconstrucție instituțională adecvata după modele de succes existente în România.

c. Modificarea plafonului pentru care fermele să fie eligibile pentru plățile directe

În actuala programare bugetară, criteriul de eligibilitate pentru a primi plățile SAPS a fost cel ca suprafața fermei să fie mai mare de 1 ha, iar cea a parcelelor să fie de peste 0,3 ha. Numărul de ferme eligibile a fost de circa 1.080 mii ferme, suprafața eligibilă fiind de 9740 mii ha (conform APIA, 2011). Practic, din cele 3,7 milioane de ferme evidențiate de RGA-2010, doar cca 1 milion primesc plăți directe. Există propuneri de ridicare a plafonului, de exemplu la 1,5 ha pentru ferme și 0,5 ha pentru parcele. În această variantă, ar fi excluse de la SAPS cca 211 mii ferme și o suprafața de 255 mii ha. S-ar salva circa 46 milioane euro, la o plată de 180 euro pe hectar bani europeni (plata de bază și înverzirea), bani care ar putea fi redistribuiți către celelalte ferme, și de asemenea este probabil că s-ar reduce și cheltuielile administrative.

Problema este însă că această măsură ar lovi într-o categorie socială extrem de săracă, pentru care orice venit contează, mai ales în perioada actuală de criză economică, când disponibilitățile bugetului de stat sunt reduse în ce privește asistența socială. Considerăm că, luarea unei decizii pe această temă este foarte delicată și dificilă și este necesar o analiza de impact profundă privind eligibilitatea acordării plăților SAPS.

1.4.2.2. Sisteme de exploatare agricolă în România

După statutul juridic, exploatațiile agricole din România sunt cuprinse în două categorii și anume exploatații agricole fără personalitate juridică și unități cu personalitate juridică. În prima categorie sunt cuprinse în general gospodăriile individuale, dintre care multe sunt de dimensiune extrem de mică, chiar sub 1 ha. Ele exploatează cca 56% din Suprafața Agricolă Utilizată, restul de 44% revenind unităților cu personalitate juridică.

Conform RGA-2010, exploatațiile cu personalitate juridică din România erau în 2010 în jur de 31 de mii, având o suprafață medie de 191 ha. Prin contrast, cele 3,8 milioane de exploatații fără personalitate juridică aveau o medie de 1,9 ha.

Ca evoluții mai importante, între cele două recensăminte agricole din 2002 și cel din 2010, sunt de amintit scăderea cu cca 600 mii a numărului exploatațiilor fără personalitate juridică și creșterea cu cca 8 mii a celor cu personalitate juridică. Concomitent, suprafața medie a crescut pentru cele fără personalitate juridică de la 1,7 ha la 1,9 ha și a scăzut pentru cele cu personalitate juridică de la 274 ha la 191 ha. Această situație se datorează scăderii suprafețelor agricole utilizate din exploatațiile cu personalitate juridică (cu cca 6%), în timp ce numărul lor a crescut cu 35% între 2002 și 2010. Suprafața exploatată de fermele cu personalitate juridică a scăzut de la 6222 mii ha în 2002 la 5856 mii ha în 2010.

În categoria unităților cu personalitate juridică sunt cuprinse regiile autonome, societățile agricole și asociațiile, societățile comerciale cu capital majoritar privat, societățile comerciale cu capital majoritar de stat, unitățile administrației publice, institute de cercetare, unități cooperatiste, alte tipuri, etc.

După ponderea suprafețelor utilizate de aceste tipuri de unități, în cadrul suprafeței totale exploatate de unitățile cu personalitate juridică, pe primul loc se situează, în anul 2010, societățile comerciale private (54%), unitățile administrației publice (28%),

societățile/asociațiile agricole (9%), unitățile cooperatiste (0,1%), alte tipuri (8%), în anul 2010. La alte tipuri sunt incluse fundațiile, așezămintele religioase, școlile, etc.

Examinarea dinamicii acestei structuri relevă că, față de anul 2002, în anul 2010 a crescut ponderea societăților comerciale cu capital privat și a scăzut ponderea unităților administrației publice și a societăților/asociațiilor agricole.

Referitor la mărirea suprafețelor utilizate de exploatațile agricole fără personalitate juridică, observăm că acestea au, în general, dimensiuni mici spre medii, în timp ce unitățile cu personalitate juridică sunt ferme de peste 100 de hectare, în majoritate.

Totuși, în ultimii ani au crescut și suprafețele din exploatațile fără personalitate juridică care exploatează peste 100 ha. Conform RGA 2010, exploatațile fără personalitate juridică peste 100 ha gestionează 12% din suprafața deținută de acest tip de ferme (adică cca 900 mii ha), față de numai 6% în 2002 (respectiv 475mii ha). Cu alte cuvinte, importanța fermelor peste 100 ha, fără personalitate juridică a crescut atât în valoare absolută cât și în termeni relativi. Ca atare putem spune că există indicii ale prezenței unui proces de consolidare a terenurilor la nivelul exploataților fără personalitate juridică.

Se poate presupune, totodată, că după anul 2007, multe exploatații fără personalitate juridică și-au schimbat statutul pentru a putea accesa diferite fonduri europene, în special prin PNDR. Astfel se explică și creșterea destul de consistentă a numărului de exploatații cu personalitate juridică și reducerea dimensiunii lor medii.

Menționăm că creșterea numărului de exploatații cu personalitate juridică este un fenomen care poate fi util și în procesul de fiscalizare al agriculturii.

Exploatațiile fără personalitate juridică sunt în principal **ferme individuale**, folosind 96% din terenurile agricole deținute de acest tip de exploatații. Restul de 4% din SAU este exploatată de **persoane fizice autorizate** (PFA).

Modul de exploatare al terenurilor la nivelul fermelor din România

În anul 2010, din totalul suprafeței agricole utilizate, suprafața aflată în proprietate reprezintă în medie 60%, cea arendată 27%, cea concesionată 3%, iar cea luată în parte 2,1%, restul fiind exploatată sub alte forme. **Este important de subliniat aici tendința de creștere a ponderii suprafețelor arendate de la 17% în anul 2007, la 27% din SAU.** Menționăm că ponderea suprafețelor arendate este destul de scăzută în România comparativ cu alte țări ale Uniunii Europene, unde ponderea medie este în intervalul 60%-40% din SAU³.

Fenomenul arendării apare în mod semnificativ la fermele medii și mari. Astfel, la fermele sub 100 hectare, terenurile arendate reprezintă 8% din terenurile exploatate de aceste ferme, în timp ce procentul crește până la 48% din Suprafața Agricolă Utilizată de fermele de peste 100 ha. Putem să sintetizăm câteva concluzii în urma analizării tendințelor observate în ultimii 10 ani în ce privește modul de exploatare al terenurilor agricole și anume :

- a crescut amploarea fenomenului de arendare mai ales la fermele peste 100 de hectare, care sunt în mod majoritar exploatații cu personalitate juridică. Practic terenurile arendate de fermele peste 100 ha reprezintă 85% din terenurile totale arendate.
- a crescut dimensiunea medie a fermelor la exploatațiile individuale dar a scăzut la exploatațiile cu personalitate juridică.
- a scăzut importanța aranjamentelor informale (terenuri luate în parte) ;
- există importante terenuri agricole neutilizate (577 mii ha în 2010), mai ales la fermele sub 10 hectare, acest fapt datorându-se probabil unor proprietari prea bătrâni sau unor proprietari din mediul urban, care nu sunt interesați de agricultură.

³ Conform studiului EU Land markets and the Common Agricultural Policy, P. Ciaian, A.,Kancs, J.F.M.Swinnen, CEPS, 2010

Noua lege a arendării, inclusă în noul Cod Civil, întărește oarecum poziția arendașilor, acordându-le dreptul de preemțiune în situația scoaterii la vânzare a terenurilor arendate.

Ca propunere considerăm că se poate avea în vedere încurajarea prin diferite forme a fenomenului arendării, mai ales în cazul terenurilor deținute de fermierii vârstnici, care nu-și mai pot lucra terenurile. În acest context, amintim că 55% din suprafețele agricole neutilizate sunt deținute de fermele sub 10 ha, iar acestea ar putea fi atrase în circuitul productiv prin politici stimulative ale arendării.

1.4.2.3. Politica funciară

Utilizarea eficientă din punct de vedere economic a terenului agricol presupune existența unei piețe funciare funcționale. Eficiența piețelor funciare este măsurată prin abilitatea acestora de a transfera pământul dinspre utilizatorii mai puțin productivi spre cei mai productivi. Costurile de tranzacție care complică sau împiedică aceste transferuri duc la scăderea eficienței. Mai multe studii au arătat că piețele terenurilor agricole din țările care parcurseseră tranziția, erau caracterizate de existența unor costuri de tranzacție semnificative, care se constituiau într-o constrângere pentru exploatațiile care intenționau să-și mărească dimensiunea, inclusiv în cazul celor din România. Aceste constrângeri decurgeau din costurile legate de informația asimetrică, de deținerea unor proprietăți în comun (ca rezultat al procesului de restituire), de situația precară a înregistrării proprietăților, de nivelul ridicat al comisioanelor și taxelor legate direct de transferul proprietății.

Analiza datelor colectate din surse oficiale și din anchete speciale pune în evidență o funcționare mai bună a pieței funciare din România în perioada post-aderare, comparativ cu perioada pre-aderare, iar acest fapt se datorează liberalizării continue a legislației circulației juridice a terenurilor, dar și conjuncturii creșterii economice accentuate din perioada 2004-2008 (care a generat și anumite acțiuni speculative). Astfel, volumul tranzacțiilor cu terenuri agricole a crescut de la o medie anuală de aproximativ 100 mii ha, în perioada 2002-2006, la o medie anuală de aproximativ 200 mii ha, în perioada 2007-2012, trendul ultimilor trei ani fiind unul crescător (în 2012 s-au tranzacționat 245 mii ha). Aflate în creștere continuă din 2003 până în 2008, prețurile terenurilor agricole din extravilan, exprimate în euro, au scăzut în 2009 și 2010, dar și-au reluat creșterea în 2011 și 2012, când au revenit, în medie, la peste 1000 euro/ha, medie care maschează marile diferențe dintre prețuri generate de calitatea solurilor, apropierea acestora față de căile de acces sau de orașe și amplasarea în anumite județe unde interesul investitorilor a fost mai mare (în general, în zona de vest a țării). Ținând cont de inexistența unor date oficiale ale prețurilor terenurilor din perioada post-aderare, este necesară organizarea unui **sistem de monitorizare a prețurilor tranzacțiilor cu terenuri agricole** (pornind de la datele ANCPI).

O primă măsură de politică funciară, necesară bunei funcționări a pieței funciare, o reprezintă rezolvarea situațiilor de blocaj generate de neînregistrarea proprietăților agricole prin **subvenționarea costurilor cadastrale** ale primei înregistrări, valorificând experiența programului cu finanțare internațională, de înregistrare sistematică a proprietăților, derulat în mai multe localități din țară de ANCPI.

Politica funciară trebuie să fie corelată cu politica de orientare a structurii exploatațiilor agricole. Indiferent dacă ferma familială poate să reprezinte modelul dominant al agriculturii românești, care să fie sprijinit prin ansamblul măsurilor de politici agricole, este evidentă nevoia creșterii suprafețelor micilor exploatații, iar pentru aceasta este utilă introducerea, prin lege, a unei **dimensiuni minime comerciale** a suprafeței vândute, care ar stopa fragmentarea proprietăților. Astfel, orice suprafață vândută trebuie să fie mai mare decât

dimensiunea minimă comercială (cu excepția situației în care dimensiunea integrală a acesteia este mai mică), iar suprafața rămasă în proprietate după vânzare, de asemenea trebuie să fie mai mare decât suprafața minimă.

Dacă politica de orientare a structurilor are stabilit un obiectiv (de exemplu, asigurarea echilibrului între exploatațiile mici și cele mari), atunci poate fi utilă înființarea unei agenții de amenajare funciară, care să corecteze efectele simplei funcționări a pieței funciare. O astfel de agenție, cu un astfel de obiectiv, va avea nevoie de introducerea unui nou instrument: eliberarea de **autorizații de exploatare a terenurilor**, de la un anumit nivel în sus, pentru limitarea creșterii exagerate a suprafețelor exploatațiilor.

Pentru o intervenție eficientă pe piața funciară, este necesar ca agenției de amenajare funciară să i se acorde **un drept de preemțiune** la cumpărarea terenurilor agricole puse în vânzare de proprietarii acestora. Prin utilizarea dreptului de preemțiune, agenția poate contribui la instalarea sau menținerea agricultorilor, la creșterea dimensiunii exploatațiilor, la păstrarea echilibrului între diferitele tipuri de exploatații și la descurajarea speculațiilor cu terenuri (prin cereri de reexaminare a prețului în cazul în care acesta este prea mare în comparație cu valoarea de piață). Dreptul de preemțiune al agenției nu se va aplica la achiziționarea terenurilor de către moștenitori și rude sau de către arendași (pentru bunurile pe care le exploatează deja). De asemenea, dreptul de preemțiune nu se aplică în cazul vânzării de terenuri construibile sau destinate amenajărilor industriale, grădinilor și livezilor familiale, ori pădurilor.

O agenție de amenajare funciară, care ar avea dreptul de intervenție pe piața funciară, reprezintă o instituție sofisticată, care nu poate avea succes decât dacă interesele statului și ale agricultorilor sunt convergente, fiind exprimate în dezbaterile și deciziile dintre părțile interesate de repartizarea terenurilor, prin participarea guvernului (reprezentanții domeniilor agricol și fiscal), a autorităților publice locale (reprezentanții asociațiilor de primari și consiliilor județene), a asociațiilor agricultorilor (eventual Camerele agricole) și ale asociațiilor de protecția mediului. Agenția Domeniilor Statului, în actuala configurație, nu poate îndeplini rolul unei agenții de amenajare funciară, dar are avantajul experienței în gestionarea terenurilor. Ar trebui analizată o reorganizare radicală a ADS, eventual cu împărțirea activelor între mai multe filiale regionale, care ar putea colabora și cu consiliile județene în gestionarea terenurilor acestora din urmă.

Precizare privind măsurile tranzitorii privind achiziția terenurilor agricole de către străini

În tratatul de aderare la UE (din 2005), cu referire la libera circulație a capitalurilor, este prevăzut că „România poate menține în vigoare, timp de șapte ani de la data aderării, restricțiile stabilite de legislația sa, existente la momentul semnării tratatului de aderare, privind dobândirea proprietății asupra terenurilor agricole, pădurilor și terenurilor forestiere de către resortisanții statelor membre”.

În Legea nr. 312/2005 privind dobândirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor de către cetățenii străini și apatrizi, precum și de către persoanele juridice străine, sunt preluate o parte din restricțiile existente în vechea Lege 54/1998, în sensul că restricțiile se aplică deopotrivă cetățenilor străini și persoanelor juridice străine, în măsura în care nu contravin tratatului de aderare. Adică, cetățenilor și persoanelor juridice **din statele membre ale UE** li se acordă aceleași drepturi ca și cetățenilor români și persoanelor juridice române, dar la împlinirea a 7 ani de la data aderării. Așa cum e prevăzut în tratatul de aderare, fermierilor care desfășoară activități independente (adică persoanelor fizice) în statele membre și care își stabilesc reședința în România nu li se aplică respectiva interdicție, deci pot cumpăra terenuri agricole imediat după aderare, dar nu pot schimba destinația acestora pe durata perioadei de tranziție. Ei trebuie să probeze calitatea de fermier cu documente emise de statul membru. Legea 312/2005 a intrat în vigoare la data aderării României la Uniunea

Europeană (1 ianuarie 2007). Totuși, la fel ca în perioada anterioară, străinii care înființau o firmă în România puteau cumpăra terenuri pe numele acelei firme, în calitate de persoane juridice române, indiferent de proveniența capitalului.

În ce privește eficiența restricției de achiziție a terenurilor agricole de către străini, se poate aprecia că restricția a fost una slabă, ea neîmpiedicându-i aproape deloc pe străinii dornici să-și deschidă o afacere în domeniul agriculturii în România să achiziționeze terenuri. Modalitatea cea mai întâlnită de organizare a unei exploatații de către un fermier străin, atât înainte cât și după aderare, a fost sub forma unei societăți comerciale înregistrate în România (persoană juridică română, însă cu capital străin) care putea achiziționa și folosi terenurile agricole ca oricare alta societate comercială cu capital autohton (fără nici o restricție legată de suprafață). Conform unor evidențe ale Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, suprafața agricolă deținută de cetățenii străini în România a fost, în 2011, de circa 700 mii hectare, un sfert din aceasta aparținând firmelor cu capital italian, urmate în ordine de cele cu capital german, arab, maghiar, spaniol, austriac, danez.

Restricția de achiziție a terenurilor de către străini încetează din 2014 și nu există o posibilitate de prelungire a acesteia, chiar dacă situația economică și socială care a motivat introducerea acesteia nu s-a schimbat esențial. Comparațiile cu două țări din regiune (Ungaria și Polonia), aflate în situații similare, nu sunt relevante. Ungaria avea prevăzut în tratatul de aderare o prevedere conform căreia la expirarea celor 7 ani de aplicare a restricției să poată solicita **Comisiei Europene** prelungirea restricției pentru maximum 3 ani, dacă exista amenințarea unor perturbări serioase ale pieței funciare la încetarea acesteia. În 2010, în urma solicitării Ungariei, CE a aprobat prelungirea pentru 3 ani. Este de menționat că în Ungaria **persoanele juridice (cu naționalitate ungară sau străină) nu pot cumpăra** terenuri agricole. Polonia a negociat o perioadă de tranziție de 12 ani, care încă nu a expirat, dar acolo persoanele juridice poloneze pot cumpăra terenuri agricole, cu condiția **să nu aibă capital străin majoritar**.

1.4.2.4. Input-urile în agricultura românească

Folosirea input-urilor în agricultura României este mai puțin intensă sub aspect cantitativ față de situația alte țări din UE-27, iar acest lucru reprezintă una din cauzele care generează diferențele de productivitate la nivelul produselor vegetale dar și a celor animale. Astfel, față de media europeană, în România, cheltuielile la hectar cu input-urile sunt mai mici cu 46%, cele mai mari decalaje înregistrându-se la îngrășăminte chimice, produse de protecția plantelor și servicii agricole, în anul 2011. De asemenea, consumul de capital fix la hectar a fost cu 40% mai mic în România, față de media UE-27 (vezi Anexa 1.10).

Consumul cantitativ de îngrășăminte chimice a crescut modest în ultimii 7 ani, doar cu 6% în 2011 față de anul 2005. De asemenea, a crescut modest, dar s-a modernizat constant, parcul de mașini agricole, în principal și datorită fondurilor alocate din programele SAPARD și PNDR, destinate modernizării exploatațiilor agricole. Astfel, față de anul 2005, în anul 2011 numărul de tractoare fizice a crescut, modest, cu 6%, iar cel al combinelor autopropulsate pentru cereale cu 1%.

În ce privește consumul de semințe la hectar, valoarea acestuia depășește media europeană în 2011 (72,1 euro/ha în România și 64,8 euro/ha în UE-27), probabil datorită prețurilor mai ridicate practicate de dealeri în țara noastră.

Piața românească a semințelor certificate este dominată de soiuri și hibrizi străini. Multiplicarea varietăților de semințe autohtone este deficitară datorită dificultăților de dotare și finanțare cât și tehnologiilor de marketing. De exemplu, avem sectoare cum ar fi cel legumicol unde producția industrială se face folosind doar semințe din import, multiplicarea varietăților locale fiind aproape inexistentă. În același timp, pentru producerea legumelor la

scară mică, micii fermieri folosesc de regulă semințe necertificate sau aduse din țările vecine (din Bulgaria pentru cei din sudul țării)

Elemente pentru politica viitoare

În momentul de față, la nivelul UE-27, există preocupări puternice privind indicatorii de mediu și reducerea consumului de inputuri chimice, în special de îngrășăminte chimice și pesticide. În țara noastră, reglementările privind uzul acestor produse sunt incluse în cerințele de eco-condiționalitate (GAEC și SMR - Statutory Management Requirements), gestionate APIA. Prevederile din SMR se introduc gradual, începând cu 2012, 2014 și 2016. Deși în România, consumul de îngrășăminte chimice a crescut în ultimii ani, este mult sub media multor țări europene: astfel, dacă în Olanda, în 2010, cantitatea de îngrășăminte azotoase aplicate la hectar era de 116 kg, în România era doar de 23kg (vezi Anexa 1.11). Ca atare, România, ca și alte țări Central și Est Europene nu se pot afla sub incidența recomandărilor de reducere a consumului de input-uri chimice.

Totuși, pentru a se ajunge la, o raționalizare consumului de îngrășăminte, ar fi necesară realizarea unei **cartări agrochimice teritoriului țării** care să pună în evidență deficitele solului în principalii nutrienți.

În ce privește semințele, ar fi utilă revigorarea producției autohtone de semințe și promovarea mai mare a soiurilor locale, prin susținerea Institutelor și Stațiunilor producătoare de semințe.

Este necesară, de asemenea, susținerea în continuare a fermierilor pentru realizarea de investiții în exploatații : achiziționarea de mașini agricole, depozite pentru păstrarea cerealelor, depozite frigorifice, etc. Recuperarea decalajelor de productivitate față de țările europene nu se poate face fără accesarea progresului tehnic și fără investiții.

1.4.2.5. Evoluția sistemului de irigații din România

Necesitatea irigațiilor în țara noastră a fost demonstrată și fundamentată științific prin cercetările derulate în timp de instituțiile aflate în rețeaua ICAR, ICCA și ASAS. În condițiile modificărilor climatice la nivel global, care afectează conform cercetărilor și teritoriul României, mai ales în sudul și sud-estul țării, zonă care prezintă vulnerabilitate la procesele de aridizare și deșertificare, contează și dacă modul de irigare este corect pentru a avea eficiență. Deasemenea dacă nu se instalează perdele forestiere și se utilizează în continuare tehnologii agricole intensive care au ca și efect în timp, destructurarea solului și reducerea humusului, șansele de a face performanță în agricultură se reduc semnificativ

Construirea primelor sisteme de irigații în România a început în anul 1945, iar din rațiuni politice această activitate s-a dinamizat în perioada 1970-1989, când au fost construite marile sisteme de irigații, potrivite pentru structura exploataților din acea perioadă. Acestea au fost proiectate și echipate pentru a satisface cerințele fermelor mari (CAP-uri, IAS-uri și alte unitati de stat), concepția acestor sisteme fiind inspirată din experiența Franței de la acea dată. Soluția aleasă pentru de sistemul de irigare a fost aceea de pompare a apei din aval în amonte, fiind un sistem de irigații energofag (deoarece nu conta costul energiei în ecuația producției socialiste), depășit moral acum după mai bine de 40 de ani. După 1989 existau în România 375 de sisteme hidrotehnice mari pentru irigarea culturilor pe o suprafață de cca 3,2 milioane ha. Aceste sisteme au fost destinate în principal pentru irigarea porumbului, grâului, florii soarelui și sfeclei de zahăr dar și pentru culturile de orez și legume. Majoritatea sistemelor (2,7 milioane ha) au fost dotate cu echipamente de udare cu mutare manuală, modul de irigare fiind prin aspersiune, tehnică uzuală în acea perioadă dar depășită în zilele noastre.

La începutul anilor '90 în condițiile destrămării economiei centralizate, și după aplicarea Legii 18/1991 și retrocedarea terenurilor către foștii proprietari, funcționarea sistemelor de irigații s-a dovedit a fi supradimensionată și imposibil de exploatat în mod eficient, devenind incompatibilă cu potențialii utilizatori, micii proprietari care au înlocuit exploatarea mari, cu sole de suprafață optimă pentru agricultura irigată, în sensul corelării tehnologiei agricole cu tehnologia irigației⁴. Ca urmare o serie de proiecte începute au fost abandonate (206 obiective s-au sistat definitiv și 378 de obiective s-au sistat temporar⁵) fapt care a favorizat degradarea și sustragerile masive în decursul timpului.

O mare parte a terenurilor amenajate pentru irigații sunt situate pe terase înalte (trepte de udare III-IV), deasupra sursei de apă, uneori la mai mult de 200 m deasupra respectivei surse de apă, traseu care include uneori până la 10 stații de repompare. Aproximativ 60% din suprafețele amenajate pentru irigații includ înălțimi de pompare de până la 75 de m, fapt care se repercutează în costuri ridicate de exploatare⁶. De exemplu în județul Constanța 91% din suprafața amenajată pentru irigații are înălțimi de pompare de peste 75m iar în județele Giurgiu și Teleorman, 13 % din suprafețele amenajate.

În perioada 1992-1994 printr-un proiect finanțat de Banca Mondială s-a elaborat un studiu ce a avut ca obiectiv evaluarea viabilității sistemului de irigații și pregătirea unui program de investiții pe termen lung în domeniu (10 ani). În 1997 în cadrul aceluiași proiect s-a realizat un studiu de fezabilitate detaliat în care s-a abordat și problema tarifelor pentru apă. Cele două studii au relevat faptul că mai puțin de jumătate din cele 3,1 milioane hectare amenajate cu infrastructură de irigații pot fi considerate potențial viabile, datorită înălțimii foarte mari de pompare și gradului redus de utilizare a irigațiilor (practic lipsa cererii⁷). O altă concluzie a acelor două studii a fost aceea că era necesară o reformă instituțională, concretizată în transferul managementului activităților de irigare către utilizatori. Ca urmare s-a propus înființarea unor Asociații de Utilizatori de Apă pentru Irigații (AUAI) și s-a propus o nouă strategie în domeniul irigațiilor, care să încurajeze irigațiile economice și utilizarea optimă a resurselor disponibile, prin maximizarea potențialului de pe suprafețele unde irigațiile erau estimate ca fiind economic viabile (în condițiile subvenționării acceptate din acea perioadă). Strategia de dezvoltare cuprindea următoarele domenii de intervenție: - reforma subvențiilor și prețurilor; - dezvoltarea Organizațiilor Utilizatorilor de Apă pentru Irigații (OUAI); - restructurarea Societății Naționale de Îmbunătățiri Funciare⁸; - reabilitarea componentelor de infrastructură deteriorate și furnizarea de echipament de udare în câmp.

Datorită deselor schimbări de guvern și a fondurilor limitate, reforma propusă a demarat abia în 1999 printr-un alt proiect finanțat de Banca Mondială prin care se acorda asistență tehnică Asociațiilor de Utilizatori de apă (AUAI) și crearea unui cadru legislativ preliminar în acest sens (OUG nr.147/1999), ce permitea înființarea și înregistrarea AUAI și înființarea a patru AUAI pilot în cadrul a patru sisteme de irigații considerate viabile: Sadova-Corabia, Mostiștea, Nicorești-Tecuci și Kogălniceanu. Tot pentru implementarea acelei strategii s-au

⁴Astfel, dacă la un plot de irigații (amenajare interioară) de 750 ha existau cel mult doi beneficiari, după aplicarea legii, aceștia au crescut la trei sute (la o suprafață de 2,5 ha/beneficiar), determinând ca relația dintre furnizorul de apă și utilizator să devină aproape imposibilă.

⁵ Evoluția sectorului agroalimentar din România, Raport anual al Ministerului Agriculturii și Alimentației, 1997 Editura Agris

⁶ Până în anul 1989 amplitudinea reală a subvențiilor (mai ales pentru energia consumată pentru pomparea apei) a fost mascată pentru a putea menține într-un ritm susținut serviciile de furnizare a irigațiilor astfel că spre sfârșitul anilor '80, statul se gasea deja în situația în care nu mai putea furniza fondurile necesare lucrărilor esențiale de întreținere și exploatare a infrastructurii de irigații fapt care a favorizat degradarea treptată.

⁷ Deoarece precipitațiile sunt scăzute (300 – 500 mm) de-a lungul Dunării și Deltei acesteia, irigațiile sunt necesare pentru asigurarea unor producții agricole performante stabile, dar datorită unui grad mare de variație a acestora de la an la an, există ani când cererea de apă pentru irigații este aproape nulă.

⁸ Până în anul 1989, SNIF-ul avea un număr de 33.000 de angajați

derulat și alte proiecte destinate training-ului și dezvoltării AUAİ, cât și finanțarea unor vizite de studii în țări în care sistemul de irigații este bazat pe principiile dezirabile ale unei activități de irigare economice, proiecte ce au fost finanțate de USAID. Ca urmare a acestor inițiative până la sfârșitul anului 2004, au fost înființate 235 AUAİ în toată țara. Problema care nu s-a rezolvat a fost reabilitarea sistemului de irigații la nivel de fermă.

În paralel s-a conturat și restructurarea agenției SNIF și ca urmare s-a adoptat o nouă lege referitoare la îmbunătățiri funciare (Legea nr.138/2004 care prevedea în detaliu noile atribuții ale SNIF și ale AUAİ). Ca urmare a aplicării acestei legi SNIF s-a transformat în două entități: (i) Administrația Națională a Îmbunătățirilor Funciare (ANIF) care răspundea de activitățile de îmbunătățiri funciare de bază, inclusiv de administrarea sistemelor; (ii) Societatea Națională de Îmbunătățiri Funciare (SNIF), cu atribuții în activitatea de întreținere și reparații (cu activitate subvenționată la acea dată dar cu obiectivul pe termen mediu la acea dată de a fi privatizată);

După adoptarea legii îmbunătățirilor funciare și a normelor metodologice (Ordinul 118/2005 și Legea 233/2005), atribuțiile AUAİ au fost revizuite astfel că acestea au trebuit să se reînregistreze ca OUAİ (Organizații de Utilizatori de Apă de Irigație) și aveau posibilitatea să înființeze federații de OUAİ iar modalitatea de transfer al managementului activităților de irigații și transferul de proprietate s-a revizuit, în sensul că OUAİ erau răspunzătoare pentru distribuția apei și întreținerea sistemului de irigații aflat pe teritoriul lor, cu toate că existau și cazuri în care infrastructura propriu-zisă se afla proprietatea statului. Probabil că acest aranjament de tip concesiune a fost impus la acea dată pentru a proteja infrastructura până în momentul în care acestea devin suficient de puternice să-și finanțeze lucrările de întreținere și de reparații la propriile sisteme. Până în anul 2007 erau înregistrate 247 de OUAİ care acopereau o suprafață totală de circa 650.000 ha. În paralel cu procesul de restructurare menționat anterior, s-a demarat tot printr-un proiect finanțat prin împrumut⁹ de la Banca Mondială, reabilitarea sistemelor Sadova-Corabia și Nicorești-Tecuci¹⁰.

Srijinul primit prin aceste proiecte a fost benefic pentru infrastructura principală administrată de Administrația/Agentia de Îmbunătățiri Funciare – ANIF dar și pentru sistemul privat reprezentat de OUAİ. Din păcate, deși cadrul legal o permite, nu s-a incurajat înființarea de federații ale OUAİ, care să aibă puterea financiară să preia în administrare infrastructura principală de irigații (așa cu era prevăzut inițial în proiecte), care ar fi permis o retragere treptată a statului din punct de vedere financiar și a procesului decizional. Responsabilitățile în ceea ce privește exploatarea (administrare/întreținere/reparații) putând fi transferate către beneficiari pe itinerariul "federație – OUAİ – membru (proprietar/fermier)", statul păstrând doar obligația de a investi în reabilitarea/modernizarea infrastructurii principale (cu un procent de fonduri de investiții asigurate, nerambursabil, prin PNDR de la UE).

Se poate considera că înființarea OUAİ a fost catalizată inițial doar de subvențiile pentru irigații acordate până în anul 2009 inclusiv, doar acestora, ceilalți utilizatori, care nu făceau parte din organizație, nebeneficiind de subvenție (cu excepția anului 2007). În anii 2010 și 2011 suprafețele irigate au scăzut dramatic, la cca 100.000 ha, și probabil că acesta a fost efectul sistării subvențiilor din anul 2010¹¹ dar trebuie menționat ca acești ani au fost

⁹ Cuantumul acestui împrumut se ridică la 100 milioane USD, incluzând și contribuția Guvernului.

¹⁰ Considerate la acea dată ca fiind cele mai adecvate pentru astfel de investiții. Proiectul își propunea reabilitarea și modernizarea unei suprafețe de 107.000 ha și reabilitarea unui număr de stații de pompare de bază pentru 400.000 ha.

¹¹ Anul 2009 a încheiet perioada tranzitorie de trei ani de la momentul aderării, în care România a putut utiliza, în paralel cu instrumentele PAC, toate măsurile interne de politică agricolă folosite în perioada de preaderare (asa-zisa „clauza de apus” sau „sunset clause”). Restrângerea drastică a utilizării vechilor măsuri a făcut ca anul 2010 să reprezinte o provocare pentru agricultura românească, ale cărei slăbiciuni structurale și condiții de

relativ ploioși și în consecință necesarul de apă pentru irigații a fost mai redus. În cazul suprafețelor irigate cultivate cu orez sau cu o serie de culturi semincere (cu profit mare), în care irigația este o verigă tehnologică foarte importantă, cererea de apă și suprafețele irigate au crescut.

Utilizarea eficientă a irigațiilor în România ar trebui să se bazeze pe un sistem complex de acțiuni cum ar fi:

- realizarea unui sistem informatic teritorial al amenajărilor de irigații (cadastru)
- Analiza stării reale a sistemelor actuale cuprinse în zona de viabilitate economică, pentru a stabili:
 - gradul de deteriorare/distrugere a componentelor din infrastructura de aducțiune a apei (de la sursa la SPP-uri) și în fiecare amenajare interioară (ploturi);
 - gradul de disponibilitate a proprietarilor de teren pentru a constitui exploatarea agricolă/ferme comerciale compatibile cu funcționarea sistemului analizat;
 - existența instalațiilor de udare și evaluarea necesarului de instalații autodeplasabile;
 - evaluarea investiției totale de reabilitare și modernizare în deplin consens cu beneficiarii;
 - stabilirea unui plan de cultură în regim irigat, care să asigure profitul maxim beneficiarilor și amortizarea investiției în timp util.
- Participarea fermierilor - eventual proporțional cu mărimea fermei - cu o anumită cotă la acoperirea investiției necesare pentru reabilitare și modernizare sistemelor mari;
- Realizarea rețelelor de perdele forestiere în corelare cu rețelele sistemelor de irigații din zona viabilă;
- Beneficiarii situați în sistemele de irigații funcționale să nu fie eligibili la despăgubiri datorate secetei;
- Realizarea unui studiu, prin care să se stabilească soluțiile tehnice de alimentare gravitațională a sistemelor de irigații (situat în zona marginal viabilă sau neviabilă și sisteme noi):
 - derivațiile proiectate și cu execuția începută înainte de 1989 (Siret-Baragan, Olt-Vedea-Neajlov);
 - acumulări și derivații noi prin reconsiderarea Programului Național de Gospodărire a Apelor;
 - repunerea în funcțiune a amenajărilor de irigații alimentate gravitațional (cu o suprafață de 245.000 ha) și care în prezent nu sunt utilizate ;
- Echiparea unor suprafețe demonstrative cu instalații autodeplasabile de irigații, cu perdele de protecție și tehnologii de lucrări minime etc, (eventual în institutele de cercetare sau în fermele care vor putea accesa fonduri pentru proiecte inovative prin PNDR după 2014);
- Atragerea personalului de specialitate pregătit în domeniu în fermele dotate cu sisteme moderne și în OUAI-uri
- Revitalizarea proiectelor mari de infrastructură de irigații eventual în parteneriat public sau continuarea celor care au fost demarate:

susținere financiară prin plăți directe (inferioare mediei europene până în 2016 conform celor stipulate în tratatul de aderare) o împiedică să beneficieze pe deplin de apartenența la piața agricolă comună. Acestei provocări ale restrângerii ajutorului național, destul de generos până la acea dată i s-a adăugat dificultățile crizei economice, în special în asigurarea finanțării producției, dar și a demarării unor noi investiții sau a susținerii investițiilor deja contractate

- cele pentru care s-au elaborat studii de fezabilitate (aprobate de comisia interministerială și de guvern prin HG) și proiecte tehnice pentru sistemele de irigații Sag Fantanele (7.000 ha) și Terasa Brailei – subsistem SPA km 196 (40.000 ha) ;
- noi sisteme de irigații viabil economic unde deja există interes din partea beneficiarilor (ex. Insula Mare a Brailei, Boianu Sticleanu, etc)
- susținerea înființării federațiilor de OUAI și transferare infrastructurii mari prin asistența la înființare și dotare minimă cu tehnică de calcul și de intervenții pentru infrastructura preluată.

Alte propuneri care ar putea sprijini consolidarea și dezvoltarea sectorului de îmbunătățiri funciare ar putea viza:

- Realizarea unui sistem informatic teritorial pentru fiecare tip de amenajare (irigații, desecări-drenaje, combaterea eroziunii solului, combaterea inundațiilor);
- Plata unei taxe anuale (lei/ha amenajat) diferențiată cu tipul de amenajare, prin care să se constituie “fondul de rulment” necesar activității de întreținere și reparații;
- Promovarea legii de protecție și conservare a solului;
- Pregătirea și formarea continuă a personalului de specialitate;
- Elaborarea unor studii și cercetări pentru monitorizarea evoluției factorilor de mediu în amenajările de IF;
- Pentru realizarea proiectelor de dezvoltare rurală durabilă într-o concepție unitară, pe spații mari – definite pe criteriul hidrologic și hidrogeologic (subbazine, bazine) integrarea într-o singură entitate instituțională a trei sectoare de activitate:
 - Gospodărirea Apelor
 - Îmbunătățiri Funciare
 - Amenajări Silvice
- Promovarea personalului în funcții de conducere să se facă în exclusivitate pe criterii de performanță profesională, managerială și morală.

1.4.3. Structura economiei rurale din România

Întreprinderile mici și mijlocii. Importanța extinderii întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) în spațiul rural pornește de la necesitatea complementarizării și diversificării economiei rurale. Economia rurală este cu atât mai dezvoltată și mai dinamică, cu cât are o structură mai diversă, iar ponderea economiei neagricole (industria extractivă și prelucrătoare, industria alimentară și ușoară, exploatarea și prelucrarea lemnului și a produselor de pădure, activitățile meșteșugărești, activitățile agroturistice, prestările de servicii) este mai mare. În economia modernă, distribuirea industriei orizontale, și nu numai, se face în spațiul rural, IMM-urile fiind amplasate, de regulă, în jurul polilor industriali.

Industria modernă se bazează pe mișcarea materiilor prime și a produselor finite și nu a forței de muncă. Pornind de la principiul că **deplasarea forței de muncă este mult mai costisitoare (economic și social), comparativ cu mișcarea materialelor și produselor**, majoritatea statelor europene și-au modificat politica de amplasare a IMM-urilor, în sensul că au deplasat întreprinderile spre forța de muncă și nu invers. Deplasarea forței de muncă presupune investiții masive și fenomene sociale complexe. Din contră, amplasarea întreprinderilor mici și mijlocii industriale în spațiul rural înseamnă diversificarea economiei, ocuparea și stabilizarea în rural a forței de muncă, și precădere a celei tinere, creșterea puterii economice a localităților rurale și dezvoltarea de ansamblu a acestora. Cu excepția a două subramuri, industria alimentară și exploatarea lemnului, activitățile industriale propriu-zise sunt absente din mediul rural românesc. Numai circa un sfert din comunele României au activități

economice neagricole, organizate sub formă de IMM-uri în industria extractivă, prelucrătoare, meșteșugărească și de activități agroturistice.

Faptul că numai 5,7% din economia rurală românească o reprezintă activitățile industriale (extractive și prelucrătoare non-agricolă), față de 9,3% în UE, în serviciile rurale românești au pondere de numai 9,9% (față de 42,2% în UE) demonstrează, fără putere de tăgadă, precaritatea economiei rurale din țara noastră. În ansamblu, economia rurală non-agricolă românească are pondere de 21% în total economie rurală, comparativ cu ponderea acesteia în UE de 59,7%, demonstrând și de această dată (și chiar mai mult, comparată cu perioada interbelică și comunistă), caracterul preponderent agrar al economiei rurale românești, cu consecințe grave asupra stării economice și sociale generale a vieții rurale.

Pe ansamblul spațiului rural, există circa 54.000 întreprinderi mici și mijlocii active (din cele circa 450.000 IMM-uri total pe țară în anul 2011), din care aproximativ 10.000 sunt întreprinderi agricole, iar cele neagricole (industriale, de prestări de servicii etc.), revin, în medie, câte o IMM pe localitate rurală. Deși patrimoniul natural și cultural reprezintă cea mai de seamă zestre a spațiului rural, ferme (pensiuni) agroturistice întâlnim în numai 182 localități, din cele peste 2685 comune, respectiv 13.000 sate ale țării.

Dezvoltarea unei rețele viabile de întreprinderi mici și mijlocii private (agro-alimentare, industriale, de prelucrare a produselor locale, artizanale, de servicii etc.) în mediul rural are, pe lângă funcția economică importantă, și o componentă socială marcantă, în sensul „stabilizării” populației rurale (în primul rând a celei tinere), eliminării navetismului și utilizării, prin complementaritate, a forței de muncă sătești. În același timp, aceste întreprinderi au și rolul de a potența economia rurală care contribuie, în acest fel, prin impozitele care se plătesc bugetului local, la dezvoltarea economică, culturală și socială a localităților rurale respective. Este cunoscut faptul că, în mediul rural, există un important rezervor de forță de muncă, în mare parte neutilizată sau parțial utilizată, care poate fi activată prin recalificarea și integrarea ei în întreprinderile mici și mijlocii.

Considerăm că echilibrarea economică urban-rural, fără o politică reală de susținere economică și financiară și acordarea de facilități fiscale importante IMM-urilor rurale, rămâne, în continuare, o himeră pentru spațiul rural românesc.

Implementarea IMM-urilor în spațiul rural trebuie să fie o politică economică permanentă a statului român. Din păcate legislația românească în domeniu (Legea 218/2005; Legea 175/2006; Legea 175/2009; Legea 329/2009; Legea 368/2009; Legea 246/2011; Legea 346/2004 privind stimularea și dezvoltarea IMM; OG 94/2004; OG 27/2006; OUG 139/2007; OUG 60/2009; OUG 96/2012) nu favorizează, prin facilități economice și financiare, amplasarea IMM-urilor în spațiul rural. Nici autoritățile locale, primăriile și consiliile locale, nu acordă atenția cuvenită dezvoltării economiei rurale non-agricole prin realizarea de microzone industriale care să conțină toate dotările necesare, așa cum întâlnim în toate statele din țările UE.

Economia forestieră. A doua mare problemă a dezvoltării rurale a României în zonele predominant montane, o reprezintă **economia forestieră** (exploatarea și prelucrarea masei lemnoase, recoltarea și prelucrarea produselor pădurii: fructe, ciuperci, plante medicinale etc., meșteșugurile specifice zonei montane legate de prelucrarea artizanală a produselor forestiere etc.). Economia forestieră românească este departe de a fi o componentă importantă a economiei rurale din zona montană. În structura economiei rurale a României economia forestieră, cu toate componentele structurale (recoltarea masei lemnoase și prelucrarea acesteia, recoltarea și prelucrarea fructelor de pădure, plantelor medicinale și a ciupercilor, vânătoarea și pescuitul etc.), nu depășește 6%. Proiectele de dezvoltare rurală în zonele de munte, trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, soluții pentru extinderea întreprinderilor mici și mijlocii de prelucrare a masei lemnoase, a altor produse ale pădurii etc. Economia forestieră,

În ecosistemele ocupate de păduri, este însă ramura care, asemenea agriculturii în zonele de câmpie, are funcții multiple. Silvicultura, în corelație cu agricultura, poate avea o funcție economică complementară sau o funcție economică de bază în anumite zone.

În cadrul extins al **economiei forestiere**, două aspecte trebuie să constituie obiective ale programelor de dezvoltare și amenajare rurală. Primul, se referă la **extinderea pădurilor prin noi plantări, a perdelelor forestiere de protecție, întreținerea pădurilor actuale, iar al doilea aspect cuprinde exploatarea rațională a pădurilor și prelucrarea materialului lemnos brut în produse finite înalt prelucrate cu valoare adăugată ridicată.**

Referitor la exploatarea rațională a pădurilor și prelucrarea materialului lemnos brut în produse finite înalt prelucrate trebuie precizat faptul că, la această dată, România obține în medie pe tona de produs lemnos final de 3,2 ori mai puțin față de țările din UE (80 €/t în România, 260 €/t în UE). Explicația este simplă: o parte prea ridicată a valorii produsului forestier provine din exportul de bușteni (46%) și nu din exportul de mobilă și produse prelucrate din lemn (54%). De asemenea, piața internă este inundată de produse din lemn ale marilor firme europene și de oferta de mobilă a societăților comerciale românești care importă mare parte din acest produs. Politica Regiei Naționale a Pădurilor, care acordă licitații necondiționate de exploatare a masei lemnoase de prelucrarea în România a materialului brut, este profund păguboasă pentru economia forestieră a României.

Pentru România, extinderea pădurilor este o prioritate a reconstrucției ecologice deoarece sunt încă prea multe zone colinare (Podișul Transilvaniei, al Dobrogei și al Moldovei) cu acoperire forestieră mică. În zonele de câmpie, despădurirea excesivă a cauzat aridizarea, stepizarea excesivă și, pe alocuri, chiar deșertificarea iar în zonele de deal eroziunea masivă a solului. În condițiile proprietății funciare private, împădurirea trebuie făcută prin programe de lungă durată și cu avantaje economice pentru proprietari. Proiectele de împăduriri și de plantare a perdelelor de protecție trebuie să aibă arie de cuprindere la nivelul comunităților locale județene sau regionale (zonale). Contribuția la reechilibrarea ecologică a terenurilor proprietarilor trebuie plătită de toți beneficiarii ei, atât de comunitățile locale sau regionale iar în cazul unor lucrări de mai mare anvergură din investiții publice, prin intermediul bugetului de stat, cât și de proprietarii de teren.

O componentă importantă a economiei rurale în zona montană o reprezintă **economia vânatului și a pescuitului sportiv**, activități extrem de căutate, apreciate și bine plătite de turiștii români, dar mai ales străini. Cele două activități, datorită absenței infrastructurii de calitate, echipării teritoriului montan și a pensiunilor, confortul precar, reprezintă încă pentru România factori restrictivi care fac încă economia vânătoriei și pescuitului necompetitivă comparativ cu alte țări, inclusiv vecinii apropiați. Este suficient să amintim că țara vecină, Ungaria, cu suprafața montană acoperită cu pădure de circa 7–8 ori mai mică față de a României, obține de 5,5 ori mai multe venituri din vânătoare și pescuit, față de țara noastră.

În prezentarea economiei forestiere, componentă a economiei rurale, sunt necesare și câteva comentarii referitoare la menținerea încă a unei concepții conservatoare, de sorginte etatistă, ale organismelor silvice naționale și teritoriale cu privire la proprietatea forestieră. Este necesar să subliniem, încă de la început, că în perioada interbelică numai circa 1,8 milioane ha de pădure (circa 27%) din cele peste 6,5 milioane hectare de pădure ale României au fost păduri proprietatea statului. Această structură a proprietății forestiere nu a adus atingere gospodăririi în regim silvic a pădurilor, indiferent de proprietar, ci dimpotrivă. În perioada comunistă a fost naționalizată întreaga suprafață de pădure a României, iar mentalitatea „superiorității gospodăririi pădurilor proprietate a statului” continuă să domine și acum concepțiile majorității decidenților silvici.

Exemplele de gospodărire exemplară a pădurilor private ale comunităților de avere grănicerești din Banat, a celor composesorale din Transilvania au fost repede uitate sau negate

de silviculturii perioadei comuniste și ai zilelor noastre. Astfel, se explică starea gravă a localităților montane, dependente în mare măsură de economia forestieră, în care, cu excepția exploatării veroase de către societăți conduse de manageri interesați numai și numai de profit, în mai multe cazuri străini de interesele sociale ale zonelor respective, nu s-a întâmplat nimic după 1989. În aceste zone nicio reformă a proprietății forestiere nu a fost pusă în operă, nici măcar nu a fost concepută. Dacă România a trecut prin mai multe reforme agrare, din considerente (false) legate, în primul rând, de interesele exploatării forestiere, nu a fost concepută și aplicată nicio reformă, starea de sărăcie severă a locuitorilor multor localități rurale montane, dependente în proporție covârșitoare de economia forestieră, din care exemplificăm numai zona Penteleului din Munții Buzăului (Gura Teghii, Nehoiu, Varlam, Siriu etc.), este suficientă pentru a arăta precaritatea mentalităților în acest domeniu important al economiei montane.

Economia zonei montane, prin resursele naturale durabile pe care le cuprinde, reprezintă una din problemele economice și sociale de primă importanță pentru economia rurală a României. Faptul că zona montană a României se întinde pe aproape 73.300 km² (29% din suprafața țării), din care o suprafață de 4,4 mil. ha este acoperită cu păduri, 2,4 mil. ha de pajiști naturale, unde locuiesc 3,2 milioane locuitori în 1,2 milioane de gospodării și care dețin circa 2,9 mil. ha teren agricol, din care 500.000 ha teren arabil, se poate cuantifica, relativ ușor, importanța economiei montane pentru țara noastră.

Pentru a evalua corect **ce trebuie întreprins în Carpații României**, este necesară o comparație între principala ramură a economiei montane din Munții Alpi, **economia turistică montană** a Austriei și Italiei și **economia turistică montană** a României. Austria sau Italia au suprafața alpină ceva mai mică comparativ cu cea a Carpaților României (54 620 km² Austria, 51 466 km² Italia), iar populația zonei aproximativ egală cu cea din munții noștri. În schimb, atât Italia cât și Austria au peste 2,5 milioane locuri de cazare în cele peste 100 000 de pensiuni agroturistice și hoteluri, în care se cazează anual peste 50 milioane de turiști, cu o activitate de cazare medie anuală de circa 60 de zile turistice pe fiecare pensiune. Pentru a avea în vedere marea discrepanță a României montane față de Austria sau Italia, precizăm faptul că în țara noastră numărul pensiunilor rurale și agroturistice montane este de circa 1600, al locurilor de cazare nu depășește 11.000, iar gradul de ocupare mediu anual nu trece de 25–30 de zile, împărțit egal, ca utilizare, între sezonul de iarnă și de vară.

Peisajul rural extrem de divers, în mare parte bine conservat, viața la țară cu însemnate componente tradiționale, potențialul agricol și silvic al zonei de munte, arhitectura specifică mediului rural, sunt factori naturali care favorizează dezvoltarea turismului rural montan. Acesta, spre deosebire de celelalte forme de turism, trebuie să fie „difuz”, imperceptibil din punct de vedere al componentei habitale, care să se bazeze pe patrimoniul natural, folcloric, etnografic, spiritual (cultural, în general), arhitectural și gastronomic specific zonelor agroturistice montane.

La această dată, deși există unele semnale pozitive de extindere a turismului rural și a agroturismului montan, totuși câțiva factori restrictivi limitează extinderea acestora la capacitatea oferită de peisaj și cultura tradițională. Factorii limitativi (restrictivi) sunt: **infrastructura** (șosele, căi ferate, servicii bancare, poștale, telecomunicații rapide și sigure); **condițiile de locuit modeste** (neacceptate nici de turiștii mai puțin pretențioși) oferite de majoritatea gospodăriilor țărănești montane; **instrucția insuficientă** a gospodarilor (cunoștințe minime în domeniul turismului, gastronomie specifică locală de calitate, necunoașterea unei limbi străine); **nesiguranța, insecuritatea personală** a turiștilor etc. Faptul că numai 0,1% din economia rurală a României provine din agroturism, comparativ cu 4,4% în țările UE, este un indicator economic edificator pentru caracterizarea stării de precaritate a agroturismului românesc. Rezultă, din aceste date, faptul că sunt necesare investiții importante (educaționale, financiare, de

infrastructură etc.) în agroturismul montan, pentru punerea în valoare a resurselor rurale turistice montane.

Turismul rural, agroturismul montan, prin specificul său de consum agroalimentar intern în gospodăria unde s-au produs alimentele, are o importantă funcție de potențare economică a capacității gospodăriilor țărănești montane. În cazul turiștilor străini, care își petrec vacanțele în pensiunile montane, turismul rural și agroturismul constituie o formă de export „intern” de produse agroalimentare. Întrucât majoritatea alimentelor consumate în activitatea de agroturism provin (sau ar trebui să provină) din producția proprie a gospodăriei, determină, pe de-o parte, ca rentabilitatea activității de agroturism să fie ridicată, iar prețurile serviciilor agroturistice sub nivelul prețurilor practicate în celelalte forme de turism. Din calculele efectuate de serviciile turistice de specialitate, rezultă că prețul unui dejun agroturistic în toate pensiunile agroturistice este mai mic cu 40–50% față de un dejun servit într-un restaurant din rețeaua hotelurilor turistice (la același nivel de clasificare). Explicația acestei diferențe de preț este simplă. Prețul produselor agricole obținute și consumate în pensiunea (gospodăria) agroturistică nu cuprinde adaosuri comerciale, TVA, accize, cheltuieli de transport, stocare, păstrare etc. Carnea, preparatele din carne, ouăle, brânza, laptele, untul, dulcețurile, murăturile, vinul, țuica, vișinata, afinata etc., pregătite după metodele de prelucrare tradiționale, ajung din producția proprie a fermelor agroturistice direct pe masa turistului consumator. Pe de altă parte, serviciile turistice rurale (cazare, servicii etc.) nu sunt purtătoare de cheltuieli adiționale indirecte (regii, comisioane etc.) care fac ca prețul produsului agroturistic să fie mult mai mic comparativ cu produsul turistic urban.

Politicile agroturistice naționale, componente ale strategiei de dezvoltare rurală, în general și a celei montane, în special, ar trebui să stimuleze avantajele turismului rural, în sensul scutirii de impozite, taxe, reducerea presiunii fiscale, în ansamblu, pentru diminuarea prețurilor și menținerea clienților tradiționali (orașenii cu venituri mai modeste, străinii dornici de cunoaștere a tradițiilor rurale ale zonei, copiii din mediul urban etc.).

Susținerea și extinderea turismul rural și a agroturismului montan are și o importantă componentă educativă care se referă, în primul rând, la cunoașterea tradițiilor culturale, spirituale sau a valorilor istorice, de arhitectură ori peisagistice ale spațiului rural. Componenta educativă se adresează, cu predilecție, elevilor orașeni care, din punctul de vedere al cunoașterii agriculturii, al orizontului naturii, al frumuseții și diversității rurale montane, trebuie să recunoaștem, că aceștia suferă de complexul ”spațiilor urbane de beton”. Participarea, timp de două săptămâni, la activitățile agricole cotidiene într-o gospodărie agricolă montană, împletită cu drumeția, scăldatul în ape curate, călăritul etc., contribuie la lărgirea orizontului de cunoaștere al copiilor orașeni. De altfel, în multe țări din UE, prin programele de învățământ din școlile urbane, sunt prevăzute perioade de vacanță și/sau activități practice în pensiunile rurale. Exemplul Austriei, Suediei precum și al Elveției etc. este edificator, rezultatele educaționale în cazul acestor țări fiind deosebite.

Agroturismul în majoritatea zonelor montane din România este, mai degrabă, o potențialitate decât o realitate. Potențialitatea pentru agroturism în zonele montane este generată de frumusețea și liniștea satelor și a gospodăriilor rurale, echiparea viitoare prin proiectele de amenajare a teritoriului și localităților rurale, marea varietate a activităților caracteristice producției agricole și silvice, atractivitatea peisajului din mediul înconjurător satelor și tradițiile agrare specifice fiecărei localități rurale. Extinderea și generalizarea agroturismului presupune însă o profundă remodelare a infrastructurii rurale și a echipării adecvate pentru turism a gospodăriilor (fermelor) agroturistice. Pe lângă echiparea gospodăriilor (fermelor) agroturistice și ameliorarea infrastructurii rurale pentru extinderea agroturimului, este necesar și un **management turistic promoțional**, constituirea de rețele de informare turistică prin care să fie adusă cât mai aproape oferta de cererea de agroturism, promovarea acestui tip de turism ca un **turism educativ pentru elevii** (și chiar locuitorii) din orașe, care nu cunosc în

suficientă măsură „viața de la țară” și activitățile caracteristice agriculturii, pomiculturii, creșterii vacilor cu lapte, păstoritului, obiceiurilor și tradițiilor rurale etc.

În cadrul zonei montane, **economia agricolă montană, economia forestieră și cea agroturistică** se întrepătrund intim. **Economia agricolă montană**, în mare parte ecologică sau organică, axată pe economia pastorală (creșterea vacilor cu lapte, a tineretului taurin și activitățile pastorale de oierit estival), poate fi împletită, prin pluriactivitate, cu recoltarea și prelucrarea fructelor de pădure și a plantelor medicinale din flora spontană montană, iar ambele conexe cu activități agroturistice de iarnă și vară sau legată de obiceiurile pastorale și etnofolclorice, religioase, spirituale, activități sportive și de drumeție, toate acestea constituind căi de sporire importantă a economiei rurale montane, de valorificare superioară a capitalului natural al zonei de munte.

Extinderea agriculturii montane este o necesitate pentru România. Spre deosebire de zona de șes și cea colinară, densitatea populației în zona de munte este de circa 2,5–3 ori mai mică, iar contribuția economiei montane (agricultură, silvicultură – exploatare forestieră, agroturism, ecoeconomie rurală montană nonagricolă, habitat) reprezintă circa 8–10% din producția agricolă a României. Pentru a remarcă marea discrepanță între economia montană a României și, de exemplu, a Elveției sau Austriei, este suficient să amintim faptul că în cazul celor două țări (montane) economia montană (în mod deosebit cea agroturistică montană) contribuie cu 40–60% la economia agricolă a țărilor respective. În același timp, având în vedere și structura pe forme de relief a țărilor menționate, populația montană este mai numeroasă, ponderea și densitatea acesteia fiind cu mult mai mare comparativ cu cea a României.

Locuirea (habitatul) permanentă în Carpați se ridică până la maximum 1000–1200 m, în timp ce în Alpii elvețieni sau austrieci locuirea permanentă (sau cvasi permanentă, comparativ cu habitatul montan al României) se ridică cu 1000 de m mai sus, adică până la 2000–2200 m.

Un alt aspect important se referă la diferențele mari care există între economiile montane ale României și a altor țări montane ale UE, precum și la dinamica acestora. În timp ce în Elveția și Austria, pentru a menționa aceleași exemple, politicile guvernamentale de economie montană ale acestor țări susțin extinderea și consolidarea habitatului montan și a economiei localităților montane, în țara noastră economia montană (cu două excepții: extinderea exploatarei forestiere în pădurile accesibile și expansiunea zonelor cu case de vacanță sau transformarea satelor depopulate în sate de vacanță) și habitatul în satele de munte este în restrângere dramatică. De ce? Care sunt cauzele?

Întrebările sunt cu atât mai actuale, dacă avem în vedere tendințele încălzirii globale și efectele antropogene ale acesteia. Pornind de la tendințele probabile pe termen lung ale încălzirii globale, apreciem că, în viitor, principala funcție a zonei montane în România (dar nu numai) o reprezintă **spațiul de expansiune al habitatului**, de creștere a calității acestuia comparativ cu cel din șes și zona colinară și de **rezervă importantă pentru creșterea producției agricole de calitate**, în mod deosebit a celei ecologice.

Cele două funcții importante ale spațiului montan, **expansiunea habitatului și rezerva de creștere a producției agricole trebuie să reprezinte** pentru România, elemente strategice importante pe termen lung pentru dezvoltarea rurală, acompaniate și susținute de politici guvernamentale și locale agromontane adecvate.

Economia montană bine concepută, aplicată și susținută, poate fi o șansă pentru România, cu o condiție: politicile guvernamentale de sprijinire (susținere) să fie adecvate zonei montane, adică diferențiate funcție de altitudine, după modelul elvețian.

Problemele zonei montane

Zona montană a României constituie un teritoriu special, de interes național cu un imens potențial economic, social, cultural și de mediu. Zonele de munte se diferențiază de alte regiuni defavorizate prin factorii restrictivi naturali, care nu pot fi modificați (altitudine, climă, pantă, fertilitate scăzută a solului, perioade mai scurte de vegetație, izolare față de căile de comunicație și piețele de desfacere) și prin factori sociali și economici structurali – îmbătrânirea populației active și tendințele de exod în principal al tineretului, ocupații restrictive, distanțe mari față de centrele decizionale și administrative, infrastructură insuficientă.

Zona montană din România este constituită din suprafața unităților administrativ-teritoriale (UAT) situate la altitudini medii mai mari sau egale cu 600 m sau situate la altitudini medii între 400 – 600 m dacă au o pantă medie egală sau mai mare de 15%. Conform acestei delimitări, zona montană a României cuprinde 657 UAT (NUTS 5¹²) reprezentând 20% din numărul de UAT existent în România, cu o suprafață totală de 71.341 kmp, reprezentând 30% din teritoriul național, fiind, totodată, cel mai extins lanț muntos al Europei aflat în cadrul aceleiași frontiere. În zona montană se găsesc 3.270.793 locuitori, adică aproximativ 20% din populația țării.

Resurse umane. Zonele montane defavorizate, rămase în urmă din punct de vedere al dezvoltării rurale datorită condițiilor naturale dificile, au început să fie abandonate în ultimele decenii într-un ritm din ce în ce mai accelerat. În special tinerii din zona montană părăsesc treptat și definitiv muntele în căutarea unor condiții de viață mai ușoare și venituri mai mari obținute cu eforturi mai reduse, în mediul urban sau în alte țări. În ultimii ani, populația din zona montană, deși are marele avantaj de a fi adaptată atât fizic cât și psihic constrângerilor naturale, s-a redus constant, ajungând în 2011 la 3.270.793 locuitori față de 3.361.070 locuitori în anul 2005 (conform datelor furnizate de INS). Reducerea cea mai accentuată s-a înregistrat pentru categoria de persoane cu vârste cuprinse între 0 și 19 ani, iar la categoria de vârstă peste 65 de ani înregistrându-se o creștere (2,6%), ceea ce indică o tendință de îmbătrânire a populației. La celelalte categorii de vârstă (20-45 ani și 46-65 ani) creșterea a fost de 1,8%, respectiv de 0,6%.

Agricultura reprezintă principala activitate economică din zona rurală montană. Conform unui studiu elaborat de Comisia Europeană¹³, în zona montană se regăsește 19,7% din suprafața agricolă utilizată, 18,5% din forța de muncă direct implicată în agricultură, 17,6% din numărul total al fermelor și 19,5% din numărul animalelor. Conform aceluiași studiu, dimensiunea medie a fermei este de 3,9 ha (a treia cea mai mică dintre țările montane), iar dimensiunea economică a fermei raportată la un ha este de 253 Euro, iar raportată la unitatea de muncă anuală este de 1631 Euro (cea mai mică din țările montane), rezultând, din aceste date, slaba productivitate a fermelor montane românești, și, drept consecință, veniturile mici ale fermierilor.

Agricultura este practică, în mare parte (peste 65%), în ferme mici și foarte mici (sub 2 ha), principala activitate fiind creșterea animalelor (vacii, oi, capre) pentru lapte și într-o mică măsură pentru carne. Se cultivă pomi fructiferi și viță de vie pe 47.000 ha, iar suprafețele arabile (peste 500.000 ha) sunt cultivate în principal cu cartofi, porumb, secară și trifoi.

Datorită lipsei de piețe de desfacere pentru anumite produse agricole (lână, lapte), numărul animalelor s-a redus constant, ajungând în 2010 la 558.000 bovine, 1.921.000 ovine, 184.000 caprine și 113.000 cabaline¹⁴. Scăderea cea mai mare, comparativ cu anul 2000, s-a

¹²municipii și orașe, comune, cu sate

¹³ European Commission (2013), *Labelling of agricultural and food products of mountain farming*, JRC Scientific and Policy Reports

¹⁴ Conform datelor Recensământului General Agricol din 2010

înregistrat la bovine (cu 50%), urmat de ovine (20%) și cabaline (20%)¹⁵, având un impact major atât asupra calității pășunilor, datorită sub-pășunatului sau ne-întreținerii pășunilor, dar și asupra satelor și tradițiilor, acestea pierzându-se cu timpul.

Zona montană dispune de suprafețe extinse de pajiști și pășuni (2,1 milioane ha), multe din acestea (60%) cu o înaltă valoare naturală, menținute în această condiție prin practicarea, de-a lungul timpului, a unei agriculturi tradiționale extensive (pășunat și cosit). Cu toate acestea, în ultimii ani, calitatea pășunilor și fânețelor s-a degradat datorită reducerii numărului de animale, abandonului sau lipsei lucrărilor de întreținere a pajiștilor și pășunilor. Conform studiului menționat mai sus, densitatea animală este la 50% față de încărcătura maximă. Din datele furnizate de APIA, s-au solicitat plăți de agro-mediu pentru 1.236.480,91 ha (60% din suprafața acoperită cu pășuni și fânețe din zona montană).

Rasele de animale existente, adaptate la condițiile naturale, sunt principalele furnizoare de materii prime de calitate care pot fi mai bine valorificate în viitor, datorită creșterii cererii de produse tradiționale și de calitate, dar și datorita accentuării crizei alimentare la nivel mondial. Existența tradițiilor și cunoștințelor legate de obținerea și procesarea produselor montane, coroborată cu noua legislație europeană privind etichetarea produselor montane, este o oportunitate pentru dezvoltarea zonelor montane, prin diversificarea activităților turistice.

Fermele existente sunt slab utilizate și mecanizate (1tractor/88 ha teren arabil, 1 motocositoare/69 ha pășune și fâneță) ceea ce duce la un consum mult mai mare de energie, forță de muncă, și ca atare, costuri suplimentare. Lipsa bazinelor colectoare de purin și a platformelor pentru bălegar duc la folosirea inefficientă a îngrășămintelor naturale, dar și la un impact de mediu manifestat prin scăderea calității apelor.

Piețele de desfacere. Un handicap al zonei montane îl reprezintă accesibilitatea scăzută la piețele de desfacere și unitățile de procesare, cu influență mare asupra costurilor de transport și, implicit, asupra costurilor finale ale produselor procesate. Datorită distanțelor mari și a calității slabe a infrastructurii de transport, dar și a lipsei concentrării ofertei, produsele din zona de munte nu sunt valorificate la întreaga lor valoare. Lipsesc unitățile de procesare a cărnii, laptelui, lânii, fructelor de pădure. Conform aceluiași studiu, producția agricolă montană reprezintă doar 1,8% din total producție agricolă, iar producția animală reprezintă 50% din producția agricolă montană, ceea ce denotă o slabă valorificare a producției vegetale.

Turismul. Numărul unităților de cazare din zona montană a crescut cu 22% în ultimii ani (2005 – 2011), cea mai semnificativă creștere înregistrând pensiunile turistice și agroturistice (cu 23%) datorită, în mare parte, existenței fondurilor europene de dezvoltare rurală pre- și post- aderare. Cu toate că numărul locurilor de cazare a crescut, cel a înoptărilor a scăzut cu 6%, gradul de ocuparea fiind destul de redus (25% din total locuri zile). Dezvoltarea nu s-a realizat însă de o manieră durabilă și nu a fost corelată cu dezvoltarea infrastructurii de transport, a serviciilor și unităților de agrement. Este încă precară infrastructura de turism în privința marcajelor turistice, a cabanelor montane sau accesibilității monumentelor naturale și istorice. Dezvoltarea infrastructurii de turism din zonele protejate trebuie făcută astfel încât aceasta să nu dăuneze mediului iar locuitorii să poată beneficia în mod direct investițiile respective.

Existența unei rețele funcționale de parcuri naționale (27 parcuri naționale și naturale) poate fi un punct tare pentru dezvoltarea eco-turismului, observarea faunei, plantelor și naturii, în general, cu condiția îmbunătățirii infrastructurii de turism din zonele respective.

Probleme de mediu în zona montană. Din punct de vedere al mediului, zona montană reprezintă o zonă cu aer și ape puțin poluate, cu păduri și terenuri agricole cu înaltă

¹⁵ Conform datelor Recensământului General Agricol din 2000

valoare naturală. Marea diversitate a florei și a faunei sălbatice a condus la includerea a 57% din suprafața zonei montane în cadrul siturilor Natura 2000. În zona montană se regăsesc 197 situri Natura 2000, adică 37% din numărul siturilor de la nivel național și a 67% din suprafața protejată la nivel național. Din totalul siturilor de pe întreg teritoriul României, numai 5 au planurile de management aprobate. În ultima perioadă se constată reducerea biodiversității faunistice, mai ales a carnivorelor mari al căror număr s-a redus treptat din cauza practicării prea intense a activităților de vânătoare ca urmare a supraestimării efectivelor de animale, dar și datorită reducerii habitatelor, ca urmare a extinderii zonelor construite.

Problemele de mediu cu care se confruntă zona montană se referă la dezvoltarea turismului care a dus la creșterea cantității de deșeuri, în special de deșeuri nedegradabile, iar lipsa unor sisteme de colectare a deșeurilor poate avea efecte negative semnificative pe termen lung asupra mediului, implicit cu impact negativ și asupra populației.

Pe lângă investițiile necesare în vederea implementării planurilor de management pentru ariile naturale protejate (echipamente de laborator, echipamente pentru monitorizare, echipamente IT pentru cartare), sunt necesare fonduri pentru plățile compensatorii pentru deținătorii de terenuri forestiere, dar și pentru activități privind instruirea personalului, dar și a locuitorilor și turiștilor în vederea reducerii poluării și creșterii gradului de conștientizare a importanței mediului pentru dezvoltarea economică și socială a zonei.

Cererea mare de energie electrică, precum și caracterul neregenerabil al surselor convenționale de energie, au condus în ultimii ani, atât la nivel internațional, cât și la nivelul Uniunii Europene, la recunoașterea importanței valorificării surselor regenerabile de energie (apele curgătoare, vântul, soarele, bio-masă).

Pădurile din zona montană. Suprafața ocupată cu păduri în zona de munte este de 4,4 milioane ha, 40% se află în proprietate privată, diferența fiind în administrare publică (Regia Națională a Pădurilor, consilii locale). Slaba dezvoltare a rețelei de accesibilizare a fondului forestier (densitatea medie de drumuri forestiere 6,5 m/ha) a condus la exploatarea concentrată masiv în arealele ușor accesibile.

Exploatarea lemnului se face de către unități economice mici, slab modernizate, care utilizează metode și tehnici învechite, neperformante. E necesară susținerea financiară a acestor unități pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă ale angajaților, pentru creșterea productivității și pentru realizarea de investiții în echipamente mai puțin dăunătoare mediului.

Concentrarea industriei forestiere în mari unități de prelucrare primară, cu capacități de absorbție a unor cantități zilnice semnificative de lemn, precum și creșterea cererii de material lemnos pe piața internă și în special cea externă, conduc la supra-exploatarea pădurilor precum și la dispariția întreprinderilor mici și mijlocii, care nu pot face față concurenței marilor unități.

Infrastructura montană. Subdezvoltarea infrastructurii în zona montană, în principal în mediul rural, afectează foarte mult dezvoltarea economică și calitatea vieții. **Drumurile**, deși reprezintă principala rută de transport din această zonă, rămân în continuare departe de ceea ce înseamnă standarde europene în acest domeniu. Atât dezvoltarea cât și calitatea acestora afectează foarte mult traficul din aceste zone.

Lungimea rețelei de alimentare cu apă potabilă a crescut cu 45%, adică de la 62.073 km în anul 2005, la 90222 km în anul 2010. Numărul UAT care beneficiau de rețea de apă potabilă este de 500 UAT, ceea ce reprezintă o creștere cu 11,6% față de anul 2005. Cea mai mare creștere s-a înregistrat în zona rurală (65%). Cu toate acestea, rețeaua de distribuție a apei potabile din zona rurală montană rămâne în continuare deficitară influențând negativ calitatea vieții, dezvoltarea economică și potențialii investitori

Rețeaua de canalizare din zona rurală montană este o problemă majoră care în România trebuie rezolvată în următorii ani. Datele statistice ne indică faptul că în zona rurală montană, deși s-a înregistrat o creștere a lungimii rețelei de canalizare cu 338% (de la 1920

km în 2005, la 8408 km în 2011), aceasta este de 15 ori mai redusă față de lungimea rețelei de apă potabilă. Există localități unde rețeaua de alimentare cu apă s-a dezvoltat semnificativ în ultimii ani, dar nu există deloc rețea de canalizare, apele menajere infiltrându-se în pânza freatică sau în apele de suprafață. Menținerea în continuare a acestui decalaj, fără identificarea unor soluții alternative (fose ecologice, fose septice), convenabile din punct de vedere al mediului și al costului, conduce inevitabil la poluarea apelor de suprafață și a pânzei freactice cu consecințe grave pe termen mediu și lung.

Rețeaua de distribuție a gazelor în zona rurală montană s-a dezvoltat în ultimul timp ajungând în anul 2010 la o lungime de 44.948 km, un ritm de creștere mai accelerat (55%) fiind înregistrat în zona rurală.

Direcții de acțiune pentru zona montană

- în ceea ce privește **agricultura**, se are în vedere necesitatea creșterii veniturilor fermierilor, pe de o parte, prin stimularea formelor asociative și a formării profesionale a fermierilor, iar pe de alta, prin susținerea activităților agricole și a investițiilor, în general;

- în contextul **sporirii gradului de informare al fermierilor și, astfel încurajării dezvoltării de activități specifice**, trebuie avute în vedere o serie de măsuri privind formarea profesională și dezvoltarea de servicii de consultanță și consiliere, ajustate nevoilor fermierilor prin crearea Camerelor Agricole și modificarea curriculei a.î. această să fie adaptată agriculturii montane;

- **menținerea tinerilor în zona montană** este în obiectiv important datorită tendinței din ultima perioadă de reducere a natalității, dar și a creșterii migrației. Se are în vedere pregătirea profesională și ajustarea curriculei școlilor profesionale, în acord cu cerințele pieței muncii din zona montană;

- cu privire la **activitățile din sfera economică**, se are în vedere, în primul rând, diversificarea acestora și creșterea competitivității economice, prin pregătirea profesională a acestora și prin asigurarea de diverse stimulente pentru dezvoltarea afacerilor din zonă;

- cu referire la sectorul **turistic**, se urmărește revitalizarea turismului montan atât prin susținerea acțiunilor de comunicare și promovare, a lucrului în parteneriat și a cooperării actorilor din sectorul turistic cât și prin intermediul finanțării investițiilor directe;

- **modernizarea infrastructurii de transport și pentru serviciile de bază**, precondiție a generării dezvoltării economice și stabilizării populației, constituie un alt punct important având în vedere starea precară a acestora în zona de munte;

- **gestionarea durabilă a resurselor forestiere** reprezintă un element important având în vedere proporția importantă a suprafețelor împădurite prezente nu numai raportat la teritoriul național ci și ca proporție în cadrul zonei montane în sine. În această direcție sunt astfel vizate nu numai activități de training ale resurselor umane din domeniu, ci și activități pentru protejarea și dezvoltarea durabilă a fondului forestier, precum și valorificarea superioară a produselor forestiere;

- **conservarea biodiversității** reprezintă un alt aspect important. Pentru atingerea acestui obiectiv s-au identificat ca prioritare acțiuni ce vizează un management mai eficient al informațiilor și al parteneriatelor din acest domeniu, dotări corespunzătoare, precum și intervenții directe la nivelul ariilor naturale protejate, incluzând siturile natura 2000 sau al speciilor pe cale de dispariție/ amenințate;

- implementarea unui **management durabil al deșeurilor** în zona montană s-a reliefat ca una dintre problematicile acestei zone, ce necesită pe de o parte, investiții directe în colectarea, sortarea și procesarea deșeurilor, dar și o sporire a gradului de conștientizare a comunităților și a factorilor interesați în acest domeniu;

- în ceea ce privește **patrimoniul cultural**, având în vedere bogăția și diversitatea resurselor culturale tradiționale, precum și a formelor de expresie, se au în vedere activități de

comunicare și training pentru protejarea acestora, măsuri ce vizează protejarea patrimoniului de o manieră sustenabilă precum și asigurarea condițiilor necesare dezvoltării de activități economice specifice.

1.4.4. Locul agriculturii și silviculturii în economia națională

Definirea locului economiei agroalimentare, în general, și a agriculturii în special, în ansamblul economiei naționale poate fi realizată prin intermediul unui panel de indicatori sintetici relevanți, referitori la resurse și input-uri, pe de o parte și la rezultate și output-uri, pe de altă parte.

Resurse funciare

Potențialul funciar agricol al României prezintă schimbări cantitative ne semnificative în perioada 1990 – 2011, în sensul că ponderea terenului agricol în suprafața totală a țării, pe o ușoară tendință de scădere, s-a situat între 62,3 % (2000) și 61,2 % (2011), în timp ce ponderea terenului arabil în cel agricol a oscilat între limitele de 63,1 % (1995) și 64,3 % (2010) (Anexa 1.12). Creșterea cu 1,2 puncte procentuale (pp) a ponderii agricolului în fondul funciar total, comparativ cu diminuarea cu 1,1% a ponderii arabilului în agricol ar putea fi explicată prin reducerea sensibilă, înregistrată în perioada de referință, semnalată la alte folosințe agricole (vii și livezi).

În același timp, ponderea pădurilor și altor terenuri cu vegetație forestieră în fondul funciar total al țării manifestă o ușoară tendință crescătoare, de la 27,1 % (2000) la 28,5 % (2011), explicabilă prin dezafectarea multor folosințe agricole și transformarea acestora în terenuri cu vegetație forestieră, dintr-o multitudine de considerente de ordin juridic, economico-social, etc.

În concluzie, potențialul funciar agricol și silvic al României, în perioada 1990 – 2011, prezintă o relativă stabilitate¹⁶, care poate constitui un suport esențial pentru realizarea unei agriculturi performante, în condiții de gestionare economico – organizatorică competitive.

Un alt indicator sintetic parțial al evidențierii potențialului agricol al României este înzestrarea cu teren agricol și arabil per capita (Anexa 1.13). Atât suprafața agricolă cât și cea arabilă ce revine pe locuitor prezintă, pe întreaga perioadă 1990 – 2011, o ușoară tendință de creștere, de la 0,64 ha (1990) la 0,68 ha (2011) și, respectiv, de la 0,41 ha (1991) la 0,44 h (2010), explicabilă în bună măsură prin reculul demografic mai intens decât cel aferent fondului funciar agricol.

Resurse de muncă

După pământ, forța de muncă reprezintă o resursă esențială, prin potențarea căreia agricultura își poate spori contribuția la generarea de valoare adăugată în economia națională.

La reculul total cumulativ al forței de muncă din economia națională de 2,58 mil. pers. active ocupate în perioada 1990 – 2011, agricultura a contribuit cu 0,614 mil. pers. (23,8 %), cu mențiunea că, pe parcursul celor 22 de ani ai perioadei de referință, ritmul mediu anual de diminuare a stocului de forță de muncă din întreaga economie a fost de 1,21 %, față de 1,01 % în agricultură. Aceste evoluții asimetrice ale resurselor de muncă din agricultură în raport cu ansamblul economiei a determinat ponderi puternic oscilante ale agriculturii în totalul stocului de forță de muncă al economiei, situate între un maxim de 41,4 % (2000) și un minim de 27,5 % (2008), interval de ponderi pentru care coeficientul de variație aferent este de 13,8 %, multiplu mai mare decât la resursele funciare agricole (Anexa 1.14).

¹⁶ Stabilitatea relativă poate fi reliefată prin intermediul coeficientului de variație care, pentru cele trei ponderi analizate, se situează între 0,45 % (agricol / total), 0,68 5 (arabil / agricol) și 1,07 % (păduri / total).

Comportamentele diferite ale primelor două categorii de resurse prezentate – relativa stabilitate a resurselor funciare agricole și sensibila instabilitate relativă a resurselor de muncă – reclamă cu necesitate ca, în politica agricolă pe termen mediu și lung, configurarea unor structuri agrare (de exploatații și de producție) performante trebuie să ia în considerație situația actuală și, mai ales, perspectivele demografice al resurselor de muncă din spațiul rural și din agricultură, sub aspectul structurilor de vârstă, de profesii și de calificare etc.

Experiența istorică a țărilor cu economii și agriculturi puternic dezvoltate relevă faptul că, în esență, vehiculul principal al modernizării agriculturii a fost câștigul de productivitate din această ramură de activitate, obținut prin înzestrarea forței de muncă cu capital fix și circulant performant tehnologic, prin care s-a generat eliberarea absolută și relativă de forță de muncă din agricultură.

Resurse de capital – investiții nete

Investițiile nete au resimțit puternic șocul transformărilor generate de tranziția de la economia de comandă la economia de piață. În termeni nominali, ponderea agriculturii în investițiile nete totale din economia națională, în perioada 1989 – 2011, prezintă o tendință generală de diminuare, cu o foarte ridicată oscilație, de la nivelul minim de 2,62% (2007), la nivelul maxim de 19,1% (1994), variabilitate care a indus, astfel, un înalt grad de instabilitate relativă (coeficientul de variație fiind de 62,9%) (Anexa 1.15).

În termeni de volum, investițiile nete anuale, în anii tranziției, prezintă aceeași asimetrie tendințială între agricultură și ansamblul economiei. Comparativ cu anul 1989, în anul 2011, volumul fizic al investițiilor nete din economie era cu 0,23% mai mic, dar oscilațiile anuale ale acestuia s-au situat între 45,3% (1992) și 129,5% (2008). Agricultură a înregistrat un puternic proces de reducere a nivelului de dezinvestire, volumul fizic al investițiilor nete fiind, în anul 2011, de numai 16,8% față de anul 1989, oscilațiile anuale situându-se între 13,2% (1993) și 63,3% (1990).

Resurse de capital – stoc de capital fix

Stocul de capital fix din agricultură, ca rezultat al diverselor procese investiționale, poartă amprenta evoluțiilor asimetrice și, uneori, contradictorii ale transformărilor intervenite în acest sector de activitate.

Pe fondul unui trend regresiv pronunțat, ponderea agriculturii în stocul de capital fix din economia națională prezintă o puternică variabilitate, de la nivelul minim de 1,32% (2003), la nivelul maxim de 11,95% (1995), instabilitate reflectată și de coeficientul de variație de 77,7%, superior celui aferent investițiilor nete (62,9%) (Anexa 1.16).

Privit din punct de vedere cantitativ, stocul cumulativ de capital fix din agricultură era, în anul 2011, de ca. 3,79 ori mai mare față de anul 1989, în interiorul acestui interval temporal distingându-se primii doi ani ai tranziției, pe parcursul cărora s-au „volatilizat”, practic, 21,1% din volumul fizic al capitalului fix din agricultură (dezafectarea sistemelor de irigații, desecări, plantații pomi-viticole, construcții, mașini și instalații, etc.).

Diminuarea instabilității relative considerabile a investițiilor nete anuale și a stocului cumulativ de capital fix din agricultură, prin reluarea treptată și sistematică a proceselor investiționale, pe măsură ce se va accelera clarificarea tipologiei structurale a exploatațiilor agricole și definirea structurii de producție agricolă cu care România poate deveni competitivă în UE, va conferi suportul material al ameliorării radicale a volumului și calității stocului de capital fix productiv, de natură să sporească înzestrarea tehnică a muncii din agricultură și, pe această bază, să se micșoreze decalajul de productivitate apreciabil existent acum față de agriculturile moderne din Uniunea Europeană.

Resurse economice – valoarea adăugată brută

Ca expresie sintetică a rezultatelor economice anuale în utilizarea resurselor funciare, umane și materiale, valoarea adăugată brută din agricultură a înregistrat, în perioada 1990 – 2011, un pronunțat declin relativ de pondere în economia națională, de la nivelul maxim de 23,74% (1990) la nivelul minim de 6,41% (2010), fiindu-i caracteristică o instabilitate relativă de intensitate medie, în raport cu resursele antrenate (coeficient de variație de 38,28%) (Anexa 1.17).

Din perspectivă cantitativă, caracteristica esențială a perioadei 1990 – 2011 este aceea că, pe ansamblul economiei, valoarea adăugată brută a înregistrat 14 ani de recul (1990 – 2003), abia începând cu 2004, fiind depășit nivelul anului 1989, trendul menținându-se, cu mici fluctuații anuale, până în anul 2011, când economia națională genera un VAB cu 29,7% mai mare decât în 1989. În același timp, caracterul de „buffer social” căpătat de agricultură în întreaga perioadă analizată poate fi ilustrat prin faptul că din cei 22 de ani, doar în doi ani (2000 și 2007) volumul VAB din agricultură s-a situat sub nivelul anului 1989, iar în anul 2011, agricultura genera cu 21,9% mai multă valoare adăugată brută decât în 1989.

Trebuie făcută observația că valoarea adăugată brută din agricultură a înregistrat această evoluție nu din motive de performanță tehnico – economică, ci, mai degrabă din cauză că, în acest sector este antrenat încă un mare volum de forță de muncă dar slab remunerată și deficitar înzestrată cu factori de producție sporitori de randamente la hectar sau pe cap de animal.

Productivitatea factorilor de producție

În termeni de productivitate a resurselor antrenate (factorilor de producție), agricultura prezintă o particularitate esențială – sporul considerabil de valoare adăugată brută (peste 37%) înregistrat în anul 1990, an după care a început declinul oscilant al parametrilor de performanță (Anexa 1.18).

Dinamica productivității muncii în agricultură (indici în raport cu anul 1989) a preluat variațiile simultane ale valorii adăugate brute și ale stocului de forță de muncă, raportul dintre nivelul maxim (indice 1,570, în anul 2004) și cel minim (indice 0,779, anul 2000) ale perioadei 1990 – 2011 fiind de 2,015: 1, nu foarte departe de raportul corespunzător ansamblului economiei naționale (2,105: 1).

Dispariția fizică, irațională și agresivă, a unor segmente importante ale stocului de capital fix aferent agriculturii, îndeosebi în anii 1990 – 1991, coroborată cu capacitatea tot mai redusă de investire internă sectorului, au imprimat mijloacelor fixe din agricultură un ritm anual de creștere de 6,24%, aproape la jumătate din ritmul aferent ansamblului economiei naționale (12,04%), acest decalaj de ritmuri influențând, la rândul său, tendințele altor două decalaje (al înzestrării tehnice cu capital fix și al productivității capitalului fix).

Comerțul exterior agroalimentar

Locul economiei agroalimentare în economia națională poate fi evidențiat și din perspectiva racordului acestui sector la fluxurile comerciale internaționale ale României (Anexa 1.19).

Caracteristica esențială a comerțului exterior, în perioada 1990 – 2011, a fost că ponderea agregată a exporturilor agroalimentare în totalul exporturilor a fost de 5,9 %, cu 1,4 % inferioară ponderii importurilor agroalimentare. Mod de a spune că, practic, racordul extern al economiei agroalimentare s-a realizat preponderent prin importuri – doar în 4 ani (1996, 1997, 2008, 2010) din cei 22 de ani ai intervalului de timp acoperit, ponderea importurilor agroalimentare (situată între 5,7 % în 2008 și 15,9 % în 1992) a fost inferioară ponderii exporturilor (situată între 1,4 % în 1990 și 8,9 % în 2011).

Consecința directă a acestui decalaj de ponderi este gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, situat ca medie a perioadei 1990 – 2011, la 57,4 % (cu niveluri între 7,3 % în 1990 și 90,8 % în 2011), cu 12,4 p.p. mai redus decât pe ansamblul economiei naționale (variație între 57,5 % în 2007 și 86,2 % în 1994).

Cu toate acestea, se poate individualiza un interval temporal al primilor cinci ani de după Aderarea la Uniunea Europeană, în care este prezentă o ușoară tendință de redresare a situației, în sensul că, față de anul 2006, gradul de acoperire al importurilor agroalimentare cu exporturi a câștigat cumulativ 55,6 p.p., de peste 2,9 ori mai mult decât pe ansamblul economiei naționale. Acest trend favorabil se datorează faptului că, în cei cinci ani post – aderare luați în considerare, ponderea exporturilor agroalimentare în totalul exporturilor a crescut, cumulativ, cu 5,6%, iar a importurilor cu numai 2,1%.

Ponderea agregată a comerțului exterior agroalimentar (exporturi + importuri) în totalul comerțului exterior al țării, pe întreaga perioadă 1990 – 2011, s-a situat la 67 % (cu valori între 4,9 % în 2005 și 12,1 % în 1992). Pe de altă parte, ponderea deficitului comercial agroalimentar în deficitul total s-a situat, în medie, la 10,6 % (cu valori oscilante, între 3,5 % în 1997 și 37,3 % în 1992).

Relativa ușoară expansiune a exporturilor agroalimentare în primii cinci ani post-aderare a imprimat ponderii deficitului comercial agroalimentar o oarecare tendință de scădere care, cumulativ, a însemnat 6,3 p.p.

În concluzie, se poate afirma că, așa cum evoluează lucrurile în ultimii ani, s-ar părea că aderarea României la Uniunea Europeană începe să producă efecte favorabile, devenind tot mai necesară transmiterea acestor semnale pozitive din economia agroalimentară externă în economia internă a tuturor entităților componente ale filierelor agroalimentare.

Cheltuielile de consum agroalimentar ale populației

Dacă disponibilitatea de resurse (factori) și productivitățile aferente acestora pot caracteriza dimensiunea tehnico – economică a poziției agriculturii în ansamblul economiei naționale, ponderea alimentelor, băuturilor și produselor din tutun în cheltuielile totale de consum ale gospodăriilor (menajelor) populației poate reflecta dimensiunea social – economică a inserției acestui sector.

Experiența istorică a dezvoltării economico – sociale relevă prezența unei corelații inverse dintre gradul de modernitate al unei țări și cuantumul din cheltuielile de consum alocat de populație pentru procurarea alimentelor (Anexa 1.20).

În perspectivă comparativă europeană, la începutul perioadei 1995 – 2010, România se plasa, cu ponderea de 42,8 %, pe al doilea loc, după Lituania (48,8 %) și cu 27,7% peste nivelul minim al coeficientului bugetar alimentar (Austria), respectiv cu 24,5% peste media UE–27. Peste alți 15 ani, România se plasa pe primul loc, cu o pondere a cheltuielilor alimentare în bugetele familiilor de 32,5 %, cu 19,8 p.p. peste nivelul minim (Regatul Unit) și cu 16,1 p.p. peste nivelul mediu al UE–27.

1.4.5. Producția agricolă din România – decalaje față de statele membre

În acest capitol prezentăm succint principalele evoluții și decalajele existente față de statele membre ale UE la nivelul producției agricole (animale și vegetale).

1.4.5.1. Evoluții și decalaje înregistrate de producția agricolă animală din România comparativ cu celelalte state membre ale UE

Analiza producției agricole animale și decalajele existente față de celelalte state membre este realizată din punct de vedere al efectivelor, producției fizice și a celei pe locuitor,

consumului mediu lunar, gradului de autoaprovizionare, importurilor, precum și al nivelului valorii producției agricole.

În România, în perioada 2005-2012, *efectivele de bovine* au înregistrat o diminuare cu 29.8%, comparativ cu cele doar 3.6 procente de reducere de la nivelul UE-27. Din acest punct de vedere, România ocupă ultimul loc, înregistrând cea mai accentuată rată de diminuare. La polul opus se situează Ungaria și Olanda, state în care efectivele de bovine au marcat o creștere cu 6.4% în anul 2012 comparativ cu 2005 (Anexa 1.21).

La nivelul anului 2012, în 9 state membre, efectivele de bovine au înregistrat niveluri net superioare celui din România. Astfel, în Franța, efectivele de bovine sunt de 9.5 ori mai mari decât cele din România, în timp ce la polul opus se situează Olanda, ce depășește de doar 1.2 ori efectivele din România.

În privința *producției de carne de bovine* (greutate în carcasă), în același interval de timp, 2005-2012, România înregistrează un recul de 86.1%, clasându-se pe același loc 27, din totalitatea statelor membre UE (Anexa 1.22). Din această perspectivă, în anul 2012, România se clasează pe locul 19, cu o producție de carne de bovine de 28,8 mii tone, peste acest nivel situându-se, printre altele, Franța, Germania, Italia și Marea Britanie care depășesc producția de carne de bovine cu niveluri cuprinse între +30.6 ori (Marea Britanie) și 51,3 ori (Franța). Aceeași tendință de diminuare se întâlnește și la nivelul efectivelor de vaci de lapte care în România, în anul 2012, s-au diminuat cu 28,5% față de 2005. Din acest punct de vedere, în anul 2012, România ocupă locul 7, fiind depășită de Germania, Franța, Polonia, Italia, Marea Britanie și Olanda.

La nivelul *efectivelor de porcine* (mii capete), România înregistrează în anul 2012 o reducere de 20,7 % față de efectivele din anul 2005, fiind depășită în dinamică, în sens negativ, de Slovenia, Cehia, Bulgaria și Slovacia (Anexa 1.23). Ca nivel, în anul 2012, efectivele de porcine din Germania sunt de 5,4 ori mai mari decât în România, aceasta fiind depășită de un număr de alte 7 state (Spania, Franța, Danemarca, Olanda, Polonia, Italia și Belgia). Se înregistrează o tendință de reducere a efectivelor de porcine în UE 27 , generată de exigențe noi privind bunăstarea porcinelor.

La producția de carne de porcine (greutate în carcasă), România înregistrează în anul 2012 un recul de 9% față de 2005 (Anexa 1.24). În aceeași perioadă se înregistrează o scădere de peste 50% cumulată pentru consumul familial și vânzările pe piața liberă a cărnii de porc și, simultan, o creștere cu peste 70% a livrărilor în abatoare autorizate.

O tendință pozitivă este de remarcat la nivelul *efectivelor de ovine și caprine* care s-au majorat în anul 2012 cu 16,1% față de anul 2005. Din această perspectivă, în anul 2012, România ocupă locul 4, fiind depășită doar de Marea Britanie, Spania și Grecia (Anexa 1.25). Cea mai ridicată *producție de carne de ovine* (greutate în carcasă) în anul 2012 este înregistrată în Marea Britanie, pe ultimul loc situându-se Luxemburg cu doar 0.038 tone de carne de ovine și caprine (Anexa 1.26).

În aceeași perioadă de referință (2005-2012), *efectivele de păsări* s-au majorat în România cu 7,1%, situație care clasează România, ca dinamică, pe antepenultimul loc din cele 27 de state membre (Anexa 1.27). Ca nivel, în anul 2012, România ocupă locul 9, fiind depășită de Franța, Marea Britanie, Polonia, Germania, Spania, Italia, Ungaria și Belgia.

Ca indicator de efect, valoarea producției animale în prețuri la poarta fermei a înregistrat în anul 2012 o creștere cu 24 de procente față de anul 2005, ajungând astfel pe total UE-27 la 405649.9 mii euro (Anexa 1.28). În România, valoarea producției agricole animale s-a majorat în perioada analizată cu 13,2%, plasându-se în 2012 pe locul 8, după Franța, Germania, Italia, Spania, Marea Britanie, Olanda și Polonia.

Aceeași tendință de majorare se înregistrează și la nivelul valorii producției animale exprimată în prețuri la producător. Spre deosebire de prețurile la poarta fermei, valoarea

producției animale exprimată în prețuri la producător s-a majorat în România anului 2012 cu doar 1.5 procente, față de cele 27,2 procente care revin UE-27 (Anexa 1.29).

Raportat la populația fiecărui stat membru, producția agricolă animală (kg carcasă/locuitor) a înregistrat în anul 2012 comparativ cu 2005 evoluții oscilante și divergente. Astfel, *producția de carne de porc/locuitor* s-a înscris pe un trend descendent în majoritatea țărilor, cu procente care oscilează între -1% (Austria) și -61,4% (Slovacia). Excepție fac șapte state în care producția de carne de porc/locuitor s-a majorat, cel mai accentuat trend revenind Germaniei cu 22,3 procente. În România, producția de carne de porc/locuitor s-a diminuat semnificativ, respectiv de la 21,5 kg/loc. (2005) la 13,2 kg/loc (2012) (Anexa 1.30).

Același trend descrescător dar cu intensități mult mai ample este de remarcat și la nivelul *producției de carne de bovine/locuitor*. Cu excepția Ciprului, Poloniei, Austriei și Marii Britanii, unde în anul 2012 producția de carne de bovine/locuitor s-a majorat, în celelalte 23 de state tendința este de reducere cu procente care variază între -85,9% (România) și -1,5% (Germania) (Anexa 1.31).

Oscilații importante se regăsesc și la nivelul *producției de carne de ovine și caprine/locuitor* care a înregistrat reculuri de până la -88.7% (Cehia). În doar patru state membre producția de carne de ovine și caprine/locuitor s-a majorat (Malta, Olanda, Finlanda și Suedia), cea mai însemnată creștere fiind înregistrată în Malta (Anexa 1.32).

În privința *producției de carne de pasăre/locuitor*, perioada 2005-2012 se caracterizează printr-o tendință de creștere în 14 state membre (printre care și România cu un procent de 8,6%), cu procente care oscilează între 0,1% (Spania) și 65% (Lituania) (Anexa 1.33).

Referitor la consumul produselor de natură animală, acesta s-a înscris pe o pantă descendentă datorită atât schimbărilor intervenite în modelul de consum alimentar individual dar și altor factori exogeni, cum ar fi creșterea prețurilor pe fondul reducerii puterii de cumpărare, cu efect direct asupra cantităților consumate la nivelul unei luni de zile. Din acest punct de vedere, cel mai însemnat recul revine cărnii de bovine, al cărei consum mediu anual pe o persoană s-a diminuat în anul 2011 comparativ cu anul 2005 cu 49% (Anexa 1.34). Dacă pe total carne, consumul mediu anual pe o persoană s-a redus cu 16,6% în perioada analizată, consumul mediu de unt și de ulei comestibil înregistrează o tendință de creștere cu procente care oscilează între 6% (ulei comestibil) și 20% (unt).

Din perspectiva asigurării necesarului intern de consum în anul 2010, respectiv a gradului de autoaprovizionare, datele furnizate de Eurostat pun în evidență oscilații semnificative atât de la un produs la altul cât și de la un stat membru la altul. Astfel, pe total carne, Germania, Franța, Ungaria și Austria înregistrează un excedent vizibil, cu procente care oscilează între 105% (Franța) și 187% (Ungaria). În România, cu excepția cărnii de vită și vițel și a celei de ovine și caprine, la care gradul de autoaprovizionare depășește 100 de procente, la celelalte produse de natură animală acesta oscilează între 60% la carnea de porc și 97% la produsele din lapte proaspăt (Anexa 1.35).

1.4.5.2. Evoluții și decalaje înregistrate de producția agricolă vegetală din România comparativ cu celelalte state membre ale UE

Din punct de vedere al producției vegetale, perioada 2005-2012 pune în evidență o tendință de diminuare a suprafețelor cultivate cu principalele culturi în majoritatea statelor membre. Astfel, *suprafața cultivată cu cereale* (total cereale) s-a diminuat în anul 2012 față de 2005 cu procente care oscilează între -0,9% (Danemarca și Slovacia) și -36,1% în Cipru. Și în România, suprafața cultivată cu cereale a înregistrat un recul de 7,4 procente în perioada analizată. Ca suprafața cultivată în anul 2012, România se clasează pe locul 5, după Franța, Polonia, Germania și Spania (Anexa 1.36).

Suprafața cultivată cu grâu a marcat în anul 2011 o diminuare cu 20 de procente în România față de nivelul anului 2005, spre deosebire de trendul majoritar crescător din celelalte state membre ale UE-27 (Anexa 1.37). Cu toate acestea, ca nivel, România ocupă în anul 2011 același loc 5, cu cele 1979,8 mii hectare cultivate cu grâu.

Dintre plantele oleaginoase, *floarea-soarelui* înregistrează o creștere a suprafeței cultivate în România anului 2012 cu 4,7% față de nivelul anului 2005, respectiv de la 971 mii ha (2005) la 1016,6 mii ha (2012). Ca nivel, în anul 2012, România ocupă primul loc din punct de vedere al suprafeței cultivate, fiind urmată de Bulgaria (780,8 mii ha) și Spania (761,2 mii ha) (Anexa 1.38).

O creștere importantă a suprafeței cultivate se regăsește în privința *raپیței*. Astfel, dintre statele membre, Spania se detașează în mod vizibil, suprafața cultivată cu rapiță crescând de aproape 5 ori în decurs de 8 ani. Din totalul suprafeței cultivate cu rapiță în anul 2012, primele 5 țări (Franța, Germania, Marea Britanie, Cehia și Lituania) dețin cca. 79% din total (Anexa 1.39).

Sfecla de zahăr se înscrie pe o pantă descendentă din punct de vedere al suprafeței cultivate, cu procente care oscilează între -100% și -4,3%. Excepțiile le reprezintă Franța, Austria și România, state în care suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr a înregistrat o majorare cu procente cuprinse între 3% (Franța) și 11,5% (Austria) (Anexa 1.40).

Ca produs cu aport energetic ridicat, *cartoful* a înregistrat la rândul său o vizibilă tendință de diminuare a suprafețelor cultivate, expresie, printre altele, a schimbării comportamentului de consum alimentar. Excepția o constituie Marea Britanie în care suprafața cultivată cu cartofi s-a majorat cu 8,8%, ajungând în anul 2012 la 149 mii ha (Anexa 1.41). Ca nivel, România ocupă în anul 2012 cu cele 228,9 mii hectare cultivate cu cartofi locul 2 după Germania (238,3 mii ha).

Din punct de vedere al producțiilor obținute la produsele analizate mai sus, perioada 2005-2012 se caracterizează în România printr-o tendință de diminuare a producției totale la cereale (-35%), grâu (-2%) și cartofi (-34,1%). La polul opus, producția de floarea soarelui, rapiță și sfeclă de zahăr înregistrează o ușoară creștere, cu procente care variază între 1,3% (sfecla de zahăr) și 7,9% (raپیță).

Comparativ cu celelalte state membre, în anul 2012, România se clasează pe locul:

- 5 la producția de cereale (Anexa 1.42) după Franța, Germania, Polonia, Marea Britanie și Spania;
- penultimul loc la sfecla de zahăr (Anexa 1.43);
- 5 la producția de grâu (Anexa 1.44) după Franța, Germania, Marea Britanie și Polonia, în anul 2011;
- 13 la producția de rapiță (Anexa 1.45);
- 6 la producția de cartofi (Anexa 1.46) după Germania, Olanda, Franța, Marea Britanie și Belgia;
- 2 la producția de floarea-soarelui (Anexa 1.47) după Franța.

Consumul produselor de origine vegetală a înregistrat în România în perioada 2005-2011 un recul cuprins între -29,3% (orz) și -0,5% (cartofi), diminuare explicabilă, similar producției animale, pe seama evoluției puterii de cumpărare și al modificărilor intervenite în structura de consum a populației (Anexa 1.48).

În privința *gradului de autoaprovizionare cu produse de natură vegetală*, în anul 2010/2011, în România se înregistrează niveluri ce depășesc necesarul intern de consum la majoritatea produselor, cu procente care ajung, de exemplu, la 155,7% (orz). Gradul cel mai redus de autoaprovizionare revine zahărului (17,2%), România situându-se la acest produs pe ultimul loc în rândul țărilor europene (Anexa 1.49).

Ca indicator de efect, valoarea producției agricole vegetale, exprimată în prețuri la poarta fermei, a înregistrat în anul 2012 comparativ cu anul 2005 o creștere pe ansamblul UE-27 cu 25,4%, cu procente care oscilează de la un stat la altul, cuprinse între -14,9% (Grecia) și 116,3% (Letonia). În România, valoarea producției agricole vegetale, în prețuri la poarta fermei, s-a majorat cu 17,9%, respectiv cu 7,5 puncte procentuale sub media UE-27 (Anexa 1.50).

Aceeași tendință se remarcă și în privința valorii producției agricole vegetale exprimată în prețuri la procesator. Din acest punct de vedere, în România, cele 18.4 procente de creștere reprezintă aproape jumătate din majorarea pe ansamblul UE-27, respectiv de 34 de procente (Anexa 1.51).

Ca nivel, **România ocupă în anul 2012 locul 8 din punct de vedere al valorii producției agricole vegetale**, exprimată atât în prețuri la poarta fermei cât și la procesator.

1.4.5.3. Importurile și valoarea adăugată brută din industria agroalimentară – evoluții și disparități –

În asigurarea necesarului intern de produse, alături de producția internă un rol important îl deține și importul de produse agroalimentare. În acest sens, în anul 2011 comparativ cu 2005, importurile de produse agroalimentare¹⁷ din statele membre UE s-au majorat semnificativ (Anexa 1.52). În anul 2011, din cei 3542776 mii euro importuri agroalimentare, 49,3% provin din Ungaria, Germania și Bulgaria. Într-un top 10 al primelor state exportatoare în România, locul întâi revine în anul 2011 Ungariei, cu nu mai puțin de 718759 mii euro, în timp ce pe locul 10 se clasează Cehia cu 104918 mii euro. De altfel, primele 10 state exportatoare în România dețin 87,7% din importurile de produse agroalimentare realizate în anul 2011.

Din perspectiva valorii adăugate brute realizată de industria de profil, perioada 2005-2012 se caracterizează prin tendințe vizibil crescătoare, atât în privința valorii adăugate exprimată în prețuri la poarta fermei cât și al celei exprimată în prețuri la procesator. Astfel, valoarea adăugată brută a industriei agroalimentare, exprimată în mil.ecu/euro, prețuri la poarta fermei, înregistrează în România o majorare cu doar 1,1 procente în 2012 comparativ cu anul 2005, față de cele 7,2 procente de creștere pe ansamblul UE-27 (Anexa 1.53). Din punct de vedere al nivelului anului 2012, valoarea producției agroalimentare din Franța este de 4.95 ori mai mare decât cea înregistrată de România, plasând Franța pe primul loc din cele 27 de state membre. Aceeași tendință pozitivă este de remarcat în România și în privința valorii adăugate brute a industriei agricole în prețuri la procesator, aceasta majorându-se cu 4,2 procente în anul 2012 față de 2005. Ca nivel, România **se plasează pe locul 8**, depășită fiind de Franța, Italia, Spania, Germania, Marea Britanie, Olanda și Polonia (Anexa 1.54).

Concluzionând, pe ansamblul producției agricole animale și vegetale, România ocupă în anul 2012 următoarele poziții raportat la celelalte state membre (Tabelul 1.4.5.1):

¹⁷ Animale vii și produse animale, produse vegetale, grăsimi și uleiuri animale sau vegetale, produse alimentare, băuturi și tutun.

Tabelul 1.4.5.3.1. Poziția ocupată de România în ierarhia UE- 27 la principalii indicatori fizici și valorici ai producției agricole în anul 2012

Indicator	Loc României în anul 2012
Efective de bovine	10
Producția de carne de bovine (carcasă)	19
Efective de vaci de lapte	7
Efective de porcine	9
Carne de porcine (carcasă)	13
Efective de ovine-caprine	4
Efective de păsări	9
Valoarea producției animale	8
Producția de carne de porc/locuitor	20
Producția de carne de bovine/locuitor	26
Producția de carne de pasăre/locuitor	16
Suprafața cultivată cu cereale	5
Suprafața cultivată cu grâu	5
Suprafața cultivată cu floarea-soarelui	1
Suprafața cultivată cu rapiță	12
Suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr	12
Suprafața cultivată cu cartofi	2
Producția de cereale -total	5
Producția de sfeclă de zahăr	15
Producția de grâu	5
Producția de rapiță	13
Producția de cartofi	6
Producția de floarea-soarelui	2
Valoarea producției vegetale	8
Valoarea adăugată brută a industriei agroalimentare	8

Sursa: calculații IEA pe baza datelor Eurostat, 2013

Raportat la analiza de mai sus, producția agricolă realizată în România este încă departe de performanțele economiilor celorlalte state membre, ceea ce face ca decalajele de productivitate și de eficiență să devină și mai accentuate. Cu toate acestea, locul ocupat de România la multe dintre produsele de origine animală și vegetală întăresc concluzia existenței unui potențial de producție semnificativ al sectorului agroalimentar românesc.

2. MOTIVAREA ȘI OBIECTIVELE STRATEGIEI AGRICOLE ȘI DE DEZVOLTARE RURALĂ A ROMÂNIEI

2.1. Motivarea elaborării unei strategii agroalimentare și de dezvoltare rurală a României

După 1990 s-a simțit nevoia identificării unor direcții strategice fundamentate pentru politicile agricole, iar tranziția spre economia de piață a României a fost un fenomen inedit și atractiv pentru mediul științific și economic internațional astfel că, pe parcursul ultimelor două decenii, s-au elaborat peste 25 de documente și rapoarte gen „strategie”. Problema acestor strategii nu a fost conținutul lor, de altfel profesionist și bine fundamentat științific, ci mai ales aplicabilitatea practică, transpunerea lor în instrumente politice și indicatori de rezultat.

În anii '90, perspectiva aderării la UE era destul de îndepărtată și de aceea nici obiectivele politicilor agricole ale respectivei perioade nu aveau ca prim reper apropierea de politicile agricole europene. De asemenea, lipsa de resurse financiare la nivelul întregii economii nu a favorizat o abordare similară celor din țările - mai dezvoltate - membre ale UE. Anii 2000 aveau să pună însă pe primul plan apropierea politicii agricole naționale de Politica Agricolă Comună, cu eforturile legate de adoptarea accelerată a acquis-ului comunitar și de punerea în funcțiune a instituțiilor specifice .

În domeniul politicilor agricole și al instrumentelor de aplicare a acestora, România s-a aflat într-o permanentă căutare și încercare de a răspunde provocărilor pe termen scurt, obiectivelor politice cu caracter mai mult sau mai puțin electoral, condiționalităților impuse din exterior de organisme financiare internaționale sau de organizații internaționale din care țara noastră aspira să facă parte. Aceste provocări, diferite pe termen scurt și mediu, au ținut practic loc de strategii sau, mai bine zis, au fost argumente pentru a justifica absența unei abordări politice strategice clare pe termen lung în domeniul agriculturii.

Pe lângă abordările sectoriale (cereale, lapte, carne, legume-fructe, viticultură etc.), cu legături mai mult sau mai puțin definite între sectoare sau pe filiere agroalimentare (modalitățile de valorificare a materiei prime vegetale în sectorul animal, transformarea materiei prime agricole în produse finite prin sectorul de procesare agroalimentară etc.), este absolut necesară abordarea în aceeași măsură a tematicilor cu caracter orizontal, cât și vertical, care vizează întregul sector agroalimentar și care stau la baza unei reforme profunde a agriculturii. Vom aminti aici câteva dintre aceste tematici, care în opinia noastră, constituie fundalul sau punctul de pornire a unei strategii de dezvoltare a agriculturii: politica funciară, politica fiscală în agricultură, politica socio-profesională care definește statutul profesional al agricultorului, politica de dezvoltare a infrastructurii și serviciilor de bază pentru agricultură, subiecte care vor fi abordate în acest demers. De soluțiile propuse pentru rezolvarea problemelor din aceste domenii depinde și modul în care poate fi pus în valoare potențialul de producție în diferite sectoare agricole.

Fiind vorba de tematici fundamentale pentru construirea politicilor de dezvoltare a agriculturii, este normal ca, odată identificată problematica pentru fiecare dintre aceste teme în parte, să existe diferite căi, metodologii, instrumente, soluțiile propuse putând fi în acord cu ideologia sau viziunea politică a partidelor sau alianțelor politice aflate la guvernare. Problematica identificată și propunerile căilor de soluționare pentru fiecare din politicile transversale de care ține restructurarea agriculturii pot fi mai apropiate de viziunea de stânga (social-democrată) sau de viziunea de dreapta (liberal-conservatoare), cum ar fi:

• **politica funciara** s-a axat, cu precădere, pe reforma proprietății, prin revenirea (cu sincope și incoerențe) la proprietatea privată asupra terenurilor agricole, urmată de problema concentrării, organizării și sistematizării terenului agricol, având în vedere măsuri pentru comasarea parcelelor prin intermediul pieței funciare și mai puțin prin asociere sau comasare;

• **politica fiscală** în agricultură a avut în vedere utilizarea sa ca instrument de colectare a veniturilor la bugetul de stat, dar și ca instrument de consolidare a producției comercializate legal;

• **politica socio-profesională în agricultură** a fost „cheia” lansării procesului de restructurare a unităților de producție agricolă și a creșterii competitivității fermelor;

• **politica de dezvoltare a infrastructurii și a serviciilor agricole** care este un alt mecanism prin care statul poate stimula crearea cadrului de bază pentru susținerea creșterii competitivității agriculturii în România.

În cei peste 22 de ani de tranziție și chiar în fazele de pre-aderare și de integrare europeană, agricultura românească nu și-a bazat evoluția pe politici coerente în raport cu obiectivele asumate politic pe termen lung prin acordul de aderare la UE.

Scopul **Cadrului național strategic pentru dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar și a spațiului rural în perioada 2014-2020-2030**, denumit în continuare **Cadru național strategic** este, în principal, determinat de nevoia stabilirii liniilor directoare ale dezvoltării durabile a agriculturii românești și a spațiului rural ca una dintre componentele de bază ale reluării creșterii economice a României. Elaborarea **Cadrului național strategic** are în vedere realitățile din spațiul rural, care este nu numai un spațiu economic ci este și un mediu social, cultural și ecologic, de viață, iar agricultura nu este numai o ramură economică producătoare de produse agricole și materii prime pentru industria prelucrătoare, ci este și o agricultură rurală cu profunde tradiții naționale de a căror conservare, continuitate și dezvoltare va depinde, în mare măsură, prezența reală a României în UE.

Evaluând starea actuală a agriculturii și a spațiului rural românesc, apartenența României la UE și cerința integrării politicilor de dezvoltare ale agriculturii României în **Politica Comună a UE** și în **Strategia europeană pentru creșterea inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii – Europa 2020**, Comisia Prezidențială pentru Politici Publice de Dezvoltare a Agriculturii consideră de stringentă actualitate pentru economia României, în general și pentru agricultură, în special, elaborarea **Cadrului național strategic pentru dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar și a spațiului rural în perioada 2014-2020-2030**.

Analiza comparativă a nivelului actual de dezvoltare a economiei rurale și a economiei agroalimentare permite formularea câtorva întrebări necesare elaborării **Cadrului național strategic**:

- Nivelul actual al economiei rurale, al cercetării și al învățământului agricol din România facilitează aplicarea conceptelor europene de dezvoltare rurală durabilă cuprinse în Politica Agricolă Comună a UE?
- Nivelul actual al economiei României, în general și al economiei rurale, în special, în care predomină încă mentalitatea ostilă cooperării, poate susține un ritm accelerat (atât de necesar) de dezvoltare rurală durabilă în România?
- Politica agricolă comună actuală și cea pentru perioada 2014-2020, care nu susține în mod direct creșterea producțiilor agricole în Uniunea Europeană, poate fi aplicată întocmai și în România, a cărei agricultură, în vederea atenuării și eliminării decalajelor de performanță față de UE, ar trebui să se afle în anii viitori în maximă expansiune a randamentelor?
- Diferențele încă mari între nivelurile de finanțare ale agriculturilor europeni și români, prin SAPS, menținute și în bugetul agricol al UE pentru perioada 2014-

2020, atenuază sau, din contră, accelerează discrepanțele randamentelor agricole și consolidarea fermelor românești?

2.2. Obiectivele strategice ale agriculturii și dezvoltării rurale a României

Cadrul național strategic, consensual din punct de vedere politic, este produsul unei analize științifice, obiective, a potențialelor agricole și silvice, adaptat, însușit și susținut convergent de toate forțele politice și tehnocratice, sub forma unui vector al dezvoltării cu obiective importante și proceduri juridice de reformă și restructurare, ca suport sau vehicul de punere în operă a acestora.

Documentul strategic trebuie să aibă în viitor ca suport sau vehicul de punere în operă **programele de guvernare** care, în opinia noastră, trebuie să constituie **o învelitoare, o înfășurătoare** a vectorului strategic și nu factor de rupere permanentă a strategiei, așa cum s-a întâmplat, din păcate, în România, guvernare după guvernare, după 1989.

Cunoașterea realităților agriculturii și a economiei rurale românești de azi este condiția *sine qua non* pentru elaborarea și aplicarea unui **program coerent pe termen mediu și lung pentru reconstrucția europeană a economiei rurale românești**, pentru sporirea contribuției agriculturii la atenuarea crizei actuale și pentru reluarea creșterii economice sustenabile.

Cadrul național strategic, programele și proiectele europene pentru agricultură au în centrul lor **dezvoltarea rurală durabilă**, ca factor al **creșterii economice sustenabile**, care presupune o **economie rurală puternică**, edificată pe o **infrastructură rurală modernă**, o **echipare tehnică adecvată a teritoriului rural al localităților și locuințelor rurale prin folosirea resurselor naturale locale (din mediul rural) reînnoibile în circuitul economic, protecția mediului și a peisajului** și, ca efect al acestora, **atingerea unui standard acceptabil de viață rurală prin atenuarea și restrângerea sărăciei severe din spațiul rural**.

Dezvoltarea economică sustenabilă se poate obține, înainte de toate, numai dacă se **investește pe termen mediu și lung în consolidarea exploatațiilor agricole și a întreprinderilor de procesare alimentară**, în tehnologii avansate, în echiparea adecvată a teritoriului agricol, prin sisteme de irigații, de desecări, antierozionale, perdele forestiere de protecție a câmpului, sisteme antiinundații etc.. Suportul financiar direct din fondurile europene și naționale trebuie direcționat pentru realizarea acestor premise ale dezvoltării rurale durabile. Totodată, trebuie intensificate acțiunile legislative, instituționale și financiare în vederea creșterii competitivității circuitelor comerciale internaționale și naționale, extinderea participării produselor agricole românești pe terțe piețe, în primul rând pe piața comună europeană, precum și în vederea atenuării riscurilor și turbulențelor cauzate de fluctuațiile anuale și multianuale de producție și a prețurilor. Trebuie acordată o mai mare importanță extensiei pieței agricole regionale și locale.

Dezvoltarea spațiului rural se bazează pe conceptul **de dezvoltare rurală durabilă**, extinderea și diversificarea economiei rurale presupunând îmbinarea armonioasă între **componenta agricolă (și forestieră) și componenta economică rurală agroalimentară și neagricolă**, fundamentată pe următoarele principii:

P1. **Agricultura**, în zonele preponderent agricole și silvicultura, în zonele rurale montane, reprezintă **coloana vertebrală a spațiului rural**. Cu toate că au intervenit mutații importante, în ultimul timp, în rolul și funcțiile agriculturii, aceasta rămâne componenta principală a oricărei strategii de dezvoltare rurală. Totodată, în dezvoltarea agriculturii trebuie aprofundată ideea de schimbare a centrului de greutate de pe **aspectul productivist** pe **aspectul multifuncțional** al acesteia.

P2. Având în vedere faptul că resursa naturală regenerabilă cea mai valoroasă a României este **solul** (fondul funciar agricol), decidenții majori ai țării au obligația politică și economică, dar și morală, față de generația actuală și față de generațiile viitoare, să asigure, prin politici

agricole adecvate, exploatarea durabilă a solului la nivelul potențialului său productiv. Creșterea producției agroalimentare și a economiei forestiere nu trebuie privită ca un „obiectiv în sine”, ci atât ca un obiectiv **al asigurării siguranței alimentare a populației țării** cât și ca un obiectiv de perspectivă al României având în vedere prognoza demografică mondială estimată la circa 9 miliarde de locuitori ai Terrei pentru următoarele două–trei decenii. Creșterea producțiilor agricole la nivelul potențialului natural (ecologic) al solului, trebuie corelată, în mod obligatoriu, cu potențialele de absorbție ale piețelor agricole interne și externe.

P3. Prioritatea modernizării agriculturii și a economiei rurale conform **Cadrului național strategic**, în concepția noastră, trebuie să se fundamenteze pe funcțiile economice și sociale vitale ale sistemului agroalimentar: **asigurarea alimentației echilibrate a populației (deci implicit a siguranței alimentare), a necesarului de materii prime pentru activitățile neagricole și a unui export activ și profitabil de produse agroalimentare, sporirea capitalului peisagistic al spațiului rural, asigurarea unui standard de viață decent (comparabil cu nivelul european mediu) și protejarea mediului înconjurător.** În același timp, **economia rurală, în general, și agricultura, în special, reprezintă o imensă piață de desfacere pentru ramurile din amonte și aval de aceasta**, contribuind direct la dezvoltarea unor ramuri neagricole, precum și a sectoarelor conexe agriculturii (și silviculturii).

2.3. Cadrul național strategic

Formularea **priorităților Cadrului național strategic pentru dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar și a spațiului rural în perioada 2014-2020-2030** s-a făcut pornind de la funcțiile spațiului și ale economiei rurale, inclusiv ale agriculturii românești, necesitatea dezvoltării accelerate a acestora, noul parteneriat între Europa și fermieri, conform reformei PAC pentru perioada 2014-2020, astfel:

- realizarea unei producții agricole și alimentare care să asigure securitatea alimentară națională și care să garanteze siguranța alimentară a populației prin:
 - dublarea randamentelor agricole în următorii zece ani, comparativ cu deceniul 2000-2010;
 - dublarea valorii producției vegetale și animale în următorul deceniu, față de cea din 2010;
 - dublarea valorii producției agroalimentare procesate față de anul 2010;
- asigurarea integrală a necesarului intern de produse alimentare de calitate îmbunătățită și a unui excedent față de consumul alimentar intern, disponibil pentru export;
- asigurarea echilibrului ecologic durabil pe termen lung al spațiului rural prin investiții publice, public-private sau private în lucrări de infrastructură de protecție și echipare a teritoriului (sisteme de irigații, sisteme hidro-ameliorative de protecție, perdele de protecție, împădurirea terenurilor degradate și defrișate etc.);
- conservarea și protejarea resurselor naturale regenerabile (solul, apa, aerul, biodiversitatea) și utilizarea durabilă a resurselor naturale agricole, în primul rând a solului, conservarea biodiversității, aplicarea politicilor de atenuare a efectelor schimbărilor climatice;
- compatibilizarea sistemului național de învățământ și cercetare științifică cu cel european, asigurarea unui parteneriat durabil al acestuia cu sistemul agroalimentar românesc;
- dezvoltarea teritorială echilibrată a economiei rurale agricole, extinderea IMM-urilor rurale și creșterea gradului de ocupare, prin susținerea cu preponderență a populației rurale active;

- echilibrarea balanței alimentare (și de plăți) românești și creșterea exporturilor agroalimentare românești;
- restrângerea zonelor rurale defavorizate și a sărăciei rurale severe.

România are o singură șansă pentru dezvoltarea agriculturii: **alocarea masivă, dar rațională, dacă se poate optimă, de capital investițional în infrastructura rurală, echiparea teritoriului agricol** (circa 1,7 mil. ha irigate, plantarea perdelelor de protecție a câmpului pe circa un milion de hectare în zonele cele mai aride, modernizarea exploatațiilor agricole, extinderea întreprinderilor de stocare-procesare a produselor agroalimentare (nu numai cereale) precum și sporirea capitalului de exploatare atât din surse proprii cât și din credite bancare avantajoase acordate fermelor agricole prin care să se susțină nivelele de producție propuse în continuare pentru orizonturile 2015, 2020, 2025, 2030 (Tabelul 2.5.1).

Se estimează că România are un potențial alimentar, la orizontul 2030, pentru 38,5 mil. persoane, respectiv un disponibil pentru export și consum nealimentar de materii prime agricole de circa 49-50 mld. €.

Scopul Cadrului național strategic românesc este, în principal, determinat de nevoia stabilirii liniilor directoare ale dezvoltării durabile a agriculturii românești și a spațiului rural ca una din componentele de bază ale reluării creșterii economice a României.

Necesitatea Cadrului național rural este determinată de trei factori majori ai dezvoltării agricole:

- resursele naturale, materiale și umane ale agriculturii românești;
- favorabilitatea ecologică a resurselor agricole ale României de a furniza produse agroalimentare pe piața internațională;
- cerința asigurării securității alimentare naționale și garantarea siguranței alimentare a populației.

Într-un cuvânt, construcția **Cadrului național strategic** este așezată pe trei piloni: **AGRICULTURĂ, ALIMENTAȚIE și MEDIU**, fiecare dintre acestea având importanță vitală pentru pacea socială din România și pentru ameliorarea continuă a vieții rurale românești.

Elaborarea **Cadrului național strategic** are la bază două idei fundamentale ale construcției acestuia:

- a) starea de azi a agriculturii și potențialul ecologic și economic al spațiului rural din România;
- b) apartenența României la Uniunea Europeană și cerința integrării agriculturii românești în spațiul agroalimentar european și a compatibilizării acesteia cu Politica Agricolă Comună a UE.

a) Starea actuală a agriculturii și spațiului rural din România

Realitățile spațiului rural românesc după 20 de ani de reforme agrare sunt prezentate în cele ce urmează, **starea actuală a agriculturii și spațiului rural din România** fiind rezultatul evenimentelor și acțiunilor politice, economice, juridice și sociale acumulate de-a lungul secolului al XX-lea, dar și efectele politicii agricole actuale, de după anul 1989.

Patru schimbări majore (se pot aprecia patru fracturi ale structurilor agrare românești în numai un secol - marea reformă agrară din anul 1921, reforma agrară din anul 1949, colectivizarea agriculturii din perioada 1949-1962 și efectele aplicării Legii fondului funciar din 1991 și a legilor conexe acesteia, au făcut imposibilă conceperea, dar mai ales aplicarea unui **proiect agricol românesc de lungă durată**, asemeni majorității țărilor (vest) europene. Schimbările majore, succesive, de sistem au generat instabilitate și, ceea ce este mai grav, absența continuității, stabilității, durabilității și sustenabilității sistemului agricol național.

Efectele politicilor agricole (reforme, restructurări, ajustări) aplicate contradictoriu, lipsite de continuitate după 1989, au generat o agricultură fluidă, nestructurată, neperformantă, necompetitivă, neconcurențială, majoritar de subzistență, precum și trecerea de la unități agricole mari (IAS, CAP), caracteristice socialismului oriental, la unități agricole mari (asociații, societăți) aflate în faza capitalismului primitiv care dețineau o suprafață agricolă de peste 5 milioane hectare.

Realitățile dominante ale spațiului rural românesc sunt marcate de fenomene economice și sociale grave, cele mai evidente fiind:

- „**dezagriculturizarea**”, prin nelucrarea terenului arabil și pârlogirea acestuia (circa 1,5-1,7 mil ha/an), nefolosirea și sălbăticirea pajiștilor naturale (peste 1-1,2 mil ha), a plantațiilor de pomi și vie, folosirea numai a maximum 8-10% din potențialul de irigare al țării;

- „**dezootehnizarea**” severă a agriculturii, prin scăderea drastică a efectivelor de animale, pierderea potențialului genetic al acestora, distrugerea majorității spațiilor de producție zootehnică etc; ponderea producției animale în producția agricolă ajungând la circa 35%;

- „**deșertificarea fizică și socială**” pregnantă a spațiului rural, depopularea și îmbătrânirea accentuată a populației rurale, reducerea calitativă și profesională a forței de muncă agricole;

- existența unor punji imense de **sărăcie severă**, în extindere în multe zone rurale ale României (Anexa 2.1);

- **economia rurală este preponderent primară**, cu ponderea agriculturii de circa 60% în structura acesteia (comparativ cu circa 14-15% în UE), cu efecte negative asupra gradului de ocupare a populației rurale active, nivel redus de procesare a materiei prime agricole și, prin consecință de formare de valoare adăugată și de fiscalizare redusă a producției agricole și alimentare;

- **dispariția cvasitotală a economiei rurale sociale** (cooperăția meșteșugărească, micile ateliere de prestări de servicii rurale privat-familiale sătești), fenomen care a trimis în șomaj sau la pensie anticipată, a circa un milion de mici meseriași din populația rurală;

- **exploatarea rapace a pădurilor**, mai cu seamă în zonele cu pădurile cele mai valoroase ale țării: Suceava, Harghita, Maramureș, Munții Apuseni;

- lipsa unei reale **autonomii administrative și a descentralizării** (subsidiaritatea administrativă) în cazul dezvoltării rurale (fie locală, fie regională) în România. Toate programele de dezvoltare rurală (europene, naționale, regionale, locale) se evaluează, aprobă și finanțează numai la București, de către ministere. Acest aspect, pe lângă faptul că ocazionalizează costuri imense de promovare, finanțare și execuție, generează corupție permanentă și susținută (de cele mai multe ori sub acoperire și cu control politic), absența transparenței, echității și echilibrului.

b) Cu privire la apartenența României la UE și cerințele integrării agriculturii românești în PAC a UE

Decalajele de performanță tehnologică, măsurate prin randamentul mediu de cereale la hectar, sunt evidente nu numai prin nivelul scăzut al acestuia, ci și prin fluctuația și instabilitatea accentuată. În țări precum Franța, Italia și Spania se înregistrează un **diferențial anual maxim de producție** (diferența între producția maximă și cea minimă anuală) la culturile de cereale, de circa 1300 kg/ha, la o producție medie multianuală de 6300 kg/ha (20,6%), iar în România diferențialul maxim este de 2000 kg/ha, la o producție medie multianuală de numai 2770 kg/ha (74,1%), fapt ce demonstrează, fără putere de tăgadă, nonperformanțele și marile fluctuații anuale agricole ale României, dependența de neacceptat față de condițiile meteorologice.

Nonperformanța producției agricole anuale este generată, în primul rând, de **dependența încă (prea) ridicată de condițiile meteorologice anuale** (meteo-dependența producției agricole) deoarece sistemele de irigații sunt, în mare parte, degradate și nefuncționale, echiparea precară a fermelor cu instalații de irigare și costul ridicat al apei pentru irigații, dar și datorită folosirii unor **tehnologii agricole învechite**, cu consum redus din categoria inputurilor care susțin performanța (îngrășăminte, substanțe de protecția culturilor) și cu echipamente tehnice depășite din punct de vedere al consumului de energie și al productivității. Seceta, cu frecvența din ce în ce mai mare, afectează producția agricolă mai cu seamă în Câmpia Română, Dobrogea și Moldova, zone unde se găsesc și cele mai întinse sisteme de irigații, construite în perioada 1960–1990, dar nefuncționale sau neutilizate de circa 20 de ani.

2.4. Obiectivele și prioritățile dezvoltării rurale: orizont 2014-2020-2030

2.4.1. Politica Agricolă Comună

În regiunile rurale ale UE economia este influențată substanțial de activitatea agricolă, iar rolul agriculturii în cadrul celor trei priorități ale Agendei post-Lisabona se bazează pe:

- **creștere inteligentă** – dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare (cercetarea și dezvoltarea tehnologică combinată cu utilizarea eficientă a resurselor existente conduc la creșterea productivității);
- **creștere durabilă** – promovarea unei economii mai eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor, mai ecologice și mai competitive poate conduce la furnizarea de „bunuri publice” (cum ar fi conservarea habitatelor, biodiversitatea și menținerea patrimoniului rural) ce pot contribui, în arealele vizate, la crearea de noi locuri de muncă prin extensivizarea agriculturii și aprovizionarea piețelor locale;
- **creștere favorabilă a incluziunii sociale** – promovarea unei economii cu o rată ridicată a ocupării forței de muncă, care să asigure coeziunea socială și teritorială (aproximativ 13,6 milioane de persoane sunt angajate direct în agricultură, silvicultură și pescuit și alte 5 milioane în sectorul agroalimentar; aceasta însemnând 8,6% din totalul locurilor de muncă în UE și 4% din PIB-ul UE).

Agricultura UE se confruntă cu o serie de probleme generate de criza economică, cum sunt:

- problemele de securitate alimentară cu privire la mari discrepanțe în producție și distribuție;
- impactul volatilității prețurilor asupra costurilor și prețurilor, atât pentru cumpărători de produse agricole cât și pentru producători agricoli;
- variațiile de preț care nu se reflectă la fel în lanțul alimentară;
- reducerea productivității și deteriorarea în ceea ce privește comerțul;
- presiuni pentru intensificarea producției din cauza creșterii costurilor;
- atenuarea schimbărilor climatice și adaptare, conservarea resurselor naturale, îmbunătățirea eficienței resurselor și dezvoltare durabilă la toate nivelurile.

Acestea ar fi motivele pentru care reforma PAC trebuie să abordeze atât eșecurile de piață cât și cele politice, în sensul în care:

- piețele au nevoie de mai multe semnale transparente;
- politicile trebuie să vizeze noi provocări;
- productivitatea și inovația ar trebui să vizeze creșterea durabilă.

În **Strategia europeană pentru creșterea inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii – Europa 2020** sunt stabilite căile prin care PAC trebuie să rezolve provocările menționate.

Domeniul *economic* va avea ca obiectiv politic **producția viabilă pentru hrană** care să:

- contribuie la creșterea venitului agricol și să îi limiteze fluctuațiile anuale și multianuale. Volatilitatea prețurilor și a veniturilor precum și riscurile naturale sunt mult mai pregnante decât în alte sectoare, iar veniturile fermierilor și nivelurile profitabilității se află la niveluri sub cele din alte sectoare;

- îmbunătățească competitivitatea sectorului agricol trebuie să consolideze poziția deținută de acesta în cadrul **lanțului alimentar**. Sectorul agricol este fragmentat comparativ cu alte sectoare ale lanțului alimentar, acestea fiind mai bine organizate și cu o putere mai mare de negociere. În plus fermierii europeni fac față competiției pieței mondiale trebuind, în același timp, să respecte standarde înalte de protecție a mediului, de siguranță și calitate a alimentelor, și de bunăstare a animalelor;

- compenseze dificultățile de producție în zonele unde există **dezavantaje naturale** specifice, întrucât în aceste regiuni există un risc crescut de abandonare a terenurilor.

Cu toate că emisiile de Gaze cu Efect de Seră (GHG) din agricultură au scăzut cu 20% începând cu anul 1990, sunt necesare eforturi continue pentru a atinge obiectivele agendei UE privind energia și clima, pentru a reduce emisiile de GHG, de a adapta și a realiza o contribuție pozitivă prin stocarea carbonului și producția de biomasă, bazate pe inovație. Schimbările climatice, deprecierea solului, apa și calitatea aerului, habitatele și biodiversitatea trebuie să fie, de asemenea, abordate.

În ceea ce privește *mediul și schimbările climatice*, obiectivul politic îl constituie **management durabil al resurselor naturale și atenuarea schimbărilor climatice** care:

- să garanteze practicile de producție durabile și pentru a asigura furnizarea de **bunuri publice care respectă condițiile de mediu** din moment ce multe dintre beneficiile publice generate de agricultură nu sunt remunerate prin funcționarea normală a piețelor;

- să favorizeze dezvoltarea ecologică - **creșterea verde** - prin inovare, ceea ce necesită adoptarea de noi tehnologii, dezvoltarea de noi produse, schimbarea proceselor de producție și sprijinirea noilor așteptări ale consumatorilor;

- să urmărească **acțiunile de reducere a efectelor schimbărilor climatice** - precum și a permite agriculturii să se adapteze schimbărilor climatice. Întrucât agricultura este în mod particular vulnerabilă la impactul schimbărilor climatice, permițând sectorului o mai bună adaptare la efectele fluctuațiilor meteorologice, se pot reduce astfel efectele negative ale schimbărilor climatice.

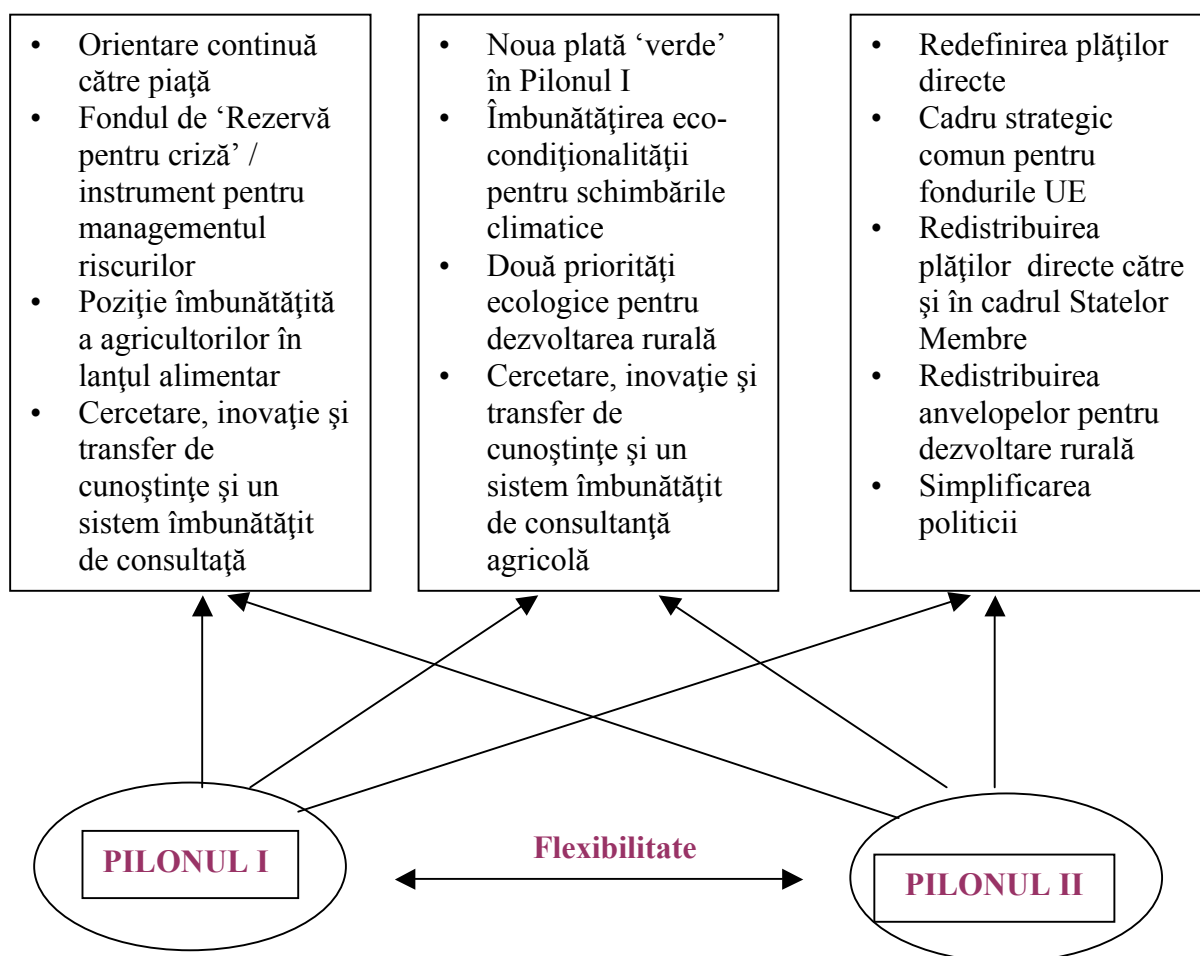
Chiar dacă un număr crescut al *zonelor rurale* au devenit din ce în ce mai influențate de factori externi agriculturii, acesta rămâne motorul economiei rurale în majoritatea Europei. Vitalitatea și potențialul multor zone rurale rămân strâns legate de existența unui **sector agricol competitiv și dinamic**, atractiv pentru tinerii fermieri. Acest lucru este, în particular, specific în cazul zonelor predominant rurale unde sectorul primar reprezintă în jur de 5% din valoarea adăugată și 16% din numărul de persoane ocupate și în noile state membre unde este importantă consolidarea recentelor creșteri în productivitate, precum și atingerea întregului potențial agricol. În plus, agricultura joacă un rol important în zonele rurale prin generarea de activități economice suplimentare, în special prin legături strânse cu procesarea, turismul și comerțul. În multe regiuni, în special în noile state membre, agricultura este atât coloana vertebrală a economiei rurale cât și piatra de temelie a tradițiilor locale și a identității sociale.

Din punct de vedere *teritorial* o politică de **dezvoltare echilibrată teritorial** va putea:

- să sprijine crearea de locuri de muncă în mediul rural și a menține componenta socială din zonele rurale;
- să îmbunătățească economia rurală și pentru a promova **diversificarea**, permițând actorilor locali să se exprime la un potențial maxim ;
- să permită **diversitatea structurală** în cadrul sistemelor agricole, îmbunătățirea condițiilor pentru fermele mici și dezvoltarea piețelor locale, deoarece în Europa structurile eterogene agricole și sistemele de producție contribuie la atractivitatea și identitatea regiunilor rurale.

Instrumente PAC pentru atingerea obiectivelor

Competitivitate mărită ↔ Mai multă durabilitate ↔ Eficacitate sporită

2.4.2. Obiectivele României în cadrul noii PAC

Programele și proiectele europene pentru agricultură au în centrul lor **dezvoltarea rurală durabilă**, ca factor al **creșterii economice sustenabile**, care presupune o economie rurală puternică, edificată pe o infrastructură rurală modernă, o echipare tehnică adecvată a teritoriului rural, localităților și caselor rurale, folosirea resurselor naturale locale (din mediul rural) reînnoibile în circuitul economic, protecția mediului și a peisajului și, ca efect al acestora, un standard acceptabil de viață rurală.

Noua filosofie a dezvoltării spațiului rural se bazează pe conceptul de **dezvoltare**

rurală durabilă care presupune îmbinarea armonioasă între **componenta agricolă (și forestieră) și componenta economică rurală agroalimentară și neagricolă**, fundamentată pe următoarele principii:

- concordia dintre economia rurală și mediul înconjurător (echilibrul economie-ecologie);
- programele de dezvoltare durabilă, sustenabilă trebuie să cuprindă un orizont de timp mediu și lung;
- diversificarea a structurii economiei agricole, prin pluriactivitate în primul rând prin extinderea economiei agroalimentare, a economiei neagricole și a serviciilor rurale;
- naturalizarea spațiului rural, prin păstrarea mediului natural cât mai intact;
- mediul antropizat, creat de om, să fie cât mai apropiat de mediul rural natural;
- folosirea, resurselor naturale locale în activitatea economică rurală, cu prioritate a resurselor regenerabile.

Agricultura, în zonele preponderent agricole, și silvicultura, în zonele rurale montane, reprezintă **coloana vertebrală a spațiului rural**. Cu toate că au intervenit mutații importante, în ultimul timp, în rolul și funcțiile agriculturii, aceasta rămâne componenta principală a oricărui program de dezvoltare rurală. Totodată, a apărut și problema unei noi filosofii în dezvoltarea agriculturii care conduce la ideea de schimbare a centrului de greutate de pe **aspectul productivist pe aspectul multifuncțional** al acesteia.

Prioritatea modernizării agriculturii și a economiei rurale trebuie să se fundamenteze pe funcțiile economice și sociale vitale ale sistemului agroalimentar: **asigurarea alimentației echilibrate a populației (deci implicit a siguranței alimentare), a necesarului de materii prime pentru activitățile neagricole și a unui export activ și profitabil de produse agroalimentare, sporirea capitalului peisagistic al spațiului rural și protejarea mediului înconjurător**. În același timp, economia rurală, în general, și **agricultura, în special, reprezintă o imensă piață potențială pentru ramurile din amonte și aval de aceasta**, cu contribuții directe la dezvoltarea unor ramuri neagricole, precum și a sectoarelor conexe agriculturii (și silviculturii).

Având în vedere structura geografică echilibrată a fondului funciar agricol, distribuția pe formele de relief ale României, spațiile ecologice ale țării permit practicarea echilibrată a diferitelor sisteme de agricultură (intensivă, ecologică, plurifuncțională, conservativă, biotehnologică).

Pornind de la performanțele agricole și gradul de dezvoltare redusă în România, privite comparabil în timp cu cele din UE, apreciem că acestea se află la nivelele țărilor vest-europene *din perioada 1955-1960*, și, prin consecință, strategia agricolă a României, în mare parte, trebuie axată pe **consolidarea exploatațiilor agricole și creșterea randamentelor agricole**, prin investiții masive în sistemul agroalimentar românesc.

Agricultura intensivă. România trebuie să aibă în centrul politicilor agricole, extinderea agriculturii performante (intensive) și în zonele în care acum, din raționamente financiare nu se utilizează aceste tehnologii, însă terenurile sunt favorabile a **agriculturii intensive**. România fără a spori performanțele tehnice ale agriculturii în sectoarele vegetale și animale până la nivelul mediu al UE15, la orizontul anului 2020, și spre nivelul mediu al țărilor dezvoltate agricol, la orizontul anului 2030, va avea un consum alimentar și, în viitor, dependent de comerțul agroalimentar comunitar.

Agricultura ecologică, ca variantă a agriculturii plurifuncționale, presupune, tehnologii care înglobează mai multă forță de muncă și ar putea atrage o parte din forța de muncă rurală. Agricultură ecologică este singurul sistem de agricultură care asigură obținerea unor produse de calitate, controlate și certificate, într-o armonie cu natura și sănătatea consumatorilor. În ultimul deceniu, dezvoltarea acestui sector, a cunoscut o evoluție spectaculoasă, în special în țările, în care industria alimentară și intensivizarea agriculturii

este la cote ridicate. Ritmul de creștere la nivel global a fost unul alert, chiar și în plină criză economică la nivel mondial. În prezent 37,3 milioane hectare sunt cultivate în sistem ecologic la nivel mondial. În anul 2012 erau înregistrați oficial la MADR un număr de 26.700 de operatori în agricultura ecologică, care exploatau peste 850 000 ha certificate. Aceste cifre plasează România pe locul 5 în UE-27. În perioada 2014-2020 prin utilizarea inteligentă a viitoarelor instrumente de politici agricole se poate maximiza potențialul acestui sector iar România poate ajunge în topul jucătorilor mondiali din acest domeniu.

Se estimează că, în țările bogate, agricultura ecologică se practică, la această dată, pe circa 4–5% din suprafața agricolă, iar datorită prețurilor produselor eco mult mai ridicate **se poate conta pe creșterea însemnată a suprafețelor ocupate cu culturi ecologice, respectiv pe o „masivă ecologizare” a producției agricole în următoarele 2–3 decenii.** Prin urmare, sporul populației rurale ocupate în astfel de exploatații poate fi substanțial și poate fi, relevant pentru noua concepție de agricultură și pentru filosofia fermelor ecologice.

Agricultura plurifuncțională, chiar dacă din punctul de vedere strict al producțiilor și profitului, este mai puțin performantă (comparativ cu agricultura intensivă), pentru exploatațiile agricole care o practică, în schimb din alte puncte de vedere (turistic, peisagistic, al protecției mediului, ecologic, social etc.), este preferată. Agricultura plurifuncțională, în principiu, îndeplinește toate funcțiile economice ca și în cazul agriculturii intensive și specializate, preluând însă funcții noi, precum:

- conservarea elementelor vitale ale biodiversității (floră, faună, sol, aer, apă,), prin exploatarea lor sustenabilă și, implicit, durabilă, într-o agricultură ecologică care asigură stabilitatea și păstrarea agroecosistemelor;

- armonizarea funcțiilor sociale și culturale ale spațiului rural, în strânsă legătură cu o agricultură sănătoasă și diversă;

- producerea de materii prime energetice (funcție nouă și extrem de importantă în zonele cu supraproducție alimentară);

- sporirea capitalului turistic, prin păstrarea și înfrumusețarea patrimoniului peisagistic.

Agricultura plurifuncțională presupune folosirea unui număr sporit de persoane ocupate în agricultură, în perioade mai lungi de timp pe parcursul anului agricol, comparativ cu ramurile agriculturii convenționale intensive, specializate.

Agricultura conservativă, prin tehnologiile aplicate, contribuie esențial la protecția mediului agricol, reducerea emisiilor de bioxid de carbon și gaze de ardere (datorate lucrărilor mecanice), acoperirea verde cvasi-permanentă a solului, conservarea biodiversității, ameliorarea și înfrumusețarea peisajului și, în mod deosebit, folosirea optimă a resurselor agricole primordiale – solul și apa. Având în vedere efectele pe termen lung ale aplicării agriculturii conservative asupra mediului, în primul rând asupra solului, diferența de performanță tehnică a fermelor respective **obligatoriu trebuie susținută financiar și fiscal.**

Agricultura sursă de energie verde. Prima criză energetică de proporții din deceniul opt al secolului al XX-lea precum și reducerea poluării pune noi probleme în fața agriculturii. Printre alternativele energetice la criza materiilor energetice fosile, cu epuizare mai apropiată sau mai îndepărtată, este și **producția agricolă de bioenergie**, agricultura dobândind o nouă funcție: **producătoare de materii prime energetice.** Directivele UE prevăd extinderea biocombustibililor de la 2% din consumul total în anul 2007, până la 10% în următorii zece ani și la 20% după anii 2020.

Agricultura biotehnologică. Evoluția accelerată a cercetărilor în domeniul ingineriei genetice și a biotehnologiei a avut ca efect direct în agricultură asimilarea, fără precedent, a rezultatelor științifice concretizate în extinderea culturilor cu plante modificate genetic (PMG), atât pentru sporirea producției agroalimentare cât și pentru creșterea ponderii agriculturii în economia energetică. Cu privire la funcția energetică a agriculturii, considerăm că trebuie să subliniem și impactul major al **agriculturii biotehnologice** asupra economiei fermelor agricole.

În decurs de 15 ani (1996-2010) suprafața mondială ocupată de culturile modificate genetic (soia, porumb, rapiță, bumbac) a crescut cu circa 10 mil. ha/an, ajungând la 150 mil. ha în anul 2011. Având în vedere structura ecologică a spațiului agricol, național, România are posibilitatea să cultive circa 500.000 ha cu soia modificată genetic și aproximativ 1,5-2 mil. ha de porumb modificat genetic (din cele 3 mil. ha de cultură a porumbului), acestea aducând un spor de valoare agricolă de cel puțin 2,5-2,5 mld. € pentru export de furaje concentrate/boabe de porumb și soia, șroturi de soia).

Agricultura, având funcții multiple, este firesc ca societatea, beneficiara acestora, să plătească nu numai produsele agroalimentare, adică hrana propriu-zisă, ci și **serviciile indirecte** care contribuie la protecția mediului, ameliorarea habitatului, înfrumusețarea peisajului etc. Actualul sistem de prețuri, eliminarea subvențiilor pentru ca hrana să fie cât mai ieftină, **fără utilizarea unor forme de compensare financiară pentru serviciile subsidiare ale agriculturii**, va avea pe termen mediu consecințe negative asupra agricultorilor și, indirect, pe termen lung efecte nefavorabile în ceea ce privește siguranța alimentară.

Economia montană, prin resursele naționale pe care le cuprinde, reprezintă una din problemele economice și sociale de primă importanță pentru România. Faptul că zona montană a României se întinde pe circa 73.300 km² (29% din suprafața țării), din care 44.300 km² este acoperită cu păduri, 24.000 km² pajiști naturale și circa 5000 km² teren arabil, unde locuiesc 2,1 milioane locuitori, în 1,2 milioane de gospodării și care dețin circa 2,9 mil. ha teren agricol, se poate cuantifica, relativ ușor, importanța economiei montane pentru țara noastră.

În cadrul zonei montane, **economia agricolă montană, economia forestieră și cea agroturistică** se întrepătrund intim. **Economia agricolă montană**, în mare parte ecologică sau organică, axată pe economia pastorală (creșterea vacilor cu lapte, a tineretului taurin și activitățile pastorale de oierit estival), poate fi împletită, prin pluriactivitate, cu recoltarea și prelucrarea fructelor de pădure și a plantelor medicinale din flora spontană montană, iar ambele conexe cu activități agroturistice de iarnă și vară sau legate de obiceiurile pastorale, etnofolclorice, religioase, spirituale, activități sportive și de drumeție, toate acestea constituind căi de sporire importantă a valorii adăugate în economia rurală montană, de valorificare superioară a capitalului natural al zonei de munte. Economia montană bine concepută, aplicată și susținută, poate fi o șansă pentru România, cu o condiția ca politicile guvernamentale de sprijinire (susținere) să fie adecvate zonei montane.

Economia forestieră trebuie să se axeze pe trei direcții fundamentale pentru regenerarea și sporirea suprafeței de păduri ale țării, și anume:

- limitarea tăierilor anuale la maxim 15-16 milioane m³ masă lemnoasă;
- programe de plantări anuale prin care să se ajungă la o acoperire medie națională cu pădure de 40% în anul 2035 (prevedere a Codului Silvic), din care cel puțin 15% acoperire în zona de câmpie;
- sporirea gradului de prelucrare a masei lemnoase pentru a ajunge la nivelul mediu european pe un metru cub de lemn exploatat (260 €/mc în UE și 80-90 €/m³ în România 2010).

Pentru a asigura o dezvoltare rurală durabilă, programele trebuie să asigure o administrare rațională și conservarea resurselor majore ale vieții în condițiile în care *clima* este în schimbare la nivel global și local, *populația* este într-o continuă creștere, *resursele* naturale sunt limitate. Elaborarea proiectelor de ansamblu va trebui să aibă în vedere criteriile hidrologice și de relief, în vederea eliminării intervențiilor și acțiunilor întâmplătoare, haotice și cu caracter subiectiv, să țină cont infrastructura actuală a amenajărilor de gospodărire a apelor, de îmbunătățiri funciare, silvice, de interes turistic (situri arheologice), infrastructura tehnico-edilitară etc. Proiectele, pe lângă activitatea agricolă, ar trebui să integreze toate activitățile cuprinse într-o suprafață delimitată, având ca obiectiv major asigurarea durabilității resurselor și a condițiilor de mediu.

2.5. Obiectivele strategice ale dezvoltării sistemului agroalimentar din România. Orizont 2015-2020-2030

În proiecția **obiectivelor strategice** ale dezvoltării sistemului agroalimentar din România s-a avut în vedere determinarea (**prognoza**) următorilor **indicatori sintetici**:

1. **valoarea producțiilor agricole primare** (vegetale și animale) și structura acesteia;
2. **valoarea producției agroalimentare** și destinația acesteia: consum alimentar intern, export/import de alimente;
3. **prognoza consumului alimentar** anual pe locuitor în România;
4. **populația hrănită** din producția agroalimentară (locuitorii țării, hrană pentru export);
5. **investiții de capital** pe hectar pentru susținerea producției agroalimentare din România.

Datele rezultate din calculul pentru fiecare orizont (2010, 2015, 2020, 2030) sunt prezentate în tabelul 2.5.1, pe baza metodologiei prezentate în Caseta 1.

Tabelul 2.5.1. Evaluarea capacității de producție a sistemului agroalimentar românesc (orizont 2015, 2020, 2025, 2030)

Nr. crt.	Specificare	Orizonturile strategice				
		2010	2015	2020	2025	2030
1.	Gradul de utilizare a resursei ecologice, K_u	0,39	0,50	0,61	0,72	0,83
2.	Producția medie de cereale convenționale, Q , kg/ha	2770	3500	4270	5040	5810
3.	Suprafața arabilă utilă, SAU , mii ha	11000	11000	11000	11000	11000
4.	Producția agricolă echivalent cereale, mil. t	30,5	38,5	47,0	55,4	63,9
5.	Valoarea producției agricole vegetale V_{PV} , mld. €	12410	15670	19130	22550	26000
6.	Raport prod. vegetală/ prod. animală $K_{V/A}$	0,35	0,40	0,45	0,50	0,55
7.	Valoarea producției agricole animale V_A , mld. €	6680	10450	15650	22550	31800
8.	Valoarea producției agricole primare $(A+V)$, mld. €	19090	26120	34780	45100	57800
9.	Coeficientul de procesare a prod. agricole $K_{A/AL}$	1,04	1,28	1,52	1,76	2,00
10.	Valoarea producției agroalimentare V_{PA} , mld. €	19850	33430	52870	79380	115600
11.	Consumul alimentar, €/loc și an	1000	1500	2000	2500	3000
12.	Consumul alimentar, mld. €/an	18300	33000	44000	55000	66000
13.	Populația asigurată cu hrană sursă internă, mil. locuitori	18,3	22,3	26,44	31,75	38,50
14.	Import/ Export, V_D	-1550	+430	+8870	+24380	+49600

Sursa: calculații proprii IEA după datele INS

Prognoza obiectivelor sintetice fundamentale ale strategiei sistemului agroalimentar s-a făcut folosind algoritmi de calcul pe următorii **factori de producție**:

- **gradul de utilizare a resurselor** ecologice;
- **capacitate investițională** în factori tehnologici (irigații, energie, input-uri productive, protecția mediului agricol);
- **structura producției agricole primare** (vegetală, animală),
- **indicele de procesare a producției agricole primare** în produse alimentare finite;
- **evoluția valorică a consumului agroalimentar** al populației.

Cercetări științifice profunde și îndelungate, întreprinse atât în România cât și în alte țări, au demonstrat faptul că **există** o corelație între potențialul ecologic (natural) care exprimă

calitatea solului (mediului ecologic), potențialul economic care exprimă mărimea și calitatea capitalului investit în factorii de producție (input-uri) și recolta obținută (output-uri).

În cazul României, specialiștii în aprecierea ecologică și economică a solurilor de la ASAS au demonstrat că potențialul ecologic al terenului arabil este de 7000-7100 kg/ha cereale convenționale (gradul de utilizare a potențialului ecologic ($K_e=1$), iar în cazul Franței potențialul ecologic este de 8250 kg/ha.

Gradul actual (media 1990-2010) de utilizare a potențialului natural al terenurilor arabile este de 0,39 (2770 kg/ha), acest nivel fiind determinat de doi factori restrictivi: valoarea la hectar a input-urilor alocate agriculturii (circa 700 euro/ha, comparativ cu 1400-1500 euro/ha în Franța) și reducerea drastică a suprafețelor irigate (care, practic, acum sunt ne semnificative, sub 3% din suprafața arabilă și sub 8% din suprafața amenajată pentru irigat a României).

Rezultă, deci, în mod incontestabil, că factorul primar al subdezvoltării agriculturii României și al performanțelor mediocre obținute îl reprezintă **alocarea precară de capital pentru investiții** și de **capital de exploatare** care are drept consecință subperformanțele de producție (randamentele medii la hectar și pe animal scăzute, circa 35-40% față de media UE), care nu pun în valoare potențialul ecologic (natural) al celei mai importante resurse naturale a României: **fondul funciar agricol**.

Trebuie spus răspicat ca profesiune de credință a celor care concep **Cadrul național strategic** pentru dezvoltarea rurală a țării, faptul că România are o singură șansă pentru dezvoltarea agriculturii: **alocarea masivă, dar rațională, dacă se poate optimă, de capital investițional în infrastructura rurală, echiparea teritoriului agricol** (circa 1,5 mil. ha irigate, plantarea perdelelor de protecție a câmpului, circa 1-1,2 mil. ha în zonele cele mai aride), modernizarea exploatațiilor agricole prin modernizarea bazei energetice și a utilajelor agricole, extinderea întreprinderilor de stocare-procesare a produselor agroalimentare, precum și sporirea capitalului de exploatare, atât din surse proprii cât și din credite bancare avantajoase acordate fermelor agricole prin care să se susțină nivelele de producție propuse în continuare pentru orizonturile 2015, 2020, 2025, 2030.

Caseta 1

Metodologia de calcul a capacității de producție a sistemului agroalimentar românesc pentru orizonturile 2015, 2020, 2025, 2030 s-a bazat pe următorii parametri de evoluție:

1. la stabilirea **coeficientului de utilizare a resursei ecologice principale** – terenul agricol – s-au avut în vedere posibilitățile de creștere ale acestuia de la nivelul de 0,39 (cât este în prezent, media perioadei 2000-2010) până la nivelul de utilizare din țările UE-15 cu agricultură performantă (0,83). Coeficientul de utilizare al resursei ecologice se concretizează în producțiile medii de cereale (convenționale) la hectar, care trebuie să ajungă la circa 5800 kg/ha (media actuală a UE-15), ceea ce reprezintă o creștere de circa 2000 kg/ha, respectiv o creștere medie anuală de 100 kg/ha, rată care o considerăm rezonabilă și realizabilă;

2. **valoarea producției agricole vegetale** s-a calculat cu relația

$$V_{pv} = Q \times Pcv \times SAU ,$$

obținându-se valorile din tabelul 1, rândul 5 (mld. euro);

3. al doilea element al producției agricole – **valoarea producției alimentare** – s-a calculat pornind de la raportul valoric între producția vegetală și producția animală, indicator sintetic de structură (valorică) al producției agricole din oricare stat. În prezent, în România ca efect al dezootehnicizării agriculturii, acest raport este de numai 0,35, față de 0,55 media structurală a producției agricole din UE-15. Am considerat că în perioada 2015-2030 este posibilă atingerea acestui raport de structură și în agricultura României.

Calculul valorii producției animale (tabelul 2.5.1, rândul 7) s-a făcut cu relația:

$$V_{PA} = K_{V/A} \times V_{PV}, \quad K_{V/A} = \frac{K_A}{K_V}$$

unde,

V_{PA} - valoarea producției agroalimentare;

$K_{V/A}$ – raport producție animală/producție vegetală;

V_{PV} - valoarea producției agricole vegetale;

K_A – ponderea producției animale;

K_V – ponderea producției vegetale

4. **valoarea producției agroalimentare**, formată din producția agricolă primară (vegetală + animală) și producția alimentară s-a calculat cu ajutorul coeficientului de procesare $K_{A/AL}$ care exprimă valoarea producției alimentare obținute la nivel național dintr-un leu producție agricolă primară. În România acest coeficient este în prezent de 1,04 (media 2000-2010), cu mult mai mic (practic la jumătate) față de media UE-15. În calculul producției alimentare am avut în vedere ca și România, până în anul 2030, să ajungă la coeficienți de procesare similar celui obținut în prezent în țările dezvoltate din UE (adică de creștere a valorii adăugate);

5. **consumul alimentar** în România s-a calculat în funcție de consumul valoric care în prezent este de circa 1000 euro/an și persoană, propunându-se a se ajunge la 3000 euro/an și persoană în anul 2030 (egal cu media actuală a UE-15);

6. din calculele efectuate rezultă că România are un **potențial alimentar** total de 115,6 mld.euro (pentru 38,5 mil.persoane), respectiv necesarul pentru consumul intern de 66 mld.euro (pentru circa 20 mil locuitori ai României), respectiv un disponibil pentru export (și consum nealimentar de materii prime agricole) de circa 49-50 mld.euro.

7. elementele necesare algoritmului de **calcul al indicatorilor sintetici** sunt următorii:

7.1. *Suprafața arabilă utilă a României* formată din 8 mil.ha arabil la care se adaugă 5,4 mil.ha pășuni și fânețe, adică 1,8 mil.ha arabil convențional. Suprafața de 0,6 mil. ha plantații reprezintă, prin echivalare, 1,2 mil.ha arabil convențional. În total, România dispune de 1,1 mil.ha arabil convențional care se poate lua în calculul producției vegetale;

7.2. *producția agricolă vegetală* exprimată în tone cereale convenționale (un coș vegetal format din 5300-5500 mii ha cereale; 1600 mii ha culturi uleioase-proteice; 500 mii ha culturi intensive (legume, cartofi, sfeclă), 600 mii ha plantații, 3000 ha culturi furajere plus pășuni și fânețe);

7.3. *valoarea producției vegetale* calculată la un preț mediu de vânzare al unei tone de produse vegetale din coșul de mai sus (circa 400-410 euro/tonă coș vegetal);

7.4. *valoarea producției animale* calculată ca pondere în producția agricolă (0,35 valoare în perioada 2005-2010 în România, 0,40-0,55 media crescătoare în UE-15, în perioada 1965-2010);

7.5. *valoarea producției alimentare (procesate)* obținute dintr-un leu producție agricolă primară (vegetal + animal), 1,04 în perioada 2005-2010 în România;

7.6. *valoarea producției alimentare (procesate)* obținute dintr-un leu producție agricolă primară (vegetal + animal), 2,00 în Franța, 2010;

7.7. *consumul alimentar mediu pe persoană și an* (circa 1000 euro/an în România, în 2010);

7.8. *consumul alimentar mediu pe persoană și an estimat* pentru 2030 (3000 euro/persoană și an, egal cu consumul alimentar mediu al Franței anului 2010);

7.9. *disponibilul pentru consum alimentar* conține materiile prime destinate procesării industriale nealimentare interne, iar diferența până la valoarea disponibilă (V_D) o reprezintă exportul agroalimentar românesc;

7.10. *valoarea producției agroalimentare* s-a calculat cu relația:

$$V_{PAL_t} = Q_e \times K_u \times P_{CV} \times K_{A/AL} \left(1 + \frac{K_A}{K_V} \right) SAU,$$

în care:

Q_e - potențialul ecologic optim al SAU, t/ha;

K_u - coeficientul (gradual) de utilizare;

P_{CV} - prețul coșului de produse vegetale, euro/t;

$K_{A/AL}$ - coeficientul de transformare valorică a producției agricole în produse alimentare;

$K_{V/A}$ - raport producție animală/producție vegetală;

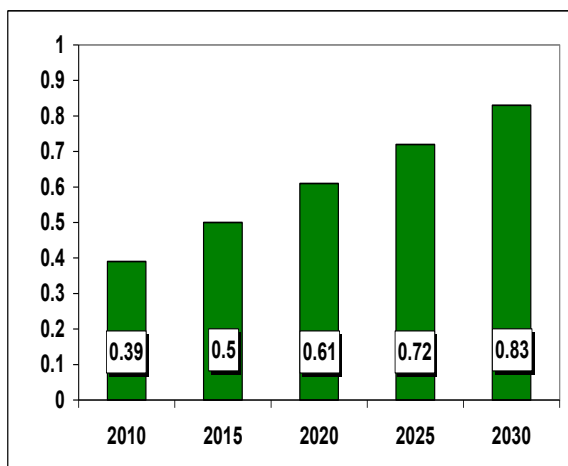
K_A - ponderea producției animale;

K_V - ponderea producției vegetale;

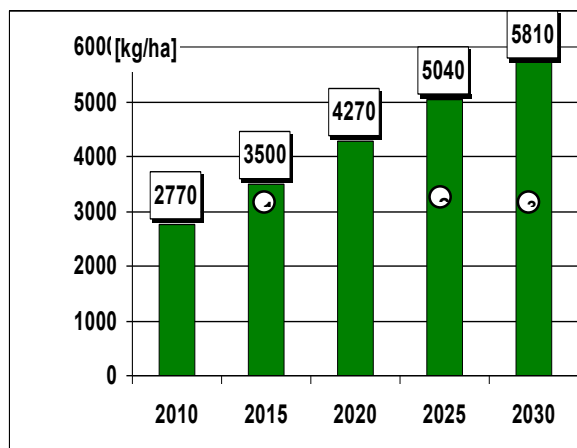
SAU - suprafața arabilă convențională, în mii ha;

t - orizonturile de timp (2010, 2015, 2020, 2025, 2030)

Pornind de la indicatorii sintetici agroalimentari ai României, se defalcă, din aproape în aproape, mărimea obiectivelor de atins (orizont 2020, 2030) pentru fiecare ramură de producție agricolă (vegetală și animală) și alimentară.

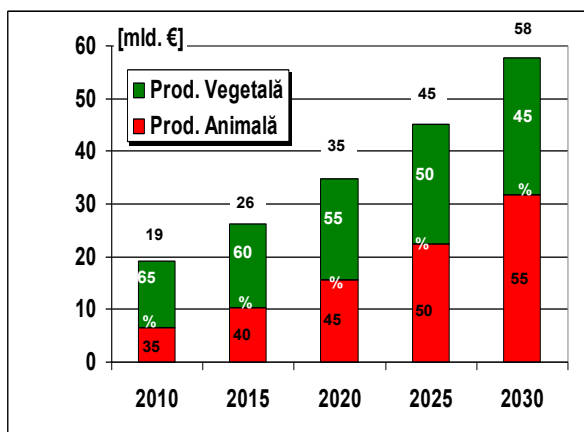

Grafic 2.5.1. Proгноza gradului de utilizare a resursei ecologice

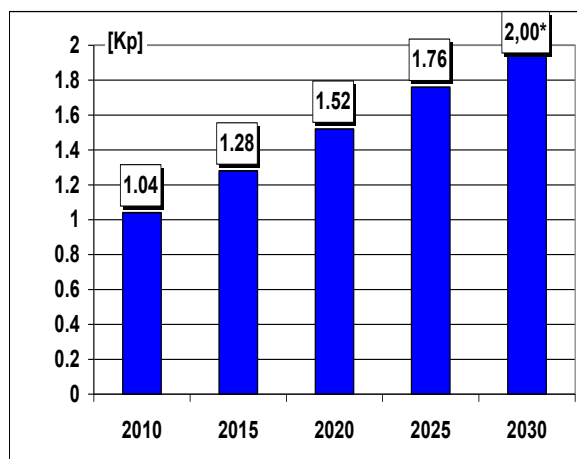

1. Producția medie cereale UE12 (1960-1965)
2. Producția medie cereale UE27 (2005-2010)
3. Producția medie cereale UE15 (2005-2010)

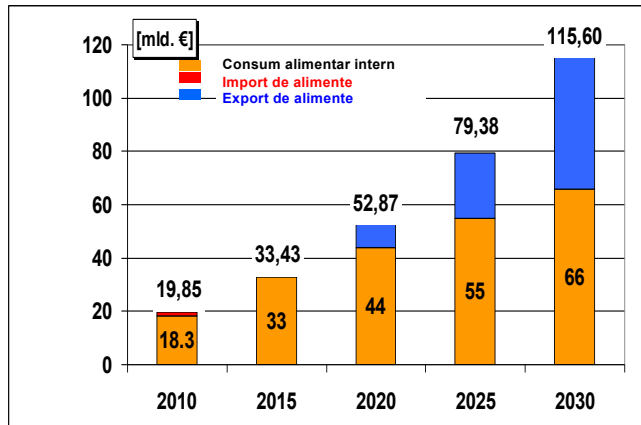
Grafic 2.5.2. Proгноza producției medii de cereale

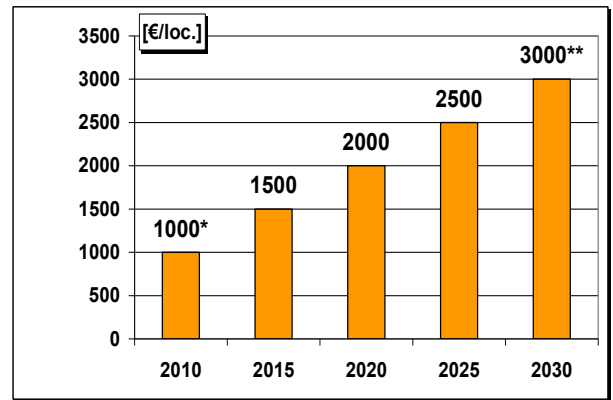
Grafic 2.5.3. Proгноza valorii și structurii producției agricole primare (vegetal + animal)

Grafic 2.5.4. Proгноza coeficientului de procesare a producției agricole
* Media UE15 (2010) (€ PAI / € PAg)

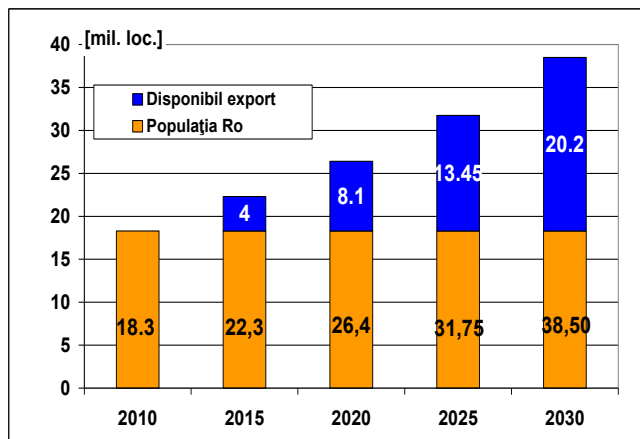
Grafic 2.5.4. Prognoza producției agroalimentare și a consumului alimentar intern

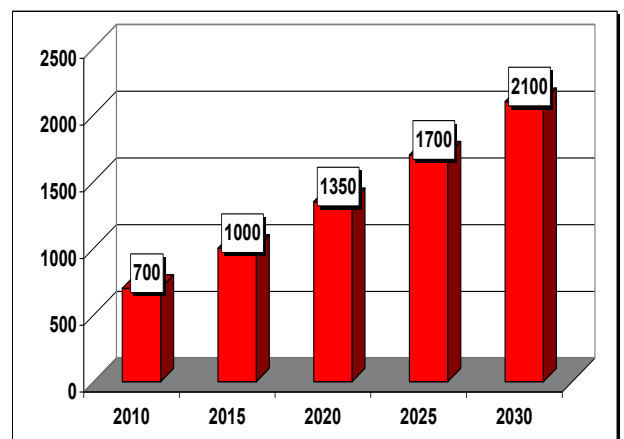
* consum alimentar în România, 2010

** consum alimentar în UE-15, 2010

Grafic 2.5.5. Prognoza consumului anual €/persoană

Grafic 2.5.6. Prognoza populației hrănite din producția agroalimentară a României

Grafic 2.5.7. Investiții de capital (mfa) [euro/ha]

3. OPORTUNITĂȚI ȘI CONSTRÂNGERI ALE APLICĂRII POLITICII AGRICOLE COMUNE ASUPRA SECTORULUI AGROALIMENTAR ROMÂNESC

3.1. Gradul de convergență a sectorului agroalimentar românesc cu UE-27

Ca urmare a îmbunătățirii structurii economiei și convergenței spre nivelurile medii europene, ponderea valorii adăugate brute a agriculturii, silviculturii și pescuitului raportată la totalul valorii adăugate brute a scăzut de la 15% în anii 2000 la 7,5% în 2011. Cu toate că procesul de convergență este în derulare încă, **aceasta este aproape dublă față de media fostelor țări comuniste care au aderat la UE în 2004** (ex.: Polonia și Ungaria 3,5%) și chiar de peste 3 ori mai mare decât media europeană a UE-27 (1,7%);

Industria alimentară are la rândul ei ponderi importante, circa 6,2% în VAB total și 3,6% din totalul salariaților (2011), numărul persoanelor angajate (inclusiv pe cont propriu) în industria alimentară fiind, totuși, cvasi-constant în ultimii ani, comparativ cu evoluția persoanelor ocupate în agricultură. Ponderea mult mai mare a agriculturii față de industria alimentară în totalul populației ocupate este o particularitate a noilor state membre, dar în România acest raport este încă foarte mare (12:1, față de media din UE-12, de 5:1, sau Ungaria, unde raportul este de circa 2:1), cu toate că s-a înregistrat o îmbunătățire (*Luca.L, Cionga C, Giurca D, 2012*)

Populația ocupată în agricultură reprezintă un procent de 29,2% în 2011 - deși în scădere față de anul 2001 când era de 40,9%, este încă departe de aspirațiile de convergență, fiind supradimensionată comparativ cu media UE-27 (5,3%) și, chiar față de noile state membre. **Numărul mare al populației ce lucrează în activități agricole constituie o primă indicație asupra nivelurilor scăzute ale productivității muncii și șomajului mascat din acest sector.**

România este țara cu cea mai atomizată structură agrară din cadrul UE-27, deținând în anul 2010, **32,2% din numărul de exploatații europene comunitare și 7,7% din suprafața agricolă utilizată**. Acest lucru se datorează modului¹⁸ în care s-a derulat procesul de restituție¹⁹ a 9,3 milioane ha către foștii proprietari și moștenitorii acestora (3,8 milioane de beneficiari).

Deși numărul total de exploatații agricole a scăzut în ultimii 7 ani cu peste jumătate de milion, de la 4,48 milioane ferme (RGA) 2002 la 3,86 milioane ferme (RGA) în 2010, **structura extrem de divizată a agriculturii românești și caracterul de subzistență al mării majorității a fermelor s-a menținut**. Din analiza evoluției suprafeței medii/exploatație în ultimii 8 ani se observă un proces incipient de restructurare, dar **media/exploatație în 2010 a rămas mică 3,45 ha**, crescând de la 3,1 ha în anul 2002 (RGA), iar numărul de exploatații sub 10 ha a scăzut cu circa 600 000 și suprafețele acestora cu peste 1,2 milioane hectare. Concomitent, au crescut fermele de peste 10 ha (cu 21700) și suprafețele deținute de acestea cu circa 600 mii ha.

Suprafața agricolă utilizată a scăzut în 2010 față de 2002 cu circa 600 mii ha, datorită în principal scoaterii din circuitul agricol pentru a fi utilizate în proiectele de

¹⁸ în anii '90 procesul de reconstituire a avut câteva caracteristici care au favorizat actuala fărâmițare, dintre care cea mai importantă a fost limitarea suprafeței restituite la 10 ha/familie, corectată ulterior în anii 2000, când s-a mărit plafonul la 50ha și în 2005 când a crescut din nou limita restituirii. Pe lângă acesta, modul cum a fost reglementată circulația juridică a terenurilor a blocat practic tranzacțiile cu terenuri până în anul 1997. Din anul 1998, piața terenurilor agricole a fost liberalizată cu păstrarea anumitor condiții (de exemplu, limitarea suprafețelor deținute în proprietate la 100 ha), iar din 2005 a fost complet liberalizată pentru cetățenii români.

¹⁹ Legea 18/1991

infrastructură, dezvoltării imobiliare, a parcurilor tehnologice și proiectelor de energie regenerabilă;

În perioada crizei economice, agricultura a avut un anumit efect de stabilizare a economiei, mai ales prin contribuția adusă în 2010 și decisiv în 2011, pe fondul unor producții agricole bune, dar acest lucru nu se întâmplă și în anii agricoli slabi;

În termeni valorici, după aderare, producția agricolă a variat între 14 -18 miliarde Euro funcție de anul agricol, reprezentând 3,5-5% din valoarea producției agricole a UE-27. În general, producția vegetală variază ca pondere între 60-70%²⁰ din total, restul fiind reprezentat de producția animală, ponderea serviciilor fiind de sub 1%. Raportul dintre sectoare este oarecum dezechilibrat comparativ cu media europeană, unde o pondere de 56% revine producției vegetale și 44% producției zootehnice, în anul 2011.

Valoarea subvențiilor acordate în agricultură în anul 2011 reprezintă circa 10% din valoarea producției agricole, comparativ cu media europeană, care este de 15%, acest lucru arătând decalajele de susținere prin subvenții între agricultura României și media europeană.

De exemplu în anul 2012 cele mai importante ponderi în structura producției agricole le-au avut legumele și produsele horticole (16%), grâul și porumbul (11%), plantele furajere (12%), iar, dintre produsele animaliere, carnea de porcine (7%) și laptele (9%), comparativ cu media UE-27, unde cerealele reprezintă 15%, legumele și produsele horticole 13% iar furajele 8%, carnea de porcine 10% și laptele 14%. Observăm că ponderea produselor animale este semnificativ mai mare la nivel european, fapt care indică orientarea spre produse agricole cu valoare adăugată mare, comparativ cu situația din România unde predomină produsele vegetale.

România este, în general, autosuficientă la unele produse vegetale cum ar fi cerealele, obținând chiar excedente semnificative destinate exportului în anii agricoli buni. Analiza modului în care a evoluat gradul de autosuficiență la principalele produse agroalimentare²¹, indică că este **sistematic deficitară la carne, pește, fructe și chiar legume.** Deși România se numără printre țările cu resurse agricole importante la nivelul UE, **rezultatele economice sunt modeste în raport cu suprafața de teren agricol și cu forța de muncă ocupată în agricultură în România** (se realizează doar 6,4% din totalul valorii producției vegetale și doar 2,6% din valoarea producției zootehnice din valoarea producției la nivelul UE-27).

România cultivă suprafețe cerealiere semnificative, în jur de 5,3 milioane ha fiind pe locul 5 în UE-27²², dar producțiile pe unitatea de suprafață înregistrate în statistica națională, relevă faptul că acestea sunt încă modeste comparativ cu mediile europene.

Randamentul și producția totală variază foarte mult, calitativ și cantitativ, între anii agricoli, în strânsă corelație cu condițiile climatice, pe fondul utilizării unor tehnologii învechite, neaplicării mixului adecvat de input-uri (semințe, îngrășăminte, pesticide, irigații²³), ceea ce afectează dramatic veniturile fermierilor astfel:

²⁰ comparativ ponderea producției vegetale în valoarea totală a producției agricole a fost în Bulgaria 69,8%, în Ungaria 66,6%, în Polonia 51,6% în Franța 61,1%, în Germania 53,4%, iar în Regatul Unit, 41,8%.

²¹ conform analizei făcute de Institutul de Economie Agrară al Academiei Române, 2010 (în baza bilanțurilor alimentare publicate de INS), gradul de autoaprovizionare este egal cu raportul dintre producția internă și disponibilul pentru consum uman. Disponibilul pentru consum uman este egal cu diferența dintre resurse (producție + import) și utilizări (export + consum intermediar ± variația stocurilor).

²² după Franța - cu circa 9,1 milioane de hectare, Polonia – cu 7,8 milioane ha, Germania – cu 6,5 milioane ha și Spania – cu 6 milioane ha

²³ În 2011, doar 70 000 ha au fost irigate.

- într-un an agricol bun (2011) producția totală obținută la cereale în România a fost de circa 21 milioane tone, aproape 4 tone/ha, apropiindu-se de randamentul țărilor din regiune²⁴, dar cu un decalaj important față de vechile state membre²⁵;
- într-un an agricol slab (2009) randamentul mediu la hectar a fost, la cereale, de doar 2,8 tone/ha, adică 48% din media primelor 6 mari producători europeni și 75% din nivelul de productivitate atins pe plan intern într-un an bun (2011);
- coeficientul de variație pentru producția de grâu în ultima decadă (2001-2010) este 32%, ceea ce denotă un grad înalt de instabilitate ca urmare a dependenței de condițiile climatice, reflectând decalajul tehnologic față de vestul Europei (Germania, Franța: sub 10%), dar și față de producătorii regionali (Ungaria: 20%, Bulgaria: 22%).

România este net exportatoare de produse agricole și net importatoare de produse alimentare.

Structura comerțului nu a suferit modificări majore, astfel că în proporție de circa 70% se exportă încă produse neprelucrate sau prelucrate primar (animale vii, cereale, oleaginoase, tutun, grăsimi și uleiuri vegetale) și se importă carne, lapte și brânzeturi, preparate diverse, proteină vegetală (soia) și furaje pentru animale, băuturi alcoolice, cafea, cacao, zahăr, fructe și legume, ceea ce determină importante pierderi de potențial pentru zootehnie și industria alimentară, ramuri în care s-ar putea produce produse cu valoare adăugată mare și pentru care există cerere pe piață.

În total exporturi, materiile prime și produsele intermediare (cu grad scăzut de prelucrare) dețin o pondere de 68%, aceasta se menține aproape la aceeași valoare (adică 70%) și în relația cu partenerii UE iar produsele finite reprezintă, doar 32% din exporturile agroalimentare ale României. În totalul valorii mărfurilor agroalimentare importate de România, 54% sunt produse finite (iar din cele ce își au originea în UE, 60% se află în această categorie).

Dintre produsele importate specialiștii apreciază că mai mult de 1/3 ar putea fi produse obținute în țară și anume: carne și preparate din carne (care reprezintă peste 10% în totalul valorii importurilor), grâu, făină și produse de brutărie și patiserie (cu 7%), fructe și legume proaspete (3-4%), proteină vegetală folosită în hrana animalelor: soia, șroturi de soia și furaje combinate (6%), pentru care, deși potențialul intern de producție ar putea genera un excedent, țara a devenit importator net după 2007, când s-a interzis cultivarea soiei modificate genetic.

Soia de exemplu, reprezintă un subiect foarte dezbătut în mediul de afaceri agricole, deoarece România este singurul stat membru care are condiții favorabile de cultură (pe suprafețe estimate la 250-500 mii ha), în special a soiei modificate genetic, putând asigura necesarul de proteină vegetală pentru zootehnie, dar și un surplus care poate fi absorbit cu ușurință pe piața UE. Totuși UE nu permite cultivarea soiei modificate genetic, cu toate că importă circa 35 mil. tone anual. Din totalul deficitului comercial cu produse agroalimentare al României din perioada 2002-2011, 1,4 miliarde de Euro provin din comerțul cu soia, produse derivate și furaje pentru animale (produse din categoria cu cea mai mare pondere - 30% - în valoarea totală a consumurilor intermediare, Acest deficit se ridică anual la circa 300 mii Euro și probabil va crește în anii următori odată cu creșterea previzibilă a producției de carne.

Performanțele sectorului agricol și agroalimentar românesc au rămas relativ modeste, comparativ cu potențialul său natural și cu așteptările populației ca agricultura

²⁴ Ungaria cu 5,2 tone/ha și Bulgaria – 4,2 tone/ha.

²⁵ Franța, Marea Britanie (cu aprox. 7 tone/ha), Germania (cu 6,4 tone/ha) ori Danemarca (cu 6 tone/ha).

și industria alimentară să-și ajusteze rapid structurile sub influența politicii agricole comune, prin facilitarea finanțării sistemului, inclusiv asigurând investițiile necesare creșterii, dar și să introducă continuitate și consistență în măsurile luate de decidenți. Printre factorii care influențează aceste performanțe sunt de amintit:

- lipsa formelor asociative și de cooperatie a exploatațiilor agricole din categoria celor de subzistență și semi-subzistență;
- precaritatea stocului de capital fix și rata scăzută de formare brută a capitalului fix²⁶ (care arată cât din valoarea adăugată brută se investește în cadrul ramurii și este de natură să contribuie esențial la creșterea competitivității), care să permită reluarea procesului de producție agricolă la un nivel;
- apetitul limitat al băncilor pentru creditarea agriculturii, afectat și mai mult de criza financiară din ultimii ani²⁷;
- lipsa mării infrastructuri (căi rutiere, sisteme de irigații și desecări, capacități de stocare);
- deficiențele instituționale (ex. serviciul de extensie, sistemul de informații de piață), ineficientă în atenuarea șocurilor.

3.2. Soluții de susținere financiară a creșterii economiei agroalimentare și a dezvoltării rurale, prin atragerea fondurilor comunitare și prin bugetul național

În primul exercițiu de funcționare a agriculturii românești după rigorile Politicii Agricole Comune (PAC), fermierii români s-au străduit să "prindă din mers" regulile jocului european, iar pentru următoarele perioade 2014-2020 și respectiv 2021-2027 vor trebui să fie mai pregătiți pentru a juca rolul fermierului european, utilizând atuurile specifice României. Decalajele de dezvoltare și de productivitate dintre statele membre, generează niveluri diferite ale veniturilor fermierilor europeni și implicit creează așteptări diferite de la noul instrumentar de politici agricole comune. Acest lucru face ca opțiunile privind prioritățile de dezvoltare și instrumentele prin care se vor face alocările financiare să aibă un anumit grad de flexibilitate între diferitele state membre. Principiile politicii agricole comune după 2014 vor viza:

- o mai bună direcționare a sprijinului pentru susținerea veniturilor fermierilor, în vederea dinamizării creșterii și ocupării forței de muncă;
- instrumente de gestionare a crizelor mai bine adaptate și cu o capacitate de reacție sporită pentru a face față noilor provocări economice;
- plăți pentru a proteja productivitatea pe termen lung și ecosistemele și pentru a consolida durabilitatea sectorului agricol din punct de vedere ecologic;
- investiții suplimentare pentru cercetare și inovare pentru o agricultură mai competitivă;
- un lanț alimentar mai competitiv și mai echilibrat – pentru a consolida poziția fermierilor prin sprijinirea organizațiilor de producători, a organizațiilor interprofesionale și dezvoltarea circuitelor scurte între producători și consumatori;

²⁶ analiza datelor statistice ale CE arată că în 2008, UE-27 a investit 64 miliarde de Euro în agricultură circa 42% din valoarea adăugată brută a acestei ramuri, iar 93% din această sumă a fost înregistrată în UE-15, valorile absolute cele mai ridicate fiind în Italia, Franța și Germania iar în termeni relativi, ratele cele mai mari de investiții s-au înregistrat în Danemarca (126%), Luxemburg (118%) și Finlanda (109%). Statele cu cele mai scăzute niveluri de productivitate a muncii în agricultură au avut și cele scăzute rate de formare brută a capitalului fix: Polonia (15,3%), România (11,7%) și Bulgaria (11,2%).

²⁷ s-a calculat că exploatațiile agricole românești au primit credite bancare de 15-16 ori mai mici în comparație cu creditele acordate exploatațiilor agricole europene: 110 Euro/ha în România și 1700-2000 Euro/ha în UE

- continuarea încurajării măsurilor de agro-mediu funcție de specificitatea teritorială (2 din cele 6 priorități ale politicii de dezvoltare rurală sunt protejarea și refacerea ecosistemelor și acțiunile de combatere a efectelor schimbărilor climatice);
- facilitarea instalării tinerilor fermieri, pentru a susține crearea de locuri de muncă și pentru a încuraja generațiile tinere să se implice în sectorul agricol;
- stimularea ocupării forței de muncă în mediul rural și a spiritului antreprenorial;
- mai mare atenție acordată zonelor dezavantajate din punct de vedere natural, prin intermediul unei indemnizații suplimentare care să completeze celelalte ajutoare care se acordă deja în cadrul politicii de dezvoltare rurală;
- politică mai simplă și mai eficace prin simplificarea unor mecanisme.

Suma destinată agriculturii și dezvoltării rurale pentru toate statele membre în perioada 2014-2020 va fi de 435,6 miliarde de Euro, ceea ce reprezintă 39% din bugetul total al UE. României îi vor reveni 12,817 miliarde euro²⁸ pentru sprijinul direct (Pilonul 1) și 7,124 pentru dezvoltare rurală (Pilonul 2), ca atare **valoarea totală a sprijinului va fi de circa 20 miliarde de Euro.**

Plățile directe (din Pilonul 1) sunt percepute ca fiind cea mai importantă subvenție pentru fermieri (sprijin pentru venitul fermierilor, care să compenseze decalajul de venituri față de alte activități economice) și reprezintă miza cea mai importantă a negocierilor. Cu toate că principiul "echității" și a "reechilibrării" valorii plăților directe au fost sistematic invocate, cel puțin la nivel declarativ, este nerealist să se spera că sumele pentru plăți directe vor fi egale pentru toți fermierii europeni în următorii 7 ani și tot efortul să se concentreze doar spre obținerea acestui obiectiv just, dar cu șanse minime de realizare. Plecând de la principiile "echității" și a "reechilibrării" valorii plăților directe, Comisia Europeană a fost nevoită să facă o propunere fezabilă și echilibrată bugetar și politic, luând în considerare elemente care depășesc rigorile politicii agricole europene, fiind mai aproape de păstrarea unui echilibru între statele membre preponderent contribuatoare și cele net beneficiare. **Din acest punct de vedere, fermierii români vor rămâne oarecum într-o competiție inegală cu alți fermieri europeni.**

În ceea ce privește contribuția națională la finanțarea plăților directe, s-a păstrat prevederea din Tratatul de Aderare, conform căruia Bulgaria și România pot utiliza plățile directe naționale pentru a completa sumele acordate în cadrul schemei de plată de bază, astfel încât, dacă vor exista fonduri în bugetul de stat, **fermierii să poată primi plăți directe cel puțin la nivelul mediei UE-27.**

Fermierii vor avea acces la două scheme de sprijin (plăți directe) - una obligatorie și una facultativă.

Schema obligatorie va fi compusă din:

- **o plată de bază** care va înlocui cele două scheme curente (schema de plată unică și schema de plată unică pe suprafață), care va funcționa pe baza drepturilor la plată alocate la nivel național (sau regional) tuturor fermierilor, în funcție de numărul hectarelor eligibile în primul an de aplicare;

- **o plată** (30% din plafonul național anual) **pentru fermierii care aplică practici agricole benefice pentru climă și mediu** și anume: diversificarea culturilor, menținerea pajiștilor permanente și a zonelor de interes ecologic. Fermierii care practică agricultura ecologică beneficiază automat de această plată, în timp ce fermierii din zonele "Natura 2000" vor trebui să respecte cerințele relevante din legislația aferentă acesteia;

- **o plată suplimentară** de 25% din plata de bază în primii 5 ani, **pentru tinerii fermieri** (cei care nu au împlinit 40 de ani) care își încep activitatea, plată ce poate fi

²⁸ cu 60% mai mare față de perioada 2007-2013 - 7,518 miliarde Euro

completată prin ajutoare din programul de dezvoltare rurală (prin elaborarea unor subprograme pentru tinerii fermieri, prin care să răspundă nevoilor specifice ale acestora din fiecare stat membru) Această măsură este limitată la dimensiunea maximă a unei ferme medii din statul membru respectiv, iar în cazul statelor membre în care dimensiunea fermei este redusă, inclusiv în România, limita este de 25 ha. În acest scop se va putea utiliza maximum 2% din pachetul financiar național destinat plăților directe Aceasta înseamnă că un tânăr fermier român care își începe activitatea în 2013 va primi circa 34 euro în plus/ ha timp de 5 ani pentru maximum 25 de ha.

▪ **o schemă simplificată pentru micii fermieri** (până la 10% din plafonul național anual pentru plăți directe); aceștia pot primi o plată forfetară care înlocuiește toate plățile directe și simplifică sarcina administrativă prin reducerea obligațiilor legate de practicile agricole benefice pentru climă și mediu, de eco-condiționalitate și de controale pentru acești fermieri. Astfel, orice fermier care solicită sprijin în 2014 poate decide, până la 15 octombrie 2014, să participe la această schemă și, prin urmare, să primească o plată anuală stabilită de statul membru la o sumă cuprinsă între 500 și 1000 euro.

De asemenea, în cadrul Fondului de dezvoltare rurală, vor exista o finanțare pentru consilierea micilor fermieri în vederea dezvoltării economice și grant-uri pentru restructurare în cazul regiunilor cu o mare fragmentare a terenurilor agricole. În România, fermele mici (1-3 ha) reprezintă deja 12,5% din totalul suprafeței eligibile pentru plăți directe, ceea ce înseamnă că plafonul de 10% din pachetul național pentru plăți directe va fi depășit dacă toți potențialii beneficiari optează pentru schema micilor fermieri. Fermele de 1-2,5 ha ar putea beneficia de această schemă unică pe fermă (500 euro) dar ar putea exista și situații în care și ferme din clase de mărime mai mari (4-5 ha) să adopte această formulă simplificată, mai ales în cazul unor fermieri bătrâni, care nu-și mai pot lucra corespunzător terenurile.

Schema facultativă va oferi următoarele forme de sprijin:

- **plată pentru fermierii din zonele care se confruntă cu constrângeri naturale** (până la 5% din plafonul național anual), conform criteriilor specifice din pilonul 2, măsură prin care se recunoaște că este necesar să se acorde un sprijin de venit fermierilor în scopul menținerii acestora în zonele care se confruntă cu constrângeri naturale specifice. Această plată va completa sprijinul existent în cadrul dezvoltării rurale;
- **schemă de sprijin cuplat** (până la 5% din plafonul național anual, cu posibilitatea de depășire a acestuia în cazuri particulare), pentru anumite tipuri de activități agricole sau pentru anumite sisteme agricole dificile dar care sunt deosebit de importante din motive economice și/sau sociale. Sprijinul se acordă în măsura în care este necesar pentru a menține nivelurile actuale de producție;
- **plată specifică pentru cultura de bumbac;**

Ca principii generale de acordare a plăților directe, Comisia propune **o direcționare a sprijinului direct spre fermierii care sunt angajați activ în activitățile agricole**, astfel nu vor primi plăți directe persoanele fizice sau juridice sau grupurile de persoane fizice sau juridice, dacă: quantumul anual al plăților directe este mai mic de 5% din veniturile totale obținute de acestea din activități neagricole, în cel mai recent an fiscal; sau dacă suprafețele lor agricole sunt în principal suprafețe menținute în mod natural într-o stare adecvată pentru pășunat sau pentru cultivare, iar persoanele respective nu desfășoară pe suprafețele în cauză, activitatea minimă stabilită de statele membre. Această prevedere nu se aplică fermierilor care au primit plăți directe în valoare de sub 5 000 euro în anul precedent. Teoretic nu vor primi bani cei care își lasă terenul nelucrat sau cei al căror teren agricol este folosit pentru golf,

imobiliare, aeroporturi etc. Pentru România, se estimează că această măsură nu va afecta fermele de până la 27 de hectare în 2014 și de până la 20 de hectare în 2020.

O temă mai veche, propusă aproape la fiecare reformă a PAC²⁹ și anume **problema modularii/reducerii și plafonării progresive a sprijinului destinat fermelor mari**, este propusă din nou ca și instrument al PAC, ca urmare a consultărilor publice premergătoare propunerilor CE, un subiect sensibil care are curente pro și contra și care, probabil, în urma negocierilor, va fi lăsată ca măsură opțională la nivelul fiecărui stat membru. Concret se propune o reducere a cuantumului plăților directe (a plăților de bază) care urmează să fie acordate unui fermier într-un an calendaristic astfel; cu 20% pentru plățile/fermă cuprinse între 150 000- 200 000 Euro; cu 40% pentru plățile/fermă cuprinse între 200 000- 250 000; cu 70% pentru plățile/ fermă cuprinse între 250 000- 300 000 Euro; cu 100% pentru plățile/fermă de peste 300 000 Euro. Plafonarea nu se aplică plăților pentru practici agricole benefice pentru climă și mediu și plăților din bugetul național. Sumele obținute prin reducerea și plafonarea plăților destinate marilor beneficiari trebuie să rămână în statele membre în care au fost generate și trebuie să fie utilizate pentru finanțarea de proiecte care aduc o contribuție semnificativă în domeniul inovării, conform propunerii de regulament pentru dezvoltarea rurală.

Astfel, reducerea sumelor se va aplica la cuantumul sumelor pentru plata de bază posibil de primit, după ce din suma totală s-au scăzut salariile plătite și declarate efectiv de fermier în anul precedent, inclusiv impozite și contribuții sociale aferente ocupării forței de muncă. Dacă această prevedere se va menține, atunci, din estimări, veniturile fermierilor cu ferme de peste 2000 ha vor fi afectate .

Există unele prevederi de tip preventiv în propunerea de regulament care vizează atât plafonarea, cât și schema pentru ferme mici, prin care se cere statelor membre să se asigure că nu se va acorda nici o plată fermierilor în cazul cărora s-a dovedit că, după data publicării propunerii de regulament, au creat în mod artificial condițiile necesare pentru a evita efectele acestora, cu alte cuvinte că nu există o suspiciune că fermierul, pentru a se evita plafonarea sau pentru a primi mai ușor banii prin schema pentru ferme mici, își divizează exploatațiile sau crește artificial costurile cu forța de muncă.

În propunerea legislativă există o **flexibilitate între cei doi piloni** – pilonul de sprijin în principal prin plăți directe și pilonul 2 prin măsuri de dezvoltare rurală. Astfel, există posibilitatea transferului de sume din Pilonul 1 spre Pilonul 2 și anume 15% din plafonul lor național anual pentru anii 2014-2020, care nu vor mai fi disponibile pentru plăți directe. În cazul în care nu se folosește această opțiune, se poate transfera 15% din suma alocată pentru dezvoltare rurală către pilonul 1, pentru a fi folosită pentru plăți directe. Totodată, pentru anumite țări între care și România, unde decalajul nivelului plăților directe față de media europeană este mare, se poate suplimenta transferul din pilonul 2 către pilonul 1 (plăți directe) cu încă 10% din alocarea pentru dezvoltare rurală. Deci România poate suplimenta suma disponibilă pentru plăți directe cu maximum 25% din sumele alocate pentru dezvoltare rurală. Această posibilitate ar putea fi luată în considerare în cazul deciziei de a suplimenta sumele pentru adoptarea schemei pentru mici fermieri.

De asemenea, și în viitor se va menține sprijinul pentru fermierii din zonele montane și din alte zone care se confruntă cu constrângeri naturale sau cu alte constrângeri specifice. Astfel aceștia vor primi o plată, suplimentar față de plata de bază, în scopul compensării

²⁹Reforma din 1992 (scăderea procentuală a plăților directe funcție de categoria de ferme), Agenda 2000 (reducerea cu 20% a plăților directe între 100000-200000 Euro și cu 25% a celor peste 200000 Euro), Mid-Term Review (prin care după modularea suma maximă/ fermă să fie de maximum 300000 Euro), Health Check (o reducere graduală cu 10% a plăților peste 100000 Euro, cu 25% a plăților peste 200000 Euro și cu 45% pentru plățile peste 300000 Euro)

costurilor suplimentare și pierderilor de venit suportate de fermieri din cauza constrângerilor impuse producției agricole în zonele în cauză.

Se menține posibilitatea acordării unui sprijin cuplat, însă gama de produse ce ar putea beneficia de acum de acest tip de sprijin este mai largă. Conform propunerii de regulament, sprijinul cuplat se poate acorda fermierilor în sectoarele sau regiunile în care un anumit tip de agricultură sau produs agricol este dificil de produs și menținut și acel tip de produs este deosebit de important din motive economice și/sau sociale, și/sau de mediu. Acest sprijin cuplat se acordă sub forma unei plăți anuale, în limite cantitative definite și pe baza unor suprafețe sau producții fixe sau a unui număr fix de animale. Pentru finanțarea acestei plăți se poate utiliza până la 5% din plafonul lor național anual, iar conform estimărilor România (țară care a aplicat plata unică pe suprafață condiție pentru creșterea valorii acestui sprijin) poate utiliza 10% din plafon.

În România există încă multe sectoare cum ar fi lapte și produse lactate, ovine și caprine, carne de vită, orez, sfeclă de zahăr, legume-fructe și eventual și alte produse care ar putea fi susținute prin plăți cuplate.

Organizarea piețelor agricole a constituit un element fundamental al politicii agricole comune încă de la crearea acesteia, însă în timp, acestea s-au modificat prin intermediul mai multor reforme succesive. Prin procesul actual de reformă se propune menținerea în linii mari a intervențiilor pe piață curente (organizările comune ale piețelor) cu rol de "plasă de siguranță" însă, există unele schimbări semnificative.

Astfel, schema de ajutor pentru persoanele cele mai defavorizate va fi un instrument separat în cadrul FSE, pentru a reflecta obiectivele de coeziune socială ale acesteia. În consecință trebuie să existe posibilitatea de eliminare a produselor sub incidența intervenției publice pentru a putea fi utilizate în cadrul acestui program separat.

Se pot elimina unele ajutoare sectoriale (pentru lapte degresat, hamei și viermi de mătase) se va menține intervenția publică la cereale, unt și lapte praf degresat de înaltă calitate, carne proaspătă de vită și vițel în timp ce, sorgul și grâul dur vor fi excluse dintre produsele eligibile. Se poate menține mecanismul de stocare privată pentru: zahăr alb, ulei de măsline, fibre de in, carne vită, unt, lapte praf, carne de porc, de ovine și de caprine. Se pot introduce unele măsuri excepționale noi prin posibilitatea de a utiliza mecanisme de intervenție în situații de criză în cazul producerii unor perturbări pe piață (perturbări cauzate de pierderea încrederii consumatorilor, de apariția unor boli ale animalelor sau de o volatilitate neobișnuită a prețurilor) pentru toate produsele.

Pot fi eliminate mecanismele de control al ofertei (cotele) în cazul laptelui, al zahărului (de la 30 septembrie 2016) și al plantării de viță-de-vie (restrângerea drepturilor de plantare se va desființa de la 1 ianuarie 2016).

În vederea consolidării puterii de negociere a producătorilor de lapte în cadrul lanțului alimentar, s-ar putea introduce posibilitatea ca organizațiile producătorilor să negocieze clauzele contractuale, inclusiv prețul, de asemenea, se încurajează utilizarea contractelor scrise.

Astfel, se poate facilita formarea de organizații ale producătorilor și pentru alte sectoare decât fructele și legumele. În plus, sprijinul pentru înființarea grupurilor de producători în sectorul fructelor și legumelor este transferat în pilonul „dezvoltare rurală”.

Se pot menține unele operațiuni de depozitare publică și unele programe cum ar fi „Lapte în școli” și „Fructe în școli” iar, adițional, se pot stabili unele elemente-cheie ale implementării programelor de exemplu norme cu privire la produsele eligibile, grupurile-țintă și condițiile pentru acordarea ajutorului, care urmează să fie adoptate de către Comisie.

Politica de dezvoltare rurală ar trebui să fie mai bine coordonată cu alte politici ale UE, astfel că un nou mecanism "Cadrul Strategic Comun" (CSC), este propus în regulament pentru a garanta această coordonare. Mai multe fonduri ale UE vor oferi

sprijin pentru zonele rurale, și anume Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR), Fondul Social European (FSE), Fondul de Coeziune (FC) și Fondul European Maritim și de Pescuit (FEMP). **CSC va avea rolul de a ajuta fondurile implicate să se completeze reciproc. Acesta va înlocui, la nivelul UE, Cadrul Strategic actual la politica de dezvoltare rurală.** Abordarea coordonată a politicilor la nivel național se va realiza printr-un contract de parteneriat cu fiecare stat membru sau regiune, **mecanisme care se doresc a fi o punte de legătură între provocările la nivelul UE, pe de o parte, și cele la nivel național, regional și local, pe de altă parte.**

Planurile de dezvoltare rurală vor rămâne și în continuare principalul instrument pentru punerea în aplicare a politicii de dezvoltare rurală, bazat pe scheme multi-aniuale, cofinanțate de statele membre (sau regiunile lor). Conținutul planurilor va fi influențat de CSC și de contractele de parteneriat.

Propunerile Comisiei în ceea ce privește dezvoltarea rurală sunt aliniate la Strategia Europa 2020, prin care se stipulează că, în viitor, creșterea economică în UE ar trebui să fie inteligentă (bazată pe cunoaștere și inovare), durabilă (în conformitate cu nevoile pe termen lung ale planetei) și inclusivă (benefică pentru întreaga societate). Obiectivul principal declarat este de a realiza o integrare mai bună între politicile Uniunii privitoare la zonele rurale. Astfel, misiunea principală a politicii de dezvoltare rurală a UE pentru perioada 2014-2020 urmărește trei obiective principale: competitivitatea agriculturii; gestionarea durabilă a resurselor naturale; dezvoltare teritorială echilibrată a zonelor rurale.

Prioritățile politicii de dezvoltare rurală vor avea "domenii de intervenție" corespunzătoare, în așa fel încât prioritățile și domeniile de intervenție vor oferi baza de funcționare a FEADR pentru zonele rurale ale UE. Acestea vor fi, de asemenea, folosite pentru a stabili obiective-țintă de dezvoltare rurală, care vor fi convenite între Comisie și fiecare autoritate responsabilă din țările membre.

În propunerea legislativă Comisia a propus o serie de măsuri noi, însă numărul de măsuri pentru perioada 2014-2020 este mai redus decât „meniul” actual (perioada 2007-2013). **Acesta oferă o gamă de instrumente pentru rezolvarea diverselor provocări cu care se confruntă zonele rurale iar alegerea măsurilor va fi la latitudinea statelor membre/regiunilor. Acestea vor decide ce măsuri vor fi utilizate pentru a servi o prioritate și se va pune accent pe utilizarea acestor măsuri în asociere. Așa cum este conceput este indiscutabil că multe, sau chiar cele mai multe, priorități și obiective nu pot fi realizate prin utilizarea unei singure măsuri ci în combinație, după o schemă logică. Vor fi cazuri în care o anumită măsură poate contribui la realizarea mai multor priorități.**

Flexibilitatea va continua să fie o caracteristică esențială pentru Planul de Dezvoltare Rurală tocmai pentru a răspunde nevoilor variate ale zonelor rurale din fiecare stat membru. În plus, față de structura standard bazată pe programare, statele membre și regiunile vor avea în viitor posibilitatea să acorde un sprijin special anumitor grupuri, zone sau obiective, dacă doresc.

În noul proiect de regulament FEADR măsurile propuse subliniază faptul că o atenție deosebită este necesară pentru:

- tinerii agricultori, considerați garanți ai viitorului agriculturii, prin faptul că pot aduce energie și idei noi pentru acest sector. În prezent aceștia se confruntă cu diverse dificultăți, în special, în ceea ce privește accesul la terenuri și la credit;
- fermele mici au o contribuție deosebită la diversificarea produselor, conservarea habitatelor, etc. Cu toate acestea, în unele zone din UE, acestea se confruntă cu provocări diferite față de cele cu care se confruntă fermele mai mari;

- zonele de munte, în multe cazuri, oferă produse deosebite și ecosisteme atractive. Cu toate acestea, zonele montane se pot confrunta cu provocări speciale, legate de climă și de izolare;
- lanțurile scurte de aprovizionare pot aduce beneficii economice, sociale și de mediu (prin asigurarea unei părți mai mari din valoarea adăugată pentru agricultori, prin reducerea amprentei de carbon, prin stimularea distribuției produselor alimentare, precum și prin favorizarea contactului față-în-față între producători și cumpărători). Aceasta poate fi de ajutor pentru a reduce distanța de la producător la consumator;
- sectoarele agricole speciale existente în unele părți ale UE, care au un impact semnificativ asupra unor zone rurale specifice și care au nevoie de restructurare.

Statele membre și regiunile lor au posibilitatea să elaboreze subprograme de dezvoltare rurală care să acorde o atenție deosebită nevoilor oricăreia dintre temele menționate în proiectul de regulament.

În cadrul sub-programelor, măsurile de investiții utilizate în favoarea fermelor mici și în favoarea lanțurilor scurte de aprovizionare vor presupune o rată maximă a cheltuielilor publice în raport cu cheltuielile totale (un plus de 10% din intensitatea ajutorului). În cadrul măsurii de sprijin a investițiilor în active fizice, în cazul tinerilor agricultori și a zonelor de munte, rata maximă a ajutorului se va negocia.

3.3. Alternative ale susținerii exploatațiilor agricole (suprafața minimă a exploatației și parcelei. Alternative ale plafonării susținerii financiare a exploatațiilor agricole de dimensiuni mari. Consecințele financiare ale acestor alternative. Opțiuni strategice și politici guvernamentale)

În ceea ce privește sprijinul posibil de acordat după 2013 prin Politica Agricolă Comună **presupunem că România va negocia și va utiliza următoarele măsuri:**

- **schema simplificată pentru micii fermieri**

În urma evaluărilor făcute, credem că în țara noastră ar trebui să se adopte o plată forfetară pe fermă, de circa 500 de euro. Varianta acordării unei sume mai mari de 500 euro pe fermă trebuie abordată cu prudență, deoarece se poate depăși plafonul de 10% din suma anuală destinată plăților directe la nivel național. Principalele beneficiare ar fi fermele cuprinse între 1 și 3 ha. În această categorie sunt incluse circa 650 de mii de ferme, iar suprafața exploatată de ele este de 1198 mii ha.

O altă problemă care poate apare este cea a posibilității depășirii plafonului de 10% destinat schemei pentru micii fermieri sau a reducerii sumei minime de 500 euro pe fermă. După analizarea impactului financiar al acestei măsuri putem sublinia faptul că prin intermediul schemei pentru micii fermieri se face o redistribuire a sumelor între fermele mici pe de o parte și fermele medii și mari pe de altă parte. Cu cât alocarea financiară către fermele mici crește cu atât scad banii destinați plăților directe către fermele medii și mari (în limita a 10% din plafon). Avem cu alte cuvinte de făcut o alegere între **principul echității și cel al eficacității economice**. Privit din perspectiva securității alimentare, susținerea fermelor mici este în măsură să îmbunătățească producția de alimente a acestor ferme și implicit securitatea alimentară a populației rurale. Impactul asupra securității alimentare a populației urbane considerăm că va fi limitat, deoarece producția micilor ferme țărănești ajunge să traverseze în proporție scăzută filierele agroalimentare:

- **plata suplimentară de 25% din plata de bază** (pentru România, aceasta ar însemna circa 34 euro în plus/ ha) **în primii 5 ani pentru tinerii fermieri** (cei care nu au împlinit 40 de ani) care își încep activitatea, pentru ferme de maximum 25 ha, (sursa de finanțare: Pilonul 1);

- În cazul plafonării plăților directe, estimările arată că măsura va influența doar fermele de peste 2000 ha; **sumele rezultate în urma plafonării** (din Pilonul 1) vor fi transferate în Pilonul 2 și vor putea fi accesate (fără cofinanțare din partea beneficiarilor) **pentru proiecte inovative menite să ridice competitivitatea;**

- **plăți cuplate cu producția** pentru o serie de produse și pentru anumite tipuri de activități agricole dificile dar care sunt **deosebit de importante din motive economice și/sau sociale;**

- **măsuri pentru dezvoltarea fermelor și afacerilor** (sursa de finanțare: Pilonul 2):
 - pentru instalarea tinerilor fermieri;
 - dezvoltarea fermelor mici;
 - dezvoltarea de activități non-agricole în mediul rural;
 - plăți anuale acordate fermierilor care participă la „schema pentru micii fermieri” și care își transferă definitiv exploatația și drepturile de plată corespunzătoare altui fermier;
- accesarea de **proiecte pentru investiții în active fizice** (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- **servicii de consiliere** (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru **scheme de calitate** pentru produse agricole și alimentare (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru **cooperare și pentru înființarea de grupuri de producători** (sursa de finanțare : Pilonul 2);
- sprijin pentru **agricultura ecologică** (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru **bunăstarea animalelor**: porci, păsări , bovine pentru carne (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru **asigurarea culturilor și a animalelor** (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru **înființarea de fonduri mutuale** (sursa de finanțare: Pilonul 2);
- sprijin prin instrumentul de stabilizare a veniturilor (sursa finanțare: Pilonul 2);
- sprijin pentru fermierii din **zonele care se confruntă cu constrângeri naturale** (sursa de finanțare: Pilonul 2);

Cele mai recente estimări relevă faptul că aplicarea unor măsuri în mod coordonat integrat ar putea stimula comasarea terenurilor la comasarea terenurilor și anume:

- **măsurile pentru dezvoltarea fermelor și afacerilor :**
 - pentru instalarea tinerilor fermieri ce au posibilitatea de a accesa prin proiecte un sprijin de 70 000 Euro/exploatație;
 - dezvoltarea fermelor mici (statul membru va defini mărimea „fermei mici”) prin accesarea de proiecte de până la 15 000 Euro/fermă mică (o altă abordare a măsurii actuale de sprijin pentru fermele de semi-subzistență);
 - dezvoltarea de activități non-agricole în mediul rural;
 - plăți anuale acordate fermierilor care participă la „schema pentru micii fermieri” și care își transferă definitiv exploatația și drepturile de plată corespunzătoare altui fermier. Sprijinul se plătește începând cu data transferului și până în 2020 și va fi 120% din plata pe care ar fi primit-o în cadrul schemei pentru ferme mici din pilonul 1, pentru România ar fi de 600 euro/fermă;
- accesarea de **proiecte pentru investiții în active fizice** (tinerii fermieri putând primi o subvenție suplimentară de până la 20% față de ceilalți solicitanți) ;
- **servicii de consiliere** (1500 Euro/consiliere/fermă);

- sprijin pentru **scheme de calitate** pentru produse agricole și alimentare (3000 Euro/exploatație /an);
- sprijin pentru **cooperare și pentru înființarea de grupuri de producători**;
- sprijin pentru **agricultura ecologică**;
- sprijin pentru **bunăstarea animalelor**: porci, păsări , bovine pentru carne ;
- sprijin pentru fermierii din **zonele care se confruntă cu constrângeri naturale**;
- Măsuri pentru gestionarea riscurilor:
 - sprijin pentru **asigurarea culturilor și a animalelor** (65% sprijin din prima de asigurare pentru contractele de asigurări care acoperă pierderile cauzate de un fenomen meteorologic nefavorabil, de o boală a animalelor sau a plantelor sau de infestarea parazitară);
 - sprijin pentru **înființarea de fonduri mutuale pentru bolile animalelor și ale plantelor și pentru incidentele de mediu** (65% sprijin din costurile eligibile ale funcționării fondului mutual care trebuie să fie acreditat de statul membru);
 - **sprijin prin instrumentul de stabilizare a veniturilor**, acest sprijin poate fi acordat numai în cazul în care scăderea venitului fermierului depășește 30 % din venitul mediu anual al acestuia (se acordă sprijin în valoare de 65% din costurile eligibile pentru funcționarea fondului mutual).

4. PROGRAME SECTORIALE AGRICOLE. ORIZONTURI DE EVOLUȚIE (2020 -2030)

Evaluarea corectă a capacității de producție a sistemului agroalimentar trebuie să se facă pe baza unor algoritmi de calcul fundamentați pe următorii factori de producție și de piață:

- gradul de utilizare al resurselor ecologice (naturale);
- capacitate investițională în factori tehnologici (irigații, energie, inputuri productive, protecția mediului agricol);
- structura producției agricole primare (vegetală, animală);
- indicele de procesare a producției agricole primare în produse alimentare finite;
- evoluția consumului agroalimentar al populației.

Cercetări științifice profunde și îndelungate întreprinse atât în România cât și în alte țări au demonstrat faptul că **există** o corelație perfectă între *potențialul ecologic* (natural), care exprimă calitatea solului, *potențialul economic*, care exprimă mărimea și calitatea capitalului investit în factorii de producție (inputuri), și *recolta obținută*.

Din calculele efectuate rezultă că România are un potențial alimentar, la orizontul anului 2020, pentru 26,4 mil. persoane, respectiv un disponibil pentru export (și consum nealimentar de materii prime agricole) de cca. 8,9-9 mld.€, iar la orizontul anului 2030, pentru 38,5 mil. persoane, respectiv un disponibil pentru export (și consum nealimentar de materii prime agricole) de cca. 49-50 mld.€.

În baza de date pentru calculul potențialului alimentar s-au avut în vedere următoarele elemente de prognoză:

- o creștere a coeficientului de utilizare a resursei ecologice principale a terenului agricol de la 0,38 în 2010, până la nivelul de utilizare a terenurilor a țărilor din UE cu agricultură performantă la 0,83 în 2030;
- dublarea producției medii de cereale convenționale în 2030;
- menținerea unei suprafețe agricole de cca. 11.000 mii ha;
- o creștere a raportului dintre producția vegetală și producția animală de la 0,35 în 2010 la 0,55 în 2030.

4.1. Piața produselor de origine vegetală

În contextul economic actual pe plan mondial, în perioada 2014 – 2030, se prevede o creștere continuă a nevoii de cereale, atât pentru consumul uman, cât și pentru furaje, determinată de creșterea demografică și a calității vieții, care solicită un consum tot mai mare și mai variat de produse bazat pe cereale.

Producția de cereale totală se propune să crească până în anul 2020 cu cca. 43% față de anul 2010, cele mai mari creșteri, de cca. 44% înregistrându-se atât la producția de porumb și la grâu, o parte semnificativă din această producție (cca. 12,0 %) să se utilizeze pentru obținerea de bioenergie peste ponderea la nivel UE 27 (cca. 8,4%).

Creșterea producției totale de cereale se bazează pe majorarea suprafețelor cultivate cu cca. 16,1% și pe creșterea producțiilor medii, la grâu cu 23,2%, la porumb cu cca. 16% și la orz cu cca. 7,8%.

Pentru anul 2030, se propune ca suprafața cultivată cu cereale să rămână la același nivel ca în 2020, iar producția de cereale să crească cu cca. 41,4% față de anul 2020 și să se dubleze față de anul 2010, producțiile medii urmând să ajungă la nivelele UE 27 din 2020 .

În acest context, producția destinată obținerii de bioenergie se propune să se dubleze, iar cea destinată exportului să crească cu 66,8%.

Grâul va rămâne pentru România, și în perioada următoare 2014-2030, una din cele mai importante culturi cerealiere. Sporirea producțiilor medii pe unitatea de suprafață se poate realiza prin crearea și utilizarea în cultura a unor *noi soiuri de grâu*, produse ale cercetării românești, cât și prin atragerea celor mai performante și competitive creații din Europa și din alte zone agricole asemănătoare din punct de vedere ecologic, capabile să valorifice condițiile pedoclimatice ale României. Încurajarea extinderii în cultură a soiurilor de grâu durum și spelta și a culturii grâului în sistem tehnologic de lucrări minime sunt direcții importante pentru perioada viitoare.

Porumbul, pentru multiplele sale utilizări este cultura cu cea mai extinsă suprafață în România, rămânând nu numai una dintre cele mai importante materie primă de hrană pentru om și animale, dar și o importantă materie primă pentru diverse industrii, iar în ultimul timp, a devenit una dintre cele mai importante culturi energetice pentru producerea de bioetanol.

Consumul intern de porumb se preconizează să crească în perioada următoare, pe baza alocării unor însemnate cantități pentru producția de bioetanol, cât și pentru producția de furaje, având în vedere că și efectivele pentru producția de lapte și carne vor spori.

Pe aceasta bază, România va rămâne în zona producătorilor importanți de porumb din UE27, întărindu-și poziția de exportator net pe termen mediu și lung.

Creșterea în perioada următoare a producțiilor medii pe unitatea de suprafață, este o acțiune de primă urgență, care poate fi realizată prin menținerea în cultură a unor hibrizi de porumb performanți. Utilizarea noului sistem de fertilizare chimică fracționată, locală și cu eliberare lentă, utilizând doze moderate de îngrășăminte, cu maxim de eficiență trebuie extinsă.

Producția de **orz și orzoaică** va asigura și pe viitor necesarul intern pentru furajarea animalelor și industrie. Pentru creșterea randamentului producției de orz și orzoaică se vor utiliza soiuri și hibrizi adaptați la condiții climatice extreme (secetă, îngheț) care să asigure randamente ridicate la hectar. Se preconizează asigurarea necesarului de orez integral la nivel național în anul 2020 prin creșterea de trei ori a producției de orez, în principal prin creșterea suprafeței cultivate introducerea în cultură a orezăriiilor abandonate.

Pentru anul 2020 se preconizează dublarea **producției plantelor pentru ulei**, având în vedere creșterea producției de biodiesel. Creșterea producției se bazează pe sporirea suprafeței cultivate cu soia, de la 64,0 mii ha în 2010, la circa 500 mii ha în 2020 și utilizarea soiurilor modificate genetic care asigură sporirea producțiilor medii cu 14% pentru rapiță, 6,6% pentru soia, și 6,4% pentru floarea soarelui. De asemenea, cantitatea de floarea soarelui destinată exportului se preconizează să crească cu cca. 48%.

Pentru anul 2030 se prevede menținerea suprafeței cultivate cu plante pentru ulei și creșterea producției medii la cca. 2.790 kg/ha, precum și creșterea cantității pentru producția de biodiesel și a celei pentru destinate exportului.

Creșterea producției medii la **floarea soarelui** pentru următorii ani rămâne un obiectiv prioritar, atât pentru producătorii agricoli cât și pentru cercetarea agricolă românească cu tradiții valoroase în domeniu. În acest sens, va trebui să se introducă în producție hibrizi cu potențial de producție ridicat³⁰, toleranți la boli, a hibrizilor “Hi - oleici” cu un conținut ridicat în acizi nesăturați. De asemenea, se propune extinderea utilizării pe întreaga suprafață în cultura a hibrizilor rezistenți la un erbicid, precum și utilizarea pe suprafețe de îngrășăminte complexe care asigură nutriția echilibrată în oligoelementele și microelemente.

³⁰ cuprinse între 3.500 – 4.000 kg/ha

Determinată în primul rând de cererea pieței mondiale de biocombustibil, piața florii-soarelui va înregistra anual creșteri susținute. Se impune, de asemenea, perfecționarea sistemului de preluare și depozitare temporară a producției.

Rapița, este una dintre plantele oleaginoase importante. Principalele motive pentru care această plantă de cultură s-a extins în mare măsură sunt: marea adaptabilitate a acestei specii la diversele condiții de mediu, cantitatea mare de ulei de bună calitate ce se poate obține prin metode simple de extragere (procesare la rece sau la cald), cererea tot mai mare de biocombustibili și reducerea suprafeței cultivate cu soia modificată genetic.

În condițiile României dublarea producției de rapiță de toamnă se poate realiza prin următoarele măsuri: cultivarea celor mai productive soiuri și hibrizi de rapiță³¹, extinderea în cultura a hibrizilor cu un conținut scăzut de acid erucic și glicozinalați, îmbunătățirea tehnologiei și adaptarea acesteia la condițiile specifice fiecărei zone în parte. Pentru ca această cultura, atât de eficientă pentru fermieri, să poată fi cultivată și în zonele aride ale țării, este necesară extinderea irigațiilor.

Soia, prin aportul său proteic, este planta care asigură la cel mai înalt nivel calitativ substanțele nutritive necesare alimentației omului și animalelor. Conținutul său de substanțe proteice cuprins între 33 și 49 %, grăsimi 15 – 26% și alte componente deosebit de importante, fac din soia o cultură „strategică” care a făcut din multe țări ce au avut condiții naturale favorabile de cultură, la fel ca România, adevărate forțe agro-economice care domină comerțul proteic mondial.

Principala sursă de creștere a producției, pe lângă extinderea suprafețelor, o reprezintă creșterea producțiilor medii pe unitatea de suprafață. Pentru realizarea acestui deziderat, trebuie avute în vedere preluarea în cultură a celor mai productive soiuri și hibrizi, precum și o decizie la nivel politic privind utilizarea celor mai **noi realizări biotehnologice** care au astăzi cea mai mare extindere pe plan mondial, adaptate condițiilor pedo-climatice ale României, capabile să realizeze producții medii cuprinse între 4 - 5 t/ha. Cele mai favorabile pentru cultivarea soiei pentru boabe sunt, în general, terenurile arabile din Câmpia Română și Câmpia de Vest, care poate fi extinsă până la circa 500.000 ha. Pentru atingerea acestui obiectiv, va trebui refăcut sistemul național de irigații, pentru ca cea mai mare parte din suprafață cultivată cu soia să fie irigată, garanție pentru obținerea unor producții maxime.

Reintroducerea în cultură a soiei Roundup Ready poate duce la *sporirea profitului pe unitatea de suprafață* prin reducerea costurilor cu combaterea buruienilor, reducerea numărului de erbicide și al tratamentelor pe unitatea de suprafață, aplicarea sistemului de lucrări minime ale solului atât la cultura de soia ca și la planta post-mergătoare, cu efect îndelungat (pe mai mulți ani) prin reducerea rezervei de semințe dăunătoare din sol. De asemenea, poate avea *efecte favorabile și asupra mediului înconjurător* prin reducerea tasării solului și al consumului de carburanți, diminuarea poluării solului cu reziduuri chimice provenite de la excesul de erbicide, *îmbogățirea solului cu azot biologic nepoluant* bine valorificat de planta post-mergătoare și reducerea pe această cale a dozelor de azot chimic de sinteză.

În **sectorul horticola**, realizarea și dezvoltarea producției au o serie de particularități față de celelalte sectoare ale producției vegetale.

Pentru anul 2020 se preconizează scăderea suprafeței totale cultivate cu legume și dublarea suprafețelor protejate (sere și solarii). Creșterea producției de legume în câmp și triplarea producției de legume în spații protejate se bazează, în principal, pe creșterea producțiilor medii.

Pentru anul 2030 se prevede o ușoară scădere a suprafeței totale cultivate cu legume și creșterea suprafețelor protejate, precum și dublarea producției medii față de anul 2010.

³¹ există genotipuri a caror producție medie depășește 5 t/ ha

Măsurile preconizate au în vedere, în primul rând, asigurarea consumului intern (inclusiv pentru industria de conserve) și crearea unor cantități mai mari pentru procesare și export. Se are în vedere și concentrarea suprafețelor de legume în fermele mici și mijlocii, de la 1,0 ha (din solarii), la 30 ha și peste (la legumele de câmp), avându-se în vedere specializarea acestora pe două direcții:

- **Legume de câmp** care au capacitate de păstrare pe o perioadă lungă (legume pentru „depozit”: rădăcinoasele, bulboasele și vărzoasele), se pot cultiva integral în câmp, în ferme specializate (mici, mijlocii și mari) prin tehnologii moderne.

Se propune inventarierea fermelor mici și mijlocii existente (persoane fizice și juridice – circa 36.000 ha, în 2010) și întocmirea, cu sprijinul administrației agricole, a unui „*Program concret de modernizare și intensivizare a acestora*”. Fermele care, în urma inventarierii, întrunesc condițiile necesare pentru atingerea unor performanțe decente (posibilități certe de irigare, personal calificat, infrastructură locală etc.) trebuie să fie finanțate cu prioritate din fondurile comunitare (FEADR). În acest fel, s-ar putea atinge în fermele modernizate producții medii de peste 30-35 t/ha, asigurându-se integral consumul intern, precum și unele surplusuri pentru export.

Strategia are în vedere modernizarea până în anul 2020 a 50 mii ha legume câmp (numite generic pentru depozit), costurile pe ha fiind de cca 15-20 mii euro. Se adaugă investițiile în depozite frigorifice (120 mii tone) și spații industriale de spălare, sortare, calibrare, ambalare (500 mii tone) a căror costuri sunt de cca 700 mil euro.

- **Legume termofile** sunt caracterizate printr-o tehnologie mai elaborată, costuri de producție mari și *păstrare* limitată (tomate, vinete, castraveți, ardeioase, salată, verdețuri). Producerea acestor sortimente este din ce în ce mai greu de realizat în câmp datorită atât factorilor climatici, cât și a posibilităților reduse de a se aplica tehnologii industriale de producere, dar mai ales de recoltare, condiționare, sortare, ambalare, livrare deci condiții de a răspunde cerințelor de calitate și trasabilitate a legumelor cerute de retaileri și prevăzute în legislația UE.

Se propune realizarea unui „*Program de modernizare și realizarea unor suprafețe de solarii noi în fermele viabile*”, prin inventarierea calitativă a solariilor existente (asigurarea cu apă, forță de muncă profesională, infrastructură locală etc.), sprijinirea realizării unor suprafețe noi de solarii moderne (9,0 m deschidere, 4,5 m înălțime), în ferme mici și mijlocii, care pot asigura creșterea producțiilor medii de la 50-60, cât se obține în prezent, la 100-120 t/ha. Sprijinirea realizării infrastructurii specifice piețelor moderne, privind sortarea, calibrarea, ambalarea, prerăcirea, livrarea în fermele cu solarii mai mari (de cca.1-2 ha), sau în cadrul asociațiilor fermierilor.

Sprijinirea constă în prioritizarea fermierilor cu proiecte la cheie, scurtarea lanțului birocratic al accesării fondurilor comunitare și facilitarea accesului la creditele necesare cofinanțării privind realizarea modernizărilor în solariile existente, precum și a realizării noilor solarii.

Modernizarea solariilor în suprafață de 7.000 ha și triplarea suprafeței până în anul 2030, pot aduce în circuitul comercial un surplus de circa 1600 mii tone ceea ce ar da posibilitatea fermierilor români să livreze competitiv marilor retaileri și să reducă importurile de legume termofile (strict la cele din extrasezon), dar și să mărească oferta pentru export (tomate, dar mai ales castraveciori, produse la care țara noastră a avut o reală tradiție). Suprafața de 20.000 ha nu trebuie considerată exagerată, mai ales că Spania are cca. 63.000 ha, Turcia cca. 45.000 ha și exemplele pot continua.

Costul unui ha de solarii metalice moderne, complet echipate se ridică la 300 mii euro. Strategia propune o creștere a suprafeței existente în 2010 de cca 7000 ha cu câte 1000 ha anual.

Problemele culturii **cartofului** sunt similare cu ale legumiculturii, cu precizarea că la cartof costurile de producție sunt mult mai mari, ca urmare a prețului materialului de plantat și a tratamentelor fitosanitare.

Pentru anul 2020 se preconizează scăderea suprafeței totale cultivate cu cartofi, creșterea producției de cartofi fiind bazată, în principal, pe creșterea producției medii.

Strategia propune modernizarea tehnologică a fermelor specializate în cultura cartofului, cu o suprafață totală anuală de 8 mii ha, (25 mii euro/ha) în perioada 2014-2020. Se adugă un program de investiții pentru o capacitate de cca 300 mii tone depozite frigorifice, inclusiv dotări pentru sortare, calibrare, ambalare și livrare, a căror costuri se ridică la 150 mil până în anul 2020.

Pentru anul 2030 se prevede o scădere a suprafeței totale cultivate cu cartofi, creșterea producției totale, precum și dublarea producției medii față de anul 2010.

După anul 1990, ca urmare a unor programe de subvenționare, s-a reușit asigurarea necesarului de consum în proporție de 95%. Din păcate, după un început bun de concentrare a producției de cartof de consum în ferme mijlocii și mari de 50-150 ha, pe parcurs, ca urmare a deteriorării posibilității de creditare a producției, fermele au renunțat la anumite suprafețe de cartof, înlocuindu-le cu cereale și plante tehnice, mai ușor de realizat din punct de vedere financiar. Azi, majoritatea cantităților se comercializează din ferme mici și mijlocii (10-40 ha).

La greutățile de finanțare a producției se adaugă și insuficiența *spațiilor de depozitare*, ca urmare a marjei relativ reduse de profit și, de aici, a lipsei surselor de cofinanțare în vederea accesării fondurilor necesare modernizării producției și construcției de spații de depozitare și condiționare prin PNDR. Piața nereglementată a lăsat producătorii de cartof la mâna speculanților.

Pentru asigurarea integrală a necesarului de consum și a unor surplusuri pentru industrie și export se propune modernizarea fermelor mici și mijlocii specializate în cultura cartofului de consum, inclusiv *depozitarea, sortarea, ambalarea și livrarea* producției precum și concentrarea suprafețelor în ferme mici și mijlocii (25-50 ha). De asemenea, se propune specializarea unor ferme furnizoare de sămânță de cartof certificat, care în prezent, în mare măsură, provine din import. Pentru aceasta este necesar un program de susținere financiară a producerii materialului clonal în unitățile de cercetare. Asigurarea cu apă a unui număr cât mai mare de ferme, cu prioritate a celor producătoare de sămânță certificată.

S-ar putea atinge, în fermele specializate, nivele de producție profitabile, mai apropiate de media UE, pe măsura condițiilor de climă din țara noastră, precum și asigurarea integrală a necesarului de consum uman și industrial și a majorității materialului de plantare cu sămânță certificată din producție internă.

Pomicultura. În perioada 1990-2010, suprafața pomicolă s-a diminuat cu 86.000 ha (230,8 mii ha existent în 1990).

Pentru anul 2020 se preconizează menținerea suprafeței totale de livezi pe rod practic la nivelul din anul 2010. Creșterea producției de fructe se bazează în principal pe creșterea producțiilor medii.

Pentru anul 2030 se prevede menținerea suprafeței totale de livezi pe rod, creșterea producției, precum și a producțiilor medii.

În vederea asigurării consumului intern de fructe din sortimentul specific României (mere, pere, cireșe, piersici, caise, nucifere), inclusiv în asigurarea unor cantități suplimentare destinate exportului (proaspete și procesate) se propune negocierea cu UE. a unui „*Program de reconversie a plantațiilor pomicole*“, similar plantațiilor viticole aflat în desfășurare, realizat din fonduri comunitare. Dacă nu se va introduce reconversia plantațiilor pomicole în noul PAC, este obligatoriu să se găsească soluții financiare *pentru realizarea acesteia din fonduri naționale*, pentru a nu ajunge total dependenți de importul de fructe.

Costurile totale ale programului, funcție de tipul plantațiilor și gradul lor de dotare, se pot ridica la 16-30 mii euro/ha. Suma totală a programului poate fi de 480-900 mil euro în perioada 2014-2020 (70-130 mil euro/an). Costurile vor fi acoperite între 50-90% din fondurile U.E. în funcție de natura solicitantului (zone defavorizate, fermieri tineri, investiții colective, proiecte integrate) care beneficiază de un bonus de 20%. Programul prevede și acțiuni finanțate pentru : achiziționarea de utilaje și echipamente pentru : condiționare, depozitare, răcire și prerăcire, conservare, procesare, ambalare, transport, etc; conservarea sau renovarea clădirilor specializate existente; realizarea sau reabilitarea infrastructurii (drumuri de acces, energie electrică, gaze, etc); sprijin pentru dezvoltarea unor sisteme de vânzare directă din ferme. Pentru a evita problemele legate de cofinanțarea programului propunem ca P.N.D.R. să constituie din fondul programului un fond special pentru subvenționarea dobânzilor la credite.

De asemenea se propune refacerea sistemului autohton de producere a materialului de plantat *certificat*, precum și un program privind realizarea în fermele mijlocii și mari a unor depozite de păstrare moderne, inclusiv infrastructura de condiționare și livrare.

Astfel, se va putea asigura în perspectiva anului 2030 consumul intern de fructe din resurse proprii și un consum pe cap de locuitor, din ce în ce mai mare, care să conducă la nivelul de 96,6 kg/locuitor (optim, după standardele FAO).

În cadrul UE, **strugurii de masă** sunt tratați la capitolul *fructe*. Aceasta explică și faptul că „Programul de reconversie a viilor“ *nu se aplică și plantațiilor de struguri de masă*.

Pentru anul 2020 se preconizează creșterea suprafeței totale cultivate cu struguri de masă față de anul 2010. Triplarea producției de struguri de masă bazată pe triplarea producției medii și diminuarea cu cca. 50% a importurilor.

Pentru anul 2030 se prevede creșterea suprafeței totale cultivate cu struguri de masă, creșterea producției totale și a producțiilor medii și scăderea cu cca. 50% a importurilor față de anul 2020.

Pentru reducerea cu 50-60% a importului, se propune în primă etapă, 2013-2020, un program de sprijin al fermelor mijlocii și mari viticole pentru înființarea de plantații cu struguri de masă, urmat de un program de construire a unor depozite specializate în păstrarea strugurilor de masă, care să asigure consumul în perspectiva anului 2030.

Pentru viticultura din România este foarte importantă și trebuie menținută și în continuare măsura reconversiei și restructurării plantațiilor. Trebuie avut în vedere ca în noua PAC sumele acordate țării noastre să crească pentru a permite aplicarea acestei măsuri pe o mai mare suprafață, un obiectiv fezabil fiind aplicarea măsurii pentru 5.000 – 6.000 hectare/an. Pe termen lung (10-15 ani) estimăm creșterea consumului de vin îmbuteliat/locuitor în România de la circa 9 litri către 20 litri.

Concomitent cu sprijinul financiar, sunt obligatorii o serie de măsuri pentru revigorarea producției de struguri și a producției de vin: încurajarea producției de struguri numai în arealele cu potențial viticol deosebit , orientarea producției de vin către cele cu denumire de origine și indicație geografică, comasarea exploatațiilor de viță de vie, obținerea vinurilor la prețuri competitive, îmbunătățirea calității și imaginii vinurilor DOC și IG, promovarea mai puternică în țări terțe (China, SUA, Federația Rusă, Canada, etc.).

4.2. Piața produselor de origine animală

În ceea ce privește producția totală de carne se prevede o creștere cu 22,7% în anul 2020 față de anul 2010, cu efect asupra creșterii consumului mediu de carne pe cap de locuitor de la 56,8 kg/loc. în anul 2010, la 70 kg/loc. În anul 2020, consumul de carne va atinge 82% din consumul mediu european (UE 27). Cota de piață a producției interne din total consum va crește la 99,1% în anul 2020 și la 107% în anul 2030;

În anul 2030 se preconizează o creștere a producției totale de carne de 52,8%, față de anul 2010, și o creștere a consumului de carne pe cap de locuitor la 82 kg/loc. Cota de piață a producției interne din total consum va ajunge la 107%.

Previziunile pentru producția de **carne de porc** au la bază folosirea potențialului agricol al României, țară cerealiară care se clasifică în Europa pe locul al doilea la cultura porumbului, precum și punerea în valoare a tradiției și experienței în creșterea porcilor.

În proiecția anul 2020, producția totală de carne de porc va crește la 638,0 mii tone, cota de piață a importului se va reduce la 15% , față de 31 % în 2012, exportul de carne de porc va crește de 4,8 ori față de 2012, iar consumul de carne / locuitor va reprezenta 78 % din consumul mediu european(43,3 kg/ locuitor).

În proiecția anului 2030 , se estimează o dublare a producției de carne de porc față de 2010, o cotă de piață de 9,5% la import și creșterea exportului de 8,2 ori raportat la 2012. Consumul pe carne de porc/locuitor va ajunge 93% din consumul mediu european.

Pentru atingerea producțiilor estimate, se propune ca în Politica Agricolă Comună 2014 – 2020 să se mențină instrumentele de reglementare și intervenție pentru piața cărnii de porc (restituiri la export, stocajul privat,contingente tarifare), să se introducă suinele în categoria produselor ce pot beneficia de mecanismul de intervenție publică pentru zonele defavorizate și de sprijin în cazurile de perturbări grave ale pieței determinate de scăderea încrederii consumatorilor.

Consolidarea poziției organizațiilor de producători în negocierile purtate pentru obținerea unei plăți corecte care să le asigure un venit minim pentru menținerea efectivelor și acoperirea costurilor de producție.

Piața **cărnii de vită** în România ar putea deveni atractivă pentru toți operatorii, având în vedere sprijinul financiar practicat de Uniunea Europeană, sprijin de care beneficiază și România.

În anul 2020 consumul total de carne de vită și vițel va crește la 215 mii tone, adică la 10 kg/loc. ceea ce reprezintă 65% din consumul mediu pe locuitor în UE 27 (15,37 kg/loc.). Cota de piață a producției interne din consum va ajunge la 116,2%, aceasta înseamnă că pentru acest tip de carne exporturile exced importurile. Producția internă totală va crește, de la 156,6 mii tone în anul 2010, la 250 mii tone, în anul 2020. Exportul de carne de vită și vițel va crește de la 27,6 mii tone, în anul 2010, la 50 mii tone în anul 2020 (81,1%). Importul va crește de la 13,2 mii tone, în anul 2010, la 15 mii tone, în anul 2020, adică cu 13,6%.

Pentru anul 2030 se prevede o dublare a producției de carne de vită și vițel față de anul 2010, menținerea importurilor la același nivel, dublarea exporturilor și consumului pe locuitor față de 2010.

Măsuri pentru stimularea extinderii producției:

- creșterea efectivelor de bovine și a producțiilor obținute și eficientizarea acestei activități prin aplicarea zonării raselor; vacile care nu intră în cota de lapte pot fi însămânțate cu rase de carne ca furnizoare de viței pentru îngrășare; stimularea creșterii efectivelor în zona montană, care prezintă oportunități pentru creșterea taurinelor și asigurând astfel, stabilitatea forței de muncă în zonă;
- creșterea numărului de animale pe exploatație și reducerea numărului exploatațiilor care au efective reduse de 1-6 capete;
- dezvoltarea asociațiilor de crescători pe rase, în vederea elaborării unor programe de ameliorare la nivel național în funcție de direcția de exploatare dorită de crescători (lapte, lapte-carne, carne-lapte, carne);
- stimularea înființării și dezvoltării cooperativelor și grupurilor de producători în vederea dezvoltării filierei de carne printr-un sistem de colectare și achiziție a taurinelor de la crescătorii individuali aflați în zone mai greu accesibile.

O caracteristică a pieței **laptelui** din România este aceea că doar 22% din producția de lapte este valorificată către fabricile de procesare, 39% este reprezentată de consumul familial și 29% este livrat direct pe piață, iar 10% este consum tehnologic (anul 2010).

În anul 2020, se propune creșterea procentului de lapte livrat către unitățile de procesare la 36,9%, scăderea ponderii consumului familial la 30,7%.

Consumul pe cap de locuitor va crește la 302 kg/loc., reprezintă 103,7% din consumul mediu european (UE 27 – 291 kg/loc.)

În anul 2030, se propune triplarea procentului de lapte livrat către unitățile de procesare, scăderea ponderii consumului familial la 7,7% și creșterea ușoară a consumului pe cap de locuitor.

Măsurile propuse pentru stimularea producției sunt:

- dezvoltarea unor programe naționale de ameliorare a materialului genetic pentru exploatarea cu o anumită dimensiune economică;
- asocierea producătorilor reprezintă o importantă măsură de întărire a rolului acestora în relație cu procesorii pentru valorificarea eficientă a producției;
- intensificarea acțiunilor de pregătire profesională pentru pregătirea producătorilor de lapte în domeniul respectării normelor minime de igienă pentru a obține lapte conform standardelor UE;
- dezvoltarea sectorului de creștere a bovinelor în zona montană, cu respectarea măsurilor de biosecuritate cu impact asupra condițiilor de protecție a mediului;
- sprijinirea unor măsuri menite să ofere alternative tehnice micilor producători, care pierd cota de lapte, prin stimularea producției de carne (sprijinirea costului însămânțării artificiale cu rase de carne sau a transferului de embrioni);
- dezvoltarea infrastructurii privind colectarea laptelui până în cele mai îndepărtate zone;
- o susținere financiară pentru creșterea calității laptelui, conform normelor europene în ceea ce privește conținutul organic și corelarea cu prețul;
- dezvoltarea unui sistem de informații de piață și accesul la informații a tuturor actorilor din filieră
- valorificarea oportunității de a livra produse lactate tradiționale de nișă, atât pe piața națională cât și cea europeană.

În țara noastră creșterea **ovinelor și caprinelor** se realizează cel mai adesea în sistem extensiv, sistem care presupune cheltuieli reduse în zone unde alternativele agricole sunt limitate.

Pentru anul 2020 se propune creșterea consumului total de carne de oaie și capră la 32 mii tone, revenind 1,8 kg/loc., adică 91,8% din consumul mediu european UE27 (1,96 kg/loc.). Exportul de animale vii va crește, de la 52,6 mii tone, în anul 2010, la 98 mii tone în anul 2020, iar exportul de carne de oaie și capră va crește de la 23,68 mii tone, în anul 2010, la 44,5 mii tone în anul 2020. Importul de carne de oaie și capră este nesemnificativ în anul 2010, preconizându-se să ajungă la 1,5 mii tone în anul 2020.

Pentru anul 2030 se preconizează dublarea producției totale de carne față de anul 2010 și menținerea consumului de carne pe cap de locuitor la 2 kg (consumul mediu european UE27). Exporturile de animale vii se va tripla.

Este necesar ca activitatea de creștere a ovinelor și caprinelor să fie dirijată către o mai bună eficacitate tehnico-economică printr-un grad mai mare de independență față de susținerea generală a agriculturii.

Măsurile preconizate vizează următoarele domenii: formarea unei rețele de urmărire a rezultatelor economice și tehnice a exploatațiilor; utilizarea în exploatarea reproducătorilor testați ca amelioratori și verificarea progresului genetic realizat; îmbunătățirea controlului sanitar-veterinar asupra turmelor; organizarea crescătorilor în asociații și cooperative; înființarea de centre locale pentru colectarea, păstrarea și prelucrarea produselor.

Scopul final al acestor măsuri îl constituie **dezvoltarea filierelor de produs** - carne, lapte și lână de oaie și capră; creșterea efectivelor de ovine până în anul 2030 la cca. 15 mil. capete ovine și 1,6 mil. capete caprine; asigurarea unui nivel de 25-30 % din necesarul piețelor țărilor din UE cu produse din carne de oaie și capră și cu produse din lapte de oaie și capră din România.

În ceea ce privesc previziunile producției de **carne de pasăre** se propune ca în anul 2020 să se atingă nivelele din UE 27

În anul 2020, consumul total de carne de pasăre va crește la 534 mii tone, ceea ce reprezintă 25 kg/loc., adică 101% din consumul mediu european UE 27 (24,72 kg/loc.). Exportul de carne de pasăre va crește de la 59 mii tone, în anul 2010, la 100 mii tone, în anul 2020, creștere cu 69,4%. Importul de carne de pasăre se va reduce de la 93 mii tone, în anul 2010, la 80 mii tone în anul 2020 (reducere de 14%).

Cota de piață a producției interne din total consum a fost în anul 2010 de 91,6%, iar în anul 2020 aceasta va fi de 103,7% din total consum, adică exportul va exceda importul.

Creșterea productivității muncii va ajunge la un nivel comparabil cu cel din UE până în anul 2020. Performanțele tehnice sunt deja la nivel mondial de vârf. Costurile de producție și prețurile de vânzare vor atinge un nivel competitiv cu cel mondial și european.

Se va asigura o diversificare a producției de carne de pasăre în sistem intensiv – industrial prin organizarea creșterii și altor specii, alături de găină. Sectorul de carne de pasăre are nevoie de investiții de cca. 400 mil. Euro până în 2020;

O particularitate a **producției de ouă** din România constă în faptul că cca. 80% din cantitatea de ouă se obține în gospodăriile mici și doar 20% în ferme profesionale, ceea ce trebuie inversat prin politici specifice. Importul de ouă se face în principal, în anotimpul rece, iar exporturile nu reușesc să compenseze importurile nici măcar în lunile de vară datorită producției fragmentate.

Consumul de ouă pe locuitor în 2010 este la nivelul consumului mediu european UE 27 și de asemenea va rămâne la acest nivel și în anii 2020 și 2030.

Se propune creșterea de cca. trei ori a producției de ouă în anul 2020 față de anul 2010 în sistem intensiv industrial, și creșterea cotei de piață a producției interne de la 89%, în 2010, la 100%, balanța externă urmând să se echilibreze în următorii ani. Consumul mediu anual pe locuitor în perioada actuală este relativ fluctuant, însă, începând cu anul 2010, acesta s-a aliniat celui din UE (280 - 290 buc. ouă/cap de locuitor).

Creșterea productivității muncii va ajunge un nivel comparabil cu cel din UE până în anul 2020. Performanțele tehnice se propun să atingă nivelul mondial de vârf în 2020.

Costurile de producție sunt comparabile cu cele din UE, dar prețurile de vânzare sunt în prezent inferioare mediei UE, cu perspective de aliniere în anul 2020.

Investițiile în fermele avicole de ouă consum sunt estimate la cca. 200 mil. Euro până în 2020 pentru modernizarea fermelor, capacităților de procesare, etc.

Creșterile producției de carne de pasăre și ouă de consum în viitor sunt susținute de menținerea unei cereri ridicate de carne de pasăre și ouă consum, acordarea unor stimulente pentru crescătorii de păsări, inclusiv pentru creșterea bunăstării acestora, punerea în valoare a construcțiilor zootehnice dezafectate, destinate producției de carne de pasăre și ouă consum, creșterii sectorului de îngrășare, precum și a fabricilor de nutrețuri combinate, atragerea unor investiții străine pentru rețehnologizare și creșterea calității produselor, accesul la fonduri comunitare nerambursabile pentru îmbunătățirea marketingului și procesării produselor agricole și a modernizării fermelor.

Sectorul avicol european și din România trebuie să facă față provocărilor identificate, prin:

– Ameliorarea funcționării piețelor și creșterea stabilității lor, prin garantarea aprovizionării cu materii prime, la prețuri rezonabile, limitarea volatilității prețurilor pe aceste piețe. România, care produce cereale mult peste consumul zootehnic actual și viitor, trebuie să limiteze volatilitatea prețurilor cerealelor prin politici specifice.

– Menținerea instrumentelor de administrare a piețelor, evitarea diminuării protecției comunitare, prin intermediul acordurilor încheiate cu state terțe, și menținerea restituirilor la export, fără de care UE va redeveni importator net de carne de pasăre.

– Consolidarea poziției crescătorilor pe filiera de produs. Crearea unui cadru legislativ care să permită apariția acordurilor contractuale pe bază voluntară (prin intermediul organizațiilor producătorilor) poate ajuta producătorii să gestioneze mai bine prețul final practicat de marii distribuitori (hypermarket-urile). Un element nou, care poate consolida poziția producătorilor pe filiera de produs, constă în apariția filierelor scurte, adică un drum cât mai scurt între producție și ”farfură” consumatorului.

– Reînnoirea politicilor publice. Politica comercială internațională și politica agricolă europeană trebuie să se integreze și să recompenseze măsurile de protejare a mediului, de respectare a măsurilor de bunăstarea animalelor și de securitate sanitară, acțiuni care trebuie asigurate și garantate crescătorului european de păsări. De asemenea, menținerea pentru țara noastră a actualului sistem de compensare a costurilor și pierderilor de venit pentru crescătorii de păsări (HG 838/2010) care aplică măsuri de bunăstare suplimentare și voluntare fac ca producția avicolă din România să câștige în calitate cu alți producători din UE.

– Cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică trebuie să fie create pentru a realiza un sistem de creștere mai economic, cu cantități mai mici de energie fosilă, care să folosească materii prime pentru furajarea animalelor neconcurate pentru hrana oamenilor. În România se impune înființarea urgentă a unui Institut de Cercetare Dezvoltare pentru Avicultură.

– Calitate și etichetare. Etichetarea clară a țării de origine a cărnii de pasăre, modul de preparare și marcarea produselor de bază rezultate din carnea de pasăre trebuie să devină obligatorie și conformă cu legislația europeană.

– Promovarea și pentru sectorul avicol a plăților compensatorii directe (CNDP) din buget național și european atâta timp cât puterea de cumpărare a consumatorului din România este mult sub cea a consumatorului mediu european.

– Promovarea unei legislații privind creditele pentru investiții. Este necesară o legislație care să permită credite bancare pe termen lung, cu dobândă neprohibitivă dând astfel posibilitatea producătorilor avicoli să-și dezvolte activitatea în condiții de profitabilitate rezonabilă. Această măsură poate servi de asemenea pentru cofinanțarea fondurilor structurale europene, sectorul avicol din țara noastră fiind pregătit să atragă peste 300 mil. Euro din fonduri europene în perioada 2014 – 2020. În țările cu economie stabilă, creditele sunt date pe termen de 10 – 15 ani, în funcție de complexitatea și specificul acestora cu o dobândă de 1% pe an și perioade de grație importante.

4.3. Piața produselor ecologice

România, datorită unei conjuncturi de ordin economic, structural și social are un potențial important și pentru agricultura ecologică, poate cel mai mare din UE-27. Se poate spune că potențialul este enorm, iar contextul mondial este extrem de favorabil pentru dezvoltarea agriculturii ecologice. Deficiențele sectorului agricol românesc (slaba chimizare, terenurile nelucrate și numărul mare de ferme familiale de subsistență) pot face ca un dezavantaj competitiv să se poată transforma în unele zone în avantaj.

Măsuri specifice pentru dezvoltarea agriculturii ecologice românești :

Agricultura ecologică înseamnă în primul rând calitate iar calitatea înseamnă încredere. Pentru dezvoltarea sectorului ar fi dezirabile următoarele:

- adoptarea unor măsuri care să ofere încredere consumatorului de produse bio;
- analiza și îmbunătățirea competențelor MADR în inspectarea și certificarea produselor bio din România.
- organizare și controlul sistematic pe toată filiera produselor bio ”de la furcă la furculiță”;
- eliminarea posibilității falsificării certificatelor bio pe teritoriul României;
- obținerea sprijinului financiar maxim acordat de UE pentru fermierii bio din România printr-o fundamentare economică corespunzătoare;
- elaborarea unui sistem coerent de subvenționare a producției bio și în special a procesării bio pentru obținerea de valoare adăugată pe filiera produselor;
- cota de TVA diminuat la produsele ecologice de bază;
- stimularea sectorului de procesare Bio prin acordare unui sprijin prin PNDR în procent de 75 până la 90% din valoarea investițiilor APDRP;
- elaborarea unui plan național de acțiune în agricultura ecologică.

Pentru a elabora și implementa o legislație bio coerentă și rapidă ar fi utilă înființarea unei Agenții Naționale a Produselor Ecologice.

4.4. Măsuri orizontale (2020)

Printr-o corelare inteligentă și controlată a eforturilor direcționate către factorii de producție, performanțele exploatațiilor agricole (ca entități economice) pot evolua, se pot consolida, generând stabilitate economică și socială.

Desigur exploatațiile agricole au o relație directă cu piața agricolă și de asemenea cu mediul economic în care evoluează. Nivelul de reglementare și control al pieței (grad scăzut de organizare, economia subterană etc.) și mediul economic (fiscalitate, birocratie, politici de susținere etc.), neadecvate nivelului european al angajamentelor noastre, pot determina o evoluție distorsionată a exploatațiilor agricole.

În Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României în Orizonturi: 2013-2020-2030, București 2008 (document inventariat de CE ca fiind materialul fundamental ce jalonează evoluția pe termen lung a României), la cap.3.2 pentru Orizontul 2020 se prevede ca Obiectiv național: Consolidarea structurilor din domeniul agroalimentar și silvic concomitent cu dezvoltarea economică și socială a zonelor rurale pentru reducerea în continuare a decalajelor și atingerea nivelului mediu actual de performanță al țărilor membre ale UE; afirmarea României ca element de stabilitate a securității alimentare în Europa de Sud-Est.

4.4.1. Politica funciară

Fragmentarea proprietății și a terenurilor sunt cauzele unei productivități scăzute, în condițiile în care consolidarea proprietății asupra terenurilor este afectată de problemele de înregistrare a terenurilor.

Transferul terenurilor, fie prin vânzare sau arendă este complicat de absența unui sistem de cadastru funcțional și a unor titluri sigure asupra terenurilor, respectiv de problemele de identificare a parcelelor (care în anumite zone din România nu sunt armonizate cu cadastrul), rezultatul fiind neclarități în ceea ce privește hotarele terenurilor. De asemenea,

costurile administrative asociate cu emiterea titlurilor de proprietate sunt mari. Proprietățile nesigure fac dificilă accesarea creditelor bancare.

Creșterea productivității este o provocare majoră întrucât majoritatea terenurilor se afla în ferme de subzistență proprietatea fermierilor în vârstă, iar forța de muncă în exces rămâne la fermă din cauza lipsei unor calificări adecvate, a lipsei oportunităților de angajare la țară și a unei protecții sociale neadecvate.

Având în vedere numărul mare al exploatațiilor de subzistență și faptul că o comasare a terenurilor agricole are și importante aspecte sociale, acest proces se anunță de lungă durată.

Pot exista cel puțin cinci direcții distincte de acțiune, care nu se exclud, și toate urmăresc direct sau indirect același obiectiv: creșterea dimensiunilor fizice ale soarel (mici) cultivate. Acestea direcții sunt:

- a. stoparea fărâmițării proprietăților mici prin introducerea dimensiunii minime comerciale;
- b. creșterea dimensiunii fizice a proprietăților;
- c. stimularea asocierilor, arendare, concesionare a terenurilor agricole.
- d. măsuri tehnice
- e. concesionarea terenurilor statului (ADS) numai către fermierii mijlocii și mici, începând cu anul 2014.

a. Prin **introducerea dimensiunii minime comerciale**, mecanism ce a înregistrat rezultate bune într-o anumită perioadă istorică a României, această problemă poate fi rezolvată. Principiul funcționării acestui mecanism constă în introducerea, prin lege, a condiției ca o suprafață compactă care se vinde:

- să nu fie sub dimensiunea minimă comercială decât dacă dimensiunea ei integrală este mai mică;
- restul din suprafața vândută, dacă el există, să nu fie sub dimensiunea comercială minimă.

În tradiția românească acest gen de reglementări au fost deosebit de eficiente, nu numai pentru stoparea fărâmițării parcelelor ci au determinat chiar o comasare a acestora, fără nici un fel de costuri publice. În 3-5 ani rezultatele acestei măsuri vor putea fi perceptibile

Complementar, se poate adopta și măsura impunerii condiției ca fondul funciar să nu fie divizat prin moștenire și să fie atribuit (în condițiile legii) unui singur moștenitor. Ceilalți moștenitori ar urma să fie despăgubiți. Această măsură a fost și este încă aplicată în unele țări europene.

Pentru stabilirea dimensiunii minime comerciale, având în vedere numărul mare de exploatații agricole cât și faptul că peste 90% sunt exploatații mixte (culturi vegetale și zootehnie) putem utiliza **o singură unitate de măsură (o unitate de dimensiune economică =1.200 euro marjă brută), la fel ca și în UE.**

În România există Rețeaua de Informații Contabile Agricole (RICA), gestionată de MADR, ce transmite începând cu anul 2007 chestionare ce intră în sistemele de analiză al CE. RICA trebuie să primească suportul necesar din partea MADR, adaptând structura analizelor pentru a putea fi utilizate în perfectă compatibilitate și complementaritate cu celelalte mecanisme statistice din agricultură

Va fi imposibil, începând din 2014, să putem justifica anumite politici agricole (cheltuieli din fonduri publice) fără o fundamentare economică. Pe baza datelor economice solicitate/furnizate de RICA, se pot fundamenta analize economice și prognoze de piață cu elemente economice explicite deosebit de utile pentru orice analize/programe pentru agricultură.

b. **Creșterea dimensiunii fizice a proprietăților** poate fi abordată prin:

- crearea sau abilitarea unei instituții a statului (de exemplu ADS), care alături de alte atribuții (cumpărare, reabilitare și valorificare teren), să poată promova și gestiona solicitări din partea comunităților locale de comasare a proprietăților funciare;

- acordarea unor facilități tinerilor în vederea achiziționării de teren în scopul dezvoltării activităților agricole;
- acordarea unor facilități proprietarilor de teren pentru achiziționarea vecinătăților, acordându-le în același timp un drept de preempțiune exclusiv stabilit prin lege;
- acordarea unor facilități pentru achiziționarea terenurilor agricole în scopul dezvoltării activităților agricole de către persoane (fizice sau juridice) române;
- acordarea de facilități, gen rentă viageră, celor care nemaiavând capacitatea de a gestiona, se decid să îl vândă.

Aceste variante nu trebuie să ducă la cheltuieli publice în scopul de a crea proprietăți gigant, în detrimentul consolidării fermelor de dimensiuni europene medii.

Actele normative ce vor reglementa aceste mecanisme vor trebui să stabilească o serie de condiții printre care și limita suprafeței pe care o poate deține un proprietar pentru a beneficia de aceste facilități.

c. Stimularea asocierilor, arendarea, concesiunea terenurilor agricole *pot determina* creșterea dimensiunii solurilor cultivate fără ca proprietarii de teren să-și piardă această calitate și se poate realiza prin:

- acordarea unor facilități pentru persoanelor ce nu mai au capacitatea de a-și gestiona singuri terenul și îl concesionează sau arendează;
- crearea unor facilități reale pentru stimularea asocierii micilor proprietari (modificarea Legii nr. 566/2004 a cooperăției agricole);
- modificarea și completarea cadrului legal privind arendarea, inclusiv crearea unui registru al arendașilor.

d. Cea de-a patra categorie de **măsuri** denumite „**tehnice**” vizează elemente de ordin tehnic (agro-fito-tehnice) de exploatare a terenului: utilizarea tehnologiilor mecanice și de cultură corespunzătoare, folosirea semințelor recomandate pentru zona de cultură și categoria de sol respectivă, rotația culturilor, folosirea îngrășămintelor și pesticidelor etc. Toate aceste măsuri tehnice se propun să fie concentrate într-un **Cod Agricol**, cu aplicabilitate obligatorie pentru toți agricultorii, ce ar putea constitui substanța unei Legi a Agriculturii. Codul Agricol ar putea impune un nivel mai ridicat de abordare al activităților agricole, cu avantaje nete pentru producătorii agricoli.

e. **Concesiunea terenurilor statului (ADS) numai către fermierii mijlocii și mici**, începând cu anul 2014. Trebuie subliniat, de la început, faptul că și la capitolul „structura exploatațiilor agricole”, România deține un „record” absolut în UE, adică are cea mai mare „dispersie” a mărimii suprafețelor, de la câțiva ari, în cazul gospodăriilor de subzistență, până la mii de ha (55,5 mii ha, cea mai mare) în cazul celor 2700 de „megaexploatații” de peste 1000 de ha, care dețin împreună 2,9, mil. ha teren arabil (30% din suprafața arabilă a României).

Ceea ce este de reținut în legătură cu distribuția teritorială a megaexploatațiilor agricole, se referă la faptul că între **ponderea ridicată a acestora în suprafața agricolă teritorială și harta sărăciei rurale severe este o corelație perfectă**. În zonele unde se află marile exploatații agricole se află și primele patru (cele mai întinse) punji ale sărăciei rurale severe.

În condițiile în care **noul mecanism financiar european** pentru agricultură, preconizat prin politica agricolă comună a perioadei 2014-2020, **sanționează din punct de vedere financiar marile exploatații agricole prin plafonarea plăților directe**, se pune problema acceptării și perpetuării în continuare a acestei structuri agrare.

Se propune astfel, restructurarea și completarea atribuțiilor ADS în scopul **amenajării și reorganizării exploatațiilor**, prin creșterea suprafețelor, amenajarea și echiparea terenului, în vederea obținerii de noi exploatații agricole, cu dimensiuni și echipări care să le aducă, prin exploatare, în zona de profitabilitate.

Înființarea Creditului Funciar și preluarea riscurilor de creditare de către fondurile de garantare ar avea ca scop administrarea terenurilor din zona rurală prin achiziționarea/arendarea/vânzarea de terenuri agricole în vederea îmbunătățirii structurii agricole și după caz, realocării terenurilor în scopuri de interes public general. Ar putea fi, de asemenea, un instrument esențial în comasarea terenurilor și ar putea constitui un sprijin în vederea implementării unei legislații pentru înființarea unor exploatații viabile economic și supuse politicilor fiscale.

4.4.2. *Politica fiscală și de creditare în agricultură*

Activitățile agricole din România asigură o contribuție relativ scăzută în comparație cu alte state din UE la bugetul național. În acest fel putem *concluziona* că deși agricultura asigură o contribuție semnificativă la PIB, în fapt aceasta nu se materializează și în contribuții financiare similare la bugetul național.

Lipsa unei **fiscalizări** corespunzătoare este datorată în principal derulării activităților agricole de către fermieri sub forma juridică de „persoană fizică”. Astfel, aceștia *nu reușesc* să își recupereze TVA-ul aferent input-urilor ce contribuie la realizarea producției agricole (carburanți, fertilizanți, pesticide etc.) deoarece nici ei nu vând produsele agricole obținute într-un mod juridic corespunzător ce ar include TVA. O astfel de procedură ar îngreuna desfacerea produselor, care în unele situații (produse proaspete și perisabile lactate, legume-fructe, flori) ar cauza întârzieri în desfacerea produselor datorită prețurilor mari poate duce la pierderi semnificative. *Impozitarea* activității agricole este de asemenea ignorată de majoritatea fermierilor, singurele taxe plătite în general fiind cele pe proprietatea terenului.

Pentru combaterea evaziunii fiscale pe filiera vitivinicolă, sunt necesare o serie de măsuri:

- stabilirea trasabilității vinului de exemplu prin implementarea unui sistem care să urmărească în timp real filiera de producție viti-vinivolă până la comercializarea produsului finit.
- fiscalizarea vinului produs de către micii producători pentru volume de peste 100 hl/an;
- amendarea legislației în privința îndeplinirii sarcinilor statului roman în ceea ce privește laboratoarele autorizate și a bazei de date analitice.

Pentru a asigura un suport corespunzător finanțării agriculturii în perioada 2014-2020 din bugetul național este *necesară adoptarea unor politici adecvate de colectare de taxe și impozite* și din domeniul agricol. Astfel se pot analiza *variante* ce pot să stimuleze utilizarea în întregime a terenului agricol din România.

Introducerea unei impozitări adecvate a proprietății funciare și, în perspectivă, a veniturilor din agricultură. Pentru a stimula utilizarea judicioasă a terenurilor, pot fi avute în vedere măsuri de majorare a impozitelor pentru terenurile agricole nefolosite (pârloagă), precum și pentru deteriorarea acestora, prin asolamente greșite sau folosire improprie.

Pornind de la ideea că *sectorul agricol va rămâne cu certitudine pentru o perioadă lungă de timp cel mai important contribuitor pentru activitatea economică și viabilitatea socială a spațiului rural*, este necesar ca să se regăsească măsuri pentru revigorarea sistemului de creditare în agricultură.

O astfel de măsură ar putea fi stimularea băncilor pentru deschiderea de unități în zonele rurale și orașe mici, care s-ar putea realiza prin:

- instituirea unui mecanism de compensații financiare acordate băncilor care desfășoară operațiuni în mediul rural;
- stimularea înființării unei burse a cerealelor și altor produse agricole. Importanța măsurii este covârșitoare, depășind cu mult simpla garantare a creditelor:

- rol major în îmbunătățirea circulației produselor agricole, cu avantaje pentru toți participanții la circuitul economic, dar în special pentru producători;
- reducerea semnificativă a fluctuațiilor de preț și a costurilor de tranzacționare și ar oferi indicii importante atât participanților la circuitul economic, cât și autorităților;
- contractele la termen de desfacere a producției, la preț ferm, ar reprezenta o garanție solidă.

În același timp, pentru întreaga perioadă de programare 2014 – 2020, se propune:

- continuarea „schemelor de garantare” actuale finanțate din fonduri europene, concomitent cu includerea tuturor măsurilor adresate beneficiarilor privați;
- gestionarea riscurilor la care sunt supuși fermierii și securizarea creditelor bancare acordate acestora de către băncile comerciale prin înființarea de „fonduri mutuale” pentru:
 - plata de compensații financiare fermierilor pentru pierderile economice cauzate de boli la plante și animale sau de un incident de mediu;
 - acoperirea unei părți din contravaloarea primelor de asigurare a culturilor, animalelor și plantelor împotriva pierderilor economice cauzate de fenomene nefavorabile, de boli ale animalelor și plantelor sau de infestarea parazitară.

4.4.3. *Politica socio-profesională, definirea statutului profesional al agricultorului*

Statul român, structurile profesionale și administrative agricole, precum și sindicatele din agricultură trebuie să aibă programe concrete de pregătire de specialitate și reconversie profesională a forței de muncă active din sectorul agroalimentar național.

Învățământul agricol românesc trebuie restructurat pe patru nivele distincte, care să acopere necesarul de personal calificat astfel:

- pentru **pregătirea profesională necesară pentru meseriile agricole** din societățile comerciale, organizat în școli profesionale (școli de arte și meserii agricole);
- pentru pregătirea **agricultorilor șefi de exploatații** din exploatațiile agricole familiale comerciale. Trebuie înțeles faptul că profesiunea sau meseria de **agricultor-șef de exploatație** este mult mai complexă comparativ cu meseriile „clasice” de mecanizator (tractorist, combainer), îngrijitor de animale, legumicultor, pomicultor, viticultor etc. Agricultorul-șef de exploatație privat-familială comercială trebuie să aibă o pregătire de specialitate tehnică, economico-financiară, managerială complexă. Acesta trebuie să fie pregătit, de așa natură, încât să fie, deopotrivă, mecanizator, agricultor, economist și comerciant în specialitatea fermei sale, prin formare profesională organizate de firme de consultanță;
- **învățământul liceal (vocațional, tehnologic) de specialitate agricolă**, organizat în mediul rural (în fostele școli de agricultură Andrășești, Fundulea, Podul Iloaiei, Pietroasele, Salonta, Ciacova etc.), cu un număr restrâns de locuri, care să pregătească personalul tehnic de specialitate (tehnicienii agricoli), dar și (o parte) din candidații în învățământul superior agronomic, cu o mare aplicare spre instruirea tehnică; cu laboratoare și câmpuri experimentale bine dotate;
- **învățământul superior agroalimentar** ce se află în fața unei atât de necesare *reformă structurale profunde* care să pună de acord structura universităților agronomice cu structura sistemului agroalimentar actual, mult diferit față de cel dinainte de 1989.

De asemenea, se propune susținerea financiară a exploatațiilor agricole care vor oferi pregătirea practică elevilor/studentilor pe baza unor acorduri comune cu unitățile de învățământ.

Privitor la **refacerea intelectualității satului**. În prezent numai 2% dintre studenți provin din mediul rural. Este de presupus că mai puțin de 1% dintre aceștia se întorc în

comunele (satele) lor. În multe sate și comune, singurul intelectual localnic este preotul. De multe ori nici acesta.

Pentru menținerea patrimoniului cultural dar și formativ al tineretului local, precum și funcționarea satisfăcătoare a unităților administrative locale (primării-economiști, juriști; școli-învățători, profesori; consultanță agricolă-ingineri, tehnicieni) presupune luarea în discuție a unor propuneri precum: *ajutor prin concesionarea de teren (500-1000 mp) pentru construirea de case intelectuale* care se stabilesc în mediul rural, prin acordarea de credite (gen prima casă). Condițiile privind garantarea, prelungirea sau renunțarea la contract etc. vor fi consfințite în lege specială.

Agricultura, mai mult ca oricare alt domeniu, necesită o formare permanentă, schimbările în domeniu și progresul tehnologic fiind dinamice. Necesitatea activităților de **formare profesională** apare în contextul legat de creșterea competitivității și diversificării produselor și activităților din agricultură și silvicultură, de restructurarea și modernizarea sectoarelor agricol și forestier, a sectoarelor de procesare și comercializare pentru produsele agricole și forestiere, de încurajarea afacerilor orientate spre piață, a cerințelor pentru o gamă largă de aptitudini economice și de management, cât și de îndeplinirea obiectivului gestionării durabile a terenurilor și protecției mediului, aplicarea de tehnologii și practici prietenoase mediului și de utilizare a energiei regenerabile. Măsurile de formare profesională însoțesc obligatoriu măsurile de dezvoltare rurală și sunt finanțate din fonduri comunitare.

Cercetarea științifică agricolă românească a avut de suferit din cauza deselor și inconsistentelor schimbări legislative și normative, a rămânerii în urmă din punct de vedere al echipării tehnice a institutelor, stațiunilor și laboratoarelor de cercetare, a plecărilor, îmbătrânirii și pensionării personalului de cercetare format înainte de 1989, a pierderii celei mai mari părți din terenul agricol necesar atât experimentelor cât și producerii de material biologic și, într-un cuvânt, al abandonării și nesușținerii sistemului științific agricol sub nici o formă de către statul român.

Luând ca model ceea ce fac în prezent țările cu sisteme performante în cercetarea fundamentală și aplicată din agricultură, propunem următoarele:

1. Începerea procesului de modernizare al agriculturii, în mod obligatoriu, cu (de la) modernizarea sistemului de cercetare științifică agronomică și alimentară prin reabilitarea și concentrarea institutelor, stațiunilor și laboratoarelor de cercetare, așezarea acestora în plan teritorial, funcție de evaluarea performanțelor efectuată printr-un audit științific, într-o dublă structură: **domenială și ecologică** și introducerea celor viabile într-un program investițional al MADR de modernizare a tehnologiilor de cercetare, de recrutare-reconversie și întinerire a personalului științific.

2. Înființarea unui **institut (nou) de cercetări în domeniul biotehnologiei și ingineriei genetice în agricultură, zootehnie, industria alimentară**, fie în cadrul Academiei Române, fie în cadrul ASAS. Organizarea și funcționarea acestui institut se impune cu acuitate, deoarece acest domeniu, deși de maximă importanță și actualitate științifică pentru agricultura prezentului dar mai ales a viitorului, lipsește din rețeaua de cercetare științifică agricolă a României.

3. România dispune de o zestre genetică autohtonă deosebit de bogată, formată din soiuri, varietăți și populații de plante, rase și populații de animale de înaltă calitate alimentară și rezistente la boli și dăunători, adaptate condițiilor de cultură/creștere mai rustică, dar de a căror conservare, înmulțire și utilizare nu se ocupă, decât întâmplător, amatori sau interesați de aceste varietăți biologice. Pentru a nu pierde irecuperabil acest material biologic valoros se impune, cu maximă urgență, delimitarea, din terenul agricol al statului aflat în administrarea ADS, a unor ferme agricole ale statului specializate în conservarea și înmulțirea soiurilor și raselor autohtone și atribuite stațiunilor de cercetări agricole zonale.

4. Apropierea cercetării și inovării agronomice de fermieri, printr-un departament pentru inovare. Finanțarea proiectelor se va putea face din fondurile comunitare cu această destinație alocate României. Respectând condițiile de eligibilitate a fondurilor pentru cercetare-inovare, ASAS, împreună cu universitățile și cu institutele și stațiunile de cercetări agricole, în parteneriat cu reprezentanții agricultorilor (camerele agricole, serviciile agricole, asociațiile profesionale agricole) vor putea să aplice pentru proiecte și programe de cercetare-inovare din domeniile prioritare ale agriculturii.

5. Cu privire la orientarea cercetării științifice din agricultură, este necesar de avut în vedere două categorii de probleme, cuprinse în (1) *programul național de cercetări agricole, finanțat competitiv prin bugetul MDAR* și (2) *programul de cercetări agricole aplicative (pentru ferme și locale) finanțate privat de către exploatațiile agricole și alți agenți economici privați din agricultură*.

Statutul profesional al agricultorilor trebuie să fie regândit deoarece ei nu sunt nu mai exploatanți agricoli. Agricultorul este și furnizor de servicii de mediu. În aceste condiții veniturile agricultorilor sunt cu 15-20% mai mici decât media angajaților din oricare alt sector de activitate. Diminuarea venitului agricol nu a fost compensată prin nicio altă măsură.

Drepturile de plată unică, independente de activitatea de producție, au constituit principala măsură de susținere a venitului activităților agricultorilor. Punerea în practică a ajutoarelor corelate cu venitul agricultorilor a dus la respectarea condițiilor de mediu, mergând în direcția unei agriculturi multifuncționale perene și asigurând un echilibru social în mediul rural. Dezvoltarea unei astfel de agriculturi presupune o remunerare mai mare a serviciilor care nu sunt compensate de piață, cum sunt: ocuparea teritoriului și amenajarea spațiului rural, protejarea resurselor naturale și creșterea numărului locurilor de muncă.

4.4.4. Politica de dezvoltare a infrastructurii agricole și rurale

Dezvoltarea economică și socială durabilă a spațiului rural este indispensabil legată de îmbunătățirea **infrastructurii rurale** existente și a serviciilor de bază.

Pentru îmbunătățirea calității vieții, un factor determinant îl constituie modernizarea și extinderea **infrastructurii fizice rurale de bază** care influențează în mod direct dezvoltarea activităților sociale, culturale și economice și, implicit, crearea de oportunități ocupaționale.

Se propune elaborarea unui plan de amenajare a zonelor rurale (nivel comună/microregiune) pentru identificarea necesităților și prioritizarea obiectivelor de investiții (viabilitatea în timp a comunității/zonelor), în vederea continuării programelor de dezvoltare și modernizare a infrastructurii rurale (drumuri, apă, canalizare etc.), asigurând astfel o utilizare optimă a fondurilor. De asemenea, se propune dezvoltarea serviciilor pentru populația rurală, în principal cele care deservesc comunitățile rurale (întreținerea căilor rutiere, colectarea deșeurilor menajere etc.)

Infrastructura agricolă (rețeaua de drumuri de acces la exploatațiile agricole, sistemele de îmbunătățiri funciare și irigații, sistemele de prevenire a inundațiilor etc.) nu mai este adaptată noilor structuri de exploatare existente. În ultimii ani nu s-au efectuat investiții în reabilitarea/modernizarea sistemelor de irigații predate utilizatorilor finali (organizațiilor utilizatorilor de apă pentru irigații), ci numai cheltuieli (minime și de cele mai multe ori insuficiente) pentru întreținerea și reparația anuală a unor sisteme și anume acelea în care s-au înregistrat cereri de apă din partea fermierilor.

Se apreciază extinderea irigațiilor ca prioritate absolută în orientarea investițiilor în agricultură datorită efectului benefic al acestora asupra randamentelor la hectar. În acest sens, ar fi oportun un program de modernizare și reabilitare a infrastructurii de îmbunătățiri funciare vizând în primul rând reabilitarea infrastructurii existente, economisirea resurselor de apă și eficientizarea sistemului de irigații. Pe termen lung eşalonarea ar putea începe cu

pregătirea pentru irigații a 250 mii ha în 2015; 500 mii ha în 2020; 1.000 mii ha în 2025 și 1.500 mii ha în 2030. Achiziționarea diverselor echipamente pentru irigații (aripi de ploaie, pompe etc.) se poate asigura prin utilizarea fondurilor comunitare și naționale.

Pentru irigarea a 150 mii ha legume n-ar fi nevoie să așteptăm anul 2020 și cu atât mai puțin anul 2030. Problema irigării legumelor poate fi rezolvată mult mai ușor și mai simplu prin sisteme locale, inclusiv în grădini cu apă din rețeaua de apă potabilă, așa cum se și practică în prezent. Unii cultivatori de legume și-au forat deja puțuri construindu-și și bazine pentru aducerea apei la temperatura mediului ambiant.

Irigarea legumelor din surse locale sau independente de apă este preferabilă și datorită unor deosebiri de regim, de irigare, comparativ cu speciile din marea cultură. Sezonul de irigare este mult mai lung, practic neîntrerupt, normele de irigare mult mai mari, număr mai mare de udări, echipamente speciale.

Întregul sistem tehnologic este de tipul intensiv sau superintensiv, *grădinăritul* ar fi termenul potrivit și pentru că o mare parte din suprafețe ar putea fi cultivate în grădinile de pe lângă casă.

Tot din fonduri comunitare se pot finanța o serie de acțiuni de protecție pentru inundații (refacerea sistemului de diguri și regularizări, corecție și amenajare a albiilor pâraielor; construirea și refacerea bazinelor de acumulare, a structurilor de oprire a scurgerilor de apă etc.) și înzăpezirea localităților rurale în special în zone vulnerabile (împăduriri, perdele de protecție), achiziții de utilaje de deszăpezire.

4.5. Viziune asupra dezvoltării agriculturii - orizont 2030

România are un potențial alimentar, la orizontul anului 2030, pentru 38,5 mil. persoane, respectiv un disponibil pentru export (și consum nealimentar de materii prime agricole) de cca. 49-50 mld.€.

Calculul potențialului alimentar a avut în vedere o creștere a coeficientului de utilizarea resursei ecologice principale – terenul agricol în 2030 până la nivelul de utilizare a terenurilor a țărilor din UE cu agricultură performantă de 0,83, dublarea producției medii de cereale convenționale în 2030; o creștere a raportului dintre producția vegetală și producția animală de la 0,35 în 2010 la 0,55 în 2030.

Ținând cont de structura bipolară a exploatațiilor agricole și de faptul că ameliorarea acestui aspect se face într-o perioadă lungă de timp, la orizontul 2030, România își propune valorificarea potențialului de care dispune în vederea reducerii decalajelor față de UE 27.

Având în vedere dorința desfacerii produselor agroalimentare către piețele europene, se impune încurajarea producătorilor să adopte politica de calitate europeană prin certificarea conform cu însemnele de calitate ale UE (TSG, PDI, PGO). Este necesară oferirea de sprijin (informațional, logistic, financiar) celor implicați în procesul de certificare.

4.6. Priorități generale

- De asemenea, este necesară elaborarea unei strategii guvernamentale de promovare internă a produselor agroalimentare românești, care să pună accent pe înființarea și extinderea piețelor țărănești în majoritatea localităților sau a celor volante în marile orașe ale țării;
- Elaborarea unei strategii de promovare internă a produselor agroalimentare românești. Înființarea și extinderea piețelor țărănești județene sau cele volante în marile orașe ale țării.

4.6.1. Politica funciară

- Îmbunătățirea legislației cu privire la fondul funciar:
 - restricționarea fragmentării terenurilor agricole;
 - încurajarea comasării terenurilor de către fermierii tineri și orientarea fermierilor bătrâni (sub 70 ani) spre sprijin social acordat prin fonduri UE³²;
 - reevaluarea nivelului de impozitare a terenului agricol.

4.6.2. Politica fiscală și de creditare în agricultură

• Definitivarea sistemului fiscal în sectorul agroalimentar, prin eliminarea surselor de evaziune și crearea unei participări echitabile a tuturor agenților economici în vederea asigurării unor surse de finanțare predictibile:

– înregistrarea tuturor producătorilor agricoli și eliminarea din „Codul fiscal” a prevederii referitoare la **liberul acces al producătorilor în piața agroalimentară**. S-a demonstrat că primarii eliberează „Carnete de producător” fără discernământ. O piață cu **două viteze**, una fiscalizată și alta nefiscalizată încurajează specula, migrarea de pe o piață pe alta, practic incertitudinea și haosul;

– fiscalizarea obligatorie a produselor. Pot fi luate în considerare două variante (i) produse provenite din import ce se desfac în piețele agroalimentare, inclusiv a afișării autorizației de funcționare, casă de marcat fiscalizată, prețuri afișate, marcaje de calitate etc., în conformitate cu legislația în domeniu; (ii) fiscalizarea obligatorie a tuturor produselor care se desfac în piețele agroalimentare, cu respectarea legislației în vigoare, făcută concomitent cu scăderea TVA-ului la produsele agroalimentare la 9%. Oricum, în prezent există și o cotă de TVA de 9% (la medicamente, manuale școlare, proteze, produse ortopedice, cazare în sector hotelier) care funcționează concomitent cu cel de 24%.

• Înființarea „fondului de creditare”, pentru a avea sursele de finanțare din viitorul program de dezvoltare rurală,acompaniate de măsuri care asigură absorbția fondurilor europene;

• Continuarea „schemelor de garantare” actuale finanțate din fonduri europene, concomitent cu includerea tuturor măsurilor adresate beneficiarilor privați;

• Gestionarea riscurilor la care sunt supuși fermierii și securizarea creditelor bancare acordate acestora de către băncile comerciale prin înființarea de „fonduri mutuale” pentru:

– plata de compensații financiare fermierilor pentru pierderile economice cauzate de boli la plante și animale sau de un incident de mediu;

– acoperirea unei părți din contravaloarea primelor de asigurare a culturilor, animalelor și plantelor împotriva pierderilor economice cauzate de fenomene nefavorabile, de boli ale animalelor și plantelor sau de infestarea parazitară.

4.6.3. Politica socio-profesională în agricultură

• Programele de sprijin și subvențiile să **favorizeze cu prioritate** inițiativa întreprinzătorilor mici și mijlocii în mediu rural (prelucrare, comercializare) care să folosească forța de muncă locală;

• Activitatea administrației locale, a extensiei agricole, trebuie să aibă ca prioritate încurajarea formării de **fermieri activi** (mici și/sau mijlocii), cu caracter comercial, viabil;

³² În prezent regulamentul comunitar prevede ca sprijinul pentru pensionare anticipată se acorda pentru fermierii cu vârsta cuprinsă între 55 și 70 de ani.

- Realizarea **integrării învățământului, cu cercetarea și extensia** (așa numitul „Triunghi de aur“). **Învățământul** se axează în prezent doar pe latura **teoretică**, absolvenții neprimind bagajul de cunoștințe **practice** care să-i facă imediat utili, în exploatații. Agricultură, mai mult ca oricare alt domeniu, necesită o formare permanentă, schimbările în domeniu și progresul tehnologic fiind dinamice. Facilitarea cercetării aplicative;
- Regândirea **Statutului profesional** al agricultorilor deoarece ei reprezintă motorul economiei rurale, nefiind numai exploatanți agricoli. Agricultorul este și furnizor de servicii de mediu și un păstrător al tradițiilor.

4.6.4. Politica de dezvoltare a infrastructurii

- Susținerea programelor comunitare de investiții pentru păstrarea patrimoniului rural și pentru dezvoltarea și modernizarea infrastructurii agricole și rurale: drumuri de acces, sisteme de irigații, lucrări de prevenire și protecție împotriva inundațiilor, spații de colectare și depozitare specializate (cereale, legume, fructe etc.), unități de procesare și marketing (piețe agroalimentare) etc.

4.6.5. Politica de dezvoltare a serviciilor agricole

- Dezvoltarea unui sistem de informații de piață și accesul tuturor actorilor din filieră la informații;
- Sprijinirea înființării și dezvoltării asociațiilor de producători agricoli cu scopul dezvoltării producției și mai mult pentru aprovizionarea cu input-uri, depozitarea, procesarea și valorificarea produselor; asocierea producătorilor reprezintă o importantă măsură de întărire a rolului acestora în relația cu procesatorii pentru valorificarea eficientă a producției;
- Dezvoltarea serviciilor în scopul îmbunătățirii vieții populației rurale.

4.6.6. Alte măsuri

- Modernizarea **sistemului statistic** și realizarea unui **recensământ calitativ**, profesionist al exploatațiilor agricole care să aibă în vedere latura **calitativă**, respectiv potențialul de producție, gradul de utilizare și nu în primul rând disponibilitatea proprietarilor etc. În al doilea rând avem nevoie de proceduri clare și transparente privind strângerea și prelucrarea datelor.
- Monitorizarea de către Comisia de Supraveghere a Societăților de Asigurare cu privire la îndeplinirea clauzelor contractuale.
- Elaborarea unor **proceduri pentru prevenirea și gestionarea crizelor de supraproducție**.
- O nouă Lege a zootehniei, care să înlocuiască Legea nr.72/2002 care nu mai este de actualitate. Modificările ce s-au făcut până acum la Legea zootehniei din 2002 au abrogat numai anumite articole ce contraveneau altor acte normative aprobate în decursul timpului. La toate întâlnirile cu fermierii sau autoritățile, dar mai ales la elaborarea unor acte normative, ne lovim de lipsa de definiții și prevederi în domeniu, ce ar trebui cuprinse într-o nouă lege a zootehniei.
- Stimularea producătorilor pentru certificarea produselor conform specificațiilor UE (TSG, PGI, PDO) pentru creșterea atractivității pe piețele internaționale.
- Îmbunătățirea eficacității controlului oficial de stat: trebuie amendată legislația, tematicile de control trebuie stabilite împreună cu industria agroalimentară, asigurarea transparenței totale în actul de control. Este necesară definirea clară a competențelor de control în colaborarea eficientă a autorităților statului, pentru a se evita suprapunerile în

urmărirea procedurilor și a finalității actului de control (Autoritatea Națională a Vămirilor, MADR, ANPC etc.).

- Elaborarea unui **Cod Agricol**, cu aplicabilitate obligatorie pentru toți agricultorii care să vizeze elemente de ordin tehnic (agro-fito-tehnice) de exploatare a terenului: utilizarea tehnologiilor mecanice și de cultură corespunzătoare, folosirea semințelor recomandate pentru zona de cultură și categoria de sol respectivă, rotația culturilor, folosirea îngrășămintelor și pesticidelor, stimularea producției zootehnice cu elemente de industrial (rase și hibridi performante, furaje de calitate, tehnologii performante care să conducă la obținerea de producții cu costuri competitive la nivel european) etc.

5. STRATEGII ALE INDUSTRIEI ALIMENTARE

5.1. Situația actuală a industriei alimentare din România

Criza prelungită afectează puternic sectorul, prin reducerea consumului, vânzărilor și producției, prin presiunea pe preț și reducerea inevitabilă a calității produselor. Cei doi inamici principali, fiscalitatea excesivă și economia subterană, se intercondiționează și erodează permanent competitivitatea industriei noastre. Nivelul TVA la alimente, printre cele mai ridicate din Uniunea Europeană, stimulează evaziunea fiscală atât în schimburile intracomunitare, cât și pe plan strict intern. În condițiile în care profitul (unde mai există) este de câteva procente în sectorul nostru, cei 24% eludați de evaziioniști sunt un beneficiu uriaș care permite scoaterea din piață a operatorilor corecți, pe de o parte, și câștiguri ilicite imense care se împart între diverșii actori ai evaziunii, de la inițiatori și până la cei care îi controlează și protejează, încât oricâtă voința ar exista la vârf, să presupunem, combaterea economiei negre rămâne la nivel declarativ.

Consecințele sunt atât la nivel social (pierderea locurilor de muncă, munca la negru și salariile cele mai mici din industria prelucrătoare), cât și economic: decapitalizarea firmelor, reducerea până la dispariție a investițiilor și de aici scăderea capacității concurențiale a industriei autohtone în condițiile pieței unice.

Cel mai puternic depunctate sunt firmele de nivel mediu și mare care, prin natura managementului și contabilității lor, nu se pot angrena în evaziunea fiscală. Astfel, consolidarea industriei, fenomen accelerat de criză în alte state europene, întârzie și mai mult în România, diminuând drastic șansele de supraviețuire în angrenajul UE.

Un alt factor negativ este starea agriculturii: fărâmițarea și slaba dotare a exploatațiilor, lipsa fiscalizării cu favorizarea circuitelor subterane, productivitatea redusă. Acestea duc frecvent la livrarea unor materii prime scumpe, de calitate variabilă sau în cantități insuficiente, obligând producătorii alimentari la importuri însoțite de logistica scumpă, făcându-i să piardă competiția pe piața națională și cu atât mai mult la export.

Ținând cont de potențialul agricol mare și de importanța socială a ruralului, pe de o parte, și de faptul că industria alimentară este cel mai mare sector manufacturier (cifra afaceri 44,3 miliarde lei în 2011) și cel mai mare angajator (186 mii salariați), cele două sectoare interdependente sunt prioritare și vitale pentru viitorul României și trebuie susținute în egală măsură, indiferent de culoarea guvernamentală.

În agricultură este necesară o viziune coerentă, o strategie suprapartinică direcționată spre creșterea performanței fermelor românești și spre asociere. Subvențiile naționale, mai

ales în condițiile sărăciei bugetare, trebuie destinate exclusiv acestui obiectiv, ieșind din sfera ajutorului social, care poate fi realizat prin alte programe.

Industria alimentară poate fi sprijinită în primul rând prin scăderea TVA la alimente și restrângerea concomitentă a economiei subterane, relaxarea fiscală fiind însoțită obligatoriu de întărirea controalelor și aplicarea celor mai drastice sancțiuni.

Data fiind lipsa de capital a firmelor românești, sunt necesare fonduri și programe naționale (alături de cele comunitare) pentru sprijinirea cercetării aplicate în companiile alimentare. Cine nu investește în inovație pierde competiția; consumatorii, inclusiv românii, sunt tot mai sensibili la produse cu valoare nutrițională ridicată și lipsite de excesul de nutrienți care favorizează bolile “moderne”. Marile companii cheltuie sume uriașe pentru a exploata această tendință și, dacă producătorii locali nu țin pasul, vor pierde bătălia [și] în acest domeniu.

În sfârșit, trebuie eliminate orice obstacole inutile, birocratice, legislative, care grevează suplimentar sectorul de procesare alimentară românească în raport cu colegii europeni și, de primă necesitate în acest sens, este delimitarea clară a atribuțiilor de control în fabrici și pe lanțul alimentar.

5.2. Prioritatea strategică agroalimentară: creșterea gradului și calității procesării materiilor prime agricole și a exportului de produse alimentare procesate

După restructurarea și privatizarea masivă din industria alimentară din 1995-2000, a urmat o perioadă în care acest sector a făcut eforturi de modernizare, dar mai ales de recâștigare a pieței interne, apoi de aliniere la cerințele de calitate și sanitar-veterinare pentru exportul în UE.

La aceste eforturi au contribuit și investițiile de capital autohton, dar și investițiile străine directe. Acestea din urmă totalizau (sold cumulat la 31.12.2011³³), 2,25 miliarde euro în industria alimentară, adică 4,1% din totalul ISD în România, respectiv 13% din totalul ISD în industria prelucrătoare.

Programele de preaderare (SAPARD – măsura 1.1. – îmbunătățirea prelucrării și marketingului produselor agricole și piscicole), apoi cele finanțate prin PNDR (măsura 123 – Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere) au permis modernizarea, dar în principal crearea de noi unități de procesare a produselor agroalimentare, la standardele UE.

Cu toate acestea, importurile de produse agroalimentare procesate au crescut de la an la an, datorită deficitului de ofertă de pe piața internă, competitivității mai reduse a produselor similare românești și creșterii cererii pe piața internă pentru produse de calitate și cu un grad mai ridicat de prelucrare. În același timp, trebuie remarcată creșterea exporturilor agroalimentare în perioada post-aderare, de 3,6 ori în perioada 2007-2012, atât pe piața unică a UE, cât și pe terțe piețe, precum și faptul că pe terțe piețe (export extra-comunitar) soldul balanței comerciale agroalimentare extra-comunitare a devenit pozitiv încă din anul 2010 și crescut în 2011 și 2012.

În aceste condiții, creșterea gradului și calității procesării materiilor prime agricole și a exportului de produse alimentare procesate este o prioritate pentru perioada următoare.

În cele ce urmează, am identificat principalele probleme pe filierele agroalimentare legate de această prioritate și posibile direcții de soluționare a lor, în principal legate de accesul mai bun pe piețele externe.

i. Producția de materie primă pentru industria alimentară

³³ Investiții străine în România în anul 2011, Raport comun al BNR și INS

- Consolidarea poziției producătorilor agricoli în lanțul agroalimentar va fi influențată pozitiv de:
 - Încurajarea asocierilor producătorilor, care va permite creșterea capacității acestora de a furniza unităților de procesare din industria alimentară cantități mari de produse și creșterea calității materiilor prime agricole;
 - Plata corespunzătoare și la timp a producătorilor agricoli - furnizori de materie primă;
 - Instituționalizarea sistemelor de contracte și respectarea contractelor;
 - Eliminarea intermediarilor dintre producătorii de materii prime agricole și procesatori.
- ii. La nivelul industriei de procesare.**
- Creșterea gradului de prelucrare, deci a valorii adăugate prin diversificarea gamei sortimentale;
 - Implementarea standardelor de management a calității;
 - Obținerea de certificări sectoriale și internaționale necesare pentru atestarea calității produselor oferite (inclusiv prin programele cu cofinanțare bugetară);
 - Oferta de export să fie conformă cu standardele de calitate ale pieței externe de destinație (minimum standarde UE, dar și standarde mai ridicate, de ex. cele necesare pentru exportul de carne, produse din carne și produse lactate pe piața Rusiei);
 - Stimularea conformării la standardele de mediu.
- iii. Marketing și acces pe piețele externe.**
- Reorientarea mai intensă a exporturilor de produse agroalimentare către țările din afara UE: SUA, țările BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) și zona EUROMED; întrucât dezvoltarea economică accelerată a țărilor BRIC le face piețe – țintă majore, cu potențial ridicat de absorbție, iar direcțiile fluxurilor actuale de export ale UE sunt îndreptate înspre aceste țări;
 - Deși SUA sunt pe locul întâi în topul destinațiilor de export ale UE, cu o pondere de circa 15%, ele absorb din România exporturi de numai 6-10 milioane EUR / an, adică mai puțin de 1%. Celelalte țări din grupul NAFTA, adică Mexic și Canada, au o prezență și mai modestă în destinațiile de export ale României;
 - Comunitatea Statelor Independente (CIS) a fost și rămâne în continuare o destinație importantă pentru exporturile agroalimentare ale României. Deși în compoziția CIS intră 12 țări (Azerbaidjan, Armenia, Bielorusia, Georgia, Kazahstan, Kirghiztan, Rep. Moldova, Federația Rusă, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan), destinațiile principale ale exporturilor românești sunt Rep. Moldova și Federația Rusă, deși aceasta din urmă nu atinge nici pe departe ponderea (10%) pe care o are în exporturile UE.
 - Exporturile românești către țările din zona mediteraneană (grupul EUROMED, care include Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Maroc, Palestina, Tunisia) s-au dublat în ultimii ani (114 milioane EUR în 2010), incluzând cereale (70 milioane EUR) și animale vii (14 milioane EUR) – aici existând un potențial important de export pentru animale vii și carcase de ovine și caprine.
 - Extinderea evenimentelor de promovare a cunoașterii produselor românești în afara UE, pe piețele menționate;
 - Extinderea evenimentelor de promovare a cunoașterii produselor românești în UE prin valorificarea posibilităților de finanțare din fonduri europene dar și naționale;
 - Dezvoltarea brandurilor naționale și de sector;
 - Creșterea numărului de produse exportate sub brand propriu:

- Piețele externe nu cunosc produsele românești pentru că de multe ori produsele procesate se exportă vrac (și ajung să fie reexportate ca provenind din alte țări), și nu în ambalaje individualizate și nici etichetate corespunzător, astfel încât să fie atestată proveniența din România;
- Susținerea la export a producătorilor asociați care utilizează și exportă produse cu indicații geografice și denumiri de origine;
- Este necesară o susținere din partea birourilor economice din ambasadele României, care să faciliteze stabilirea de relații comerciale cu importatori din țările respective;
- O selecție riguroasă a societăților care beneficiază de sprijin și promovare la expoziții și târguri internaționale cu finanțare europeană și bugetară;
- Se simte lipsa unor rețele de furnizare a informației de interes pentru exportatori pe categorii de produse (legate de standardele de calitate impuse de diferite piețe externe, de barierele tarifare și mai ales netarifare).

iv. Instruire de specialitate.

- Instruirea producătorilor asupra cerințelor specifice de pe piețele de export cu privire la calitatea produselor agricole – materie primă și a produselor agroalimentare procesate – informația cu privire la calitatea produselor trebuie să circule pe toată filiera agroalimentară, până la producția de materie primă agricolă, pentru a putea fi integrată corespunzător în toate verigile tehnologice;
- Instruirea managerilor de export din întreprinderile de procesare și/sau din grupurile de producători;
- Instruire specializată pentru producătorii de produse ecologice în privința nu doar a tehnologiilor specifice, dar și a standardelor de calitate și a problemelor specifice legate de comercializarea produselor ecologice.
- Instruire în servicii conexe comercializării (etichetarea, ambalarea, prezentarea produselor etc.).

v. Control și reglementare.

- Promovarea și **aplicarea** legislației care să sancționeze și să elimine competiția neloyală;
 - Fiscalizarea **tuturor** procesatorilor și comercianților de produse agroalimentare;
 - **Fiscalizarea tuturor importurilor** de produse agroalimentare (proaspete și procesate), pentru diminuarea concurenței neloyale față de producătorii interni;
 - Promovarea unei legislații care să sancționeze eficient etichetarea incorectă și producerea și / sau comercializarea de falsuri;
- Promovarea și **aplicarea** legislației care să sancționeze **eficient și să elimine imediat** operatorii economici care pun în pericol sănătatea consumatorilor prin produse neconforme cu standardele de igienă;
- Implicarea MADR în mai mare măsură în obținerea denumirilor de origine controlată și a indicațiilor geografice pentru produsele agroalimentare românești;
- Reglementarea riguroasă a dreptului de etichetare a produselor ca „tradiționale”, „naturale”, „sănătoase” etc;
- Programe de informare a consumatorilor pentru eliminarea confuziei privind produsele „ecologice”, „naturale”, etc.

vi. Dezvoltarea unor branduri complexe: turism, agroturism, produse ecologice, produse tradiționale, produse românești

- Inițierea / continuarea de către MADR a unor campanii de promovare a produselor românești pe piața internă, profitând de tendințele actuale ale cererii interne ce sunt favorabile produselor românești;
- O formă excelentă de promovare atât pe piața internă, dar mai ales pe piața externă o constituie combinarea produselor (pachetelor) turistice cu promovarea produselor ecologice (pentru care cererea este în creștere), cu produse tradiționale sau produse care încep să fie cunoscute pentru calitate (ex. vin, miere etc.).

5.3. Politica de calitate și lanțurile scurte cu valoare adăugată ridicată³⁴

Politica europeană de calitate acoperă și prin alte reglementări, produsele certificate ecologic (sau agricultura organică), băuturile aromatizate, precum și vinurile și băuturile spirtoase³⁵.

Din ianuarie 2013 Uniunea Europeană vine în întâmpinarea producătorilor și a consumatorilor cu reguli îmbunătățite prin care i se poate recunoaște unui produs agro-alimentar atributul de *Specialitate Tradițională Garantată* (STG), *Indicație Geografică Protejată* (IGP), *Denumire de Origine Protejată* (DOP). Acestor atribute le-a fost adăugată indicația „*Produce montan*”, pentru prima oară în cadrul acestei reglementări iar după 2014 va fi recunoscut și atributul „*Produce în ferma mea*”.

STG, IGP și DOP pot fi doar produsele alimentare de calitate care au parcurs un proces de verificare și inspecție. Un produs poate primi atributul STG dacă are un caracter tradițional prin compoziție sau metode de producție, în acest caz trebuind să fie dovedită vechimea producției de peste 30 de ani. Pentru a primi atributul IGP este necesar ca produsul agro-alimentar să fie strâns legat de o zonă geografică, astfel încât una din etapele de producție să fi fost realizată în acea zonă (producție sau procesare sau preparare). Pentru ca produsul agro-alimentar să primească atributul DOP, este necesar ca toate etapele de producție să fi avut loc în aceeași zonă geografică.

România are doar o certificare pentru produs IGP, având în procedura de avizare doar alte 2 produse pentru certificare DOP, și nici un produs în avizare ca Specialitate Tradițională Garantată. **În prezent România nu are nici un organism de inspecție și verificare pentru produsele STG, IGP, DOP**

În România este implementată din anul 2004 o politică publică de susținere a produselor cu atestat tradițional³⁶ care a ajutat la crearea unei mase critice de peste 4.000 de produse cu atestat tradițional. Acest număr imens de potențiali candidați la STG, IGP și DOP este totuși unul supradimensionat, ținând cont că la nivel de Uniunea Europeană există doar câteva sute de produse de calitate, recunoscute pe piață.

Potențialul pieței de produse alimentare de origine geografică este imens la nivelul Uniunii Europene. Valoarea vânzărilor de astfel de produse a crescut în perioada 2005-2010 cu 12,5% de la un total de 48 de miliarde euro la peste 54 de miliarde de euro³⁷. Din acest

³⁴ Prelucrare a articolului "România pe drumul de la colonie alimentară la gastronomie locală" Tiberiu Cazacioc DC Communication <http://www.contributors.ro/editorial/romania-pe-drumul-de-la-colonie-alimentara-la-gastronomie-locala/>

³⁵ Regulament (UE) 1151/2012, [link Regulament](#)

³⁶ fapt ce a determinat înființarea justificată în 2008 a ONPTER - Oficiul Național pentru Produse Tradiționale și Ecologice Românești, astăzi înglobat în Direcția de Agricultură a județului Brașov.

³⁷ "Value of production of agricultural products and foodstuffs, wines, aromatised wines and spirits protected by a geographical indication (GI)", TENDER N° AGRI-2011-EVAL-04, Authors: Tanguy CHEVER, Christian RENAULT, Séverine RENAULT, Violaine ROMIEU (AND-International), [link raport](#) ;

volum, 29% a venit din produsele agro-alimentare, iar 56% din vinurile, 15% din băuturile spirtoase și 0,1% din vinurile aromatizate. Vânzările s-au făcut în proporție de 60% în țările în care au fost produse, 20% la nivel intracomunitar și 20% extracomunitar.

Ponderea acestor produse în totalul vânzărilor de produse agroalimentare din România este de doar 2,5% comparativ cu media EU-27 de aproximativ 6%.

6. FILIERE AGROALIMENTARE

Sectorul agroalimentar românesc este caracterizat de o integrare scăzută între actorii participanți pe filierele agroalimentare, în special pentru unele produse cum ar fi lapte, legume și fructe. Principalele cauze care concură la gradul redus de integrare pe piață a produselor agricole românești sunt lipsa informațiilor de piață, atractivitatea redusă spre asocieri a producătorilor agricoli, efectivitatea redusă a contractelor dintre operatorii economici, inexistența burselor agricole funcționale, calitatea neomogenă a partizilor de produse agricole livrabile și dificultățile curente legate de lipsa instalațiilor de ambalare și etchetare și chiar a unei culturi în acest sens.

Lipsa **informațiilor de piață** face ca fermierii, în special operatorii medii și mici să acționeze în necunoștință de cauză când iau decizii, deoarece "informația" înseamnă putere pentru cel ce o deține, iar lipsa acesteia, se materializează în pierderi pe toate nivelurile, diminuând substanțial competitivitatea. Actorii mici și medii de pe filierele agroalimentare nu și pot elabora o strategie de marketing și de producție bazate pe informații reale din piață. Nu același lucru se întâmplă în cazul operatorilor mari și a transnaționalelor, care au propriile departamente, care le furnizează informații privind conjunctura piețelor și care în aceste condiții au un avantaj comparativ. În orice țară cu economie de piață există informații minimale corecte și transparente accesibile tuturor actorilor de pe piață. **Propunem dezvoltarea unui sistem de informații de piață transparent și eficient.**

La ora actuală fermierii produc și comercializează mărfuri agricole de regulă fără a recurge la **contracte scrise cu potențialii clienți**. Deasemenea în cazul unui litigiu valoarea executorie a unui astfel de contract devine nulă în cazul în care aceste litigii se soluționează în instanță într-un timp foarte lung. Acest lucru afectează și subminează afacerile actorilor de pe filiera agroalimentară. Pentru ca relațiile contractuale să poată fi respectate se impune ca să fie incluse prevederi în Codul Civil prin care contractele să fie executorii din punct de vedere juridic. Asta înseamnă ca atunci când o parte iese din contract să nu se mai apeleze la tribunal ci să se meargă la executarea părții care nu a îndeplinit obligația, lucru care se întâmplă în toate țările vest europene. **Acest lucru ar favoriza crearea unor relații comerciale stabile pe filierele agroalimentare și responsabilizarea celor care semnează contractele.**

Reticența față de asocieri în vederea valorificării și comercializării producției, în special a micilor producători, conduce la fragmentarea excesivă a ofertei agricole, reducerea puterii de negociere a fermierilor și implicit pune presiune pe prețurile primite de agenții economici. Sprijinirea înființării și dezvoltării asociațiilor de producători agricoli cu scopul dezvoltării producției, aprovizionării cu inputuri, depozitării, procesării și valorificării produselor reprezintă o modalitate importantă de întărire a rolului acestora în relația cu procesatorii și comercianții en-gros și en-detail. Legislația actuală (legea cooperăției agricole și legea cooperăției, legislația privind grupurile de producători) ar trebui modificate.

Bursele de mărfuri din România ar trebui să funcționeze pe baza unei legi speciale a burselor, nu pe baza legii societăților comerciale, caz în care, la ora actuală burselor li se permite să facă profit. În toată lumea bursele sunt unitați non profit reprezentând decât locul

unde cererea se întâlnește cu oferta. În prezent, prețul cerealelor din bazinul Mării Negre este al doilea pol de stabilire a prețului pentru cereale și oleaginoase din emisfera nordică, după Chicago. Dacă la Chicago avem o cotație a cerealelor la bursă, pentru cerealele din bazinul Mării Negre nu avem așa ceva. Astfel, cei mai avantajați de lipsa unei cotații a cerealelor sunt în primul rând companiile transnaționale care controlează comerțul cu cereale în această zonă, dar și ceilalți cumpărători locali de cereale, iar cei mai defavorizați sunt fermierii care nu beneficiază de tranzitivitatea prețului internațional al cerealelor și vând, cel mai adesea, cerealele la orice preț de la capătul tarlalei.

Noua Politică Agricolă Comună preconizează că organizațiile de producători și asociațiile acestora vor juca un rol util în concentrarea ofertei și în promovarea bunelor practici. Deasemenea și organizațiile interprofesionale vor putea facilita dialogul dintre actorii din lanțul de aprovizionare și în promovarea bunelor practici și a transparenței pieței. Legislația existentă referitoare la definirea și recunoașterea acestor organizații și a asociațiilor lor (pentru anumite sectoare) ar trebui armonizate pentru a prevedea recunoașterea la cerere în baza statutelor stabilite în dreptul UE în toate sectoarele.

Deasemenea prin noua Politică Agricolă Comună, în cadrul prevederilor privind OCP se preconizează **întărirea rolului contractelor**. Totuși contractele scrise și formale nu sunt reglementate de legislația Uniunii, statele membre, conform propriilor sisteme legislative în materie de contracte, pot prevedea obligativitatea încheierii unor astfel de contracte, asigurând în același timp respectarea dreptului Uniunii și mai ales buna funcționare a pieței interne și a organizării comune a piețelor. Având în vedere diversitatea situațiilor constatate în Uniune, pentru a respecta principiul subsidiarității, o astfel de decizie trebuie să rămână la latitudinea statelor membre.

Cu toate acestea, în sectorul laptelui și produselor lactate, pentru a se asigura că respectivele contracte sunt conforme unor standarde minime adecvate și pentru a garanta buna funcționare a pieței interne și a organizării comune a piețelor, este necesar să se stabilească anumite condiții de bază la nivelul Uniunii pentru utilizarea acestor contracte. Întrucât statutul unora dintre cooperativele de produse lactate poate cuprinde deja reguli cu efect similar, aceste cooperative trebuie scutite, în scopul simplificării, de obligația de a încheia contracte. Pentru a asigura eficacitatea unei astfel de scheme, aceasta trebuie să se aplice și în cazul în care intermediarii (colectorii³⁸) colectează laptele de la fermieri în vederea livrării către prelucrători. În acest caz contractul trebuie să îndeplinească următoarele puncte: să se încheie înainte de livrare, să fie este întocmit în scris și să conțină prețul datorat pentru livrare, care poate fi fix și indicat în contract și/sau poate varia în funcție de anumite clauze specifice și anume evoluția situației pieței, apreciată pe baza indicatorilor pieței, volumul livrat și calitatea sau compoziția laptelui crud livrat. Deasemenea trebuie specificat volumul care poate și/sau urmează să fie livrat, calendarul livrărilor și durata de validitate a contractului.

6.1. Filiera cerealelor și semințelor oleaginoase

În structura producției vegetale cultura cerealelor și a semințelor oleaginoase este cea mai reprezentativă. Clima, corelată cu celelalte condiții naturale ale României asigură un cadru favorabil culturilor de cereale. România este al doilea producător de cereale în Europa Centrală și de Est, după Polonia și printre primele 20 de țări din lume. Producțiile la cereale sunt mici și încă instabile, comparativ cu cele din UE, iar România este în poziția de importatori sau exportatori de cereale funcție de condițiile meteorologice.

³⁸ prin "colector" se înțelege o întreprindere care transportă lapte crud de la un producător sau de la alt colector la un prelucrător de lapte crud sau la un alt colector, caz în care proprietatea laptelui crud este transferată de fiecare dată.

Suprafața cultivată cu cereale și oleaginoase în România a fost cuprinsă între 7-8 milioane de hectare, iar la grâu a fost de circa 2 milioane de hectare. Producția totală de grâu a fost cuprinsă între 3-7 milioane de tone. Instabilitatea producției interne de grâu generează, instabilitatea ofertei interne la un produs foarte important pentru securitatea alimentară a populației (pâinea), lucru aflat la originea volatilității prețurilor și a speculațiilor pe piața grâului. Aceste realități nu pot fi depășite fără implementarea unor tehnologii de cultură pentru cereale adecvate zonei climatice în care se află România și în plus, fără folosirea pe scară largă a irigațiilor și a input-urilor purtătoare ale progresului tehnic (semințe selecționate, îngrășăminte, pesticide) așa cum se întâmplă în celelalte țări europene. Începând cu anul 2008 au început să se exporte cantități însemnate de grâu (cuprinse între 1500-2500 mii tone).

Media randamentelor pe ultimii ani, pentru cele mai importante culturi sunt considerabil mai mici decât în oricare stat membru UE. Pentru porumb, grâu, rapiță și orz diferența de randamente dintre România și UE este aproape la jumătate față de UE. La floarea-soarelui producția medie este mai apropiată de nivelurile înregistrate în UE (-27%), deși rămâne mai mică decât cea din țările vecine (Polonia, Bulgaria, Ungaria). Principalele cauze sunt dependența producției de condițiile climatice, nivelul input-urilor folosite și fărâmițarea excesivă a terenurilor.

Tabelul 6.1.1. Producțiile medii la principalele culturi din România, 2007-2010 (tone/ha)

	Grâu	Porumb	Orz	Floarea soarelui	Rapiță
Producțiile medii în România	2,52	3,13	2,34	1,28	1,50
Producțiile medii în UE 27	5,30	6,77	4,38	1,75	3,05
Diferențe	-52,4%	-53,7%	-46,6%	-26,7%	-51,0%

Sursa: calculații pe baza datelor Eurostat.

Porumbul este a doua cultură cerealică ca importanță în România cultivându-se în mod tradițional pe cea mai mare suprafață, însă randamentele obținute sunt mult sub cele obținute în țările vecine sau în UE - 27. Producția de porumb a fost cuprinsă între 3,8 – 11,7 milioane de tone, iar exportul a oscilat între 300 mii ha (2007) și 2.300 mii tone (2011). Odată cu revigorarea unităților de creștere a animalelor și a cererii de export tot mai crescută, interesul fermierilor pentru creșterea suprafețelor cultivate cu porumb a crescut.

Deasemenea, România este al treilea producător de semințe de porumb, după Franța și Ungaria, iar suprafața cultivată cu porumb, ca loturi de hibridare a fost de cca 3% din totalul suprafeței iar, cantitățile de semințe exportate au crescut continuu (de la 13 mii tone 2007, la 44 mii tone 2011).

Suprafața cultivată cu orz a crescut de la 360 mii ha (2007) la 430 mii ha în 2011. Producția totală în schimb, a crescut de la 530 mii tone (2007) la 1400 mii tone (2011), iar exportul s-a majorat de la 140 mii tone (2007) la 760 mii tone în (2011). Cererea de orz pentru furajarea animalelor a început să crească. Vânzarea orzului se face în majoritatea cazurilor la recoltat, iar prețurile sunt inferioare celor obținute la grâu. Fabricile de bere de obicei încheie contracte cu fermierii, dar nu le respectă atunci când prețurile de pe piața europeană sunt mai atractive. În aceste condiții fermierii se văd în imposibilitatea de a-și vinde orzul produs pentru bere (cu conținut proteic mic) care ar trebui să aibă un preț mai bun și îl vând la un preț inferior datorită conținutului proteic redus și acest lucru aduce pierderi fermierilor.

Suprafața cultivată cu plante oleaginoase a oscilat între 1,25 și 1,4 milioane hectare. Suprafețele cultivate cu rapiță au crescut pe seama diminuării suprafețelor cultivate cu floarea soarelui și soia (ca urmare a interzicerii cultivării soiilor modificate genetic).

Suprafața cultivată cu rapiță a crescut de la 360 mii ha în 2007, la 530 mii hectare în 2010. Mărimea suprafețelor care se însămânțează cu rapiță depinde de precipitațiile din luna

septembrie, deoarece apa nu mai poate fi asigurată de sistemul de irigații pentru că la acel moment acesta nu este funcțional, neexistând apă pe canale. Producția totală de semințe de rapiță s-a dublat de la 360 mii tone în 2007 la 920 mii tone în 2010.

Floarea soarelui rămâne un produs de vârf în exportul românesc, iar cantitățile exportate continuă să se diminueze pe măsură ce nevoile de materii prime pentru procesare pe piața internă cresc. Exportul de semințe a crescut de la 280 mii tone la 1.100 mii tone. Exporturile se fac cu preponderență la recoltare, iar vânzarea se face direct din câmp.

Soia convențională a fost cultivată pe 133 mii ha în 2007, iar în 2011 suprafața a scăzut la 72 de mii de hectare. Producția totală de soia în 2011 a fost de 142,6 mii tone, iar importurile de boabe și șroturi de soia (în mare parte provenite din plantele modificate genetic) au crescut vertiginos de la 32 de milioane de Euro în 2007 la 267 milioane de Euro în 2012.

Experiența României, acumulată în perioada 1999-2006 când soia modificată genetic s-a cultivat pe mari suprafețe, subliniază faptul că, folosirea în agricultură a biotehnologiilor creează premisele realizării unor producții cu costuri mai scăzute pe unitatea de suprafață, obținerea unor randamente mai ridicate și implicit îmbunătățirea venitului fermierilor. De asemenea, este demonstrat științific că acest tip de cultură este prietenos cu mediul prin reducerea compușilor chimici aplicați pentru combaterea bolilor și dăunătorilor, dar și prin posibilitatea de a se folosi sistemul minim de lucrări mecanice, ceea ce contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și a emisiilor de carbon.

Pentru a produce proteina animală este neapărat nevoie de introducere în rația animalelor a unor cantități optime de proteină vegetală, pentru ca sectorul să fie eficient din punct de vedere economic iar carnea să atingă parametrii calitativi ceruți pe piață.

Propunem o comunicare corectă privind avantajele cultivării soiilor modificate genetic și abordarea acestui subiect, deocamdată stopat de CE, referitor la o soluție privind decizia cultivării acestui tip de cultură, ce ar putea fi lăsată la latitudinea fiecărui stat membru. Desemenea comunicarea ar trebui să fie în concordanță cu beneficiile și costurile adoptării unei decizii în acest sens, atât pentru producători, cât și o informare corectă nepărtinitoare a consumatorilor.

Depozitarea

Silozurile de cereale și magaziiile reprezintă unul dintre puținele instrumente de gestionare și stabilizare a ofertei și a riscurilor de volatilitate sporită a prețurilor, permițând fermierilor ca prin astfel de investiții să obțină profituri superioare comparativ cu vânzările, din momentul recoltării, când prețurile sunt la niveluri minime.

În ultimii ani capacitățile de depozitare pentru cerealele și semințe oleaginoase au crescut față de anul 2006 cu 16%, atingând 17,3 milioane de tone în anul 2012. Mare parte a investițiilor s-au făcut prin intermediul PNDR (măsura 123). Astfel, se poate considera că există o acoperire a depozitării pentru 74% din producția totală de cereale și semințe oleaginoase obținută într-un an agricol bun.

Trebuie precizat că, până în anul 2012 pentru capacitatea de depozitare menționată, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale a emis 3713 autorizații, din care 49% au fost pentru silozuri și 51% pentru magazii de depozitare. Potrivit reprezentanților industriei, doar 10% din capacitate este folosită pentru a furniza servicii de depozitare. Aceasta înseamnă că, în continuare, fermierii care nu dispun de propriul depozit sunt nevoiți să vândă producția la recoltare, sau să o depoziteze în condiții improprii.

Piața depozitării cerealelor și semințelor oleaginoase este împărțită în silozuri ce deservește piața internă (depozitele aparținând fermierilor, morilor, brutăriilor, crescătorilor de animale, industriei de procesare, etc) și silozuri pentru piața de export, deținute în mare majoritate de companii multinaționale.

Există tendința de a se manifesta un monopol local pe piața depozitării, în condițiile în care fermierii nu își pot permite cheltuielile ocazionale de transportul cerealelor la distanță, prin urmare fiind forțați să vândă grânele la silozul cel mai apropiat, în orice condiții și la orice preț.

Se impune respectarea cu rigurozitate a reglementărilor din domeniul pieței depozitării care prevăd afișarea informațiilor privitoare la tarife de încărcare/descărcare, depozitare și procesare a produselor depozitate, cât și a celor legate de preț, astfel încât fermierii să aibă acces la în mod nediscriminatoriu la informații.

Industria de morărit panificație este în plin proces de consolidare, în ultima vreme dezvoltându-se mai multe grupuri de companii ce activează în domeniu. Concurența este în creștere, ceea ce face ca marii operatori de pe această piață să caute noi căi de dezvoltare, fie că este vorba de diversificare, de atacare a noi segmente de piață, fie de îmbunătățire a desfacerii.

6.2. Filiera legumelor și fructelor

Suprafața ocupată cu legume reprezenta în 2011, 3,25% din totalul suprafeței arabile cultivate. La nivelul Uniunii Europene, ponderea este aproximativ asemănătoare, dar în România, necesarul de consum nu este încă asigurat din resursele interne, din cauza randamentelor scăzute (de 2-3 ori mai scăzute comparativ cu media UE). Din punct de vedere valoric producția de legume a reprezentat în anul 2011, 19% din valoarea totală a producției vegetale. În sectorul legumicol, exploatațiile individuale dețin cea mai mare pondere a suprafețelor cultivate (peste 90%), ceea ce conduce, practic, la o fragmentare excesivă a ofertei, cu implicații directe asupra mărimii și volatilității prețurilor, dar și a organizării instituționale a sectorului. Se poate spune că structura fermelor legumicole se caracterizează prin polarizare excesivă, cu un număr foarte mare de mici producători individuali (428461), cu o suprafață medie de 0,37 ha și un număr foarte mic de ferme mari, comerciale cu statut juridic (1067) cu o suprafață medie de 10,73 ha.

În anul 2011 principalele legume cultivate au fost: tomate 19%, varză 18%, ceapă uscată 13%, ardei verde 8%. O structură de producție și mai divers structurată sezonier ar putea conduce la o ofertă mai variată și o satisfacere mai bună a cerințelor consumatorilor.

Pe clase de mărime, 53% din totalul exploatațiilor agricole cultivă legume de câmp pe suprafețe cuprinse între 1-5 ha, iar 34% dintre acestea cultivă legume de câmp pe sub 1 ha. Procente similare se observă și în cazul exploatațiilor agricole care cultivă legume în grădini pentru comercializare, precum și în sere și solarii; în cazul serelor și solarilor, procentul celor care cultivă suprafețe între 1-5 ha este ceva mai ridicat (60%).

Evoluția producției de legume în perioada 1990-2011 este extrem de volatilă. Aceasta manifestă o variabilitate accentuată din cauza variației condițiilor climatice, a sezonabilității și perisabilității ridicate, a zonalității și a problemelor legate de desfacere.

Producția totală de legume a înregistrat o ușoară creștere în perioada 1990-2011 cu un maxim de 4774 mii tone în anul 2004, dar a scăzut semnificativ în anul 2007 când au fost produse numai 3116 mii tone de legume, pe fondul unei secete accentuate. Producțiile medii la hectar în perioada 2000-2011 au avut o evoluție oscilantă, cu o tendință ușor crescătoare în ultimii trei ani. Randamentele au crescut ușor pentru principalele tipuri de legume. Tomatele înregistrează cea mai mare volatilitate a randamentelor la ha, ceea ce se reflectă și asupra prețurilor.

Variabilitatea crescută a producțiilor medii este cauzată de evoluția oscilantă a condițiilor climatice. În plus, în ultimii ani se adaugă lipsa acută a forței de muncă, („oamenii preferă să primească ajutor social de la primărie decât să vină să muncească sau

sunt plecați la muncă în străinătate³⁹), precum și dificultăți majore, inclusiv de natură instituțională (abuzuri legate de eliberarea certificatului de producător) și lipsa de cooperare în rândul fermierilor privind desfacerea producției.

De exemplu, în cazul producției de tomate se observă o variabilitate accentuată cu randamente minime în 1997, 2002 și 2007, și un maxim în 2004 de 22 tone/ha. Producția medie la nivelul UE, la tomate este de 60 tone, iar la varză de 28 tone⁴⁰. Comparativ, producția de tomate în România este de aproape 3-4 ori mai mică. Totuși, ca urmare a integrării în UE, filiera legumelor pare cea mai afectată, pe de-o parte din cauza importurilor necontrolate, provenite inclusiv din țări extra-comunitare, iar pe de altă parte imposibilității sau neputinței fermierilor de a menține relații contractuale stabile pe filieră. La aceasta se adaugă incapacitatea producătorilor de a intra sau forma grupuri de producători fie din cauza lipsei încrederii fie a dorinței de a coopera.

În prezent, exporturile sunt extrem de reduse. România este un importator net de legume proaspete. Totuși, deși procentul de 10% al importurilor, conform datelor statistice este scăzut comparativ cu nivelul producției locale, se apreciază că nivelul acestora este mai mare și reprezintă o problemă majoră pentru desfacerea producției autohtone. În condițiile în care balanța comercială a fost mereu negativă, aceasta se reflectă și în gradul de autoaprovizionare insuficient, respectiv 90% în 2011. Situația este cauzată de volatilitatea accentuată a producției și de lipsa de organizare instituțională pe filieră, inclusiv de problemele legate de comercializare. În același timp, proximitatea față de o mare producătoare de tomate, Turcia, și nu numai, influențează negativ producția internă.

Consumul de legume a crescut constant până în 2004, de la 134,3 kg/locuitor în 2000 la 183,3 kg/locuitor în 2004, când a înregistrat nivelul maxim. În 2005 consumul a înregistrat o scădere (162,6 kg/locuitor), după care a urmat o ușoară creștere în 2006 (182 kg/locuitor). Totuși, în ultimii trei ani consumul a scăzut din nou, ajungând la 168,2 kg/locuitor în 2009 și 181 kg/locuitor în 2011. Această situație este corelată cu evoluția oscilatorie a producției de legume, dar și cu rolul importurilor în cadrul disponibilului pentru consum, la care se adaugă și efectul scăderii veniturilor consumatorilor pe fondul crizei economice.

Sectorul românesc de ciuperci este un sector cu un potențial ridicat de dezvoltare, care în ultimii ani a cunoscut o creștere susținută, însă nu suficientă pentru a depăși handicapurile structurale cauzate de prețul ridicat al materiilor prime și de lipsa predictibilității pieței. Statisticile despre acest sector sunt minimale, singurele date disponibile fiind cele colectate la nivelul Direcțiilor Agricole Județene pentru anii 2010 și 2011. Astfel, în 2010 erau înregistrați 75 de producători persoane fizice și juridice care, conform propriilor declarații, produceau 8.531 tone de ciuperci (speciile *agaricus bisporus* și *pleurotus*). În 2011, numărul acestora a crescut cu 27%, ajungând la 95, în timp ce producția a înregistrat o ridicolă creștere de sub 1%, până la 8.601 tone. Conform estimărilor Asociației Naționale a Producătorilor de Ciuperci, valoarea reală a producției s-ar situa undeva în jurul a 20.000 tone anual.

Statisticile referitoare la consumul de ciuperci lipsesc, însă estimările pe baza datelor de import/export și producție ar da un orizont de consum anual de ciuperci de 0,41 kg/locuitor în 2010 și de 0,48 kg/locuitor în 2011.

Ca parte a sectorului de fructe și legume, subsectorul de ciuperci a fost beneficiarul unor scheme de sprijin din ambii piloni ai PAC. Pilonul I, sprijin pentru înființarea și funcționarea grupurilor de producători recunoscute preliminar și pentru programele operaționale ale organizațiilor de producători, s-a dovedit fără interes pentru cultivatorii de ciuperci, neexistând niciun grup și nicio organizație care să beneficieze de aceste forme de sprijin. În schimb, Măsurile 121 și 123 din Pilonul II au atras foarte mulți beneficiari din rândul producătorilor de ciuperci. Astfel, într-o situație întocmită în 2011 la MADR, în cadrul

³⁹ Ancheta teren 2011 realizată în IEA

⁴⁰ Conform date FAO

Măsurii 121, figurau 22 de proiecte de înființare de ferme de ciuperci și 2 proiecte de procesare a paielor în vederea obținerii compostului pentru ciupercile Pleurotus, în cadrul Măsurii 123. Din păcate, nu se cunoaște stadiul actual al acestor proiecte, dacă au fost finalizate, dacă beneficiarii au putut asigura co-finanțarea și mai ales dacă producția și-a găsit loc pe piață.

Sectorul prezintă o serie de puncte forte dintre care putem menționa: o creștere a cererii pentru aceste produse, ca urmare a conștientizării de către consumatori a beneficiilor consumului de ciuperci datorită multiplelor valențe nutriționale ale acestora și amploarea dezvoltării acestui sector prin creșterea numărului de producători. La fel ca și în cazul celorlalte legume acest sector este pus sub presiunea importurilor masive din la prețuri competitive din Ungaria și Polonia (țări care dispun de fabrici de compost). Deasemenea la ceeasta se poate adăuga lipsa organizării producătorilor în forme asociative pentru comercializarea în comun a producției și volatilitatea prețurilor, implicit a predictibilității pieței;

Ciupercăriile înființate prin proiecte sprijinite din fonduri de dezvoltare rurală au fost benefice pentru dezvoltarea sectorului însă nu s-au luat în considerare strategii de valorificare a producției și au aceleași probleme ca și sectorul de legume în general.

În ultimii 20 de ani, sectorul pomicol a fost într-un declin constant, cu consecințe negative nu doar asupra dezvoltării economice a mediului rural ci și asupra calității vieții comunităților din zonele pomicole tradiționale și contribuției acestui sector la protejarea mediului. Din punct de vedere valoric, fructele ocupă locul opt în producția agricolă, iar în producția vegetală locul cinci. În anul 2011, producția de fructe a avut o pondere de 7,2 % în valoarea producției agricole și de 9,4 % în valoarea producției vegetale.

Suprafețele de livezi au scăzut constant (cu 57% față de 313.380 de hectare cultivate în 1990), iar cele rămase sunt îmbătrânite și cu potențial productiv scăzut, cu excepția unor mici suprafețe de livezi nou înființate. Conform datelor RGA 2010, suprafața cu pomi fructiferi este de 141.153,1 hectare, ocupată, în principal, cu prun (47%) și măr (39%). Peste 54% din suprafața livezilor aparține fermelor cuprinse în intervalul de mărime de 1 - 10 hectare, 14% în intervalul de la 10 - 100 hectare, și peste 20 % se regăsește în fermele mai mari de 100 de hectare.

Sectorul pomicol este într-o continuă scădere, în care s-a investit cel mai puțin, fiind din ce în ce mai puțin capabil să asigure consumul intern. Cele mai mari suprafețe defrișate înregistrându-se la piersic (-50,8%), cais (-17,1%), păr (-16,6%), cireși și vișini (-16,0%), și măr (-8%).

Producția de fructe este fluctuantă fapt datorat influenței factorilor climatici (înghețuri târzii, secetă, grindină), dar și vârstei plantațiilor. Producția de fructe se situa în 2011 la aproape 1500 mii tone. Gradul de autosuficiență pentru fructe și produse din fructe (în echivalent fructe proaspete) este de 81%. Pentru asigurarea disponibilităților de consum se apelează la importuri, deoarece producătorii români nu dispun de capacități de depozitare și condiționare, pentru asigurarea unei oferte constante. În această situație, hipermarketurile apelează în mare măsură la importuri. În anul 2011, ponderea importului de fructe în cantitatea disponibilă pentru consum a fost de 24%.

Consumul intern de fructe și produse din fructe (în echivalent fructe proaspete) a fost mai mare, în anul 2011, cu 227 mii tone față de anul 2010. Consumul mediu anual de fructe este scăzut comparativ cu alte state membre deoarece în România consumul se face din resurse locale numai în sezonul de producție, iar în rest din importuri cu prețuri mult mai mari. Scăderea puterii de cumpărare a populației, mai ales în mediul urban, pe fundalul crizei economice, a limitat consumul de fructe din import. Pe lângă acestea există politici ale anumitor supermarket-uri care vând în România fructe exotice de regulă inferioare calitativ, celor vândute în alte țări vest europene, deși prețurile sunt aproape identice.

Datorită acestor realități s-a ajuns la niște consumuri foarte modeste. De exemplu, o persoană consumă, în medie, 24,7 kg de mere/an, ceea ce reprezintă mai puțin de ½ măr/zi. Dacă ne raportăm la anul 2006, în anul 2011 o persoană consumă, în medie, mai puțin cu 9,2 kg de mere/an, mai puțin cu 0,3 kg de caise/an și mai puțin cu 0,9 kg cireșe și vișine/an.

Filiera legumelor și fructelor este extrem de fragmentată, consecință a numărului extrem de mare de producători individuali (peste 90%), în timp ce societățile comerciale și alte forme de organizare reprezintă sub 10%. Sectorul legumicol este marcat în principal de **slaba organizare** a fermierilor în vederea comercializării producției și o **structurare lentă a comportamentului comercial al acestora**. Astfel, dintr-o producție de 3500 mii tone doar 18% se vinde pe baza contractelor scrise, fie către marile lanțuri de magazine, fie către procesatori.

Pe lângă cauzele instituționale care au contribuit la această situație (restituirea terenurilor din anii '90 și *incoerența politicilor agricole de până în 2007*), care au condus nu numai la *fărămițarea terenurilor*, ci și la *fragmentarea filierelor (producție-distribuție-comercializare)*, se adaugă și reticența fermierilor de a se asocia. O situație cu atât mai nefavorabilă cu cât de cealaltă parte a baricadei (procesatori și lanțuri de magazine) se constată un grad din ce în ce mai crescut de concentrare. Legumele sunt comercializate în principal prin intermediari (60%), direct pe piață (20%), rețele moderne de comercializare (15%), alte canale (5%).

Există un dezechilibru între puterea de negociere a fermierilor și partenerii comerciali ai acestora dar și o inechitate în ceea ce privește puterea de piață - avalul filierei este concentrat în timp ce producătorii nu reușesc să se organizeze. Acestui dezechilibru i se adaugă și alte cauze precum:

- fiscalizare neuniformă;
- concurența neloială manifestată prin importuri uneori necontrolate din punct de vedere sanitar-veterinar și fiscal;
- lipsa unor facilități clare pentru diversele forme de organizare asociative (grupuri de producători, legea cooperăției agricole 566/2004)
- promovarea insuficientă a măsurilor privind organizarea fermierilor (fondurile dedicate măsurii 142 „Înființarea grupurilor de producători” absorbite în proporție de aproximativ 30%).

Actuala politică comună în domeniul fructelor și legumelor se adresează unei piețe organizate și producătorilor cu putere financiară, fiind axată pe constituirea și recunoașterea Grupurilor și Organizațiilor de producători. Grupurile de producători recunoscute preliminar pot primi un ajutor financiar în vederea constituirii și facilitării activităților administrative și un ajutor financiar acordat investițiilor eligibile conform planului de recunoaștere. Organizațiile de producători primesc sprijin financiar pentru finanțarea programelor operaționale. Programele operaționale și finanțarea acestora de către producători și organizațiile de producători, pe de o parte, și de către Comunitatea Europeană, pe de altă parte, au o durată minimă de 3 ani și maximă de 5 ani.

Sprijinul financiar comunitar pentru organizațiile de producători este egal cu valoarea contribuțiilor financiare ale membrilor sau ale organizației de producători plătite efectiv, dar limitat la 50% din valoarea reală a cheltuielilor suportate de organizația de producători, conform programului operațional aprobat. Sprijinul financiar comunitar este limitat la 4,1% din Valoarea Producției Comercializate (VPC) de fiecare organizație de producători.

Grupurile de producători de legume și fructe vând în piață⁴¹ cu bon fiscal doar pentru a face dovada comercializării a 75% din producție prin intermediul grupului pentru a fi în concordanță cu cerințele măsurii și nu negociază în mod firesc, contracte cu marile lanțuri de magazine. Această situație indică faptul că filiera nu funcționează în mod normal. Cifrele privind contractarea pe filieră arată un nivel foarte scăzut de formalizare – foarte puține contracte scrise, în care practicile comerciale sunt deficitare. Pe lângă acestea mai amintim și alte probleme cum ar fi: costurile de tranzacție mari privind comercializarea formalizată (pentru formatele moderne este greu să negocieze cu un număr mare de producători mici, iar producătorii nu au cunoștințele necesare semnării și monitorizării unui contract corect), gradul mare de risc și incertitudine din cauza condițiilor climatice reflectat în producții și prețuri și concurența neloială venită ca urmare a unor importuri masive din care o mare parte sunt nefiscalizate.

6.2.1. Concluzii și recomandări strategice pentru filiera legumelor și fructelor

Participarea în grupuri de producători nu este suficient de adecvată filosofiei marilor rețele de retail din România dar nici fermierilor. Este nevoie de o mai bună comunicare și consultanță dedicată acestui scop, pentru a facilita colaborarea dintre asociațiile de fermieri pe de o parte și marile rețele de magazine pe de altă parte (dintre problemele majore amintim: comportamentul oportunist al unor fermieri care nu-și respectă contractele dar și costurile de intrare foarte ridicate impuse de supermarketuri care pot ajunge până la 10-15% taxa de raft).

În UE, Organizarea Comună de Piață sprijină formarea grupurilor de producători și alte forme asociative. **Dacă în Olanda gradul de organizare ajunge la 100%, iar media UE este de 34%, în România gradul de organizare al producătorilor este extrem de scăzut, sub 1%.**

Pentru îmbunătățirea acestei situații, o soluție ar fi, oferirea de **facilități fiscale** pentru fermierii care sunt organizați în grupuri de producători: **cote reduse de TVA pentru comercializarea în comun a producției sau pentru achiziționarea inputurilor agricole.** Grupurile de producători inclusiv alte forme asociative de organizare (cooperative) ar putea fi stimulate și prin neimpozitarea profiturilor reinvestite.

Introducerea unor măsuri fiscale cum ar fi de exemplu reducerea TVA pentru toate produsele agro-alimentare și aplicarea unei cote reduse de TVA, de exemplu între 5-9% pentru toți fermierii indiferent de forma juridică în care sunt constituiți. O bază de impozitare mai largă ar putea însemna nu numai mărirea numărului celor care ar plăti impozit dar și regularizarea comportamentului comercial al tuturor actorilor pe filieră. Intermediarii abuzează de "certificatul de producător" și vând în piețele agroalimentare pe post de producători în loc să vândă cu casă de marcat conform statului juridic de comerciant. **Un impozit uniform, redus, pentru toți actorii ar diminua evaziunea fiscală și în rândul intermediarilor.**

Susținerea circuitelor scurte de comercializare în următorul Program de Dezvoltare Rurală 2014-2020 printr-o măsură dedicată. Promovarea circuitelor scurte ar contrabalansa practic puterea comercială a marilor lanțuri de magazine și ar contribui la echilibrarea pieței (de exemplu acordarea de sprijin financiar grupurilor de producători pentru construirea propriilor magazine).

Dezvoltarea organizațiilor interprofesionale pe produs sau grup de produse agroalimentare (OIPA), care să îndeplinească un rol important în gestionarea cererii și ofertei pe filierele de produs, și care să fie consultate de MADR în privința reglementării

⁴¹Interviu cu reprezentanții Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură

politicilor de filieră. OIPAs ar putea juca un rol foarte important și în consolidarea practicii contractării, iar în relația cu marile lanțuri acestea ar reprezenta un sprijin și un instrument de asigurare a respectării contractelor-cadru.

Caseta 2

Pentru reglementarea și urmărirea *filierii legume fructe* propunem înființarea unei Agenții Interprofesionale pentru Fructe, Legume și Cartof, similară G.I.T.F.L. (Grupul Interprofesional Fructe Legume din Franța) serviciu public privat, bazat pe conceptul de la „sămânță până la magazin”. În Franța Grupul este finanțat 60% printr-o taxă parafiscală de 1,8 la mie pe tranzacțiile en gros pe fructe și legume și 40% prin bugetul de stat pentru serviciile de formare, testare, etc. precum și alte venituri proprii.

Evaluarea potențialului bazinelor legumicole și pomicole și realizarea de investiții prin intermediul fondurilor FEADR în sere, spații de depozitare, centre de colectare, în care să ajungă producția locală, nu importuri. Pregătirea unor proiecte pilot de către direcțiile agricole pentru bazine agricole selectate pentru înființarea grupurilor de producători.

Formare profesională pentru beneficiarii măsurilor privind constituirea grupurilor de producători precum și a altor grupuri țintă beneficiare ale altor măsuri din PNDR care să includă cursuri privind crearea și funcționarea diversele forme asociative: OIPA, Grupuri de producători cu scopul informării și sprijinirii constituirii diverselor forme asociative de jos în sus, capabile să înțeleagă și să inițieze măsuri de intervenție în piață, să organizeze și diversifice producția conform cerințelor pieței.

În cazul importurilor, controlul riguros al conformității declarației vamale cu cantitatea efectiv transportată și aplicarea **unui impozit fix la cantitatea transportată**. Control sanitar veterinar riguros.

Pentru asigurarea gradului de autosuficiență pe fondul îmbunătățirii consumului de fructe, este necesar a se acorda o atenție specială sectorului și chiar **susținerea unui sub program tematic pentru creșterea competitivității sectorului pomicol în viitorul PNDR (2014-2020) care să conțină pachete integrate** pentru:

- înființarea de noi plantații, de toate tipurile, în funcție de specificul pedoclimatic al zonei pomicole și de cerințele pieței;
- realizarea de investiții în întinerirea/ reconversia culturilor pomicole;
- realizarea de investiții în modernizarea exploatațiilor pomicole și creșterea competitivității economice și de mediu a acestora;
- investiții în echipamente și utilaje performante pentru condiționare, depozitare, procesare ambalare, transport precum și pentru creșterea calității și cantității producției pomicole (inclusiv investiții pentru eficientizarea sau crearea unor sisteme de irigații noi și infrastructură pentru bunul management al apei) sprijinirea instalării tinerilor fermieri;
- sprijinirea investițiilor pentru creșterea capacității de prelucrare a fructelor în fermă și transformarea lor în produse agricole și non-agricole;
- acordarea de sprijin pentru organizarea circuitelor comerciale scurte și dezvoltarea unor sisteme de vânzare directă la fermă;
- acordarea de sprijin pentru fermele mici;
- reabilitarea pepinierelor, institutului și a stațiunilor de cercetare capabile să răspundă nevoilor pieței pentru producerea de material săditor de înaltă calitate, adaptat condițiilor pedologice specifice;

- sprijinirea investițiilor în cercetare și inovare pentru speciile pomicele pe cale de dispariție, pentru menținerea și ameliorarea resurselor genetice și pentru realizarea de soiuri de pomi performante, adaptate condițiilor locale specifice.
- practicarea unor măsuri de agromediu destinate prezervării livezilor tradiționale;
- sprijinirea participării pe piață a producătorilor primari și creșterea nivelului de organizare al acestora;
- promovarea managementului de risc în pomicultură;
- creșterea calității produselor pomicele, integrarea producătorilor primari în scheme de calitate (inclusiv pentru promovarea unor soiuri de fructe IGP), pentru marketing și promovare.
- realizarea de investiții în capitalul uman, formare vocațională și antreprenorială și constituirea de servicii de extensie;
- acordarea sprijinului pentru investiții neagricole în zonele rurale, ca de exemplu activități de agroturism, vizite la fermă, programe educative, pentru copii sau grupuri cu nevoi speciale.

Posibilități de sprijinire a subsectorului ciuperci

Sprijinul privind încurajarea constituirii formelor asociative pentru comercializare nu a prezentat interes nici pentru cultivatorii de ciuperci, însă sprijinul prin proiecte de modernizare a fermelor existente și înființarea de unități moderne de producție a fost benefic pentru dezvoltarea sectorului și probabil că se vor mai accesa astfel de proiecte și în viitoarea perioadă de programare bugetară.

În același timp, asigurarea desfacerii producției este un element esențial pentru reușita proiectelor de investiții în structurile productive. De aceea se apreciază că stimularea cu precădere a înființării de unități de procesare pentru acest sector ar trebui să fie prioritară deoarece ar conduce la rezolvarea a 2 probleme și anume: valorificarea superioară a producției și o relație mai bună pe filieră. În România, în sectorul fructelor și legumelor, procesarea este de cele mai multe ori o oportunitate utilizată în cazul lipsei alternativelor de vânzare a produselor în stare proaspătă, creșterea capacităților de procesare ar oferi o piață de desfacere cu valoare adăugată.

Totodată, pentru a sprijini și acest sub-sector (și a beneficia de un sprijin direct așa cum beneficiază ceilalți producători din sector - conform nomenclurii combinate, ciupercile fac parte din sectorul de fructe și legume) ar putea fi luată în considerare după 2014, acordarea de sprijin cuplat cultivatorilor de ciuperci, în limitele PAC (noul cadru legislativ PAC 2014-2020 oferă posibilitatea acordării de plăți directe cuplate voluntare pentru mai multe sectoare, inclusiv pentru sectorul fructelor și legumelor), dacă aceste produse vor fi incluse în lista sectoarelor posibil de sprijinit, bineînțeles pe baza unor analize. De asemenea poate ar trebui să se stimuleze construirea unor fabrici de compost și în România, tot prin proiecte PNDR.

6.3. Filera viti-vinicolă

În România, viticultura constituie o activitate tradițională, de importanță socio-economică, dezvoltată armonios în decurs de secole, ca rezultat al condițiilor naturale deosebit de favorabile pe care vița de vie le găsește pe tot cuprinsul țării, mai ales în zona colinară din răsăritul și sudul lanțului carpatic, din Transilvania și Dobrogea.

În România, suprafața ocupată cu vii și pepiniere viticole este 196,1 mii ha. reprezentând 1,4% din suprafața agricolă.

Vinul ocupă în producția agricolă a României locul 9 ca importanță valorică, iar în producția vegetală locul 7. În 2011, producția de vin a avut o pondere de 1,4% în valoarea producției vegetale și de 1,1% în valoarea producției agricole.

Filiera vinului este una dintre cele mai complexe filiere agroalimentare, deoarece, una și aceeași unitate poate să integreze toate activitățile: cercetare, obținerea de material săditor, producerea de struguri, obținerea vinului, stabilizarea și îmbutelierea acestuia și distribuția către consumatorii finali, prin rețeaua proprie de magazine de desfacere cu amănuntul. Modificările structurale produse în agricultură după 1990, au dus la atomizarea plantațiilor viticole, la degradarea tehnologiilor de cultură și a comerțului cu struguri, lucru ce a determinat constituirea unei filiere vitivinicole greu de monitorizat. Acești factori au acționat sinergic, având ca efect creșterea autoconsumului și menținerea cercului productiv vicios, indus de acesta: cheltuieli minime întreținere, expunere majoră la factori conjuncturali (cum ar fi condițiile climatice, prețuri), productivitate scăzută, venituri mici, incapacitatea reluării ciclului agricol, în special pentru micile ferme.

Filiera vinului se caracterizează printr-un grad ridicat de integrare verticală, atât în societățile și fermele care produc integral pentru comercializare pe piața internă și externă, cât și în fermele care produc pentru autoconsum și pentru valorificarea surplusurilor pe piețele locale.

Având în vedere particularitățile filierei vitivinicole, implementarea unui management modern este dificil de realizat, fiind nevoie de întărirea capacității de control a organismelor sectoriale pe filiera vinului.

Din perspectiva micilor producători, accesul redus la finanțare constituie o problemă. O soluție ar fi ca în criteriile de departajare în cadrul măsurilor din PNDR, viticultura să aibă prioritate față de culturile în câmp.

Sectorul vitivinicol este unul dintre cele mai dinamice sectoare în absorbția fondurilor europene. Finanțarea europeană se derulează prin Programul Național Suport. În cadrul acestuia, există 4 măsuri de piață: restructurarea și reconversia podgoriilor; asigurarea recoltei; folosirea mustului de struguri concentrat; promovarea vinurilor pe piețele țărilor terțe.

Pachetul integrat de măsuri care este în implementare vizează: creșterea suprafețelor viticole cu soiuri de calitate; adaptarea plantațiilor viticole la cerințele pieței și creșterea vânzărilor vinurilor de calitate; creșterea suprafețelor cu plantații cu viță-de-vie pentru care se încheie polițe de asigurare; creșterea stabilității veniturilor producătorilor; creșterea volumului exportului de vinuri cu denumire de origine controlată și indicație geografică; îmbunătățirea structurii exportului, cu accent pe vinurile roșii; creșterea ponderii vinurilor cu denumire de origine controlată și indicație geografică destinate comercializării; creșterea vânzărilor pentru vinurile cu denumire de origine controlată și indicație geografică.

6.3.1. Probleme identificate și soluții propuse pentru filiera viti-vinicolă

Continuarea programului - măsura de restructurare reconversie și în viitorul PNDR. Prin eliminarea referințelor istorice, trebuie ca suma alocată țărilor producătoare să fie proporțională doar cu suprafețele de plantații de viță-de-vie, ceea ce ar genera creșterea sumei alocate României și ar permite reconversia a 5000-6000 hectare/an, obiectiv fezabil în opinia reprezentanților sectorului. Obiectivele strategice ale acestui program dar și ale sectorului vitivinicol ar trebui să urmărească:

- consolidarea patrimoniului viticol prin întinerirea plantațiilor și creșterea ponderii plantațiilor cu certificare DOC și IG;
- creșterea competitivității culturii de viță de vie prin creșterea producțiilor la hectar;
- îmbunătățirea calității vinului pentru toate categoriile de calitate;

- creșterea competitivității vinului pe piața internă și pe piața externă printr-un raport bun calitate/preț;
- promovarea vinului pe piețele interne și externe, educarea consumatorilor și în final creșterea consumului de vin îmbuteliat în țara noastră;
- revigorarea activităților de cercetare și învățământ, și orientarea către nevoile concrete ale sectorului;
- încurajarea producției de struguri în arealele cu potențial productiv sau calitativ deosebit;
- comasarea exploatațiilor de viță de vie;
- promovarea mai puternică în țări terțe, în special în noile piețe de consum: China, Rusia, SUA, prin susținerea noului Regulament OCP și prin Regulamentul 3/2008;
- la nivel micro trebuie avut în vedere implementarea unui marketing modern, curajos și eficient, așa cum se aplică în domeniul altor băuturi care au acaparat cote de piață precum berea, băuturile spirtoase, băuturile slab alcoolizate – alco-pops. De asemenea, antreprenorii și managerii trebuie să stabilească planuri de afaceri pe termen mediu și lung care să ducă la consolidarea și la dezvoltarea afacerilor și care să asigure protecție în cazul în care apar evoluții nefavorabile ale mediului de afaceri precum creșterea costurilor inputurilor, plafonarea prețului vinului pe piață, ani agricoli nefavorabili ș.a.m.d.;
- **combaterea evaziunii fiscale pe filiera vitivinicolă**, care s-ar putea face printr-o mai bună trasabilitate a vinului pe filiera de la producătorii de struguri/importatorii de vin, procesatori, îmbuteliatori și implementarea unui sistem care să poată fi urmărit în timp real, cel puțin în ceea ce privește comercializarea vinului, fiscalizarea vinului produs de către micii producători pentru volume optime dedicate autoconsumului micilor producători și dezvoltarea unui sector de dimensiuni mici și medii fiscalizat⁴²;
- amendarea legislației în privința îndeplinirii sarcinilor statului român în ceea ce privește laboratoarele autorizate și a bazei de date analitice. Este necesară **modificarea Ordinului 797/2007 pentru constituirea băncii de date analitice în vederea creării cazierului vinicol pentru fiecare an de producție**;
- îmbunătățirea eficacității controlului oficial de stat și amendarea legislației, în așa fel încât să existe transparență în actul de control, evitarea suprapunerii competențelor de control ale autorităților statului, urmărirea procedurilor și a finalizării actului de control;
- colaborare eficientă cu alte instituții: Autoritatea Națională a Vămirilor, ANSVSA, MADR, ANPC.

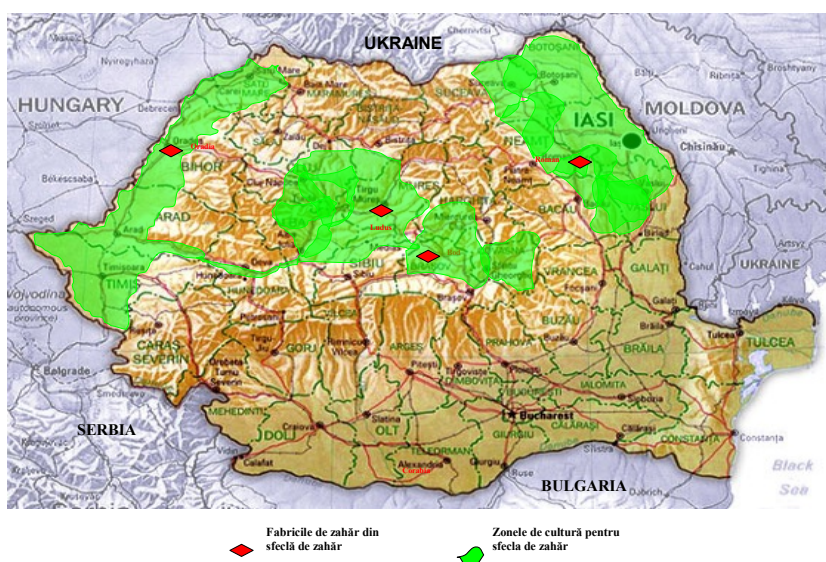
6.4. Filiera zahărului

Sectorul de producere a sfeclei de zahăr și filiera de procesare au fost sectoare sensibile după 1990, necompetitive fără sprijin consistent de la bugetul de stat. Liberalizarea prețurilor din anii 1990 și apoi deschiderea spre comerțul liber, a pus presiune pe aceste sector iar importurile de zahăr brut din trestie au îngruncheat practic această industrie în anii 90. Acest sector este unul dintre cele mai integrate, reglementate la nivel european.

⁴² Nivelul de 1000 hl de vin pe an pentru micii producători este prevăzut în Directiva 2008/118/CE privind regimul general al accizelor și de abrogare a Directivei 92/12/CEE, care definește „micii producători de vin” ca „persoane care produc în medie mai puțin de 1.000 hl de vin pe an”.

Suprafețele cultivate cu sfeclă de zahăr în România au fluctuat după 2007 între 17 și 26 mii hectare, funcție de condițiile climatice dar și influențate de politicile naționale de sprijin, complementare celor europene. Principalele zone cu potențial pentru cultura sfecelei de zahăr precum și locația fabricilor de procesare sunt prezentate pe harta următoare.

Principalele zone de cultură pentru sfeclă de zahăr

Tabelul 6.4.1. Contracte încheiate între cultivatorii de sfeclă de zahăr și fabricile procesatoare în perioada 2007 - 2013

Specificare	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Numar contracte	5.341	1.555	1.483	1.276	1.117	1543	1608

Sursa : date furnizate de fabricile producătoare de zahăr

Contractele încheiate de cultivatorii de sfeclă de zahăr și procesatorii au scăzut semnificativ imediat după aderare, de la 5.3 mii în 2007 la 1,5 mii în 2008 , atingând un minim de 1,1 mii în anul 2012. Reducerea numărului de contracte cu procesatorii s-a datorat unei concentrări a producției. Suprafața medie cultivată cu sfeclă de zahăr /exploatație a crescut de la 3,9 ha în anul 2007 la 22,6 ha în anul 2013. Creșterea suprafețelor cu sfeclă de zahăr în cadrul exploatațiilor a fost favorizată de creșterea subvențiilor.

Cota de zahăr din sfeclă de zahăr alocată României prin Tratatul de Aderare a fost de 109,164 mii tone iar necesarul tradițional de aprovizionare cu zahăr brut din trestie importat a fost de 329,636 mii tone. În anul 2008 cota de zahăr din sfeclă a fost restructurată cu **4,476 mii tone** (în conformitate cu Regulamentul 320/2006). Astfel, cota de zahăr a României a devenit de **104,688 mii tone**. Piața zahărului brut s-a liberalizat la 1 octombrie 2009, iar în acest sens, contingentul de **329,636 mii tone** nu se mai repartizează fabricilor prin ordin al ministrului agriculturii și dezvoltării rurale. Fabricile procesatoare de zahăr brut își asigură necesarul de zahăr pentru rafinare în limita contingentelor de zahăr ale U.E.

Producția medie de zahăr obținut din sfeclă de zahăr contractată în perioada 2007-2012 a fost de **95,43 mii tone** vezi tabelul următor

Tabelul 6.4.2. Producția de zahăr din sfeclă de zahăr 2007- 2012

Producții zahăr	U.M.	Anii comerciali					
		2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Zahăr obținut din sfeclă de zahăr producție România	to	80.275,9	93.767,0	98.531,7	104.546,3	93.922,7	101.590,37 1

Sursa : date furnizate de fabricile producătoare de zahăr

În perioada 2007-2012 producția medie de zahăr din sfeclă de zahăr și zahăr brut din trestie de zahăr a fost de **381.252,621 tone**. Consumul mediu anual de zahăr este de **552.000,0 tone**, (23,003 kg zahăr/locuitor). Diferența de **168.747,876 tone** se asigură din import de zahăr alb.

Obiectivele României pe termen scurt, mediu și lung în acest sector:

- realizarea cotei de zahăr din sfeclă alocată României de 104.168 to/an piață;
- menținerea exploatațiilor (actuale) cu sfeclă de zahăr, aceasta fiind o bună plantă premergătoare în cadrul asolamentului fermei;
- încurajarea cultivatorilor de a cultiva sfeclă de zahăr, având în vedere potențialul de prelucrare al fabricilor;
- modernizarea tehnologiei de cultivare a sfeclei de zahăr;
- obligativitatea comasării parcelelor cultivate cu sfeclă de zahăr.

România și-a propus creșterea anuală a suprafețelor cu sfeclă de zahăr, astfel că la eliminarea cotelor de producție de zahăr (1 octombrie 2017), să existe o suprafață considerabilă de sfeclă de zahăr cultivată, care să asigure materia primă pentru fabricile procesatoare.

6.5. Filiera laptelui

În România creșterea bovinelor pentru producția de lapte este o activitate tradițională a populației din zona rurală, în special din zona montană. Deși s-a înregistrat o permanentă scădere a numărului de bovine (inclusiv a efectivului de vaci și juninci), în perioada 2007-2011, totuși, efectivul matcă (vacii, bivolițe și juninci) a continuat să reprezinte peste 60% din efectivul total. Reducerea efectivelor în perioada menționată cu 426 mii capete (27%) a atras și o scădere a producției de lapte (20,1%).

Bubalinele (rasa *Românească de bubaline*⁴³) o rasă cu potențial de dezvoltare mai ales pe segmente de nișă a fost neglijată în toate politicile de după anul 1990, astfel că a scăzut dramatic, fiind la un pas de extincție. Conform situației din anul 2013, efectivul total de bubaline⁴⁴ a scăzut la 12023 de capete (efectiv matca catagrafiat), cu peste 95 % față de anul 1980, când exista un efectiv de 228000 capete. Printre cauzele care au dus la apariția acestei situații putem menționa pe de o parte caracteristicile de producție ale speciei, iar pe de altă parte de faptul că pentru bubaline nu se acordă nici una din subvențiile prevăzute în prezent pentru specia de taurine.

⁴³ omologată în anul 1987 de către dl.prof.univ. Velea Constantin, profesor în cadrul USAMV Cluj

⁴⁴ din 1995, specia nu mai este consemnată în nicio situație statistică din România și nici în cele internaționale, respectiv în cele FAO.

O caracteristică a pieței laptelui din România este aceea că doar 22% din producția de lapte este valorificată către fabricile de procesare, 39% este reprezentată de consumul familial, 29% este livrat direct pe piață, iar 10% este consum tehnologic.

Atât calitatea cât și cantitatea laptelui sunt afectate de gradul ridicat de fragmentare al producției deoarece 59 % din efectivele totale de vaci de lapte se află în exploatații de dimensiuni foarte mici de 1-2 capete. Astfel, din cele 761528 exploatații a căror mărime medie a fost în anul 2010 de 1,83 capete, doar 20-22% livrează lapte către fabricile de procesare.

Cu privire la **colectarea laptelui** crud pentru fabricile de procesare, se poate menționa că, o analiză pe cele două surse de colectare, indică creșterea ponderii laptelui crud importat de la 3,6% în anul 2007 la 8,2% în 2011 în detrimentul colectării laptelui de la exploatații și centre de colectare din țară. În ceea ce privește **calitatea laptelui crud**, din rezultatele analizei de piață elaborată de ANSVSA, reiese că la sfârșitul anului 2011, procentul de lapte conform care corespunde standardelor UE, livrat unităților de procesare a fost de 80%. De asemenea, se mai menționează că procentul de lapte conform este mai mare în cazul în care se colectează direct laptele de la fermieri și mai scăzut, în situația în care laptele este preluat printr-un centru de colectare, motiv pentru care prețurile oferite de procesatori diferă pentru laptele conform față de cel neconform. Din acest punct de vedere, specialiștii ANSVSA au solicitat și au obținut aprobarea Comisiei Europene pentru prelungirea perioadei de tranziție pentru România în scopul îmbunătățirii calității laptelui crud până la 31 decembrie 2013.

Din totalul de 223 **unități de procesare lapte și produse lactate**, 94 sunt unități care îndeplinesc cerințele UE și au fost aprobate pentru schimburi intracomunitare, 51 sunt unități care îndeplinesc cerințele structurale ale UE și care au fost autorizate să proceseze lapte conform și neconform cu standardele UE, fără separare, 1 unitate îndeplinește cerințele structurale ale UE și a fost autorizată să proceseze lapte conform și neconform cu standardele UE, pe linii separate și 7 beneficiază de o perioadă de tranziție.

Deși cantitatea totală de lapte crud colectat pentru procesare s-a redus în perioada 2007-2011 cu 17%, producția de produse lactate rezultate în urma procesării industriale a fluctuat, la unele produse înregistrându-se creșteri, la altele scăderi. Din totalul pieței produselor lactate, piața brânzeturilor reprezintă aproximativ 50%, în timp ce laptele și iaurturile dețin 30%, respectiv 20%.

Consumul mediu anual de lapte și produse lactate (exclusiv unt)⁴⁵ a fost de 224 litri/locuitor în anul 2010, cu 0,4% mai mare decât în anul precedent.

Comercializarea en-detail a laptelui și derivatelor lactate pe piața internă, se caracterizează prin livrări care se desfășoară astfel:

- în cadrul hyper/supermarketurilor și unităților de desfacere de gros unde există un nivel superior al standardelor de servicii, iar disponibilitatea pentru produse de calitate este ridicată; achiziția și vânzarea produselor are grad ridicat de eficiență;
- în magazine mici, unde oferta este formată dintr-o gamă destul de largă de produse disponibile;
- în cadrul piețelor stradale, prin care se oferă siguranța plăților pentru micii producători, consumatorii cu venituri mai scăzute putând beneficia pentru anumite produse de prețuri mai scăzute;

⁴⁵ Consumul (disponibilul de consum) mediu anual de produse alimentare, pe locuitor, în unități fizice, reprezintă cantitatea dintr-un produs sau grupa de produse agroalimentare (primare sau prelucrate) consumată de un locuitor, în perioada de referință, indiferent de sursa de aprovizionare (comerț cu ridicata, comerț cu amănuntul, restaurante, cantine, producția proprie etc.) precum și de locul unde se consuma (gospodării individuale, restaurante, cantine, cofetării, gospodării instituționale etc.).

Cu privire la **piața externă**, România a înregistrat constant o balanță comercială deficitară din comerțul cu lapte și produse lactate. Deficitul balanței comerciale a fost cuprins între 112869 mii euro în 2007 și 157552 mii euro, în 2012.

Cu privire la **prețurile produselor lactate** distribuite prin marile magazine, comparând prețul mediu anual de vânzare al procesatorilor în perioada 2008-2010, cu prețul mediu anual de vânzare înregistrat de hyper/supermarketuri, se observă o creștere superioară a prețurilor la hyper/supermarketuri, față de prețurile fabricilor de procesare a laptelui. Situații frecvente sunt acelea în care, prețul laptelui de consum pe rafturile marilor super/hypermarketuri este de 3-4 ori mai mare decât cel de al laptelui crud la poarta fermei, datorită influenței asimetrice privind puterea de negociere pe filieră. În mod concret, prețul la poarta fermei este, în medie, 0,25 euro/litru, iar prețul laptelui de consum din raftul marilor magazine, ajunge la 1,0 euro/litru.

Fragmentarea puternică a producției demonstrează ca foarte puțini dintre producători pot juca un rol activ pe piață, pot negocia condițiile la încheierea contractelor comerciale cu procesatorii. De aceea **formele asociative de organizare pot fi considerate structuri competitive ce încurajează modernizarea sectorului laptelui și care pot îmbunătăți comercializarea produselor lactate, prin faptul că fac posibil ca un număr mare de mici producători să participe activ și eficient în procesul economic.** De asemenea, se mai poate sublinia faptul că, prin intermediul **organizațiilor de producători** există posibilitatea negocierii colective a termenilor contractuali într-un mod care să echilibreze puterea de negociere a producătorilor de lapte în raport cu marii procesatori.

„**Pachetul laptelui**” din noul regulament elaborat de Comisia Europeană, conceput pentru a asigura perspective favorabile pe termen lung, pentru sectorul fermelor de lapte, după ce sistemul cotelor de lapte va înceta să se mai aplice din 2015, prevede contracte scrise între producătorii și procesatorii de lapte, precum și posibilitatea de a negocia în mod colectiv clauzele contractuale prin intermediul organizațiilor de producători. „Pachetul laptelui” constă într-o serie de măsuri ce au drept scop stimularea poziției ocupate de producătorii de lapte în cadrul lanțului de aprovizionare cu produse lactate și pregătirea sectorului pentru o piață mai durabilă.

Datorită unei slabe competitivități a producătorilor autohtoni față de cei din statele dezvoltate, se estimează că, după eliminarea cotelor de lapte, mulți dintre fermierii cu 2-3 capete vaci/fermă vor dispărea de pe piața românească, deoarece, *la 31 decembrie 2013, expiră termenul pentru procesarea laptelui neconform.*

O măsură de sprijin după 2015 pentru fermierii români, prin „Pachetul laptelui”, ar fi încurajarea fermelor, cu cel puțin 20 de vaci, prin proiecte cu sprijin financiar, precum și menținerea subvențiilor pentru zonele defavorizate. De asemenea, o altă măsură din „Pachetul laptelui” dă posibilitatea ca o asociație a producătorilor de lapte, care nu are mai mult de 33% din piața laptelui în statul membru să poată negocia în numele membrilor cu unitățile de procesare.

6.5.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de lapte

- dezvoltarea infrastructurii privind organizarea colectării laptelui chiar și din cele mai îndepărtate zone;
- dezvoltarea unui sistem de informații de piață transparent pentru toți actorii de pe filieră;
- valorificarea oportunității de a exporta produse lactate tradiționale de nișă;
- dezvoltarea unor programe naționale de ameliorare a materialului genetic pentru exploatarea cu o anumită dimensiune economică;

- asocierea producătorilor reprezintă o importantă măsură de întărire a rolului acestora în relație cu procesatorii pentru valorificarea eficientă a producției;
- intensificarea acțiunilor de pregătire profesională pentru pregătirea producătorilor de lapte în domeniul respectării normelor minime de igienă pentru a obține lapte de calitate conform standardelor UE;
- dezvoltarea sectorului de creștere a bovinelor în zona montană cu respectarea măsurilor de biosecuritate cu impact asupra condițiilor de protecție a mediului;
- sprijinirea unor măsuri menite să ofere alternative tehnice micilor producători, după eliminarea cotelor de lapte, prin stimularea producției de carne (sprijinirea costului înșămânțării artificiale cu rase de carne sau a transferului de embrioni).

În vederea salvării bivolului românesc, o specie cu potențial enorm, ar trebui să se aibă în vedere pe viitor câteva soluții printre care amintim:

- specia bivolului românesc să fie nominalizată și tratată ca atare, separat de specia bovine;
- acordarea tuturor subvențiilor prevăzute pentru rasele de taurine și pentru rasa Românească de bubaline;
- includerea rasei în programele de conservare a speciei (și respectiv a rasei) pentru efectivele de bivolițe înscrise în registrul genealogic al rasei, cu respectarea prevederilor actuale (registrele genealogice teritoriale să fie atribuite asociațiilor specializate⁴⁶);
- eligibilitatea speciei pentru finanțare prin sub-programe integrate de sprijin prin viitorul PNDR

6.6. Filiera cărnii de vită

La efectivele de bovine, România se află printre primele zece țări ale Uniunii Europene, după Franța, Germania, Regatul Unit, Irlanda, Italia, Spania, Polonia, Olanda și Belgia. În ceea ce privește densitatea la 100 ha teren, țara noastră se situează printre ultimele țări ale Uniunii Europene, fiind urmată de Ungaria și Bulgaria.

Deși creșterea bovinelor este o activitate tradițională a populației României din zona rurală și în special din zona montană, efectivele au scăzut permanent datorită prețurilor mici oferite de abatoare și fabricile de lapte. Majoritatea micilor crescători de bovine – persoane fizice – care dețin 91% din efectivul total, au renunțat la activitatea de creștere, astfel încât, în perioada 2007-2012 numărul bovinelor a scăzut cu 655 mii capete (23%), Reducerea drastică a efectivelor în perioada menționată a atras și o scădere a producției de carne de vită în viu (29%), atenuată însă de creșterea greutateii medii de sacrificare (18,5%). La această scădere, se mai adaugă și presiunea pe preț dată de importurile de carne de vită din vestul Europei sau din America de Sud. La fel ca și în cazul sectorului laptelui și acest sector de creștere și îngrășare este extrem de **fragmentat**. Astfel, din numărul total de 237377 ferme de tineret taurin la îngrășat, 92% dețin între 1-2 capete, ferme în care este concentrat 71% din efectivul de tineret taurin.

Achiziția animalelor din fermă (gospodărie) de la micii producători care, în general, livrează sporadic animale, sau din târgurile de animale, de către intermediari (negustori de vite/agenți de achiziție) se face, avându-se în vedere greutatea și starea de sănătate atestată prin documente sanitar-veterinare, micii producători primind plata pe loc.

⁴⁶ Asociația crescătorilor de bubaline din Romania are 17 membri și Asociația crescătorilor de bivoli din Transilvania are peste 800 membri.

Din totalul de 340 unități de procesare carne roșie, 305 sunt unități care îndeplinesc cerințele UE și au fost aprobate pentru schimburi intracomunitare și 35 sunt unități care beneficiază de o perioadă de tranziție.

Sacrificările de bovine (greuate în carcasa) în cadrul abatoarelor, în perioada 2007-2011 au scăzut cu 35,4%.

Atât numărul total de bovine sacrificate, cât și sacrificările de bovine în unitățile industriale specializate au scăzut în anul 2012 comparativ cu 2007 cu 35,5%, respectiv 33,6%

Cu privire la structura sacrificărilor pe categorii de bovine, se poate menționa că, un procent ridicat de circa 30% o reprezintă categoria „vacii reformă”, fapt ce evidențiază calitatea slabă a cărnii de vită de pe piața de desfacere.

Carnea de bovine se **comercializează** pe piața internă sub formă de carne proaspătă și refrigerată, sub formă de carcasă tranșată (piept, rasol, pulpă dezosată, mușchiuleț, antricot, vrăbioară). Cea mai mare parte a producției de carne de vită este destinată consumului intern, balanța comercială pentru carnea de vită este deficitară.

Importul de bovine s-a menținut în limite constante, acesta scăzând ușor, de la 9797 mii euro în 2007, la 9146 mii euro în 2012. Cu privire la export, constatăm practic o dublare a acestuia în expresie valorică, creșterea fiind de la 91775 mii euro în 2007, la 142626 mii euro în 2012.

În România, cererea de carne de vită este mai redusă, datorită preferinței tradiționale pentru carnea de porc, ca atare **consumul de carne de vită** reprezintă circa 10% din consumul total de carne de 60 kg/locuitor.

Este imperativ să se rezolve multitudinea de probleme existente pe lanțul cărnii de vită. **Suntem deficitari la capitolul abatorizare, neexistând abatoare specializate pentru export, astfel exportăm animale vii prin intermediul fermelor de carantină.** În perspectivă, motorul principal al dezvoltării sectorului cărnii de vită poate fi exportul, dar nu de animale vii, ci de carne (carcasă, piese vacuumate, etc), iar carnea de vită refrigerată va alimenta consumul intern.

6.6.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de vită

- rentabilizarea fermelor de bovine prin reprofilarea fermelor mici de vaci de lapte spre rase de carne;
- programe de dezvoltare și exploatare a taurinelor pentru carne mai ales în zonele montane unde nu se poate valorifica eficient producția de lapte
- aplicarea unui sistem de zonare a raselor;
- stimularea creșterii efectivelor în zone montane, care prezintă oportunități pentru creșterea taurinelor și asigură astfel stabilitatea forței de muncă în zonă;
- consolidarea asociațiilor profesionale și scurtarea lanțului filierei produselor de la producător la consumator
- creșterea numărului de animale pe exploatare și reducerea numărului exploatareilor care au 1-6 capete;
- dezvoltarea asociațiilor pe rasă în vederea elaborării unor programe de ameliorare la nivel național în funcție de direcția de exploatare dorită de crescători (lapte, lapte-carne, carne-lapte, carne);
- stimularea înființării și dezvoltării cooperativelor și grupurilor de producători în vederea dezvoltării filierei de carne printr-un sistem de colectare și achiziție a taurinelor de la crescătorii individuali aflați în zone mai greu accesibile.

6.7. Filiera cărnii de ovine și caprine

La sfârșitul anului 2012, la efectivele de ovine și caprine, România se situează pe locul patru în rândul Statelor Membre, după Regatul Unit, Spania și Grecia. În ceea ce privește densitatea la 100 ha teren, România se află după: Grecia, Regatul Unit, Spania, Portugalia, Olanda și Italia.

În țara noastră creșterea ovinelor și caprinelor se realizează cel mai adesea în sistem extensiv, sistem care presupune cheltuieli reduse în zone unde alternativele agricole sunt limitate. În perioada 2007-2012 sectorul de creștere al ovinelor și caprinelor a cunoscut cel mai mare reviriment, atât în ceea ce privește creșterea efectivelor (39%) cât și a producției totale de carne în viu (46%).

Dimensiunea medie a fermelor de ovine la nivel național în anul 2010, era de 18,44 capete/exploatație, dar concentrarea cea mai mare de 21% o regăsim în exploatațiile mai mici de 10 capete. La specia caprine dimensiunea medie a fost de 7,12 capete/exploatație, exploatațiile cu mai puțin de 10 capete reprezentând circa 90% din total, unde este concentrat 47% din efectivul total de capre al României.

Din totalul sacrificărilor de ovine și caprine, tăierile în unitățile industriale specializate au avut o pondere de 3% în anul 2012. De altfel, comparativ cu 2007, în anul 2012, se constată o creștere producției de carne sacrificate în unități specializate cu 23%.

Natura fragmentată a sectorului, caracterul de producție la scară mică și faptul că marea majoritate a ovinelor sunt ținute la pășunat o perioadă de 160-180 zile pe an, la distanțe mari față de abatoare, face ca sacrificările să se facă mai puțin în abatoare.

Numărul cel mai mare de tăieri de peste 50% se face de către crescători, cu respectarea legislației sanitare veterinare, în perioada sărbătorilor pascale, în spații temporare în care sunt asigurate condițiile de igienă pentru tăierea mieilor și iezilor, în general, pentru consumul familial. Există însă și o mare parte a crescătorilor care au contracte cu firme care preiau mieii și berbecuții spre abatoarele autorizate.

Comercializarea cărnii se face direct de la abatoare către hyper/supermarketurilor și magazinele alimentare. Carnea se livrează, de regulă, în carcasse sau semicarcasse, în general, neomogene ca mărime și compoziție, obținându-se de regulă o proporție redusă a regiunilor cu carne valoroasă în carcasă (jigou, cotlet, antricot), motiv pentru care, restaurantele și hotelurile cu meniuri tradiționale preferă să importe porțiuni tranșate (jigou, antricot, mușchiuleț) din Australia și Noua Zeelandă.

În perioada 2007-2011, importul de ovine a crescut de la 117 mii euro în 2007, la 860 mii euro în 2012, în timp ce exportul, constituit în marea majoritate din animale vii, aproape ca s-a dublat, acesta crescând de la 74991 mii euro în 2007, la 136120 mii euro în 2012.

Pentru a veni în sprijinul exportului de carne de ovine, în ultimii ani s-au făcut investiții importante în construirea de abatoare specializate, investiții care stimulează creșterea animalelor și implicit dezvoltarea unor ferme care să aibă ca activitate producția de carne. Primii pași au fost făcuți chiar din anul 2006, când s-a deschis primul abator specializat în sacrificarea ovinelor din România – Carpat Lamb.

Printr-o bună organizare a procesului de îngrășare a tineretului ovin și a valorificării acestuia se poate livra la export carne în carcasă în cantități importante, în vederea asigurării de piețe constante la distanțe mari, unde poziția geografică a României nu permite exportul animalelor în viu.

Preferințele consumatorilor români pentru carnea de oaie și capră variază în profil teritorial, **consumuri** mai mari se întâlnesc în regiunile de Sud-est, cu influențe grecești și turcești și regiunea Centru, cu tradiție în păstorit. În anul 2010 consumul total de carne de oaie și capră a fost de 27,41 mii tone cea ce a reprezentat 1,4 kg /locuitor, adică 63,6% din consumul mediu european (UE 27) – 2,2 kg/loc

6.7.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de ovine și caprine

- utilizarea în exploatații a reproducătorilor testați ca amelioratori și verificarea progresului genetic realizat;
- îmbunătățirea controlului sanitar-veterinar asupra turmelor - organizarea crescătorilor în asociații și cooperative; ;
- înființarea de centre locale pentru colectarea, păstrarea și prelucrarea produselor și sprijinirea accesului produselor românești din lapte de oaie și capră în supermarketuri.
- orientarea exportului către carne în carcasa pentru sporirea veniturilor producătorilor;
- crearea de rase românești specializate pentru lapte adaptate condițiilor pedoclimatice din țara noastră;
- îmbunătățirea structurii dimensionale a exploatațiilor în direcția îngrășării tineretului ovin;
- asigurarea sprijinului logistic și de marketing pentru promovarea produselor din lapte de oaie și capră.

6.8. Filiera cărnii de porc

La efectivele de porcine de la sfârșitul anului 2012, România se situează pe locul nouă în Uniunea Europeană, după Germania, Spania, Franța, Danemarca, Olanda, Polonia, Italia și Belgia. În ceea ce privește densitatea la 100 ha teren, țara noastră este urmată de țări precum Grecia, Suedia, Finlanda, Slovacia, Lituania și Bulgaria

În perioada 2007 – 2012 sectorul de creștere al porcilor înregistrează o reducere de 22,3% a efectivelor, în special în exploatațiile familiale unde efectivele s-au redus cu cca.1,9 mil. porci.

Structura fermelor este foarte fragmentată, dimensiunea medie a exploatațiilor, la nivel național, fiind de 3,14 capete/exploatație. Numarul de exploatații de tip comercial cu o dimensiune medie de peste 5000 capete/exploatație a crescut în perioada 2007- 2012, de la 83 capete în anul 2005, la 215 în 2012.

Se poate concluziona faptul că, pe termen mediu, trebuie continuate eforturile de transformare a fermelor de subzistență în ferme comerciale de dimensiuni care să le asigure existența pe piața cărnii de porc.

Producția totală de carne de porc în viu a urmat același trend descendent ca și evoluția efectivelor, mai ales că și greutatea medie de sacrificare s-a redus cu 5,3%. **Sacrificările** de porcine în unitățile industriale specializate au reprezentat în anul 2012, 63% din totalul sacrificărilor de porcine, față de anul 2007 când procentul a fost de doar 33%. În ceea ce privește **destinația** cărnii de porc, numai 47% trece prin lanțul de comercializare, restul de 53% fiind consumul familial.

Comercializarea cărnii și preparatelor de porc se face prin firme de distribuție sau în magazinele proprii ale unităților integrate care dețin și sectoare de procesare, sau prin alte nișe de distribuție (hipermarket-uri)

Pe piața mezelurilor principalul canal de distribuție îl reprezintă magazinele alimentare, care potrivit ARC dețin o cotă de piață de 69%. Semicarcasele de porc se refrigerază în depozite special amenajate și sunt destinate consumului sau procesării. Livrarea cărnii și produselor se face cu autovehicule specializate. Carnea se comercializează tranșată, atât vrac, cât și ambalată (vidată în atmosferă controlată, în caserolă). Este important că în ultimii ani au crescut vânzările produselor preambalate, ceea ce înseamnă o igienă sporită.

În perioada 2007-2012 importul de carne de porc rămâne la cote importante în consumul intern, ceea ce demonstrează că sectorul de creșterea porcinelor are piață de desfacere disponibilă și trebuie sprijinit în continuare.

Exportul și comercializarea intracomunitară a cărnii de porc provenită din fermele românești a fost interzisă până în 2012. Din 2007 în România s-a aplicat un program de eradicare a pestei porcine clasice și ca urmare, începând din anul 2012, Comisia Europeană a aprobat comerțul intracomunitar și exportul cărnii de porc în lohn și în sistem canalizat.

Românii rămân fideli, prin tradiție, cărnii de porc. În medie, **consumul** anual de carne de porc reprezintă jumătate din consumul total de carne, respectiv 33 de kg/locuitor, față de media europeană de 43,3 kg/locuitor.

Prin implementarea directivelor europene Directiva CE 120/2008 – „bunăstarea porcinelor” – preluată prin Ordinul ANSVSA nr. 202/2008 și Ordinul ANSVSA nr 20/2012 se reglementează spațiul minim pe cap de animal precum și alte standarde minime de bunăstare ce trebuie asigurate în fermele de porcine. Fermele comerciale au realizat investiții în adaptarea fermelor la noile condiții și respectă toate standardele minime de bunăstare. La nivel european, aplicarea directivelor s-a soldat cu o reducere a numărului de animale de reproducție, scăderea producției de purcei, scăderea producției de carne și creșterea prețului la carne. Producția de carne de porc din România este dependentă de importul de purcei, capacitățile de îngrășare-finisare fiind mult mai mari decât cele de reproducție. Se estimează că scăderea producției de carne prin nepopularea capacităților de îngrășare se va resimți la nivelul pieței printr-o creștere a prețurilor.

Aceasta se va adăuga tendinței de creștere a prețului cărnii de porc, indusă în anii precedenți de majorarea prețurilor la furaje, ca efect al pierderilor determinate de secetă la culturile de porumb și soia sau de dirijarea producției către bioetanol.

În concluzie, în România efortul investițional pe termen mediu trebuie dirijat către ferme de reproducție

6.8.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de porcine

- necesitatea trecerii de la producția destinată autoconsumului la o producție comercială;
- corelarea capacităților de îngrășare cu capacitățile de reproducție și reducerea importului de purcei pentru îngrășare;
- îmbunătățirea structurii dimensionale a exploatațiilor;
- gestionarea deșeurilor, a dejecțiilor, a apelor rezultate din ferme, asigurarea unor standarde minime în privința spațiilor de întreținere a porcilor, sunt probleme care trebuie rezolvate prin investiții mari, având în vedere cerințele UE;
- sprijin pentru fermierii specializați, fie în reproducția și vânzarea de purcei înțărcați, fie în creșterea și finisarea acestora, pentru a face din creșterea porcinelor o activitate generatoare de profit;
- combaterea evaziunii fiscale pe lanțul cărnii și produselor procesate menținerea sprijinului pentru bunăstarea animalelor.

6.9. Filiera cărnii de pasăre

Creșterea păsărilor pentru carne în România este sectorul care și-a revenit cel mai bine după declinul din perioada imediat următoare privatizării fostelor unități de stat. În perioada 2007-2012, efectivele totale de păsări au scăzut cu 12,5%, producția totală de carne de pasăre în viu a crescând în același interval cu 16,5%, înregistrându-se totodată și o creștere a greutateii medii de sacrificare (cu 5%). **Dimensiunea medie** a fermelor de păsări la nivel național în

anul 2010, era de 32,71 capete/exploatație, această medie fiind calculată prin includerea gospodăriilor populației.

Scăderea efectivelor de păsări a avut un impact mai mare asupra păsărilor pentru ouă care reprezintă peste 55% din numărul total, producția acestora reducându-se cu 10,7% în perioada 2007-2012. Din acest punct de vedere, sectorul de creștere al păsărilor pentru ouă s-a dezvoltat mai lent, comparativ cu cel de carne.

O particularitate nedorită a producției de ouă din România este că, circa 80% din producție se obține în gospodării individuale și doar 20% în ferme profesionale.

Piața organizată de carne de pasăre este aprovizionată aproape în întregime de producătorii industriali integrați, unii dintre marii producători având pe lângă rețele de sacrificare și propria distribuție aprovizionând direct o gamă întreagă de detailiști.

Din totalul de 72 unități de procesare carne pasare, 71 sunt unități care îndeplinesc cerințele UE și au fost aprobate pentru schimburi intracomunitare și 1 unitate beneficiază de o perioadă de tranziție. Cu privire la unitățile de procesare ouă și produse din ouă, se menționează ca din totalul de 63, toate îndeplinesc cerințele UE și au fost aprobate pentru schimburi intracomunitare.

Referitor la **importul de carne de pasăre**, în perioada 2007-2012 se constată o reducere de 5,7%, respectiv de la 160 mil. euro în 2007, la 151 mil. euro în 2012.. **Exportul** este cel care a înregistrat o creștere spectaculoasă în perioada menționată de circa 9 ori, în expresie valorică, acesta crescând de la 23 mil. euro în 2007, la 204 mil euro în 2012.

Pentru perioada următoare, estimăm orientarea producătorilor către carnea alba (piept de pasare) și semi-preparate, produse din categoria celor cu valoare adăugată mare.

În anul 2010, **consumul** anual de carne de pasăre a fost de 20 de kilogram/locuitor, în timp ce media europeană a fost de 23-24 de kilograme. Cu privire **la consumul de ouă**, se menționează că, din total ouă consumate, un procent de aproximativ 95% sunt din producția internă, importul de oua realizându-se, în special, în sezonul rece când oferta nu satisface cererea

Principalul obiectiv al sectorului avicol rămâne asigurarea necesarului de consum al populației și corelarea efectivelor și producțiilor cu cerințe de nivel european. În acest sens au fost inițiate și aplicate măsuri de ameliorare a efectivelor de păsări în direcția îmbunătățirii calitative a carcasei de pui și creșterii greutateii medii la sacrificare.

6.9.1. Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de pasăre și ouă

Sectorul avicol din România trebuie să facă față provocărilor ridicate prin:

- **Ameliorarea funcționării piețelor și creșterea stabilității lor.** Pentru aceasta trebuie ca sectorul să fie unit, solidar și organizat în jurul organizațiilor producătorilor, cooperativelor sau organizațiilor interprofesionale. Pe termen lung trebuie să se garanteze aprovizionarea cu materii prime, la prețuri rezonabile și să se limiteze volatilitatea prețurilor pe aceste piețe. România, care produce cereale mult peste consumul zootehnic actual și viitor trebuie să limiteze volatilitatea prețurilor cerealelor prin politici specifice, măsuri care se pot realiza după 2014 cu instrumente din viitoarea PAC;

- **Consolidarea poziției crescătorilor pe filiera de produs.** Crearea unui cadru legislativ care să permită apariția acordurilor contractuale pe bază voluntară (prin intermediul organizațiilor producătorilor) care poate ajuta producătorii să gestioneze mai bine prețul final, practicat de marea distribuție (hipermarketu-rile). Un nou element care poate consolida poziția producătorilor pe filiera de produs consta în apariția filierelor scurte, adică un drum scurt între producție și „farfuria” consumatorului, măsuri care se pot realiza după 2014 cu instrumente din viitoarea PAC;

- **Reînnoirea politicilor publice:**

- menținerea măsurilor de bunăstare în viitorul PNDR prin care România să câștige în calitate față de alți producători din UE;

- promovarea unei legislații privind creditele pentru investiții. Este necesară o legislație care să permită credite bancare pe termen lung, cu dobândă neprohibitivă dând astfel posibilitatea producătorilor avicoli să-și dezvolte activitatea în condiții de profitabilitate rezonabilă. Această măsură poate servi de asemenea pentru cofinanțarea fondurilor structurale europene, sectorul avicol din țara noastră fiind pregătit să atragă peste 300 mil. Euro din fonduri europene în perioada 2014 – 2020. În țările cu economie stabilă, creditele sunt date pe termen de 10 – 15 ani, în funcție de complexitatea și specificul acestora cu o dobândă de 1% pe an și perioade de grație importante.

• **Cercetarea și dezvoltarea.** Trebuie să fie mobilizate pentru a reuși un sistem de creștere mai econom cu cantități mai mici de energie fosilă, care să găsească materii prime necesare furajării animalelor, care să nu le concure pe cele utilizate pentru hrana oamenilor. **În România se impune înființare urgentă a unui Institut de Cercetare dezvoltare pentru Avicultură**, care în prezent nu există. Rezolvarea problemelor mai sus menționate nu poate fi soluționată fără o structură de cercetare de profil.

• **Măsuri propuse pentru stimularea producției de carne de pasăre și ouă:**

- punerea în valoare a construcțiilor zootehnice dezafectate, destinate producției de carne de pasăre și ouă consum, creșterii, îngrășării, precum și a fabricilor de nutrețuri combinate;

- instituirea controlului riguros la etichetarea cărnii de pasăre din import;

- menținerea sprijinului pentru bunăstarea păsărilor;

- accesul la fonduri structurale nerambursabile pentru îmbunătățirea marketingului și procesării produselor agricole și a modernizării fermelor;

- creșterea ofertei de carne de pasăre și ouă pe piața internă va atrage creșterea competitivității și valorificarea superioară a producției.

Cererea mare pentru carnea albă pe piețele țărilor dezvoltate (complementară celei din România, unde populația manifestă o preferință pentru carnea roșie - pulpe), creează oportunități la export pentru producătorii români. De asemenea, în aceste țări, și cererea pentru semi-preparatele din carne albă (“produse ușor de gătit”) este în creștere. Aceste produse au o valoare adăugată mare dar înglobează și un volum mai mare de muncă. Până acum forța de muncă a fost mai ieftină în România decât în țările dezvoltate, ceea ce a făcut ca aceste produse să poată fi obținute la costuri mai mici. Acest fapt creează un avantaj comparativ ce trebuie exploatat de către producătorii români, în sensul de a implementa cu succes strategii de penetrare a piețelor din Uniunea Europeană cu astfel de produse.

6.10. Sectorul apicol

Apicultura este una din cele mai vechi îndeletniciri care s-a dezvoltat în țara noastră în condiții naturale favorabile privind clima, relieful și vegetația.

Albina meliferă aduce un aport considerabil în producția agricolă, în primul rând, ca urmare a polenizării a peste 150 specii de plante entomofile cultivate (floarea soarelui, rapița, pomi fructiferi, culturi furajere sau semincere), care ocupă o suprafață importantă în țară. De asemenea, albinele reprezintă principalul polenizator al florei entomofile spontane asigurând biodiversitatea în natură.

Principala caracteristică a sectorului apicol din România, o constituie faptul că ponderea majoritară în ceea ce privește numărul de familii de albine o reprezintă sectorul

privat, care în anul 2012 a fost înregistrat cu un număr de 42412 apicultori, ce dețin 1,253 milioane familii de albine de la care s-a obținut o producție de miere de 22509 tone

Potrivit statisticilor naționale, în perioada 2001-2012, au fost înregistrate evoluții favorabile, atât în ceea ce privește numărul de familii de albine (61,4%) cât și a producției de miere (78,86).

În ceea ce privește structura exploatațiilor, în anul 2012, remarcăm o pondere însemnată (47,7%) a exploatațiilor care dețin între 1-25 familii de albine, precum și a celor cu o dimensiune cuprinsă între 26-50 familii de albine (33,9%), la polul opus situându-se exploatațiile cu peste 51 familii de albine (18,4%).

Valoarea importului de miere, în perioada 2007-2012 a crescut, respectiv de la 563,9 mii euro, la 3490,1 mii euro, în timp ce exportul a înregistrat o creștere de circa 2,5 ori, respectiv de la 11902,7 mii euro la 29343,4 mii euro. Din analiza comparativă pentru anul 2012, a prețului/kg al mierii importate (2,4 euro/kg), versus prețul/kg al mierii exportate (3,04 euro/kg), rezultă o balanță pozitivă 25853,3 mii euro.

Referitor la consumul intern de miere, în perioada 2007-2012, acesta s-a majorat cu 3486 tone (32%), respectiv de la 10827 tone, la 14313 tone. Consumul pe cap de locuitor a avut un trend ascendent de la 0,5 kg, în anul 2007, la 0,75 kg în anul 2012.

Din analiza sectorială, pune în evidență prioritățile sectorului din care amintim:

Puncte tari:

- condiții naturale favorabile pentru obținerea producției de miere;
- calitate superioară a mierii de albine;
- crescătorii de albine și procesatorii de miere sunt conștienți de respectarea condițiilor sanitare veterinare pentru extinderea exporturilor;
- obținerea de sortimente de miere diversificate;

Puncte slabe:

- obținerea producție de miere este dependentă de condițiile naturale;
- existența unui număr mare de crescători de albine individuali, neprofesioniști;
- nivel scăzut al tehnologiei la apicultorii individuali;
- ponderea ridicată a conducătorilor de exploatații cu vârste înaintate

Măsuri propuse:

- ameliorarea genetică a rasei de albine autohtonă și a ecotipurilor sale prin aplicarea măsurilor din Programul Național Apicol;
- extinderea resurselor melifere naturale și cultivate din fondul agricol și silvic;
- elaborarea de noi tehnologii de prelucrare, conservare și ambalare a mierii și a celorlalte produse apicole, precum și diversificarea sortimentelor
- extinderea exporturilor de miere ecologică
- măsuri de sprijin financiar pentru exploatațiile apicole cu caracter comercial

6.11. Comerțul internațional al României cu produse agricole și alimentare

România este importator net de produse agroalimentare din anul 1990, însă, sub influența evoluțiilor politico-economice naționale ulterioare, comerțul exterior a crescut atât în ceea ce privește fluxurile de export, dar mai ales de import. După 2007 a luat amploare deschiderea sectorului agroalimentar românesc spre piețele internaționale (în medie de 80,1% în perioada 2007-2011), sensibil mai accentuată comparativ cu indicatorii globali la nivel național.

Politicile comerciale și ale cursului de schimb valutar din ultimii ani au favorizat nivele înalte ale gradului de acoperire a importurilor prin exporturi (85%, media 2010-2012).

România este încă puternic dependentă de piețele agroalimentare externe, reflectând o performanță scăzută în fața competitivității internaționale, UE fiind principalul partener

comercial pe parcursul ultimelor două decenii. Comerțul cu statele membre ale UE a luat amploare după anul 1998, destinațiile agroalimentare ale României către UE având o tendință ascendentă, astfel că în anul 2012 au reprezentat 70% din exportul agroalimentar și 80% din import, rezultând pe această relație un deficit comercial care reprezintă 60% din soldul negativ al balanței comerțului agroalimentar. Veniturile obținute din exporturile de produse agroalimentare românești pe piața intra-comunitară au contribuit în perioada 2010-2011 la creșterea cu 28% a valorii adăugate brute obținute în agricultura României. În schimb, comerțul cu țările terțe a avut o tendință de scădere după 2007, perioadă în care a rezultat însă un excedent pentru România din schimburile comerciale agroalimentare (un mld. euro în 2011).

Comerțul exterior agroalimentar total al României a crescut continuu, atingând cuantumul maxim, de 8,85 miliarde euro, în anul 2012, odată cu adâncirea dezechilibrului comercial care a atins valoarea extremă istorică de -2,2 miliarde euro în anul 2007.

Influențele post-aderare (2007-2011) asupra produselor alimentare românești s-au reflectat prin atenuarea fluxurilor de import, gama restrânsă a ofertei de export, dar și prin tendința de reducere a deficitului comerțului exterior agroalimentar, mai degrabă prin exporturi mai puțin competitive decât pe baza importurilor. În anul 2012, **dezechilibrul balanței comerțului agroalimentar** a avut însă o tendință de adâncire, pe baza unei sporiri mai semnificative a fluxurilor de import (8%) față de export (1%). **Importurile** (4,796 mld. euro) și exporturile (4,035 mld. euro) au atins maxime istorice, rezultând un deficit total al comerțului agroalimentar (-791 mil. Euro) cu 71% mai mare față de anul anterior.

Contribuțiile principale la soldul comercial negativ le-au avut secțiunile *Produse alimentare, băuturi și tutun* (44% în import) și *Animale vii și produse animale* (30% în import).

Exporturile au fost în cea mai mare parte susținute de *Produsele vegetale* (49%), fiind singura secțiune la care s-a realizat recent un excedent comercial (în perioada 2009-2012) și de *Produse alimentare, băuturi și tutun* (29%). Deși deficitară și cu ponderea cea mai mică în comerț (5%), Secțiunea *Grăsimi și uleiuri vegetale sau animale* a avut o tendință de creștere a valorii exporturilor (cu 25% față de anul precedent).

Din înregistrările statistice de comerț exterior (în 2012) rezultă o pondere de 71% a produselor prelucrate în deficitul comerțului agroalimentar intra-UE, din care: 44%, *Produse alimentare, băuturi și tutun*, 29%, *Produsele vegetale și* 26%, *Animale vii și produse animale*. Produsele deficitare, pe capitole NC, sunt: preparate alimentare diverse, preparate din cereale, cacao și produse, băuturi și oțet, fructe, cafea, plante vii, produse de morărit și panificație, carne, lapte și produse lactate, pește.

Evoluțiile post-aderare au avut ca impact atât o deteriorare a raportului de schimb comercial la pește, legume, preparate din cacao și cacao și preparate alimentare diverse, dar și o tendință de îmbunătățire a performanțelor la produsele lactate, plantele vii și produse de floricultură, cerealele, preparatele din cereale, băuturile, carnea și preparatele din legume și fructe.

România a realizat în mare parte exporturi ieftine pe piețele internaționale, față de importuri, având în vedere că numai 32% din produsele agroalimentare exportate au avut un grad ridicat de calitate relevat de nivelul indicilor valorii unitare relative în comerțul exterior agroalimentar (calcul pe date Eurostat, 2007-2010), iar în anul 2012 ponderea s-a redus la 18%.

Produsele grupate pe capitole (coduri NC, la 2 cifre) cu nivele înalte de calitate a exporturilor românești, sunt: carne și organe comestibile, pește și crustacee, lapte și produse lactate, plante vii și produse de floricultură, legume, fructe, preparate din carne și pește, zahăr și produse zaharoase, preparate alimentare diverse tutun și înlocuitori de tutun.

La un nivel mai redus de agregare (coduri NC la 4 cifre), exporturile agroalimentare la care indicii valorii unitare relative au avut cele mai mari valori, indicând un grad de calitate ridicat comparativ cu importurile, reprezintă 18% din exporturile agroalimentare ale României, însă au avut cantități reduse la export, reprezentând 36% din importurile agroalimentare (în 2012). La produsele prelucrate, exporturile cu indicii cei mai mari ai valorii unitare relative au însumat 576 mil. Euro, ocupând 15% din exportul agroalimentar și au cuprins: produse comestibile de origine animală, făină, gris și pudră din legume, ulei de arahide și alte uleiuri, produse zaharoase fără cacao (inclusiv ciocolata albă), ciuperci și trufe, preparate sau conservate și alte legume preparate sau conservate altfel decât în oțet, carne de animale din speciile ovine sau caprine, proaspătă, vermuturi și alte vinuri din struguri proaspeți, aromatizate. În același timp, printre principalele exporturi de produse de bază, însumând 12 mil. Euro la export, se numără: pești vii, fructe și legume.

Clasificarea după cota de piață mondială situează produsele agroalimentare românești pe locul 51 la export (date UN, în 2011). Performanțele României față de ierarhia exporturilor internaționale s-au evidențiat la: semințele oleaginoase (locul 13), cerealele (locul 15), tutunul (locul 16) și animalele vii (locul 17). Totodată, s-au obținut creșteri importante ale cotei de piață mondială (2011/2010) la: carne și organe comestibile (76%), preparate alimentare diverse (50%), preparate din cereale (43%), zahăr și produse din zahăr (29%) și semințele oleaginoase (26%), dar și alte produse vegetale, reziduuri din industria alimentară, animale vii și alte produse animale, produse de morări, preparate din carne, cacao și preparate din legume, fructe și tutun.

În prezent, în structura fluxurilor comerțului exterior al României, după gradul de transformare, produsele agroalimentare prelucrate prevalează la import (68%, în 2012), în timp ce produsele agricole de bază ocupă peste jumătate din exporturi (56%).

Produsele agricole primare sunt excedentare, pe baza unei game restrânse de exporturi, incluzând: cerealele (59%), semințele oleaginoase (20%) și animalele vii (13%) (după date INS, 2012). Produsele agricole deficitare, cu o pondere de 16% în importuri, sunt: fructele, produsele din capitolul cafea, legumele, peștele și plantele vii.

Principalele **produse competitive** (coduri NC, 4 cifre), însumând 2,8 mld. Euro la export și reprezentând 95% din balanța pozitivă a comerțului agroalimentar al României și 71% din exporturile agroalimentare (în 2012), sunt: grâu și măslin, porumb, țigări de foi și trabucuri, semințe de floarea-soarelui, animale vii din specia ovine sau caprine și din specia bovine, orz, turte și alte reziduuri solide (din soia), carne și organe comestibile, proaspete, refrigerate sau congelate, ulei de semințe de floarea-soarelui, miere naturală, și alte fructe cu coaja, proaspete sau uscate.

Principalele **produse agroalimentare deficitare** (coduri NC, 4 cifre), printre care se numără unele necompetitive cu potențial autohton de producție, cu un quantum de -1,4 mld. Euro, sunt: carnea de animale din specia porcine, zahăr din trestie sau din sfeclă și zaharoză chimic pură, turte și alte reziduuri solide (din extracția grăsimilor animale și vegetale), cafea, tutunuri brute sau neprelucrate, preparate de tipul celor folosite pentru hrana animalelor, preparate alimentare nes. (concentrate proteice, esențe), ciocolată și alte preparate alimentare care conțin cacao, animale vii din specia porcine, brânză și caș, produse de brutărie, de patiserie și biscuiți, citrice. Aceste produse reprezintă 51% din deficitul comerțului agroalimentar al României (balanța negativă) și 39% din importuri (în 2012).

România are un **grad ridicat de autoaprovizionare** și potențiale surplusuri pentru export la unele produse agroalimentare cum sunt: carnea de ecvidee, nucile, mierea și semințele oleaginoase, carnea de oaie și capră, carnea de vită, cerealele (excl. orez) – grâu, orz, porumb - și vinul (Eurostat, 2007-2012). Deficitele majore sunt la grâu dur, zahăr, fructe, dar și la leguminoase, cartofi, total carne - din care carne de porc și carne de pasăre.

Pentru produsele la care se obțin surplusuri pentru export, România are perspective de desfacerea a produselor către piețele potențial absorbante din UE, cum sunt: Portugalia, Italia, Grecia, Cipru, Marea Britanie și Bulgaria, la carnea de vită; Germania, Luxemburg, Italia, Franța, Austria, Cipru, Portugalia, la carnea de oaie și capră; Marea Britanie, Olanda, Irlanda, Estonia, Belgia, Malta, Cehia, Letonia și Germania, la vin.

Principalii 5 parteneri ai României la export (în 2011), sunt: Italia (13% în export), Ungaria (11%), Bulgaria (9%), Olanda și Germania (câte 7%), iar la import: Ungaria (16%), Germania (12%), Bulgaria (11%), Brazilia (7%), Olanda și Polonia (câte 6%) (Sursa: CRPCIS, 2012).

6.11.1. Evidențe și rezultate privind sectorul de prelucrare a produselor alimentare, băuturilor și tutunului⁴⁷

România ocupă locul 29 în lume privind exporturile de produse agricole de bază, și locul 88 la produsele agroalimentare prelucrate (ierarhia între 189 țări în 2010, după date UN).

Importurile agroalimentare ale României au fost dominate de produsele prelucrate de peste două decenii, cu fluctuații mai ample în prima perioadă. Până în anul 1990, produsele prelucrate reprezentau 69% din exporturile României, însă după o perioadă oscilantă până în anul 1998, proporția s-a inversat în favoarea produselor agricole de bază (după date INS, 2012).

Principalele produse agroalimentare prelucrate (coduri 4 cifre NC) exportate pe piețele internaționale (în 2012) sunt: țigări de foi, carne și organe comestibile de pasăre, floarea soarelui, zahăr, preparate alimentare, produse de brutărie, patiserie și biscuiți, turte și alte reziduuri din extracția grăsimilor, alte preparate sau conserve din carne, organe sau sânge, băuturi nealcoolice, turte și alte reziduuri din extracția uleiului de soia, ciocolată și alte preparate alimentare care conțin cacao, miere naturală. Aceste produse au reprezentat 31% din exporturile agroalimentare ale României și 42% din exporturile către UE-27 (date Eurostat, 2012).

Principalele importuri de produse agroalimentare prelucrate (coduri 4 cifre NC) exportate pe piețele internaționale au inclus: carne de porcine, preparate de origine animală, preparate alimentare, carne și organe comestibile de pasăre, produse de brutărie, patiserie și biscuiți, ciocolată și preparate cu cacao, brânzeturi și cașuri, uleiuri rafinate de floarea-soarelui, zahăr, țigări de foi, lapte și smântână, tutunuri brute. Acestea au avut reprezentat 35% în importurile de pe piețele internaționale, ca și din UE-27.

Alimentele ocupă o pondere de 67% în exporturile României de produse agroalimentare prelucrate, băuturile, 7% și tutunul, 27%, în timp ce la import ponderea produselor alimentare

⁴⁷ În sectorul de prelucrare a produselor alimentare, băuturilor și tutunului se realizează 12,4% din valoarea producției industriei de prelucrare din România și 21,6% din valoarea adăugată, din care, 53% fiind produse alimentare (1% din UE-27) și 27% băuturi (2% din UE-27) (după date Eurostat, în 2010).

În domeniul **prelucrării produselor alimentare** activează 8 mii de întreprinderi (3% din UE-27), realizând 51% din valoarea adăugată (total 1480 milioane euro) în IMM-uri, aproape de nivelul mediu din UE-27, cu 69% din persoanele ocupate în sector. Productivitatea aparentă a muncii realizată în acest sector este de 22,5 mii euro/pers. ocupată, la jumătate din media UE-27. În 2010 în industria alimentară de prelucrare din România s-a realizat cel mai înalt nivel al ratei de investire din UE-27 (46,8%).

În domeniul **prelucrării băuturilor** lucrează cea mai mare parte a persoanelor ocupate din sector (94%), însă numai 26% din valoarea adăugată se obține în IMM-uri. În 2010 s-a realizat o productivitate aparentă a muncii de 31,4 mii euro/pers., reprezentând 37% din media obținută în UE-27.

Prelucrarea tutunului a realizat o cifră de afaceri de 546 milioane euro în 2011, și se desfășoară în cadrul unui număr restrâns de întreprinderi (9 întreprinderi în 2011, cu 1458 angajați), dintre care în proporție de 34% fiind IMM-uri.

este de 85% (în 2012). Numai la tutun s-a obținut un sold comercial pozitiv, iar produsele alimentare, sistematic deficitare, au acumulat un sold de - 1,6 miliarde euro.

Evoluția pe piețele internaționale a produselor agroalimentare ale României relevă un dezavantaj comercial în comparație cu produsele din UE, dependența de importuri în special la produsele prelucrate și de origine animală, competitivitatea scăzută a sectorului de prelucrare fiind principalul dezavantaj în sporirea veniturilor din export.

Produsele procesate au o pondere majoră în deficitul comerțului agroalimentar al României, de 73%, în timp ce numai 29% din produsele agroalimentare competitive sunt produse procesate (în 2012).

Veniturile nete din exporturi de produse procesate au însumat 29% din excedentul comerțului exterior agroalimentar (619,7 mld. Euro, în 2012), în scădere cu 8 procente față de anul anterior. **Produsele prelucrate competitive**, la care s-au obținut cele mai mari venituri nete din comerțul exterior agroalimentar, sunt următoarele: țigări de foi și trabucuri (18% în excedentul comerțului agroalimentar); turte și alte reziduuri solide; carne și organe comestibile, proaspete, refrigerate sau congelate; ulei de semințe de floarea-soarelui; miere naturală; alte preparate și conserve din carne, din organe sau din sânge; carne de cal, măgar sau catâr; carne de animale din specia bovine; reziduuri rezultate de la fabricarea amidonului, carne de animale din speciile ovine sau caprine. Aceste produse au un grad de reprezentativitate de 97% în soldul pozitiv al balanței comerțului produselor procesate.

Deficitul comercial la produsele procesate (-2,08 mld. Euro, în 2012) s-a adâncit față de anul precedent din cauza creșterii cu 12 procente a importurilor (2,7 mld. Euro).

Produsele deficitare sunt **produse necompetitive**, care au înregistrat o balanță comercială negativă în comerțul exterior. Principalele produse agroalimentare procesate deficitare (în 2012), sunt: carnea de animale din specia porcine, proaspătă, refrigerată (8% în deficitul comercial agroalimentar); zahăr din trestie sau din sfeclă și zaharoză chimic pură (7,3%); turte și alte reziduuri solide, chiar măcinate (5%); tutunuri brute sau neprelucrate, deșeuri de tutun (4,7%); preparate de tipul celor folosite pentru hrana animalelor (4,6%); dar și preparate alimentare nedenumite și necuprinse în altă parte; ciocolată și alte preparate alimentare care conțin cacao; brânză și caș; produse de brutărie, de patiserie și biscuit; alcool etilic nedaturat cu titru alcoolic volumic sub 80%; lapte și smântână din lapte, neconcentrate, fara adaos de zahăr.

Aceste produse, cu un grad de reprezentativitate de 61% în totalul produselor procesate care au înregistrat sold comercial negativ, reprezintă principalele produse agroalimentare românești necompetitive, care acumulează o pondere de 44% în deficitul comerțului agroalimentar, la care se mai adaugă cafeaua (4,7%), animalele vii din specia porcine (3%) și citricele (2,5%), reprezentând însumate peste jumătate din deficitul comerțului agroalimentar al României și aproape 40% din importuri (în 2012).

6.11.2. Produse agricole cu valoare înaltă, cu potențial de export

Produsele agricole cu valoare înaltă se definesc a fi bunuri agricole cu înaltă valoare economică sau naturală conform specificității resurselor din zonă și biodiversității. Din această categorie fac parte produse agricole orientate spre consumator, care au o valoare înaltă, dar nu în mod necesar datorită procesării. Pot fi grupate în: (i) produse semi-prelucrate, cum ar fi carne proaspătă și congelată, făină, uleiuri vegetale, cafea prăjită, zahăr rafinat; (ii) produse cu grad ridicat de procesare pentru consum, cum ar fi laptele, brânza, vinul, cereale pentru micul dejun; (iii) produse neprelucrate cu valoare înaltă din categoria alimentelor crude, cum ar fi fructele și legumele proaspete și deshidratate, ouăle și nucile.

Produsele cu valoare înaltă sunt obținute de obicei în cadrul fermelor de dimensiune mică, vândute prin intermediul piețelor specializate, care implică o integrare verticală sub formă de cooperare sau contract, iar prețurile sunt puternic sensibile la variațiile de calitate.

Trăsătura dominantă a agriculturii cu valoare înaltă este managementul extensiv, cu existența semnificativă a vegetației semi-naturale, în special pajiști extensive. O problemă comună în plasarea pe piață a produselor agriculturii cu valoare înaltă este faptul că în mod frecvent aceste produse nu sunt conforme cu standardele tehnice. În cadrul categoriei mai largi de produse agricole cu valoare înaltă există unele produse care se pot produce pe scară mai mare, iar astfel tendințele acestor mărfuri au efecte sporite asupra canalelor de marketing și oportunităților micilor fermieri din zonă.

Există o gamă largă de produse locale obținute în mediul rural considerate bunuri cu valoare naturală înaltă produse de micii fermieri, cum sunt: produsele lactate și brânza, carnea de capră și de oaie, precum și carnea de vită, cârnații, pastrama, gemurile și compoturile, mierea și produsele pe bază de miere, produse din fructe de pădure și plante medicinale, vin, sucuri naturale și băuturi spirtoase /rachiuri cum ar fi ‘palinca’ și ‘țuica’.

Statisticile privind produsele cu valoare naturală înaltă sunt sărace în statistici sau în categorii de producători sau dimensiune a exploatației. Prin urmare, o atenție sporită este necesară pentru promovarea și susținerea acestui segment de piață a produselor obținute în exploatații din activități agricole și neagricole cu potențial înalt de venituri pentru zonele rurale.

Printre produsele agricole românești cu valoare economică înaltă și cu potențial de export demonstrat de performanțe recente (după date UN, 2009), se numără: blănurile naturale, mătasea brută și lâna sau părul de animale, ciupercile deshidratate, ciupercile și trufele, alunele de pădure fără coajă, condimentele, nucșoara și cardamomul, legumele comestibile, fructe de pădure, nuci și condimente, plante medicinale și aromatice, preparate din carne, uleiuri vegetale și grăsimi, inclusiv lanolina din lână și țigaretetele.

În comparație cu perioada de preaderare, evaluările performanțelor postaderare ale mărfurilor agricole alimentare și nealimentare românești cu înaltă valoare au demonstrat în general o structură mai puțin diversificată a exporturilor și cantități mai mici. Pe lângă unele produse cum sunt zmeura, conservele de ciuperci, carnea de oaie, preparate din grăsimi, legume congelate, sunt și unele excepții, cum ar fi țigaretetele, care au cunoscut o creștere semnificativă. De asemenea s-au evidențiat noi produse, cum ar fi ficatul de gâscă și ficatul de rață, dar și carnea de capră, care în contrast cu cantitățile reduse are valori mari la export, a înlocuit ca importanță carnea de oaie care realizează un volum mare la export.

Sporirea competitivității produselor agricole românești cu valoare înaltă pe piețele internaționale are o importanță deosebită datorită implicațiilor directe pentru restructurarea lanțului ofertei agricole și implicațiilor indirecte pentru rolul socio-economic al exploatațiilor mici în spațiul rural.

6.11.3. Sectorul produselor agriculturii ecologice

Agricultura ecologică este un sector dinamic în lume, în special în Europa și SUA. În România ecoagricultura are un potențial real de dezvoltare favorizat de calitatea solului și de specificitatea națională a unei structuri agrare cu un segment semnificativ de ferme de mici dimensiuni, ritmul de creștere anual fiind de 20% (conform Strategiei Naționale de Export 2011-2015). Principalele produse ecologice cultivate în România sunt: cereale, legume, plantele oleaginoase, mierea și fructele de pădure, în timp ce producția animală s-a dezvoltat cu precădere în sectorul ovinelor și caprinelor.

Dezvoltarea agriculturii ecologice este relevată de creșterea atât a suprafețelor în sistem ecologic, cu 45% mai mare în 2012 față de anul anterior, reprezentând 3,38% din suprafața

agricolă utilizată a României, și implicit și a producției vegetale certificate ecologic (134,58 mii tone în 2011), de peste 7 ori față de anul 2007, ca și a numărului de operatori ecologici (26736) care a sporit de 7 ori în perioada 2012/2007, din care 98,7% fiind producători agricoli, iar diferența reprezentând segmentele de procesare și comercializare⁴⁸.

Cererea de produse certificate ecologic este în continuă extindere în Europa, însă consumul în România este restrâns comparativ cu alte state europene (1%) din cauza prețurilor cu 20-40% mai mari față de produsele convenționale, în timp ce nivelul mediu european este de 3-5%. Piața produselor ecologice se caracterizează prin diversificarea ofertei de produse pe piață, cuprinzând: produse prelucrate din lapte, din soia, (lapte, tofu, pate, crochete etc.), ulei de floarea-soarelui, produse de panificație, produse prelucrate din orez, fulgi de cereale, ceaiuri din plante, sucuri de fructe, produse prelucrate din semințe de cânepă, subproduse apicole (ceară, propolis, polen etc.), produse prelucrate din carne de porc și vin din struguri certificați ecologic.

Informațiile referitoare la sectorul ecologic sunt extrem de sărace privind statisticile de comerț exterior având în vedere că UE nu a stabilit coduri vamale de înregistrare a produselor certificate ecologic. După modelul altor țări precum Canada sau SUA, în România este oportună crearea unui sistem intern de înregistrare a fluxurilor comerciale pentru produsele ecologice pe bază de coduri de import și de coduri de export.

România a evoluat pe piața produselor ecologice în special ca furnizor de produse agricole prelucrate primar. Exporturile de produse agricole ecologice au cumulat peste 100 milioane Euro anual, plasând România între primii 20 exportatori mondiali de astfel de produse. Principalele piețe de desfacere europene sunt: Austria, Germania, Franța, Italia, Danemarca, Elveția (Sursa: CRPCIS, 2012).

Agricultura ecologică utilizează metodele ecologice de producții capabile să satisfacă cerințele în creștere de consum de alimente și alte produse agricole de calitate conform criteriilor și normelor de sănătate, având și o contribuție majoră la dezvoltarea durabilă a agriculturii cu aport direct asupra îmbunătățirii mediului prin conservarea solurilor cu valoare înaltă, a calității apei, a biodiversității și de protecție a habitatului natural. Agricultura ecologică are pentru mediul rural din România o funcție socio-economică importantă care impune o promovare specială și o eficientizare pe lanțul de ofertă având în vedere contribuția sa prin agricultura de scară mică la dezvoltarea unei economii rurale viabile pe baza creșterii activităților economice cu înaltă valoare adăugată și a ocupării în zonele rurale.

6.11.4. Obiective și priorități strategice pentru comerțul agroalimentar internațional al României

Obiectiv general: Creșterea performanțelor produselor agroalimentare românești pe piețele europene și mondiale

Obiective prioritare:

- Reducerea deficitului comerțului exterior agroalimentar, prin:
 - Creșterea competitivității sectorului de procesare,
 - Dezvoltarea IMM-urilor la nivel local pentru prelucrarea produselor autohtone cu impact pozitiv de reducere a importurilor de input-uri agricole,
 - Creșterea ofertei agroalimentare de produse certificate ecologic și eficientizarea lanțului valoric de ofertă;
- Îmbunătățirea raportului de schimb comercial la produsele agroalimentare, prin promovarea produselor cu valoare înaltă pentru economia rurală;

⁴⁸ Analiza socio-economică în perspective dezvoltării rurale 2014-2020_draft 2, AM PNDR, 2012.

- Diversificarea pieței de export prin deschiderea către piețe terțe cu potențial absorbant pentru produse agroalimentare competitive.
- Adoptarea de politici comerciale coerente și măsuri pentru susținerea pe piețe țintă de export a comerțului exterior cu produse de nișă pentru a favoriza reacția ofertei interne la oportunitățile cererii reale și ascendente pe termen mediu și lung;
- Creșterea nivelului de conștientizare publică asupra necesității producerii și consumului produselor de calitate, cu impact asupra creșterii atractivității sectorului produselor ecologice și a cotei de piață a produselor românești, prin:
 - Acțiuni de informare și promovare pe piață a produselor românești de calitate, a produselor ecologice certificate, a produselor tradiționale autentice, a mărcilor locale și regionale valoroase,
 - Conștientizarea importanței practicării agriculturii ecologice în mediul rural, ca soluție de revitalizare a spațiului rural,
 - Intensificarea acțiunilor de susținere prin măsuri speciale a producției și procesării produselor ecologice.
 - Dezvoltarea unui sistem de agricultură ecologică adaptat și racordat la cerințele pieței.

7. STRATEGII PRIVIND ECONOMIA RURALĂ NON-AGRICOLĂ (IMM-URI) RURALE NON-AGRICOLE, POLITICI DE SUSȚINERE A AMPLASĂRII ÎN MEDIUL RURAL

Din cele 450000 IMM-uri active la nivel național, numai 14% operau în mediul rural, acestea fiind în principal microîntreprinderi, încă incapabile să absoarbă excedentul de mână de lucru și având o contribuție minimă pe piață.

Densitatea redusă a IMM-urilor rurale raportată la populație, mai exact valoarea de de 7 IMM-uri/1000 de locuitori este de șase ori mai mică decât media europeană (42 de IMM-uri/1000 de locuitori din Europa) și de trei ori mai mică decât media națională. Ca urmare, IMM-urile rurale nu reușesc să contribuie semnificativ la dezvoltarea economică durabilă a spațiului rural, atât timp cât nu există un număr suficient de mare de firme și un cadru favorabil înființării și creșterii lor.

Este unanim recunoscut, în special de analiștii economici și factorii decidenți, faptul că antreprenoriatul este generator de prosperitate în societate, fiind un element determinant pentru creșterea economică și crearea de locuri de muncă. Susținerea antreprenoriatului a devenit o prioritate ca soluție pentru ieșirea din criza economică și atenuarea riscului de a aluneca în sărăcie. În contextual în care 45% din populația României își duce existența în rural, încurajarea formării sau dezvoltării de afaceri în zone rurale trebuie să devină o prioritate. Orice strategie de încurajare a inițiativei antreprenoriale rurale este pusă însă în fața a trei provocări majore:

- *aspecte defnitorii ale structurii economice deja existente* - oportunitățile de angajare în scădere în zona sectoarelor primare (în special agricultură), ca urmare a schimbării structurale din economie (concentrarea în exploatarea terenurilor agricole, migrații, crize financiare etc), intensificate de schimbările legislative mult prea rapide pentru a putea fi prinse din urmă de populația mediului rural. Se evidențiază astfel nevoia de a aborda stimularea activității economice în acord cu potențialul de ocupare din zonele rurale

- *caracteristicile mediului de afaceri rural* - dificultatea de a menține o masă critică de facilități care să sprijine dezvoltarea economică

- *caracteristicile populației rurale* - îmbătrânirea accelerată a populației, asociată cu emigrația tinerilor și imigrația persoanelor aflate la vârsta pensionării reprezintă procese sociale care afectează negativ șansele de selecție a potențialilor antreprenori rurali.

7.1. Propuneri strategice pentru susținerea dezvoltării sectoului IMM-urilor rurale

Obiectiv strategic: **Stimularea spiritului antreprenorial** în spațiul rural românesc pentru a susține dezvoltarea economică durabilă (bazată pe utilizarea diversității resurselor locale) și a îmbunătăți nivelul de ocupare a forței de muncă (cu deosebire în activități non-agricole). În Small Business Act for Europe (2011) Comisia Europeană a subliniat că provocarea principală o reprezintă **necesitatea unui număr mai mare de întreprinzători**, spiritul antreprenorial fiind un factor puternic de creștere economică și de creare de locuri de muncă.

Planul de acțiune se bazează pe **3 piloni** respectiv:

I. Dezvoltarea educației antreprenoriale și a formării profesionale pentru sprijinirea creșterii economice și impulsivitatea apariției de noi întreprinderi

Măsuri:

I.1 includerea competenței “spirit antreprenorial” în programele din învățământul primar, secundar, profesional, superior și în pregătirea adulților înainte de sfârșitul anului 2015.

I.2. utilizarea fondurilor structurale pentru relansarea educației pentru antreprenoriat a tinerilor, conform planurilor naționale de creare a locurilor de muncă. În acest scop se recomandă utilizarea Fondului Social European, a Fondului European Agricol pentru Dezvoltare Rurală și a Schemelor de Garantare pentru Tineri.

II. Crearea unui mediu de afaceri favorabil pentru întreprinzători constând, în principal, în eliminarea obstacolelor din 3 domenii cheie: accesul la finanțare, acordarea de sprijin pentru întreprinzători în etapele de dezvoltare ale afacerii, reducerea poverilor administrative.

Măsuri:

II.1. Accesul la finanțare: Crearea unor scheme de micro-creditare și garantare a creditelor pentru start-up-uri non-agricole rurale

II.2. Acordarea de sprijin pentru întreprinzători în etapele de dezvoltare ale afacerii prin :

- **sisteme de impozitare rurale mai favorabile pentru afacerile aflate în faze incipiente**,
- implementarea unei noi **scheme de plată a TVA-ului la încasare pentru firmele mici**,
- un sistem de **ajustări la calendarul de plată al contribuțiilor sociale** pentru o perioadă de timp limitată, pe baza unor situații specifice ale firmelor a.î. acestea să nu mai fie împovărate de penalități sau insolvență,
- să beneficieze de **sprijin pentru accesarea programului European** pentru agricultură și dezvoltare rurală.

II.3 Reducerea poverilor administrative

- **crearea unui punct de contact unic la nivel de microzonă rurală** pentru obținerea de informații complete pentru IMM-uri, pentru informații administrative, licențe, sprijin financiar și consultanță publică
- **simplificarea legislației privind ocuparea forței de muncă** și implementarea unor programe de muncă flexibile.

III. Dinamizarea culturii antreprenoriale prin utilizarea modelelor de bună practică și stimularea inițiativei antreprenoriale a grupurilor țintă cu potențial de a deveni antreprenori

Măsuri:

III.1 Stimularea inițiativei antreprenoriale rurale prin popularizarea modelelor de succes în afaceri și exemplelor de bună practică în scopul limitării riscurilor de eșec al micilor afaceri și creșterea încrederii potențialilor noi antreprenori rurali

III.2. Încurajarea creării de noi întreprinderi de către grupurile demografice sub-reprezentate în mediul antreprenorial: (i) grupuri marginalizate (femeile, șomerii) prin

încurajarea acestora în schimbarea percepției asupra propriilor lor șanse de succes, (ii) grupul migranților (întreprinzătorii imigranți și populație rurală română cuprinsă în fluxurile migrației externe temporare pentru un loc de muncă) în scopul de a-i determina pe aceștia din urmă să revină în spațiul rural de origine și să fructifice cunoștințele dobândite în activitățile derulate în afara țării.

8. REFORMA INSTITUȚIONALĂ

Reforma instituțională trebuie să asigure transparența decizională a administrației publice, precum și accesul cetățenilor la informații, iar agricultura este unul din domeniile de mare interes.

Deoarece, descentralizarea reprezintă o prioritate majoră în acest amplu proces de reformă instituțională din agricultură, putem considera că instituțiile responsabile trebuie să acționeze în acest sens.

Descentralizarea, reprezintă un sistem de organizare administrativă care permite colectivităților umane sau serviciilor publice să se administreze între ele însele, sub controlul statului, care le conferă personalitate juridică, le permite constituirea unor autorități proprii și le dotează cu resursele necesare.

Esența descentralizării administrative constă în transferarea unor atribuții ale diverselor autorități centrale unor autorități care funcționează în unitățile administrativ-teritoriale și chiar autorităților colectivităților locale. Prin descentralizare, administrația publică devine eficientă și operativă, problemele care interesează populația se soluționează la nivele inferioare apropiate de cetățean.

Descentralizarea presupune trei elemente majore: transferul de responsabilități și competențe administrative și financiare de la nivelul administrației publice centrale la nivelul administrației publice locale, continuarea descentralizării instituțiilor deconcentrate prin delegarea de atribuții în teritoriu în funcție de necesitățile pe plan local și trecerea acestor instituții în responsabilitatea autorităților locale.

Descentralizarea are două componente: o componentă administrativă și o componentă tehnică.

Pentru a putea vorbi de o descentralizare reală și eficientă, ar trebui avute în vedere cel puțin următoarele aspecte:

- îmbunătățirea sistemului de furnizare de servicii publice;
- clarificarea competențelor la diferitele niveluri și structuri ale administrației publice;
- întărirea autonomiei financiare;
- redefinirea competențelor reprezentanților statului în teritoriu.

8.1. MADR, servicii (inspectorate) agricole teritoriale, agenții de plăți

Pentru a răspunde noilor provocări ale sectorului agroalimentar se propune ca o serie de activități să treacă în responsabilitatea MADR, pentru a facilita procesul de implementare și evaluare a impactului măsurilor tehnice și financiare, precum și a programelor și politicilor asumate.

Modernizarea **sistemului statistic**, care azi, se bazează pe prelucrarea unor date a căror legătură cu realitatea este incertă. Pentru aceasta avem însă nevoie să plecăm de la un **recensământ calitativ**, profesionist al exploatațiilor agricole (cereale, plante tehnice și cartof, de legume, pomi și vii) să aibă în vedere latura **calitativă**, respectiv potențialul de producție al suprafețelor de pomi și vii (vârstă, stare de întreținere), gradul de utilizare al suprafețelor, suprafețele irigate la culturile de legume și cartof și nu în ultimul rând disponibilitatea proprietarilor etc. În al doilea rând avem nevoie de proceduri clare și transparente privind strângerea și prelucrarea datelor.

Reînființarea Școlilor Tehnice Agricole cu dublă subordonare la MECI și MADR. Aceasta și pentru faptul că dintre cele 258 de licee agricole (1991) au mai rămas numai 56, și acestea cu „caracter agricol“ mai mult decât aproximativ.

Implicarea statului, prin MADR în rezolvarea unei probleme ce trenează de 20 de ani: **integrarea învățământului, cu cercetarea și producția** (așa numitul „Triunghi de aur“).

Învățământul se axează însă pe latura **teoretică**, absolvenții neprimind bagajul de cunoștințe **practice** care să-i facă imediat utili, în exploatații. **Învățământul Mediu agricol este de asemenea abandonat.** De 10-15 ani veriga „**medie-tehnică**“ lipsește. Actualii absolvenți (în majoritate ingineri sau veterinari) ar trebui să aibă destinații spre învățământ, cercetare, administrație agricolă și numai într-o mică măsură pentru exploatațiile agricole, care sunt conduse în toată lumea, în majoritate, de către proprietari cu studii medii-tehnice. Cele 3 verigi: învățământ, cercetare, consultanță agricolă, sunt singurele care pot aduce plusul de performanță, dacă sunt bine organizate pe obiective pragmatice și sprijinite să le realizeze. Academia de Științe Agricole și Silvicultură (ASAS) este o soluție pentru a prelua responsabilitatea extensiei (printr-o direcție specializată) deoarece are stațiuni de cercetare în 38 de județe, care pot selecta, forma și îndruma extensioniștii.

În acest context, se propune un sprijin mai accentuat din partea celorlalte ministere, cum ar fi înființarea imediată de către Ministerul Educației, Cercetării și Inovării a unei direcții cu responsabilitate specială pentru agricultură (în prezent doar o singură persoană se ocupă de agricultură) și monitorizarea de către Ministerul de Finanțe Publice a societăților de **asigurări** cu privire la îndeplinirea clauzelor contractuale.

Argumente pro și contra pentru descentralizarea MADR

Prin atribuțiile sale, MADR este interesat mai mult de componenta tehnică a descentralizării, care trebuie să se realizeze prin acordarea unei anumite autonomii serviciilor publice agricole, conferindu-le acestora, pe lângă personalitate juridică și capacitate decizională reală.

Așadar, descentralizarea nu presupune schimbarea statutului juridic al unei instituții, în sensul desființării personalității juridice, transformând astfel serviciul public respectiv într-o entitate dependentă de un for superior. Important este ca serviciul respectiv să fie cât mai aproape de cetățean, dar să aibă și capacitatea decizională, precum și răspunderea aferentă deciziei luate.

Procesul de descentralizare tehnică în agricultură a fost demarat

Pentru o descentralizare eficientă, este necesar a se preciza care este rolul statului în agricultură, dezvoltare rurală și securitate alimentară, precum și care este autoritatea competentă pe acest domeniu. Conform tradiției și legislației actuale, autoritatea competentă în acest domeniu este Ministerul agriculturii. Pentru ca autoritatea statului să fie efectivă și eficientă, ministerul are nevoie de pârghii în acest sens, respectiv de instituții teritoriale competente în aplicarea politicilor, legilor, reglementărilor, precum și controlul respectării acestor reglementări, dar și de îndrumare a cetățenilor din mediul rural în sfera sa de competență. Tendința de a transforma anumite instituții teritoriale, cum ar fi direcțiile agricole, în birouri (birouri) fără personalitate juridică și de a transfera o bună parte din atribuții către consiliile locale nu va duce la apropierea deciziei de cetățean, ci, pe de o parte, la anularea posibilității luării deciziei, iar pe de altă parte, la „diluarea” autorității statului în acest domeniu.

Așadar, autoritatea competentă a statului în domeniul agricol și conexe, respectiv Ministerul agriculturii, nu-și va putea exercita rolul dacă direcțiilor agricole li se va retrage personalitatea juridică și în mare parte atribuțiile vor fi cedate administrației publice locale. Mergând pe principiul similitudinii cu Ministerul Agriculturii, o Direcție Agricolă ar trebui să concentreze la nivelul razei sale de acțiune (județ sau regiune) măcar în parte celelalte instituții care aplică, controlează și răspund de politicile agricole și reglementările în domeniul agricol și conexe. De exemplu OSPA, Inspectoratele teritoriale cu specific agricol, oficiile de

reproducție și selecție în zootehnie, activitățile acestor instituții converg către același scop și anume, implementarea politicilor și reglementărilor în plan local, iar decizia trebuie să fie unitară. Menținerea acestor structuri autonome, având forul tutelar la nivel național, generează cheltuieli suplimentare de la bugetul de stat, cetățeanul bate la mai multe uși, iar coerența decizională este de multe ori pusă sub semnul întrebării.

Poate că ar trebui să reflectăm un pic mai mult asupra unei instituții cu un specific aparte, respectiv Agenția Națională pentru Ameliorare și Reproducție în Zootehnie pentru care ar trebui făcută o analiză foarte serioasă a atribuțiilor acestei instituții, în sensul delimitării interesului profesional și financiar al crescătorilor de animale în raport cu interesul autorității statului în acest domeniu. În acest moment, mare parte a atribuțiilor ar trebui preluate de asociațiile crescătorilor de animale. Nu ar fi lipsit de interes dacă am împrumuta din experiența franceză în acest sens și s-ar înființa un Institut de creștere a animalelor, fondat de asociațiile profesionale din zootehnie, cu sprijinul statului.

De asemenea, în subordinea MADR funcționează două instituții cu un impact foarte mare asupra mediului rural. Este vorba de Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA) și Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP).

8.1.1. Propuneri de îmbunătățire și simplificare a mecanismelor de implementare a programelor de dezvoltare rurală

Propuneri comune agențiilor de plăți (APIA și APDRP)

1. dezvoltarea sistemelor informatice deja existente la nivelul agențiilor, astfel încât acestea să dețină opțiunile de depunere a proiectelor on-line dar și verificarea stării acestora în timp real;
2. integrarea în cât mai mare măsură a sistemelor informatice cu cele ale altor instituții (ex: ANAF, ONRC, ANFM, APM, ANSVSA etc) în vederea eficientizării verificărilor și a debirocratizării procesului de depunere a cererilor de finanțare;
3. analizarea posibilității de a beneficia de expertiza tehnică de specialitate din partea altor instituții publice de profil, în funcție de domeniul de aplicare a măsurii și tipul de verificare necesară;
4. eliminarea verificărilor redundante din sistem;

Propuneri APIA

1. restructurarea la nivelul local prin preluarea atribuțiilor specifice și a personalului de către viitoarele Camere Agricole;
2. reorganizarea APIA după modelul organizatoric al APDRP – comasarea atribuțiilor specifice în structuri departamentale verticale ample, funcție de prioritățile programului pentru agricultura și dezvoltare rurală;
3. centralizarea personalității juridice a APIA – desființarea atribuțiilor aferente personalului TESA de la nivel județean;

Propuneri APDRP

1. reorganizarea pe departamente tehnice în funcție de prioritățile noului program de dezvoltare rurală pe verticală (abordare verticală pe grupuri de măsuri);
2. în funcție de prima propunere, redistribuirea personalului de specialitate supracalificat pe noile departamente tehnice;
3. flexibilizarea și simplificarea selecției de proiecte, prin posibilitatea de a avea sesiuni de depunere continue/anuale;

4. analiza posibilității de a redefini fluxurile procedurale prin simplificarea acestora în funcție de prioritățile de dezvoltare stabilite în programul de dezvoltare rurală;
5. eliminarea etapei de achiziție pentru beneficiarii privați (implicit a verificărilor aferente) prin crearea unei baze de date cu prețuri de referință pentru specificul programului de dezvoltare rurală, ce va conține o plajă de prețuri pentru toate produsele, serviciile și lucrările ce vor face obiectul finanțării prin PNDR;
6. aplicabilitatea bazei de date la nivelul tuturor actorilor implicați în PNDR, atât de instituțiile responsabile, cât și de aplicanți (beneficiari publici, persoanele fizice / juridice, ONG, etc.) în vederea fundamentării corecte a bugetelor investițiilor;
7. analizarea posibilității de a verifica procesul de achiziție publică în structura de autorizare a plăților;
8. introducerea unor instrumente pentru stimularea salarială a angajaților în vederea stimulării performanței și a prevenirii depopulării agenției cu personal cu experiență;
9. flexibilizarea procesului de recrutare – deblocarea posturilor, rotația personalului.

Propuneri MADR

1. Dezvoltarea sistemului informatic la nivelul MADR pentru Agențiile de Plăți, în vederea monitorizării constante și evaluării programelor pentru agricultura și dezvoltare rurală în timp real;
2. Analiza posibilității de a institui un sistem de acreditare a consultanților în agricultură și dezvoltare rurală, atât la nivel de persoană fizică cât și juridică; - asigurarea unei garanții suplimentare asupra procesului de selecție și asupra realizării și finalizării proiectelor;
3. reorganizarea AMPNDR în funcție de prioritățile programului pentru dezvoltare rurală;

Un capitol special asupra căruia vă propunem să reflectăm este situația privind activitatea sanitar-veterinară și de siguranța alimentară.

- ANSVSA – structură independentă total;
- MADR – înființare direcție bunăstare animală.

8.2. Reforma ADS

În ceea ce privește Agenția Domeniilor Statului, considerăm că legislația actuală, respectiv **Legea nr. 268 din 28 mai 2001 privind privatizarea societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri proprietate publică și privată a statului cu destinație agricolă și înființarea Agenției Domeniilor Statului** asigură autorității statului, respectiv MADR pârghiile necesare pentru rezolvarea comasării terenurilor agricole, înființarea de ferme familiale performante și creșterea gradului de securitate alimentară a țării. Legislația actuală trebuie completată cu norme metodologice de implementare și gestionare a fondului „Dezvoltarea agriculturii românești”, inclusiv cu prevederea atribuțiilor privind vânzarea de către ADS a terenurilor obținute în urma comasării. Propunem interzicerea cesionării terenurilor din administrare societăților mari. Cesionarea se va face numai către cele mijlocii și mici, desigur tot în sistem concurențial.

De asemenea, considerăm că se impune o strategie de capitalizare a fondului "Dezvoltarea agriculturii românești" (Legea nr.268/2001), respectiv de relansare a investițiilor în agricultură prin sprijinirea tinerilor de a primi „ferme la cheie” înființate din acest fond.

8.3 Camerele Agricole

Necesitatea înființării Camerelor agricole nu mai are nevoie de argumente. Cu toate acestea, implementarea legislației aferente întârzie datorită unor neînțelegeri a acestui fenomen. Mă refer aici la ambițiile politice ale unor reprezentanți ai partidelor, care omit faptul ca aceste camere agricole trebuie să fie ale fermierilor și pentru fermieri. Activitatea administrației locale, a extensiei agricole, trebuie să aibă ca prioritate formarea de **fermieri activi** (mici și/sau mijlocii), cu caracter comercial, viabil.

Legislația trebuie să asigure cadrul necesar creării unor camere agricole doar la nivel județean și național, cu posibilitatea dezvoltării în perspectivă a unor rețele mai complexe, în funcție de evoluția acestor instituții.

În acest moment, crearea unor instituții greoaie, pe patru nivele de competențe, cu personal angajat supradimensionat, reprezintă doar o cheltuială bugetară nejustificată. Se consideră oportună scoaterea Camerelor Agricole din sfera politică și creionarea unei legi care în baza unor documente justificative de reprezentative să stabilească componența lor formată din: patronate - asociații profesionale naționale și sindicate reprezentative la nivel național de ramură.

8.4. Asociații profesionale, sindicate, patronate

Activitatea patronatelor și sindicatelor este reglementată de Legea nr. 62 din 10 mai 2011 a dialogului social.

Referitor la asociațiile profesionale, considerăm ca este necesară reanalizarea legislației privind asocierea în agricultură, în sensul:

- revizuirea, modificarea și adaptarea Legii nr. 566/2004 a cooperăției agricole, astfel încât cooperativele agricole să devină atractive din punct de vedere fiscal, managerial și social;
- simplificarea legislației privind înființarea grupurilor de producători și corelarea acestei legislații cu reglementările financiare și fiscale;
- abrogarea Legii nr.36 din 30 aprilie 1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură, pe care o considerăm depășită ca urmare a apariției Legii 566/2004 a cooperăției, precum și a faptului că încurajează evaziunea fiscală.

În concluzie, **referitor la descentralizare, putem face următoarele observații:**

- *există diferențe considerabile între drept (constituțional și legislație) și teren – teoretic România este un stat descentralizat – Constituția (art. 119 și 120-123) garantează administrarea liberă a colectivităților locale și a lipsei tutelei între diferite nivele. Legile succesive au atribuit județelor și colectivităților locale competențe largi în materie de sănătate, educație, gestiunea serviciilor publice locale, ajutor social, acțiuni culturale;*
- *efectele descentralizării nu s-au concretizat într-o manieră consistentă până în prezent;*
- *nu toate deciziile luate privind reorganizarea și restructurarea au fost eficiente ;*
- *există opinii favorabile pentru descentralizare;*
- *nu există predictibilitate bugetară – bugetele sunt doar anuale și sunt indicative, acestea modificându-se în funcție de veniturile din încasări și sunt dependente de alocările de la județe sau de la bugetul de stat;*
- *lipsește vizibilitatea serviciilor statului în ceea ce privește nevoile publice locale, îndeosebi în ceea ce privește acordarea ajutoarelor financiare pentru agricultură și dezvoltare rurală, o cauză fiind și aceea că cetățeanul trebuie să bată la prea multe uși pentru rezolvarea problemelor.*

Dacă acceptăm că descentralizarea constituie o etapă indispensabilă pentru dezvoltarea democrației și consolidarea statului de drept, în egală măsură trebuie să considerăm că este nevoie de coeziune în dezvoltarea teritorială a țării, care presupune pe lângă dezvoltarea în plan local și de proiecte de dezvoltare pe teritorii mai mari, care pot îngloba un număr foarte ridicat de unități administrativ-teritoriale, proiecte a căror finanțare și management depășesc posibilitățile locale. Pentru realizarea unor programe de dezvoltare durabilă este nevoie de decizie la un nivel intermediar între decizia pe plan local și decizia la nivel național.

Așadar, pentru realizarea proiectelor de dezvoltare regională, considerăm că este nevoie și de o concentrare a deciziei la nivel regional.

Cu toate acestea, desființarea județelor actuale și înființarea unor județe „mamut” nu va respecta principiul descentralizării, adică a apropierei deciziei de cetățean. Regionalizarea ar trebui să aibă principalul scop de a elimina pe cât posibil diferențele de dezvoltare între diferitele regiuni ale țării prin realizarea de proiecte mari, care să cuprindă un anume teritoriu pentru a cărui dezvoltare este nevoie de predictibilitate și voință politică.

Dacă activitatea patronatelor și sindicatelor este oarecum reglementată prin legislație, Ministerul Agriculturii trebuie să-și clarifice un mecanism de recunoaștere a tipurilor de asociații profesionale care să participe și să reprezinte interesele breslei pe care o reprezintă la nivelul dialogului social și a preluării unor activități instituționale care sunt în acest moment ale Ministerului Agriculturii prin structurile descentralizate din subordine. Trebuie constituit un mecanism de recunoaștere a acestor asociații care trebuie să dovedească că sunt reprezentative la nivel național (proceduri care poate fi preluate din legislația cu privire la sindicate și patronate).

Trebuie simplificate mecanismele de recunoaștere ale organizațiilor interprofesionale pe produs în vederea disciplinării partenerilor din piață și reglementării instituționale a politicii de prețuri și strategie sectorială.

Simplificarea constituirii legislației cu privire la tipurile de asociere în vederea creșterii eficientizării producției agricole a colectării și depozitării produselor agricole de tipul grupuri de producători.

9. STRATEGII FINANCIARE ȘI FISCALE

9.1 Scurt istoric privind finanțarea agriculturii / exploatațiilor agricole. Investiții în agricultură

În perioada 2007-2009 sectorul agricol din România a beneficiat de o serie de scheme naționale de sprijin financiar notificate ca ajutor de stat existent la data aderării.

Suma acordată în perioada 2007-2009 a fost în valoare totală de 3.854,673 milioane lei (Anexele 9.1-9.2) pentru subvenționarea prețului de achiziție a motorinei, semințelor, pesticidelor, îngrășămintelor; susținerea producției marfă la culturile de soia, sfeclă de zahăr, orez, in și cânepă pentru fibră; subvenționarea creditelor agricole pentru producție; despăgubiri pentru calamități naturale; ajutoare financiare pentru producția internă de semințe și material săditor : cartof, pomi altoiți, arbuști fructiferi, material săditor viticol; susținerea tratamentelor fitosanitare de interes național pentru plantații pomicole, cartof, cereale păioase, parcuri aliniamente, viță de vie, rozătoare; cofinanțare din bugetul național a plăților naționale directe complementare în sectorul vegetal și animal. Începând cu anul 2010 plățile naționale directe complementare în sectoarele vegetal și animal se finanțează în totalitate de la bugetul de stat.

Începând cu anul 2010, ajutoarele de stat au fost reconsiderate⁴⁹ fiind prioritizate și devenind operationale următoarele :

- reducerea accizei la motorina utilizată în agricultură
- subvenția pentru bunăstarea păsărilor și a porcilor
- asigurarea producției și subvenționarea primelor de asigurare
- subvenționarea dobânzilor la creditele pentru producție
- controlul oficial al performanțelor

După aderare, România a trebuit să își adapteze rapid economia agricolă și de dezvoltare rurală pentru a se putea integra în piața internă a Uniunii Europene și a adopta în totalitate Politica Agricolă Comună (PAC).

În această perioadă s-au acordat plăți prin schema unică de plată pe suprafață precum și plăți naționale directe complementare pentru culturi agricole și animale.

Plățile naționale directe complementare care s-au acordat în perioada analizată **au fost în sumă totală de 3.407,5 milioane euro**. Se poate remarca faptul că acestea au avut un trend ascendent, aproape dublându-se ca valoare în anul 2010.

În sectorul vie-vin, accentul se pune pe Programul Național Suport⁵⁰, prin care se derulează fonduri comunitare (FEGA), având o alocare financiară de 42,1 milioane euro în perioada 2009-2013. Măsura de reconversie/restructurare a plantațiilor viticole, derulată cu sprijin comunitar prin Programul Suport a beneficiat de cea mai mare alocare financiară.

Suprafețele supuse programului de reconversie/restructurare a viței de vie și fondurile absorbite în perioada 2007-2010 sunt prezentate în tabelul următor.

⁴⁹ Conform Ordonanței Guvernului nr.14/2010 privind măsuri financiare pentru reglementarea ajutoarelor de stat acordate producătorilor agricoli

⁵⁰ România a ales pentru finanțare, în funcție de specificul viticulturii autohtone, 4 măsuri eligibile: *promovarea pe piețele țărilor terțe, restructurarea și reconversie podgoriilor, asigurarea recoltei și folosirea mustului de struguri concentrat.*

Tabelul 9.1.1. Suprafețele supuse programului de reconversie/restructurare a viței de vie și fondurile absorbite

Nr. Crt.	Specificație	2007	2008	2009	2010
1	Suprafața totală supusă programului de reconversie /restructurare a viței de vie - ha	1176	4572	5339	5139
2	Fonduri absorbite prin măsura de reconversie/restructurare - mii euro	6.983	35.050	41.692,7	41.548,58
3	Fonduri absorbite prin măsura de promovare în țări terțe- mii euro			54,40	109,48
4	Fonduri absorbite prin măsura de asigurare a recoltei- mii euro			323,4	360,66
5	Fonduri absorbite prin măsura de utilizare a mustului concentrat- mii euro			29,50	81,28

Sursa: Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură

Începând cu anul 2010 *producătorii agricoli care încheie polițe de asigurare* pentru culturile agricole și/sau animale, păsări, familii de albine, beneficiază de ajutor de stat care reprezintă o cotă procentuală din costul primelor de asigurare plătite de către producători agricoli, după cum urmează:

- a) 70% din costul primelor de asigurare aferente polițelor care prevăd acoperirea pierderilor cauzate de fenomene meteorologice nefavorabile care pot fi asimilate dezastrelor naturale (îngheț, grindină, polei, ploaie, secetă) ;
- b) 50% din costul primelor de asigurare aferente polițelor care prevăd acoperirea pierderilor cauzate de fenomenele prevăzute la litera a), precum și altor pierderi cauzate de fenomene meteorologice nefavorabile și/sau a pierderilor cauzate de boli ale animalelor sau ale plantelor sau de infestări parazitare.

În România, se afirmă tot mai des că *sistemul bancar nu este încă foarte interesat* să finanțeze fermierii. Au existat perioade în care afacerile acestora au fost considerate riscante, expuse riscului natural și în consecință acestea sunt confruntate cu cereri suplimentare de garanții și costuri financiare superioare altor împrumuturi.

Înainte aderării României la UE a existat tendința sectorului bancar de reducere a activității în mediul rural datorită profitabilității scăzute a acestuia.

În prezent, în România există un număr de 42 de instituții de credit, acestea fiind principalii intermediari financiari care asigură necesitățile de finanțare ale agriculturii. Creditarea fermierilor în perioada 2006 – 2013 și ponderea valorii medii acordate acestora în valoare totală a creditelor acordate în economie se prezintă astfel:

Tabelul 9.1.2. Volumul creditelor agricole (milioane lei)

Perioada	Total credite acordate în economie	Din care: agricultura, silvicultura, piscicultura	% din total credite	% față de anul precedent
2006	117.997	2.978	2,52	100,0
2007	186.371	3.949	2,11	132,6
2008	258.461	5.756	2,22	145,8
2009	259.902	6.756	2,60	117,4
2010	275.663	8.063	2,93	119,3
2011	301.628	10.529	3,49	130,6
2012	309.980	11.902	3,84	113,0
2013 (martie)	309.718	11.676	3,77	98,1

Sursa – BNR

Din datele prezentate rezultă că în perioada 2006 – 2013, nivelul creditelor acordate agriculturii s-au situat sub 4% din volumul total al creditelor acordate sectorului neguvernamental din economie.

Interesul instituțiilor de finanțare în creditarea agriculturii a crescut numai în măsura în care și *statul s-a implicat în stabilirea unor politici financiare atractive și anume:*

- acordarea de linii de refinanțare ale BNR în scopul acordării de credite fermierilor cu dobânda subvenționată în scopul realizării producției agricole în perioada 1992-1996;
- dispersarea riscului bancar în creditarea agriculturii prin trecerea de la sistemul monobancă (bancă agricolă) la un sistem diversificat prin intermediul tuturor băncilor comerciale care au în strategie creditarea fermierilor;
- constituirea după anul 2007 la dispoziția MADR din buget, în diferite perioade până în anul 2010, a unor fonduri destinate finanțării lucrărilor agricole. Aceste fonduri au fost intermediare de băncile comerciale prin acordarea de credite fermierilor, asumându-și riscul nerambursării acestora, ne mai acordându-se garanții guvernamentale;
- înființarea fondurilor de garantare ca instituții financiare-nebancare care preiau riscul creditării agriculturii;
- a fost subvenționată dobânda la creditele acordate fermierilor;
- fermierii au primit ajutor de stat pentru asigurarea avansului solicitat de băncile comerciale pentru acordarea creditelor bancare necesare achiziționării de utilaje agricole din producția internă;
- s-a preluat riscul creditării fermierilor de către FGCR – IFN SA în proporție de 100% până în 2010 și 80% după;
- s-au alocat fonduri europene pentru cofinanțarea proiectelor de investiții prin Programul SAPARD și PNDR;

În acest context, deși mediul de afaceri rural a manifestat un interes deosebit pentru dezvoltarea proiectelor de dezvoltare rurală, în absența resurselor proprii, asigurarea cofinanțării necesare realizării acestora a fost dependentă de sistemul bancar. Pentru remedierea problemelor întâmpinate în dezvoltarea proiectelor în mediul rural, începând cu anul 2005, Guvernul României a elaborat un pachet de acte normative pentru creditarea și garantarea împrumuturilor pentru investiții, în special pentru asigurarea cofinanțării proiectelor realizate din fondul SAPARD. Programul „Fermierul” de stimulare a investițiilor în agricultură a constituit componenta principală a acestui pachet și principalul instrument pentru creșterea absorbției fondurilor comunitare de pre-aderare (SAPARD).

În paralel, a fost alimentată cu fonduri bugetare și o schemă de garantare a creditului rural pentru facilitarea accesului la credite al beneficiarilor Programului SAPARD prin acordarea de garanții ce acopereau 100% valoarea creditului și respectiv, preluarea riscului de creditare.

Fondurile de garantare sunt organizate ca societăți comerciale private, cât și ca instituții publice, care sunt, fie fonduri de garantare, fie bănci de dezvoltare care au o divizie de garantare. Acestea au în comun misiunea de a furniza garanții pentru împrumuturi efectuate de IMM-uri care au un proiect solid din punct de vedere economic, dar nu dețin fonduri suficiente pentru a prezenta o garanție conform cerințelor băncii. În prezent, în 17 state membre ale UE își desfășoară activitatea 34 fonduri de garantare.

În România, primele fonduri de garantare au apărut în anul 1994, respectiv Fondul de Garantare a Creditului Rural IFN – SA (FGCR) și Fondul Român de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii (FRGCIMM), iar în anul 2001 Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii (FNGCIMM), pentru ca la finele anului 2009 să se înființeze și Fondul Român de Contragarantare (FRCG), completându-se

astfel arhitectura instituțională a sistemului de garantare a accesului la surse de finanțare a IMM-urilor.

În corelație cu practicile aplicate la nivel european, activitatea acestora este exclusiv orientată spre **susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii** din România, conlucrarea acestora permițând multiplicarea finanțărilor acordate IMM-urilor, dar și reducerea riscului finanțatorilor.

Plecând de la principiile de bază ale activității de garantare/contragarantare a finanțărilor de către aceste fonduri, s-au cristalizat câteva dintre avantajele majore ale utilizării acestui sistem. În primul rând, caracteristicile garanțiilor acordate, respectiv exprese, irevocabile, necondiționate, parțiale și cu valoare determinată asigură o protecție corespunzătoare garantorului și finanțatorului.

De asemenea, posibilitatea de împărțire a riscurilor între cele două părți și translatarea unei părți a riscului către fondul de contragarantare sunt alte atuuri ale sistemului prezentat. În aceste condiții, instituțiile financiare sunt motivate să exploreze noi segmente de piață, să-și pună lichiditățile în mișcare pentru proiecte care, deși viabile (bancabile), nu beneficiau de colateralul (garanțiile) necesar.

Un al treilea argument în favoarea utilizării acestui sistem este legat de imperfecțiunile procedurilor de executare a contractelor standard de garanție (ipoteci, gajuri, etc.), ce presupun proceduri juridice costisitoare și de lungă durată. Continuând această idee, trebuie menționat faptul că, în perioada pre-criză, gradul de recuperare a creanțelor aferente creditelor cu probleme prin garanțiile ipotecare, era situat la circa 45-50%, pentru ca în acest moment, acesta să ajungă spre jumătate, respectiv 22-25%. În aceste condiții, neperisabilitatea garanțiilor acordate de fondurile de garantare/contragarantare ar putea redeschide discuțiile cu privire la tratamentul acestora în raport cu politicile bancare actuale de provizionare a creditelor.

Două instituții financiare au fost desemnate să gestioneze schema de garantare: Fondul de Garantare a Creditului Rural IFN – SA (FGCR) și Fondul Național de Garantare a Creditelor pentru Întreprinderile Mici și Mijlocii (FNGCIMM). Aceste două instituții financiare sunt deocamdată singurele înregistrate de Banca Națională a României în Registrul Special al Instituțiilor Financiare Nebancare ce operează pe piața de garanții bancare din România. Contribuția acestor fonduri la implementarea Programului SAPARD s-a concretizat prin accelerarea absorbției, astfel încât față de anul 2005 când, pentru fondurile alocate, se înregistra un grad de angajare de 47% și unul de plată de 29%, în luna noiembrie 2008 s-a ajuns la un grad de angajare de 93% și unul de plată de 80%.

Prin activitatea de preluare a unei părți din risc, de monitorizare suplimentară a întreprinzătorului și a proiectului, fondurile de garantare permit instituțiilor de credit să-și extindă portofoliul de clienți într-un sector altfel greu accesibil datorită costurilor ridicate (monitorizare și provizionare).

- s-a diminuat riscul de credit prin asigurarea culturilor agricole, concomitent cu suportarea de la bugetul de stat a unor părți din costul primelor de asigurare aferente polițelor care prevăd acoperirea pierderilor cauzate de fenomene meteorologice nefavorabile la culturi sau a pierderilor cauzate de boli ale animalelor sau plantelor;
- au apărut certificatele de depozit pentru semințele de consum ca soluție suplimentară de asigurare a garanțiilor solicitate de băncile comerciale;
- legislația în vigoare (PFA, I.I, I.F) a făcut posibilă creșterea numărului fermelor înregistrate ca persoane autorizate, nejuridice care respectă legislația fiscală, concomitent cu reducerea numărului persoanelor fizice care, de fapt în accepțiunea bancară, pot beneficia de credite doar pentru nevoi personale (tv, frigider) și nu pentru dezvoltarea afacerilor;

- creșterea volumului ajutoarelor de stat acordate fermierilor, atât din fonduri europene, cât și de la bugetul național de la an la an, inclusiv pentru subvenționarea dobânzilor la creditele bancare precum și a comisioanelor de garantare datorate fondurilor de garantare de IMM-urile încadrate în categoria start-up-uri;
- plata diferitelor forme de sprijin alocate din bugetul național, respectiv din bugetul MADR, prin conturile fermierilor deschise la băncile comerciale, fapt care a permis bancherilor să monitorizeze cash-flow-ul acestora și să aprecieze posibilitățile lor de îndatorare.

În prezent, se remarcă două tendințe favorabile în relația fermierilor cu băncile comerciale și anume:

- disponibilitatea tuturor băncilor comerciale de a acorda credite bancare fermierilor pe baza adevărurilor emise de APIA pentru diferitele forme de sprijin de care beneficiază aceștia, prin proceduri simplificate de creditare, în sensul că:
 - garanțiile constau în cesiune de creanță pe încasările de la APIA și garanția FGCR-IFN SA;
 - rambursarea creditelor și respectiv plata dobânzilor aferente se realizează la încasarea subvențiilor.
- există o concurență reală între băncile comerciale în a acorda credite atât pentru producție, cât și în special pentru absorbția fondurilor europene, clienților cu istoric de creditare, cu cash-flow derulat prin intermediul conturilor bancare, cu performanțe financiare și fără obligații financiare la bugetul de stat și bugetele locale.

Din aceste considerente, comparativ cu anul 2006, volumul creditelor acordate agriculturii în anul 2012 a crescut de cca 4 ori, iar ponderea creditelor agricole în volumul total al creditelor acordate în economie a crescut în aceeași perioadă de la 2,52% la 3,84%.

Cu toate acestea, percepția este că băncile comerciale nu acordă credite fermierilor. Trebuie să avem în vedere că afirmația este parțial valabilă, deoarece există în mediul rural o categorie de fermieri pentru care:

- nivelul suprafețelor exploatate nu este unul viabil economic;
- valoarea proiectelor depuse la APDRP de aceștia și declarate eligibile (în perioada în care nu se solicitau scrisori de confort) era la limita maximă a măsurii și depășea posibilitățile lor de îndatorare, așa cum sunt acestea determinate prin normele de creditare;
- sursele proprii solicitate de băncile comerciale în completarea creditului bancar solicitat nu există și nici nu dispun de patrimoniu pentru a acoperi diferența de garanții neacoperită de FGCR - IFN S.A. (20% din credit și dobânda aferentă);
- start-up-urile nu au posibilitatea de a plăti dobânzile bancare aferente creditelor pe perioada implementării proiectelor de investiție, iar nivelul comisionului de garantare este de 3,8%, respectiv cel mai mare nivel prevăzut în Comunicarea Comisiei nr. 155/2008.

Experiența pozitivă a programului SAPARD și necesitatea dezvoltării unui instrument financiar care să crească accesibilitatea solicitanților PNDR la sistemul de credit al instituțiilor financiar bancare de pe piață pentru obținerea de credite pentru cofinanțarea contribuției private a condus la crearea unor scheme de garantare a creditelor pentru beneficiarii măsurilor de investiții private cofinanțate de FEADR în cadrul PNDR.

În baza prevederilor Regulamentului (CE) 1974/2006, s-a inclus în PNDR cap. 5.2.7 „Scheme de garantare” finanțat din acest program, prin care s-au creat două scheme de garantare, și anume:

- „schema de garantare pentru agricultură”, care oferă garanții bancare solicitanților de împrumuturi bancare pentru finanțarea proiectelor de investiții private, cofinanțate din următoarele măsuri din PNDR:
 - măsura 121 „Modernizarea exploatațiilor agricole”;
 - măsura 123 „Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere”, exclusiv schemele de ajutor de stat aferente.

- „schema de garantare pentru IMM-uri”, care oferă garanții bancare solicitanților de împrumuturi bancare pentru finanțarea proiectelor de investiții private, cofinanțate din următoarele măsuri din PNDR:
 - măsura 123 „Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere”, pentru schemele de ajutor de stat;
 - măsura 312 „Sprijin pentru crearea și dezvoltarea de micro-întreprinderi”;
 - măsura 313 „Încurajarea activităților turistice”.

S-au încheiat Convenții de lucru cu 28 de bănci comerciale în scopul acordării de garanții pe seama schemelor de garantare.

Situația garanțiilor acordate pe seama schemelor de garantare comparativ cu sumele alocate din PNDR, în perioada martie 2010 (data semnării Convenției cu MADR) și până la 21 iunie 2013, se prezintă astfel:

Tabelul 9.1.3. Valuarea garanțiilor și structura acestora pe măsuri PNDR -euro

Măsura	Suma alocată	Nr.	Garanții acordate	%
121 agricol	107.111.000,00	413	132.869.883,79	124,05
123 agricol	82.889.000,00	177	102.472.548,98	123,63
Total Lot 1	191.000.000,00	590	235.342.432,77	123,86
123 non-agricol	10.500.000,00	52	18.406.021,43	174,46
312 non-agricol	9.910.000,00	280	20.825.582,25	210,15
313 non-agricol	9.540.000,00	39	3.700.264,54	38,79
Total Lot 2	30.000.000,00	371	42.931.868,22	143,11
Total Lot 1 + Lot 2	220.000.000,00	961	278.274.300,99	126,49

Sursa: FGCR

Garanțiile se acordă de FGCR-IFN SA în următoarele condiții:

- beneficiarii prezintă un contract de finanțare cu APDRP în cadrul uneia din măsurile incluse în scheme;
- garanția acoperă maxim 80% din valoarea finanțării aprobate de băncile comerciale, pe o perioadă determinată, o valoare maximă care scade proporțional pe parcursul rambursării creditului;
- beneficiarii nu se află în dificultate financiară, în sensul prevederilor Comunicării Comisiei Europene privind orientările comune în cazul ajutorului de stat pentru salvarea și restructurarea întreprinderilor în dificultate (2004/C244/02);
- comisioanele de garantare datorate de beneficiarii schemei pentru agricultură sunt cele stabilite de MADR, iar cele datorate de beneficiarii schemei pentru IMM-uri sunt cele aferente ratingului acestora stabilit de băncile comerciale.

În acest context al existenței mecanismelor financiare elaborate de MADR și a parteneriatului încheiat de FGCR-IFN SA cu 28 de bănci comerciale din sistemul bancar românesc în scopul împărțirii riscului de creditare, totuși unii beneficiari ai fondurilor europene care au încheiat contracte de finanțare din FEADR cu APDRP, nu au reușit să aibă acces la credite pentru demararea proiectelor de investiții.

9.2. Susținerea financiară pe termen scurt

Pe termen scurt se propun următoarele măsuri:

- Menținerea formelor de plată cuplate de producție – plăți naționale directe/cap de animal pentru efectivele de femele menținute în exploatație pe durata unui an de producție la o valoare care să asigure un nivel minim garantat fermierului.
- Diversificarea schemelor de ajutor din fondurile FEAGA și plăți decuplate de producție, destinate acoperirii diferențelor de cost de producție și a pierderilor de producție
- Îmbunătățirea legislației privind asocierea fermierilor în grupuri de producători și cooperative prin mărirea ajutorului de stat ce se acordă la înființare și acordarea de facilități fiscale pe o perioadă de minimum 5 ani.
- Susținere financiară pentru sistemul de identificare a animalelor.
- Susținerea din resurse bugetare a activității de cercetare-dezvoltare în producția agricolă, ca factor de progres în realizarea de rase noi, performante, tehnologii novative de creștere și exploatare și biotehnologii de reproducere.
- Susținere financiară pentru promovarea pe plan național și internațional a produselor și a realizărilor tehnice din domeniul agricol.
- Sprijin financiar pentru formarea unui program și a unei rețele de urmărire a rezultatelor economice și tehnice ale exploatațiilor.

În statele dezvoltate, politicile de susținere și garantare din partea statului aplicate producătorilor agricoli sunt mecanisme clare prin care se intervine în agricultură pentru a sprijini și proteja producătorii pe de o parte, iar pe de alta parte, plățile către aceștia reprezintă un mod de recunoaștere de către întreaga societate a locului și rolului agriculturii în economie.

9.3. Fiscalitatea în agricultură

Politicile fiscale reprezintă un instrument complementar politicilor de ajustare a structurilor agricole, însă dificultatea implementării unor politici fiscale adecvate sectorului agricol este dată de specificul acestuia și în primul rând de polarizarea agriculturii românești. Ponderea mare a agriculturii de subzistență din România este o realitate economică greu de schimbat, fiind rezultatul unei combinații de factori sociali și economici specifici tranziției, între care restituirea terenurilor agricole și posibilitățile limitate de angajare în afara agriculturii. Astfel, agricultura de subzistență completează lipsa resurselor de trai care ar fi trebuit să fie furnizate de o rețea de asigurări sociale. De aceea, o pondere importantă din exploatațiile din România produc în principal pentru autoconsum: conform rezultatelor din 2007 (Ancheta structurală în agricultură) se aflau în această situație 3,1 milioane de ferme din totalul celor 3,9 milioane înregistrate. În cazul unor produse tipice pentru exploatațiile din România, pentru anul de piață 2010/2011 (Bilanțurile de aprovizionare la producător), utilizarea internă a producției reprezenta 31% la grâu, din care jumătate pentru consum uman, și 61% la porumb boabe, din care aproape 90% pentru furaje.

O reflectare a nivelului ridicat al autoconsumului din agricultură din perspectiva gospodăriilor populației o reprezintă contribuția la formarea veniturilor gospodăriilor de agricultori în anul 2009 (Ancheta bugetelor de familie), unde pe primul loc era contravaloarea consumului de produse agroalimentare din resurse proprii (42,2%), abia pe locul doi fiind veniturile din agricultură (23,0%). Ponderea cheltuielilor alimentare în natură ale gospodăriilor din mediul rural a scăzut totuși în ultimul deceniu de la 62% în 2001 la 44% în 2009, contribuțiile diferind de la un produs la altul: 30% la pâine, 60% la preparate din carne și cartofi, 70% la lapte, brânzeturi și carne proaspătă. Astfel, o bună parte din producția agricolă a României se consumă în gospodăriile țărănești. Deci dacă agricultura are o

contribuție de aproximativ 6% din PIB, nu ne putem aștepta la o fiscalizare proporțională a producției agricole.

Faptul că APIA dispune de o situație riguroasă a beneficiarilor plăților directe a făcut ca speranțele unor decidenți politici, în legătură cu posibilitatea unei fiscalizări adecvate a agriculturii, să ia în calcul utilizarea evidențelor APIA. Se sugera că ar fi posibilă aducerea sub umbrela fiscalității a circa jumătate de milion din cei aproximativ un milion de beneficiari ai plăților directe care până în 2012 nu plăteau nici un fel de impozit pe venit și care, în general, nu este aplicabil persoanelor fizice, dar care era aplicabil persoanelor fizice autorizate, după cum era aplicabil firmelor (persoane juridice) sub forma impozitului pe profit. Dacă teoretic, o astfel de intervenție este logică, în practică ea se dovedește dificilă. Exemplul unei inițiative din 2010, care a sucombat dinainte de a fi reglementată ca atare este relevant. Ministerul Agriculturii, pornind de la analiza datelor APIA, care arăta faptul că sunt mulți agricultori persoane fizice care dețin suprafețe de zeci și sute de hectare de teren pentru care primesc subvenții consistente, dar care nu plătesc impozit pe venit și care nici nu emit facturi (unii dintre ei ar fi trebuit să se încadreze și ca plătitori de TVA, după cifra de afaceri estimată), a propus o interpretare a legislației privind desfășurarea activităților economice care presupunea înregistrare tuturor persoanelor care primesc subvenții de la APIA, adică transformarea tuturor acestora în persoane fizice autorizate, care ar fi trebuit să vândă producția agricolă pe baza unei facturi și să plătească impozit de 16% pe venitul net obținut din vânzarea producției.

MADR a pierdut disputa publică stârnită imediat și a trebuit să recunoască faptul că OUG 44/2008 nu se referă și la producătorii agricoli care își valorifică producția proprie în piețe, oboare sau târguri în baza certificatului de producător. Privind în urmă, este evident că măsura înregistrării ca persoane fizice autorizate a tuturor beneficiarilor de plăți directe ar fi fost exagerată, mai ales că mulți dintre ei nu vând decât o mică parte din producție (și nici măcar în piețele țărănești). Totuși, aceste mici cantități preluate de la un număr mare de mici agricultori alimentează involuntar o piață gri, dominată de intermediari, asupra cărora controalele diferitelor instituții ale statului par să nu aibă efecte decisive. Astfel, în timpul recoltării cerealelor din 2010, a fost pus în aplicare un plan de acțiune național pentru prevenirea și combaterea ilegalităților din domeniul producerii, depozitării și comercializării produselor cerealiere. Principalele nereguli depistate în cadrul verificărilor mijloacelor de transport sau operatorilor economici (producători agricoli, depozite de cereale, mori, unități de comercializare a pâinii) au fost: neevidențierea cerealelor, a produselor finite și a materiilor prime în actele contabile și nici în actele care însoțeau transporturile. Deși au fost suspendate sau anulate autorizațiile de depozit, au fost confiscate mijloace de transport, au fost date amenzi, avertismente și au fost confiscate importante cantități de cereale sau făină, evaziunea nu a putut fi redusă considerabil decât după introducerea taxării inverse.

Pe de altă parte, înregistrarea ca persoană fizică autorizată a beneficiarilor măsurilor de dezvoltare rurală (Măsura 141 este cel mai bun exemplu, beneficiarii acesteia trebuind să demonstreze cu facturi creșterea nivelului producției comercializate) a produs situații greu de interpretat în legătură cu aplicarea prevederilor privind impozitarea agricultorilor. Într-un final (martie 2012) Ministerul de Finanțe ar fi acceptat ca PFA să fie tratate la fel ca persoanele fizice pentru veniturile obținute din agricultură. Totuși, această interpretare a fost una valabilă doar pentru anii 2011-2012, urmând ca din 2013 să fie introdusă o formă de impozitare simplă, dar aplicabilă tuturor celor ce produc pentru piață.

Până în 2012 micii producători care valorificau produsele în piețe sau direct către consumatorii finali erau exceptați de la plata impozitului, ei plătind anumite contribuții sub forma taxelor de eliberare a certificatului de producător, taxelor de acces la piețe. Conform Codului Fiscal în vigoare până în 2013, veniturile impozabile din agricultură erau cele

obținute din agricultura intensivă (cultivarea și valorificarea florilor, legumelor și zarzavaturilor, în sere și solarii special destinate acestor scopuri și/sau în sistem irigat etc.), precum și cele realizate de producătorii care vând către unități specializate de colectare sau producție, fiind exceptați de la plata impozitului micilor producători care vindeau produsele în piețe sau direct către consumatorii finali. Impozitul se calcula atât pe bază de norme de venit, cât și în sistem real, cazul din urmă fiind cel mai răspândit: agricultorii vindeau producția pe baza unui borderou de achiziții către intermediari, care erau obligați ca la sfârșitul lunii să calculeze prin reținere la sursă aplicând cota de 2% asupra valorii produselor și să vireze acest impozit, împreună cu cei 5,5% din valoarea produselor care mergeau la fondul de sănătate.

Modificarea la începutul anului 2013 a Codului Fiscal, prin OG 8/2013, a introdus noi prevederi în privința impozitării veniturilor din activitățile agricole. Au fost incluse în sfera veniturilor impozabile veniturile obținute din creșterea animalelor, silvicultură și piscicultură, ceea ce reprezintă o măsură echitabilă. În noul sistem, Ministerul Finanțelor a realizat o estimare atât a veniturilor pe care un agricultor le-ar putea obține din exploatațiile care depășesc anumite praguri de mărime, cât și a cheltuielilor presupuse pentru obținerea acestora. Astfel, s-a calculat venitul net, generându-se normele de venit pe unitatea de suprafață (ha) /cap de animal/ număr familii albine. Asupra acestui venit net, se aplică un impozit de 16% și o cotă de 5,5% pentru contribuțiile la fondul de sănătate. Privind situația de ansamblu, dacă producătorii de legume în solarii erau și înainte impozitați pe baza normelor de venit (deci știu procedurile de urmat), provocarea pentru administrația fiscală o va constitui introducerea acestui regim pentru un mare număr de fermieri care nu au experiența declarațiilor fiscale și a plăților.

Diversitatea exploatațiilor agricole, ca dimensiune comercială și ca organizare a afacerii, impune existența unor sisteme de impozitare a veniturilor adaptate realităților din România. Regimul impozitării forfetare, pe bază de norme de venit, introdus în 2013 pentru persoanele fizice, trebuie implementat deocamdată (chiar dacă pregătirea introducerii lui nu a fost corespunzătoare) și adaptat la nivel regional. De asemenea este de luat în calcul reintroducerea posibilității de impozitare simplificată în regim real a veniturilor obținute de persoanele fizice autorizate din agricultură, pentru a stimula înregistrarea fermierilor ca PFA, asigurând coerența între condițiile impuse beneficiarilor PNDR și regimul fiscal. Regimul de impozitare normal (impozitul pe profit) ar trebui impus în timp tuturor exploatațiilor care depășesc un anumit prag al încasărilor (de exemplu, echivalentul a 300 mii de euro). Astfel, regimul impozitării forfetare pe bază de norme de venit, introdus în 2013 pentru persoanele fizice, ar trebui înlocuit pe termen mediu cu un sistem echitabil de impozitare în sistem real, care să țină cont de veniturile efectiv realizate și de contribuția fiecărui agricultor la realizarea bunurilor publice de care beneficiază întreaga societate.

Deși taxa pe valoare adăugată, care este un impozit pe consum, nu ar trebui să-i afecteze pe producătorii agricoli, interacțiunea pe anumite piețe dintre producătorii plătitori de TVA și cei neplătitori generează anumite distorsiuni, chiar dacă neplătitorii de TVA nu își recuperează TVA pentru inputurile agricole. De asemenea, regimul diferit al aplicării TVA în tranzacțiile naționale (taxare normală) față de cele intracomunitare (taxare inversă) favorizează evaziunea fiscală, mai ales în cazul produselor agricole și alimentare care sunt importate printr-o multitudine de firme de mici dimensiuni. Nivelul ridicat al TVA pentru produsele alimentare crește riscul evaziunii fiscale în România. Faptul că nu există o cotă redusă de TVA pentru produsele alimentare are un dublu efect negativ: asupra consumatorilor (care în medie au venituri mici) și asupra producătorilor de alimente (care sunt forțați să se orienteze spre produsele de calitate inferioară pentru a putea menține prețurile accesibile). De aceea, este recomandabilă scăderea TVA la alimente, eventual în mai multe etape, începând cu anumite produse (de exemplu, cu produsele de panificație).

9.4. Impozitarea terenurilor agricole

Problematica impozitării/taxării cu o intensitate mai mare a terenurilor agricole ca măsură de contracarare a fenomenului de neglijare și necultivare a acestuia, a fost intens vehiculată în ultimii ani. În România valoarea impozitului datorat pentru terenurile amplasate în intravilan și extravilan (impozitul pe proprietate) având destinația de terenuri agricole este reglementată de Codul Fiscal, CAP III Impozitul și taxa pe teren. În ultimii șase ani impozitul a fost neschimbat ca valoare. Astfel, în extravilan pentru categoria teren arabil sumele au variat între 36 și 43 lei/ha, pentru vii și livezi pe rod între 41 și 48 lei/ha, pentru pășuni și fânețe între 17 și 24 lei/ha, funcție de rangul localității, iar în intravilan sumele variază pentru teren arabil între 13 și 24 lei/ha, pentru pășuni și fânețe între 11 și 18 lei/ha, pentru vii între 16 și 40 lei/ha și pentru livezi între 24 și 46 lei/ha.

În UE situația este foarte diversă. Într-un studiu comparativ elaborat de *Centrul European pentru Studii Politice* (P. Ciaian, D. Kancs, J. Swinnen, 2009), în care au fost analizate 11 țări membre UE (Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Olanda, Spania, Suedia și Marea Britanie) au fost identificate 3 tipuri de impozite care influențează decizia participanților pe piață de a vinde, cumpăra sau de a avea în proprietate teren agricol și anume: - impozitul pe vânzare (*capital profit - speculation - tax*), ce are ca scop descurajarea creșterii prețului pământului prin absorbția profiturilor din vânzarea pământului; - impozitul pe cumpărare (*registration tax*); - impozitul pe proprietate (*real estate tax*).

Conform studiului, impozitele pe tranzacțiile cu terenuri sunt extrem de variate în cele 11 țări: de la 1% pentru un teren de valoare mai mică în Marea Britanie, la 18% pentru terenul agricol de valoare mare. De asemenea, conform acestei analize impozitul pe proprietate diferă de la țară la țară: de la 0% pentru terenul agricol în Finlanda până la peste 15% în țările din Sudul UE.

Impozitele reduse pentru proprietarii de terenuri agricole și pentru tranzacțiile cu terenuri agricole au avantajul că nu constituie o constrângere pentru schimbările structurale, însă expun terenul agricol la speculațiile investitorilor non-agricoli. Diferențierea impozitului pentru proprietarii de teren agricol care sunt fermieri și cei care nu sunt fermieri reduce, pe termen lung, tranzacțiile speculative ale investitorilor non-agricoli, dar împiedică și schimbările structurale (cazul Greciei). Impozitul redus pe tranzacțiile cu terenuri agricole facilitează schimbările structurale, prin realocarea terenului agricol de la fermele mai puțin productive către cele cu o productivitate mai mare (cazul Germaniei).

Conform aceluiași studiu, impozitul pe proprietatea asupra terenului agricol diferă foarte mult de la țară la țară. De exemplu în Finlanda, Grecia, Irlanda impozitul este zero, în Franța terenul agricol este taxat la o rată municipală; tinerii fermieri sau fermele amplasate în Corsica nu plătesc sau plătesc un impozit mai mic. În general proprietarii de teren din Franța trebuie să plătească o taxă adițională și pentru Camerele Agricole. În Germania impozitul este colectat de municipalitate dar se calculează conform legislației de impozitare națională, la baza de impozitare (stabilită în funcție de amplasarea terenului în Germania de Est sau de Vest) adăugându-se specificul municipal de impozitare. În Belgia proprietarul pământului trebuie să plătească anual impozitul care este compus din 3 părți: - taxa de bază pentru guvernul regional, calculată conform venitului cadastral indexat; - la cerere provinciile au dreptul de a adăuga o taxă adițională; - de asemenea comunitățile locale pot adăuga la rândul lor o altă taxă adițională. În tabelul alăturat este prezentată sintetic structura și valoarea relativă a impozitelor pe terenuri din statele membre analizate în studiul menționat anterior.

Dacă analizăm valoarea impozitului, am putea considera, funcție de fluctuațiile medii ale ratelor de schimb, că impozitul pe terenul agricol din extravilan din România este în medie de 10 euro/ha. Având în vedere un preț mediu al terenurilor de 2000 Euro/ha, am putea

considera pentru comparație că această valoare reprezintă 0,5% din valoarea terenului, un impozit mai scăzut față de alte state membre (comparabil cu cel din Italia), dar dacă ne raportăm la statele membre care nu percep impozit sau scutesc fermierii de plata acestuia (Regatul Unit, Suedia, Irlanda, Grecia, Finlanda), 0,5% din valoarea de piață a terenului nu este, totuși, un impozit mic pentru o țară ca România.

Tabelul 9.4.1. Taxele pe terenul agricol și structura acestora în unele state europene

Țara	Impozit la cumpărarea terenului (taxa de înregistrare)	Impozit pe proprietate
Belgia	10-12,5%	KI
Finlanda	4% (*)	0% pentru terenul agricol
Franța	5,09%	KI
Germania	3,5%	2,6-6%
Grecia	7-9% (*)	0% pentru terenul agricol
Irlanda	9%	0%
Italia	11-18% (**)	0,4-0,7%
Olanda	% pentru terenul agricol	% pentru terenul agricol
Spania	6-7%	6-15%
Suedia	30% din 2/3 din valoarea de vânzare	0%
Marea Britanie	0-4%	0%

Notă: KI = venit cadastral diferențiat; (*) fermierii sunt exceptați de la plata impozitului; (**) calculat de regulă din valori standard, nu din prețul tranzacției

Sursa: EU Land Markets and the Common Agricultural Policy, P. Ciaian, D. Kancs, J. Swinnen, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2009

Nivelul impozitelor cumulate plătite de fermierii comerciali din România (cei vizați de Rețeaua de Informații Contabile Agricole - RICA), relativ la situația lor economică și în comparație cu alte state membre UE, relevă faptul că acestea sunt substanțiale. O analiză pe acest subiect, realizată la Institutul de Economie Agrară pe datele RICA din 2008, relevă faptul că dacă se raportează impozitul plătit de ferme (care include impozitul pe teren, pe clădiri, pe profit și alte impozite și în care nu este inclus TVA-ul și impozitele personale ale fermierului) la venitul brut al fermei și se compară aceste date cu unele similare din alte state membre, în România ponderea acestor impozite cumulate este de 0,8% din venitul brut al fermelor, cel mai ridicat procent din cele 27 de țări membre, ca urmare a faptului că veniturile fermelor agricole din România sunt scăzute, comparativ cu celelalte state membre. Se poate spune că o creștere a impozitării fermelor (inclusiv a impozitelor pe terenul agricol), pe fundalul crizei economice și a unui mediu economic neprietenos, ar putea afecta negativ performanțele economice ale fermelor din România (mai ales a celor de nivel mediu și mic), dată fiind slaba lor capitalizare și vulnerabilitatea la condițiile de mediu.

Având în vedere această situație, poate ar fi oportun ca pe viitor, în cazul în care o astfel de politică este compatibilă cu viitoarele regulamente europene pentru exercițiul bugetar de după 2013, să se aplice o diferențiere a impozitului pentru terenul agricol, funcție de statutul proprietarului (la fel ca în cazul Finlandei, Greciei). Dacă acesta este fermier (inclusiv persoană juridică) sau dacă acesta arendează pe termen lung terenul pentru a fi exploatat de un alt fermier, să rămână cu valoarea actuală a impozitului și eventual să fie scutit de impozitul pe arendă. Dacă însă proprietarul nu este fermier, deci nu lucrează direct terenul, și nici nu-l arendează pentru a fi lucrat, să se considere că acesta este ținut în scop imobiliar, pentru construcții, urmând să fie impozitat ca atare (conform codului fiscal din 2012 valoarea minimă a impozitului pe terenul pentru construcții în intravilan variază între 153 – 3832 lei /ha).

Această abordare ar putea avea, pe termen mediu și lung, un rol important în reluarea exploatării terenurilor abandonate, mai ales în jurul marilor orașe, unde s-ar putea percepe impozite penalizatoare mai mari pentru suprafețele achiziționate în scopuri speculative, dar ar proteja pe termen scurt și mediu, prin impozitele penalizatoare mai mici, segmentul de populație săracă și îmbătrânită, persoane care nu au posibilități să cultive terenul (parcele mici, mai puțin productive sau aflate la depărtare), care nu au definitivate actele de proprietate și adeseori nu au cui să arendeze sau să vândă terenul.

10. STRATEGII EDUCAȚIONALE ȘI DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

10.1. Învățământul agronomic

Masificarea învățământului superior după anul 1990, îndeosebi a celui superior, privatizarea anarhică, necontrolată, profund neechitabilă și ineficientă, rapacitatea decidenților politici având ca țintă predilectă terenurile și activele institutelor și stațiunilor de cercetări agricole (acestea fiind amplasate, în cele mai multe cazuri, limitrof marilor orașe, cu mare vocație și tentație imobiliară), subfinanțarea cronică a activității de cercetare (atât cât a mai rămas), sunt fenomene care au dominat spațiul educațional, științific și agronomic din ultimele două decenii.

Învățământul agricol trebuie restructurat profund atât în plan vertical (pregătirea pe segmentele profesional de meserii agricole, de fermier, nivel mediu și superior), cât și orizontal (la nivelul fiecărui segment), în legătură directă cu practica și piața agroalimentară actuală și viitoare.

Învățământul profesional agricol trebuie regândit și adus la nevoia de pregătire a agricultorului sau fermierului secolului al XXI-lea. Agricultură românească are înregistrați la APIA ca agricultori, un număr de 1,1 milioane de locuitori rurali, repartizați pe clase de mărime a exploatațiilor, conform datelor din tabelul de mai jos, și un număr de circa 12.000 societăți comerciale, societăți și asociații agricole cu personalitate juridică, în care lucrează un număr important de lucrători calificați pe profesii agricole, lucrători necalificați și specialiști tehnici, economiști și manageri cu studii superioare și medii.

Tabelul 10.1.1. Structura exploatațiilor agricole

Suprafața exploatației (ha)	Număr de exploatații	%	%	Suprafața (ha)	%	%
Exploatații familiale (EF)						
1-5	900633	80,46		2199166	22,48	
5-10	145963	13,04		963060	10,03	
10-50	54365	4,86		1055972	10,77	
50-100	6325	0,57		451522	4,61	
1. Total EF	1107286	98,93	28,72	4669720	47,89	31,80
Exploatații comerciale (EC)						
100-500	9315	0,83		2087244	21,33	
500-1000	1808	0,16		1240321	12,57	
1000-5000	882	0,08		1457029	14,86	
5000-10000	20	0,00		168219	1,51	
>10000	9	0,00		180645	1,84	
2. Total EC	12034	1,07	0,31	5113458	52,11	34,82
Exploatații de subzistență nefinanțate (EN)						
3. Total EN	2736680	x	70,97	4901822	x	33,38
Total general	3856000	x	100,00	14685000	x	100,00

Sursa: APIA

Pe lângă acest contingent masiv de 1,1 milioane agricultori, mai practică agricultură în part-time 2,74 milioane locuitori rurali în exploatații de subzistență nefinanțate prin APIA, dar care dețin 1/3 din suprafața agricolă utilă a țării (4,9 mil. ha, 33,4%).

Statul român, structurile profesionale și administrative agricole, precum și sindicatele din agricultură nu pot să rămână „indiferenți”, fără un program concret de pregătire de specialitate și reconversie profesională a forței de muncă active din sectorul agroalimentar național.

În concepția noastră, învățământul agricol românesc trebuie restructurat pe patru nivele distincte, care să acopere necesarul de personal calificat astfel:

- învățământ pentru **pregătirea profesională necesară pentru meseriile agricole** din societățile comerciale, organizat în școli profesionale (de arte și meserii agricole);

- învățământ pentru pregătirea **agriculturilor șefi de exploatații** din exploatațile agricole familiale comerciale. Trebuie înțeles faptul că profesiunea sau meseria de **agricultor-șef de exploatație** este mult mai complexă comparativ cu meseriile „clasice” de mecanizator (tractorist, combainer), îngrijitor de animale, legumicultor, pomicultor, viticultor etc. Agricultorul-șef de exploatație privat-familială comercială trebuie să aibe o pregătire de specialitate tehnică, economico-financiară, managerială complexă. Acesta trebuie să fie pregătit de așa natură încât să poată lucra ca mecanizator, agricultor în specialitatea fermei sale, economist și comerciant.

Până în prezent, nu avem în România, școli speciale în sistemul național de învățământ agricol de stat pentru pregătirea agriculturilor-șefi de exploatație. Șeful de exploatație privat-familială complexă, după experiența mondială, dar și românească, într-o oarecare măsură, au o pregătire de bază extrem de diversă, de la ingineri agronomi, zootehniști, medici veterinari, tehnicieni agricoli, la alte profesii, total diferite de agricultură (ingineri politehniști, economiști, juriști, chiar și medici umani), care, în cele mai multe cazuri, sunt **autodidacți în agricultură**.

După experiența europeană, agricultorii-șefi de exploatații de formație profesională de bază extrem de diversă, sunt pregătiți periodic (anual) în **școli agricole organizate teritorial** (regional) sub tutela și susținerea camerelor de agricultură, în colaborare cu serviciile (administrațiile) agricole teritoriale.

- **învățământ liceal (vocațional, tehnologic) de specialitate agricolă**, organizat în mediul rural (în fostele școli de agricultură Andrășești, Fundulea, Podul Iloaiei, Pietroasele, Salonta, Ciacova etc. cu laboratoare și câmpuri experimentale bine dotate), cu un număr restrâns de locuri care să pregătească personalul tehnic de specialitate (tehnicieni agricoli), dar și (o parte) din candidații în învățământul superior agronomic, cu o mare aplicare spre instruirea tehnică,.

- **învățământ superior agroalimentar** se află în fața unei **reformе structurale profunde** care să pună de acord structura universităților agronomice cu structura sistemului agroalimentar. Pentru a argumenta cerința de interfață între sistemul comercial agroalimentar și sistemul universitar agroalimentar, prezentăm în tabelul de mai jos cele cinci componente ale sale: AF - sistem agrofurnizor (amonte de agricultură); A - agricultură; PA - procesare alimentară (aval de agricultură); DC - distribuție comercializare (aval procesare); SA - servicii agricole (învățământ, cercetare, administrație, servicii auxiliare agriculturii).

Tabelul 10.1.2. Structura sistemului comercial și celui universitar agroalimentar

Subsistemele	Ponderea subsistemelor (%)		
	Personal	Întreprinderi	Cifra de afaceri
Agrofurnizori, AF	7	1	8
Agricultură, A	22	68	14
Procesare, PA	13	6	23
Distribuție, DC	47	23	35
Servicii, SA	11	4	10
Total	100	100	100

Sursa: calcule proprii IEA după datele INS

După cum se poate remarca, sistemul agroalimentar s-a diversificat extrem de mult, iar agricultura a asimilat din ce în ce mai multe specializări profesionale și științifice specifice domeniilor și științelor vieții din aval și amonte de agricultura propriu-zisă. În prezent nu se mai poate vorbi numai de învățământ superior agronomic ci de **universități de științe ale vieții și bioinginerie**, în care se parcurg, pe de o parte, printr-o curriculă adecvată, disciplinele fundamentale ale **științelor vieții** legate de agricultură și alimentație și, pe de altă parte, se parcurg disciplinele pentru formarea bioinginerilor în domeniile specifice: agronomie, horticultură, zootehnie, silvicultură, procesarea produselor agricole, managementul și marketingul specific etc.

Referitor la mărirea universităților, domeniilor și specializărilor, a cifrelor de școlarizare pe ciclurile de învățământ Bologna, este o problemă dinamică și elastică în funcție atât de **cerere** și de **orientare**, dar și în funcție de structura celor cinci mari subsisteme care formează sistemul agroalimentar.

Privitor la **refacerea intelectualității satului**. În prezent numai 2% dintre studenți provin din mediul rural. Este de presupus, funcție de datele strategice actuale, că mai puțin de 1% dintre aceștia se întorc în comunele (satele) lor. În multe sate singurul intelectual localnic este preotul (de multe ori nici acesta), iar multe școli rurale desființându-se învățătorii au părăsit satul.

Pentru menținerea patrimoniului cultural și formativ al tineretului rural, precum și funcționarea satisfăcătoare a unităților administrative locale (primării-economiști, juriști; școli-învățători, profesori; consultanță agricolă-ingineri, tehnicieni) presupune luarea în discuție și soluționarea următoarelor propuneri:

- **Burse** (sub formă de salarii lunare), acordate elevilor și studenților, prin concurs, de primăriile locale pentru ocuparea posturilor vacante sau a celor ocupate în prezent de navetiști sau de personal cu calificare modestă. Bursele vor fi date în baza unor contracte ferme de a profesa în comuna (satul) respectivă pentru o perioadă de 10-15 ani.

- **Ajutor acordat pentru construirea de case intelectualelor** care se stabilesc în mediul rural, prin acordarea de credite (gen prima casă) și concesionarea a 1000 m² teren oferit cu titlu gratuit.

Condițiile privind acordarea, garantarea, prelungirea sau renunțarea la contract etc. vor fi consfințite printr-o lege specială.

10.2. Formarea profesională

În România sectorul agricol și forestier constituie pentru spațiul rural un factor determinant pentru obținerea producțiilor agricole și silvice, precum și pentru menținerea calității peisajului și protecția mediului. O mare parte din totalul populației active din mediul rural, cca. 2,9 milioane, este ocupată în aceste sectoare.

Evoluția și specializarea în agricultură și silvicultură necesită un nivel corespunzător de instruire tehnică, economică și juridică, inclusiv expertiză în tehnologii noi ale informației, pentru a corespunde cerințelor comunitare în domeniul fitosanitar, bunăstării animalelor, standardelor de calitate, sprijinind astfel mobilizarea populației rurale și îmbunătățirea diversității locale în vederea creșterii atractivității zonelor rurale, a diversificării economiei rurale și a calității vieții.

Necesitatea activităților de formare profesională apare în contextul legat de creșterea competitivității și diversificării produselor și activităților din agricultură și silvicultură, de restructurarea și modernizarea sectoarelor agricol și forestier, a sectoarelor de procesare și

comercializare pentru produsele agricole și forestiere, de încurajarea afacerilor orientate spre piață, a cerințelor pentru o gamă largă de aptitudini economice și de management cât și de îndeplinirea obiectivului gestionării durabile a terenurilor și protecției mediului, aplicarea de tehnologii și practici prietenoase mediului și de utilizare a energiei regenerabile.

Astfel, din totalul de peste 8 miliarde de euro aflate la dispoziția României, prin intermediul Programului Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), pentru a fi cheltuite pentru agricultură și dezvoltare rurală, în perioada 2007 – 2013, peste 119 milioane de euro sunt destinate îmbunătățirii competitivității sectoarelor agricol, silvic și alimentar, utilizarea durabilă a terenurilor agricole și protecția mediului, prin acțiuni de formare, informare și difuzare de cunoștințe inovative adresate persoanelor adulte care activează în sectoarele menționate (fermierilor români). Măsura de formare profesională oferă posibilitatea a peste 400.000 de fermieri români să se instruiască gratuit în următoarele domenii:

- a) Diversificarea activităților în exploatațile agricole, îmbunătățirea calității producției, igiena și siguranța alimentelor, crearea de condiții pentru a asigura bunăstarea animalelor și sănătatea plantelor, siguranța muncii, folosirea fertilizanților și amendamentelor în agricultură în concordanță cu standardele Uniunii Europene;
- b) Îmbunătățirea și încurajarea afacerilor;
- c) Îmbunătățirea cunoștințelor privind protecția mediului;
- d) Pregătire tehnică (noi tehnologii informaționale, introducerea de inovații, difuzarea rezultatelor cercetării și a gestionării durabile a resurselor naturale etc.);
- e) Managementul durabil al terenurilor agricole și forestiere;
- f) Dezvoltarea unor capacități inovative în lanțul agro-alimentar;
- g) Însușirea cerințelor privind eco-condiționalitatea și aplicarea unor metode de producție compatibile cu întreținerea și ameliorarea peisajului, respectiv cu protecția mediului.

10.3. Definirea statutului profesional al agricultorului

Una din problemele majore cu care se confruntă societatea românească în acest moment o reprezintă și discrepanța dintre sat și oraș, care are la bază atât trecerea de la sistemul etatist excesiv către economia de piață și care a fost caracterizată de o lungă perioadă de tranziție în care mecanismele care puteau să amelioreze această situație au fost aproape inexistente.

Statutul profesional al agricultorilor trebuie să fie regândit deoarece ei nu sunt numai exploatanți agricoli. Agricultorul este și furnizor de servicii de mediu. În aceste condiții veniturile agricultorilor sunt cu 15-20% mai mici decât media angajaților din oricare alt sector de activitate. Diminuarea venitului agricol nu a fost compensată prin nicio altă măsură.

Agricultura se confruntă cu multe provocări, dificil de controlat: un model agricol european, deschiderea granițelor pentru importurile din alte state terțe UE, dezvoltarea statelor din sud, realizarea unei agriculturi multifuncționale în perspectiva unei dezvoltări durabile a acesteia, paritatea venitului agricultorilor, asigurarea unei locuințe, accesul la informații, educație și la cultură. Unii fac apel la solidaritatea europeană, alții la corectarea disfuncționalităților de pe piață prin intermediul intervenției publice.

Unul dintre obiectivele PAC este de a garanta venitul agricultorilor în comparație cu cele ale altor categorii sociale. Instrumentele inițiale de susținere a prețurilor au fost înlocuite începând cu reforma PAC din 1992 și până la cea din 2003, prin creșterea ajutoarelor directe ale agricultorilor care au fost din ce în ce mai mult deconectate de nivelul producției.

Drepturile de plată unică, independente de activitatea de producție, au constituit principala măsură de susținere a venitului activităților agricultorilor. Punerea în practică a ajutoarelor

corelate cu venitul agricultorilor a dus la respectarea condițiilor de mediu, mergând în direcția unei agriculturi multifuncționale perene și asigurând un echilibru social în mediul rural. Dezvoltarea unei astfel de agriculturi presupune o remunerare mai mare a serviciilor care nu sunt compensate de piață, cum sunt: ocuparea teritoriului și amenajarea spațiului rural, protejarea resurselor naturale și creșterea numărului locurilor de muncă.

10.4. Cercetarea științifică agricolă

Cercetarea științifică din agricultura românească, în ultimele două decenii, a avut de suferit cel mai mult din cauza deselor și inconsistentelor schimbări legislative și normative, a rămânerii în urmă din punct de vedere al echipării tehnice a institutelor, stațiunilor și laboratoarelor de cercetare, a plecărilor, îmbătrânirii și pensionării personalului de cercetare format înainte de 1989, a pierderii celei mai mari părți din terenul agricol necesar atât experimentelor cât și producerii de material biologic, într-un cuvânt, al abandonării și nesușinerii sistemului științific agricol de către statul român.

Ce este de făcut? Simplu: ceea ce se face în prezent în țările cu sisteme performante în cercetarea fundamentală și aplicativă din agricultură, adică:

1. Procesul de modernizare al agriculturii, în mod obligatoriu, trebuie să înceapă cu (de la) modernizarea sistemului de cercetare științifică agronomică și alimentară prin reabilitarea și concentrarea institutelor, stațiunilor și laboratoarelor de cercetare, așezarea acestora în plan teritorial, pe principii ecologice și în funcție de evaluarea performanțelor efectuată printr-un audit științific, într-o dublă structură: **domenială** și **ecologică** și introducerea celor viabile într-un program investițional al MADR de modernizare a tehnologiilor de cercetare, de recrutare-reconversie și întinerire a personalului științific.

2. Înființarea unui **institut de cercetări în domeniul biotehnologiei și ingineriei genetice în agricultură, zootehnie, industria alimentară**, fie în cadrul Academiei Române, fie în cadrul ASAS. Organizarea și funcționarea acestui institut se impune cu acuitate, deoarece acest domeniu, deși de maximă importanță și actualitate științifică pentru agricultura prezentului dar mai ales a viitorului, lipsește din rețeaua de cercetare științifică agricolă a României.

3. România dispune de o zestre genetică autohtonă deosebit de bogată, formată din soiuri, varietăți și populații de plante, rase și populații de animale de înaltă calitate alimentară, rezistente la boli și dăunători, adaptate condițiilor de cultură/creștere mai rustică, dar de a căror conservare, înmulțire și utilizare nu se ocupă organizat, instituțional, științific, decât întâmplător, de către amatori sau interesați de aceste varietăți biologice. Pentru a nu pierde irecuperabil acest material biologic valoros se impune, cu maximă urgență, delimitarea din terenul agricol al statului aflat în administrarea ADS unor ferme agricole ale statului specializate în conservarea și înmulțirea soiurilor și raselor autohtone, arondate științific actualelor stațiuni de cercetări agricole zonale.

4. Aproximarea cercetării și inovării agronomice de fermieri printr-un departament pentru inovare conform prevederilor noului Cadru Financiar Multianual 2014-2020, care prevede dublarea fondurilor alocate de UE aplicării rezultatelor cercetării științifice agricole, suma totală propusă la nivel de UE fiind de 5,1 mld. €. Având în vedere faptul că României i se alocă circa 12,5-13% din fondurile europene destinate susținerii PAC (Pilonul I și II), în mod normal țara noastră poate obține (prin repartizare proporțională sau competiție deschisă) circa 650 mil.€ (2,80 mld. lei) pentru ciclul bugetar 2014-2020, revenind circa 93 mld.€/an (400 mil. lei/an). Această sumă este cu mult mai mare comparativ cu sumele alocate de la bugetul MADR pentru activitatea de cercetare a ASAS (circa 35 mil. lei/an).

Conform condițiilor de eligibilitate a fondurilor pentru cercetare-inovare, ASAS, împreună cu institutele și stațiunile de cercetări agricole, în parteneriat cu reprezentanții agricultorilor (camerele agricole, serviciile agricole, asociațiile profesionale agricole), au obligația să aplice pentru proiecte și programe de cercetare-inovare cu aplicabilitate în domenii prioritare ale agriculturii.

5. Cu privire la orientarea cercetării științifice din agricultură, este necesar de avut în vedere două categorii de probleme cuprinse în **Programul național de cercetări agricole, finanțat competitiv prin bugetul MDAR și Programul de cercetări agricole aplicative (pentru ferme și locale), finanțat privat de către exploatațile agricole și alți agenți economici privați din agricultură.**

Programul național de cercetări agricole, cuprinde tema de interes științific major, național, finanțat multianual, competitiv, din bugetul MADR, în coordonarea Academiei Române și ASAS, astfel:

- Studiul efectelor schimbărilor climatice asupra sistemelor de agricultură. Optimizarea consumului de factori materiali în sisteme de agricultură conservativă;
- Cercetări genetice cu privire la mecanismele rezistențelor la secetă, boli și dăunători și alți factori naturali de risc natural major în vederea creării de noi cultivari;
- Fundamentarea științifică a relației ecologice optime între cerințele plantelor și animalelor și oferta ecologică a micro și macrozonelor agricole (întocmirea hărților fitotehnice, legumicole, pomicole, viticole, zootehnice ale României) și elaborarea actelor normative necesare programelor de producție ale exploataților agricole;
- Cercetări privind extensiile optime ale sistemelor de agricultură (convențională, biotehnologică, organică, intensivă, conservativă, monoculturală, multifuncțională, tradițională, privat-familială, capitalist-latifundiară, comercială sau de subzistență și semisubzistență, pentru producția de alimente, furaje și/sau pentru producția de bioenergie) din diferitele zone agricole ale României;

Lista temelor de cercetare nu este exhaustivă ci numai exemplificativă. Un program național de cercetări fundamentale, finanțat de la bugetul de stat, trebuie întocmit de o echipă de experți naționali cu colaboratori internaționali și care trebuie să cuprindă numai teme de maxim interes științific.

Programul de cercetări agricole aplicative este, de fapt, un extendum de solicitări (cereri) ale agenților economici din agricultură, industria agroalimentară și a celor care deservesc sistemul în val și amonte de aceasta.

Elaborarea **Strategiei CDI în agricultură și dezvoltarea rurală a României** pentru perioada 2014-2020 se cere armonizată cu complexitatea crescândă și ritmul alert de evoluție al tuturor componentelor vieții sociale din cel de al doilea deceniu al secolului XXI.

Principalele orientări ale strategiei naționale este necesar să fie corelate cu Strategia „*Europa 2020 – o strategie europeană pentru creștere inteligentă, durabilă și inclusivă*”, martie 2010, „*Proiectul de reformă a politicii europene comune*”, octombrie 2011, „*Declarația privind Noua Eră a Științei Globale*” noiembrie 2011, Forumul Mondial pentru Știință, Budapesta și alte documente comunitare și mondiale.

Programele de cercetare agricolă ale României trebuie să aibă în vedere condițiile de dezvoltare ale agriculturii, ca bază indispensabilă pentru securitatea alimentară, presiunea manifestă de creșterea populației globului de la 7 miliarde de locuitori în 2011 la 9,5 miliarde în 2050 necesitând analize la nivelul implicațiilor mondiale.

Limitările naturii terestre, a resurselor de mediu, apărute ca urmare a exploatării iraționale, uneori până la epuizare, schimbarea climatică globală, degradarea și eroziunea solurilor, diminuarea drastică a resurselor de apă dulce, restrângerea biodiversității, reprezintă dovezi incontestabile care să determine elaborarea unei strategii constructive, cu caracter pronunțat de durabilitate, bazată pe progresele științei și tehnologiei.

Având în vedere că nici o națiune nu este exceptată de la consecințele limitelor mediului de susținere a creșterii demografice globale, **Strategia CDI din agricultura României** trebuie să urmărească îndeplinirea unor obiective specifice majore, care să asigure creșterea inteligentă, sporirea competitivității durabilității și stabilității statului român, a perenității existenței sale multisekulare.

Strategia de cercetare-dezvoltare-inovare în agricultură trebuie să-și propună valorificarea potențialului agricol și științific remarcabil al României, care a generat și continuă să genereze noi creații biologice vegetale și animale cu caracteristici valoroase de productivitate și calitate în condiții de mediu în continua schimbare, tehnologii noi de cultură a plantelor și creștere a animalelor, de conservare și procesare a producției primare în vederea creșterii valorii adăugate a acesteia, în scopul accederii la locul care i se cuvine la nivel comunitar și global.

Coordonatele Strategiei de dezvoltare ale agriculturii României în perioada 2014-2020 sunt următoarele: dezvoltare durabilă și performantă a agriculturii, utilizarea eficientă a resurselor naturale de mediu implicate în producția agricolă (sol, climă, resurse de apă, resurse energetice), în special a celor regenerabile, ținând seama de nivelul și ritmul lor specific de refacere, precum și valorificarea optimă a tuturor posibilităților naturale și a capacităților inovative create de activitatea de cercetare științifică, pe măsura suportului politic și economic acordat.

Inovația va fi implementată pe parcursul întregii filiere de produse agricole, începând cu realizarea de producții primare vegetale și animale, continuând cu extinderea de valoare adăugată în fiecare etapă, în conformitate cu solicitările și exigențele consumatorilor. Agricultura inovativă va răspunde dezideratului prioritar de securitate și siguranța alimentară și producerea unor excedente pentru export, facilitând creșterea economică a țării.

Inovația presupune utilizarea în practică a progreselor științei și tehnicii, inclusiv ale celor mai avansate creații, cum sunt organismele modificate genetic, verificate și autorizate pentru cultivare de către organismele științifice naționale, europene și internaționale drept inofensive pentru sănătatea oamenilor, animalelor și mediului.

Producerea de culturi agro-energetice și biomasă utilizabile în obținerea de biocombustibili care să suplinească, în perspectiva viitorului apropiat, 20% din energia generată de combustibili fosili. Continuarea exploatarei combustibililor fosili responsabili cu emisii de gaze cu „efect de seră” și creșterea temperaturilor medii la nivel global, va avea consecințe planetare grave asupra condițiilor de viață.

Eforturile activității de cercetare în domeniul producerii energiei contribuie la asigurarea independenței energetice a exploatareilor agricole și spațiului rural, urmărind realizarea unui echilibru între producerea de hrană și energie, eliminarea competiției între prețul hranei și energiei.

Dezvoltarea inovativă a agriculturii și asocierea cu cel mai prețios aliat, silvicultura, pentru protejarea și conservarea resurselor naturale de maximă importanță – solul, apa și atmosfera. Se va urmări elaborarea măsurilor optime de conservare și creștere a fertilității solului, de înlăturare a proceselor de degradare și eroziune, de conservare a apei și reconstrucție a rețelei hidrografice, de reîmpădurire și refacere a perdelelor de protecție, sechestrarea carbonului din atmosferă cu rol major în încălzirea climei. Dezvoltarea conexă a agriculturii și silviculturii contribuie la conservarea biodiversității, bogăție inestimabilă pentru viitorul țării.

Dezvoltarea spațiului rural românesc, în plenitudinea sa economică și socială, în vederea asigurării unui standard de viață superior și acces la educația și spiritualitatea modernă pentru populația satească, incluzând punerea în valoare a frumuseții peisagistice. Ansamblul obiectivelor propuse este realizabil și conduce la atingerea tintei comunitare: dobândirea competitivității, durabilității și stabilității în condițiile în care **Strategia CDI** din

unitățile de cercetare dezvoltare și învățământ superior, va fi susținută prin politici guvernamentale, sincrone și în consens cu prevederile politicii agricole a UE care a acordat buget special în bugetului comunitar pentru susținerea agriculturii și a cercetării științifice din agricultură.

11. STRATEGIA SOCIALĂ RURALĂ

11.1. Strategii demografice rurale

Strategia demografică rurală cuprinde măsuri, acțiuni determinative pentru: stoparea fenomenelor demografice negative (declinul natalității, creșterea mortalității și a morbidității infantile și materne); reechilibrarea structurală a populației, în mod special a structurii pe vârste; creșterea speranței de viață și a speranței de viață sănătoasă.

Orientările strategice corespunzătoare cerințelor demografice ale spațiului rural, care prin efectele implementării, convergente și integrate, sunt axate pe, îmbunătățirea condițiilor de viață din mediul rural, pe diminuarea decalajelor existente între mediul rural și cel urban, pe reducerea fragilizării economice și sociale:

- crearea unei societăți rurale bazate pe incluziunea socială prin luarea în considerare a solidarității rurale între generații și asigurarea creșterii calității vieții rurale ca o condiție a bunăstării individuale durabile;
- modernizarea sistemului de sănătate prin promovarea unor servicii medicale de calitate în condiții de egalitate;
- modernizarea accelerată a sistemelor de educație și formare profesională a populației rurale

I. Strategii rurale pentru crearea cadrului legislativ, instituțional și participativ pentru gestionarea fenomenelor demografice

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Crearea cadrului legislativ, instituțional și participativ pentru monitorizarea fenomenelor demografice rurale și gestionarea soluțiilor demografice*

Direcții strategice:

1. *Dezvoltarea economiei sociale prin implicarea actorilor rurali relevanți (asociații intracomunale, ONG, asociații, instituții publice)*
2. *Îmbunătățirea accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii (tineri, femei)*
3. *Promovarea egalității de șanse.*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Consolidarea cadrului legislativ și instituțional și implementarea normelor și standardelor UE cu privire la incluziunea socială.*

Direcțiile strategice se axează pe promovarea susținută a egalității de șanse, sprijinirea activă a grupurilor defavorizate și sincronizarea cadrului legislativ aferent consecințelor previzibile ale evoluțiilor demografice.

II. Strategii de modernizare treptată a economiei rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Încurajarea și diversificarea economiei rurale*

Direcții strategice:

1. *Modernizarea infrastructurii edilitare*
2. *Sprijinirea diversificării activităților economice rurale.*
3. *Sprijinirea apariției și dezvoltării microîntreprinderilor rurale.*
4. *Promovarea potențialului turistic.*
5. *Dezvoltarea competitivității sectorului agricol, forestier și de pescuit bazat pe cunoaștere și inițiativă privată*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Modernizarea economiei rurale*

Direcții strategice:

1. *Menținerea și dezvoltarea activităților economice și creșterea numărului de locuri de muncă prin diversificarea activităților neagricole și încurajarea întreprinderilor mici;*
2. *Creșterea atractivității zonelor rurale și diminuarea migrației populației tinere prin continuarea modernizării infrastructurii de bază;*
3. *Dezvoltarea abilităților și competențelor actorilor locali privind buna guvernare.*

III. Strategii rurale pentru promovarea sistemului de transporturi corespunzător nevoilor populației rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Promovarea sistemului de transport accesibil întregului spațiu rural.*

Direcții strategice:

1. *Creșterea accesibilității transportului în zonele rurale cu densitate redusă a populației și a nucleelor dispersate;*
2. *Modernizarea infrastructurii de transport rutier, feroviar și naval;*
3. *Asigurarea unui tratament egal între sistemele de transport din punctul de vedere al finanțării modernizării, reparării și întreținerii infrastructurii și mijloacelor de transport.*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Realizarea progreselor substanțiale în dezvoltarea infrastructurii de transport pentru atingerea standardelor minimale în privința eficienței economice, sociale și de mediu.*

Direcții strategice:

1. *Menținerea infrastructurii reabilitate sau modernizate;*
2. *Atingerea standardelor comunitare.*

IV. Strategii rurale pentru promovarea unor servicii medicale de calitate în condiții de egalitate

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Ameliorarea stării de sănătate a populației rurale prin îmbunătățirea structurii sistemului de sănătate, a calității actului medical și a îngrijirilor furnizate în cadrul serviciilor de sănătate.*

Direcții strategice:

1. *Creșterea accesibilității la serviciile medicale presupune implementarea programelor naționale de sănătate cu incidență în spațiul rural, care răspund problemelor de sănătate publică prioritare și nevoilor grupurilor vulnerabile și dezvoltarea resurselor umane prin: identificarea facilităților pentru atragerea personalului medical în zone rurale; desfășurarea de activități de educație pentru sănătate; extinderea rețelei de asistență medicală comunitară integrată.*
2. *Creșterea calității serviciilor medicale:* pentru asigurarea continuității actului medical
3. *Descentralizarea sistemului sanitar prin transferul de competențe, atribuții și responsabilități către administrația publică locală.*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Atingerea unor parametri apropiați de nivelul decent al stării de sănătate a populației și al calității serviciilor medicale rurale.*

Având în vedere cerințele strategice ale sectorului sanitar începând cu anul 2014 vor fi consolidate noile structuri instituționale, în special pentru asigurarea calității serviciilor de asistență medicală în condițiile descentralizării și managementului pe programe. Se vor iniția noi măsuri, inclusiv prin inițiative legislative, pentru fundamentarea deciziilor în domeniul politicilor de sănătate prin analiza performanței sistemului în funcție de rezultate. Va continua creșterea procesului de acoperire a populației rurale cu servicii de bază cum ar fi asistența de urgență, creșterea accesului la servicii de asistență medico-sanitară (îngrijiri pe termen lung) a populației de vârstă a treia.

V. Strategii pentru modernizarea sistemului de educație și formare profesională a populației rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal *Modernizarea accelerată a sistemului educației rurale*

Direcții strategice:

1. *Diminuarea fenomenului abandonului școlar*
2. *Modernizarea infrastructurii educaționale*
3. *Începerea procesului de modernizarea conținuturilor de educație socio-culturală (diversitate culturală, educație interculturală, educație pentru sănătate, educație pro patrimoniu, memorie locală), conținuturi de educație ambientală (calitatea mediului, educație pentru regenerarea mediului), conținuturi de formare tehnică și profesională prin competențe și pro atitudini.*
4. *Conceperea programelor școlare adaptate cerințelor educaționale rurale.*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Modernizarea sistemului educațional rural.*

Direcții strategice:

1. *Creșterea calității procesului de formare a personalului didactic.*
2. *Continuarea modernizării infrastructurii educaționale rurale.*
3. *Dezvoltarea programelor de studiu diferențiate conform specificului spațiului rural, în profil regional*
4. *Extinderea învățământului și formării profesionale de calitate în mediul rural, cultivarea egalității de șanse și atragerea tinerilor din grupurile defavorizate.*

11.2. Creșterea gradului de ocupare și calificarea forței de muncă rurale.

Extinderea locurilor de muncă în economia agricolă și non-agricolă

11.2.1. Situația actuală și tendințe

Agricultura reprezintă coloana vertebrală a economiei rurale, dar activitățile nonagricole și sursele generate de acestea devin tot mai importante pentru gospodăriile din spațiul rural. Dezvoltarea sectorului neagricol reprezintă un factor esențial pentru asigurarea creșterii gradului de ocupare a forței de muncă și a veniturilor. Rata de ocupare a populației în vârstă de 20-64 ani a fost de 63,3% la o distanță de 6,7 puncte procentuale față de ținta națională de 70% stabilită în contextul Strategiei Europa 2020; pentru persoanele din mediul rural valoarea procentuală era de 63,7% față de 62,2% pentru persoanele din mediul urban.

Populația ocupată este subiectul unor procese caracteristice mediului rural:

- **diminuarea cantitativă** - tendențial se înregistrează reducerea volumului populației active și al populației ocupate; rata de activitate (15-64ani) în 2011 era de 62,6% din totalul populației rurale (în anul 2000 valoarea era de 76,7%, în anul 2005 de 65,3%); rata de ocupare (15-64 ani) era de 58,8% în anul 2011 (în anul 2000 valoarea era de 73,8%, în anul 2005 de 61,6%);

- **concentrarea populației ocupate în activitățile agricole.** La nivel național, sectorul agricol beneficia de 28,6% din totalul persoanelor ocupate. Pe grupe de ocupații, cea mai mare pondere în totalul populației ocupate o dețineau agricultorii și lucrătorii calificați din agricultură (23,1%) și meșteșugarii (14,7%). La nivelul spațiului rural rata de ocupare în sectorul agricol era de 58,8%, în sectorul industrial era de 12,0%, în servicii era de 29,2%. În profil teritorial se manifestă disparități semnificative în ceea ce privește structura populației ocupate: există localități rurale în care industria sau sectorul terțiar lipsesc, iar agricultura reprezintă peste 80% din totalul ocupării.

- **îmbătrânirea** - rata ocupării persoanelor care fac parte din categoria de vârstă 15-24 ani este de 30,5% iar a celor cuprinși în grupa de vârstă 55-64 ani este de 52,6%. Raportul de dependență economică, exprimat prin numărul persoanelor neocupate (inactive sau în șomaj)

ce revin la 1000 persoane ocupate, a fost în anul 2011 de 1376‰, nivel mai mare comparativ cu cel înregistrat în anul precedent (1324‰). Populația ocupată în agricultură se caracterizează printr-o pondere ridicată a persoanelor cu vârsta peste 65 ani cu mult peste ponderea acestei grupe de vârstă la nivel național. Au lucrat ca agricultori și lucrători calificați în agricultură și pescuit 30,6% dintre tineri (15-24 ani) și 54,5% dintre vârstnici (55 ani și peste).

- **precaritatea capitalului educațional:** ponderea persoanelor ocupate cu un nivel educațional superior era de 3,4%, cea a persoanelor cu nivel mediu era de 50,2%, a persoanelor cu nivel scăzut era de 46,4%.

Ocuparea rurală este caracterizată tendențial de:

- accentuarea procesului de reducere a populației active influențându-se în mod negativ dinamica ocupării;

- modificarea structurală a populației active (evoluții demografice pe categorii de vârste) generează măsura în care bazinul de recrutare a forței de muncă se confruntă cu riscul îmbătrânirii și contractării pe termen mediu și lung;

- supradimensionarea agriculturii în privința populației pe care o implică economică;

- precaritatea nivelului educațional ca factor inhibant pentru mobilitatea ascendentă a forței de muncă (forța de muncă disponibilă are o adaptabilitate redusă la modificările structurale de pe piața muncii din cauză incompatibilităților profesionale dintre oferta și cererea de locuri de muncă);

- modernizarea lentă a ocupării rurale;

- necorelarea dintre oferta și cererea de forță de muncă rurale.

11.2.2. Strategii ocupaționale

Strategiile ocupaționale rurale cuprind măsuri, acțiuni determinative pentru: îmbunătățirea calității resurselor umane, în vederea facilitării accesului la ocupare non-agricolă în corelare cu cerințele pieței muncii locale și regionale. Orientările strategice corespunzătoare cerințelor asigurării sustenabilității pe termen mediu și lung a zonelor rurale și creșterii potențialului de creare de locuri de muncă și a noi forme de ocupare economia rurală, sunt axate pe:

- crearea unei societăți rurale bazate pe incluziunea socială prin luarea în considerare a solidarității rurale între generații și asigurarea creșterii calității vieții rurale ca o condiție a bunăstării individuale durabile;

- modernizarea accelerată a sistemelor de educație și formare profesională a populației rurale;

- modernizarea agriculturii prin implementarea inovării-tehnologice, tehnice, manageriale-;

- promovarea mobilității ocupaționale, sectoriale și geografice a forței de muncă din spațiul rural cu scopul orientării acesteia spre domenii ocupaționale neagricole care înregistrează o dinamică pozitivă ca diversitate și consistență;

- promovarea antreprenoriatului rural și acordarea de servicii de asistență/consiliere pentru inițiere de afaceri și activități independente pentru stimularea ocupabilității neagricole în spațiul rural.

I. Strategii rurale pentru crearea cadrului instituțional și participativ pentru gestionarea ocupării rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Crearea cadrului instituțional și participativ pentru monitorizarea fenomenelor ocupării rurale și gestionarea soluțiilor economice, sociale.*

Direcții strategice:

2. Dezvoltarea economiei sociale prin implicarea actorilor rurali relevanți (asociații intracomunale, ONG, asociații, instituții publice)
2. Îmbunătățirea accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii (tineri, femei)
3. Promovarea egalității de șanse pe piața forței de muncă rurale
4. Dezvoltarea programelor integrate pentru stimularea ocupării neagricole prin consiliere profesională, calificare în ocupații/profesii din economia neagricolă, programe de formare pentru dobândire de competențe TIC, în vederea creșterii șanselor de angajare a forței de muncă neocupate sau din agricultura de subsistență.

Orizont 2020. Obiectiv principal: Consolidarea cadrului instituțional referitor la incluziunea economică și socială a spațiului rural

Direcțiile strategice se axează pe promovarea susținută a egalității de șanse, sprijinirea activă a grupurilor defavorizate și sincronizarea atribuțiilor cadrului instituțional cu: evoluțiile activităților economice, consecințele previzibile ale evoluțiilor ocupaționale:

1. Focalizarea nucleelor instituționalizate pe dezvoltarea programelor integrate pentru formare, ocupare și alte măsuri de sprijin pentru populația din zonele rurale, care urmăresc reducerea agriculturii de subsistență;
2. Axarea nucleelor instituționale pe elaborarea măsurilor pentru promovarea mobilității ocupaționale și geografice a forței de muncă din mediul rural, pentru a beneficia de toate oportunitățile de ocupare existente și pentru creșterea coeziunii regionale;
3. Măsuri pentru îmbunătățirea mediului înconjurător în zonele rurale și a stării de sănătate a populației din mediul rural, cu scopul de a-i crește motivația, disponibilitatea și oportunitățile de participare pe piața muncii;
4. Sprijin pentru membrii de familie aflați în îngrijire, servicii de asistentă și alte activități asociate pentru a permite indivizilor să participe pe piața muncii;
5. Focalizarea nucleelor instituționale pe promovarea programelor care sprijină și încurajează demararea afacerilor în activități non-agricole.

II. Strategii de modernizare treptată a economiei rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: Încurajarea și diversificarea economiei rurale

Direcții strategice:

6. Modernizarea infrastructurii edilitare
7. Sprijinirea diversificării activităților economice rurale.
8. Promovarea meseriilor căutate pe piața forței de muncă, profesiilor care vor domina cererile angajatorilor rurali; promovarea ocupațiilor "dominante", formalizate cu o "tradiție" în structura câmpului ocupațional rural
9. Sprijinirea apariției și dezvoltării microîntreprinderilor rurale.
10. Dezvoltarea competitivității sectorului agricol, forestier și de pescuit bazat pe cunoaștere și inițiativă privată

Orizont 2020. Obiectiv principal: Modernizarea economiei rurale

Direcții strategice:

4. Menținerea și dezvoltarea activităților economice și creșterea numărului de locuri de muncă prin diversificarea activităților neagricole și încurajarea întreprinderilor mici
5. Creșterea atractivității zonelor rurale și diminuarea migrației populației tinere prin continuarea modernizării infrastructurii de bază.
6. Favorizarea dezvoltării economice, prin măsuri de formare și susținere a transferului de cunoștințe și inovării rurale.
7. Dezvoltarea abilităților și competențelor actorilor locali privind buna guvernare.

III. Strategii rurale pentru dezvoltarea capitalului uman

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Dezvoltarea capitalului uman și creșterea competitivității prin corelarea educației cu piața muncii*

Direcții strategice:

1. *Susținerea unităților de învățământ preuniversitar din mediul rural*
2. *Creșterea accesului și participării la educație și formarea profesională inițială de calitate*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Atingerea unui nivel minimal în domeniul educării și formării profesionale*

Direcții strategice:

1. Restructurarea ciclului de învățământ și redefinirea programelor de regătire profesională în funcție de nivelurile de referință agreeate pentru Cadrul Național al Calificărilor.
2. Extinderea învățământului și formării profesionale de calitate în mediul rural.

IV. Strategii de creștere a ocupării prin stimularea cererii de forță de muncă

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Redimensionarea cererii de forță de muncă în spațiul rural*

Direcții strategice:

1. Extinderea și facilitarea accesului tinerilor la activitățile economice neagricole.
2. Continuarea acordării facilităților investitorilor de către consiliile locale
3. Crearea unor nuclee instituționale favorabile stimulării cererii de forță de muncă: înființarea pe lângă consiliile locale a unor *structuri de monitorizare* a tinerilor care accesează fonduri europene. În cadrul acestor structuri pot participa reprezentanți ai mediului de afaceri, persoane cu experiență în organizarea și gestiunea fiscală a unei întreprinderi; crearea unui *centru de consiliere* și ajutor în carieră și viață profesională pentru oamenii din mediul rural, centru unde se vor putea informa periodic asupra oportunităților de ocupare, asupra nevoilor și cerințelor din piața muncii, dar vor primi consiliere și pentru propriile nevoi de dezvoltare
4. Dezvoltarea unui program de informare, consiliere și motivare pentru găsirea unui loc de muncă pentru *femeile* din mediul rural ocupate în agricultura de subsistență

Orizont 2020 Obiectiv principal: *Stimularea cererii de forță de muncă în spațiul rural*

Direcții strategice:

1. Amplificarea facilităților acordate investitorilor de către consiliile locale.
2. Consolidarea nucleelor instituționale favorabile stimulării cererii de forță de muncă
3. Dezvoltarea programelor de informare, consiliere, motivare pentru grupurile defavorizate.

11.3. Reducerea gradului de sărăcie rurală severă

11.3.1. Situația actuală

Conform datelor *Europe 2020 indicators*, rata riscului de sărăcie la nivel național are valoarea de 22,2% în anul 2011, în creștere față de 2010 cu 1,1 puncte procentuale. Din estimările INS (INS; Tendințe sociale 2011), incidența sărăciei este de peste trei ori mai mare în mediul rural (27,1%) decât în urban (9,0%). De asemenea s-a constatat o tendință de creștere a acesteia în mediul rural și de scădere în mediul urban. În România, aproape trei sferturi din populația săracă trăiește în mediul rural (71,3% din totalul populației sărace își avea rezidența în rural în anul 2010).

- În mediul rural, problema principală o constituie **sărăcia de tip tradițional**, asociată cu:
 - *nivelul redus de modernizare a satului* și, în special, a infrastructurilor tehnico-edilitare și sociale în rural
 - viața economică *dominată de agricultură*
- Analiza riscului de sărăcie arată că principalii **factori determinanți** ai acestui fenomen îi constituie:
 - *educația*, mai precis, nivelul educațional și de calificare profesională
 - *ocuparea*, adică șansa de a avea acces la un loc de muncă salariat
- România se confruntă cu fenomenul **sărăciei comunitare** ce se extinde de-a lungul unor largi teritorii. Zonele de sărăcie comunitară concentrează cu mare probabilitate o pondere importantă a populației sărace din mediul rural, fiind situate preponderent la mare distanță față de orașe și având acces redus la oportunitățile oferite de acestea – locuri de muncă, licee și spitale, piață de desfacere a produselor agricole. Sărăcia comunitară are un caracter periferic și afectează două categorii de spații rurale:
 - *satele mici, periferice* în cadrul comunei, izolate (departe de orașe, de un drum european, de capitala de județ) *sunt considerabil mai sărace decât satele mari*, centru administrativ de comună, mai ales dacă se află în vecinătatea unui oraș sau drum european;
 - în satele mari dezvoltate sunt în proces de formare *zone de concentrare a gospodăriilor în sărăcie și anume zonele cu rommi și zonele în care s-au instalat persoane provenind din alte areale rurale*
- Un alt aspect ce a generat accentuarea sărăciei rurale în ultimii ani l-a constituit **scăderea transferului social**: protecția socială s-a diminuat atât din punctul de vedere al sprijinului economic (reducerea numărului potențialilor beneficiari prin introducerea unor condiții suplimentare de acces la sistemul venitului minim garantat), cât și al serviciilor sociale oferite.

11.3.2. Propuneri strategice de atenuare a riscului sărăciei rurale severe în România

Pentru a diminua incidența sărăciei în rural se impun două seturi de măsuri, astfel:

I. Pe termen scurt și mediu (orizont 2014-2020) – obiectiv strategic: atenuarea efectelor negative ale acestui fenomen.

Direcții strategice:

- construirea de **centre sociale de zi la nivelul autorităților locale sau a unor fundații** pentru persoanele aflate în dificultate și în cadrul cărora **beneficiarii prestațiilor sociale să realizeze diverse activități în folosul comunității**. Astfel, beneficiarii au șansa de a se perfecționa în activitatea prestată iar comunitățile locale fac economii la bugetul local

- **condiționarea plății transferurilor sociale către adulții apti de muncă de participarea la programe de reinsertie pe piața muncii** ceea ce ar diminua riscul de perpetuare a sărăciei pe termen lung

- **programe de calificare, recalificare și reconversie profesională construite în parteneriat public-privat** organizate spre exp. la nivelul GAL-urilor, cu participarea reprezentanților mediului de afaceri privat, în calitate de purtători ai cererii de forță de muncă și ai autorităților publice însărcinate cu protecția socială a persoanelor la risc. Astfel preconizăm îmbunătățirea șanselor de acces pe piața muncii a populației rurale aflată în risc

de sărăcie urmare a lipsei de pregătire profesională sau incompatibilității între calificările dobândite anterior și cerințele pieței muncii locale actuale.

II. Pe termen mediu și lung (orizont 2020-2030) – obiectiv strategic: **atacarea principalelor cauze ale apariției și perpetuării sărăciei.**

Direcții strategice:

- stimularea și susținerea dezvoltării economiei sociale rurale:

a) în segmentul activităților non-agricole (exp.: cooperăția meșteșugărească, micile ateliere meșteșugărești și de prestări de servicii rurale privat-familiale sătești) care, pe de o parte, ar fructifica materii prime locale și ar crește oferta de locuri de muncă non-agricole generând îmbunătățirea nivelului veniturilor populației rurale

b) în sectorul primar prin organizarea de întreprinderi sociale, în subordinea consiliilor locale, în scopul exploatării suprafețelor agricole aflate în patrimoniul consiliilor locale rurale. Funcționarea acestor explotații agricole ca întreprinderi sociale va produce efecte pozitive sub două aspecte: (1) muncile agricole vor fi asigurate prin implicarea forței de muncă locale aflate în stare de sărăcie și expusă riscului excluziunii sociale – beneficiari ai transferurilor sociale în principal. Astfel, beneficiarii transferurilor sociale vor dobândi cunoștințe și/sau se vor putea califica în activități agricole specifice, ceea ce le va permite ulterior participarea pe piața muncii. Se crează premisele reducerii riscului de sărăcie pentru populația rurală. (2) produsele agricole astfel obținute vor putea fi utilizate de consiliile locale pentru suplimentarea sumelor alocate persoanelor la risc de sărăcie sau excluziune socială (ceea ce va crește nivelul de trai al acestora) și/sau vor putea fi comercializate pentru suplimentarea veniturilor bugetelor locale.

- instituirea unui ***sistem de burse sociale pentru susținerea parcursului educațional al tinerilor din mediul rural proveniți din familii sărace*** pentru a stopa fenomenul abandonului școlar în cazul acestor copii, cu condiția ca rezultatele școlare ale beneficiarilor să fie cel puțin de nivel mediu.

11.4. Restrângerea zonelor agricole în dificultate (zone rurale defavorizate)

11.4.1. Analiza situației curente

Sprijinul acordat Zonelor rurale defavorizate (ZRD) prezintă importanță pentru comunitățile rurale și în special pentru cele aflate în dificultate, și a fost prevăzut a se acorda o dată cu aderarea României la Uniunea Europeană.

România deține suprafețe importante incluse în categoria „zone defavorizate” (conform Regulamentului (CE) 1257/1999) (Tabelul 1). Acestea prezintă caracteristici de mediu nefavorabile care limitează în mod considerabil condițiile de utilizare a terenurilor agricole, determinând obținerea unor producții agricole reduse. În baza acestui Regulament au fost delimitate trei tipuri de zone defavorizate: Zona Montană Defavorizată (ZMD), Zona Semnificativ Defavorizată (ZSD) și Zona Defavorizată de Condiții Naturale Specifice (ZDS). Din repartiția zonelor defavorizate la nivel național reiese că ZMD cuprinde, în principal, Munții Carpați – acolo unde se întâlnesc valori mari de altitudine și pantă, ZSD acoperă Delta Dunării - areal care cumulează o serie de factori climatici și edafici puternic limitativi ai activității agricole, iar ZDS ocupă suprafețe dispersate în raport cu diferiți factori naturali limitativi.

Tabelul 11.4.1.1. Zonele defavorizate - principalii indicatori și distribuția spațială a acestora

Indicator	ZMD	ZSD	ZDS
Pondere SAU defavorizată din SAU România	20,14	1,40	12,94
Pondere suprafață totală defavorizată din total suprafață România	29,93	2,47	9,86
Total pondere SAU defavorizată din SAU România	34,48		
Total pondere suprafață totală defavorizată din suprafață România	42,26		

Sursa: PNDR, versiunea consolidată, decembrie 2012

Măsurile privind susținerea zonelor defavorizate au fost încadrate în Axa II a PNDAR. Obiectivul strategic declarat în acest caz este *“continuarea utilizării terenurilor agricole din zonele defavorizate și promovarea agriculturii durabile”*. Obiectivele specifice vizează ca prin măsurile adoptate „să contribuie în aceste zone la utilizarea continuă a terenurilor agricole, menținându-se astfel viabilitatea spațiului rural și, de asemenea, menținându-se și susținându-se activitățile agricole durabile”.

Realizarea/susținerea acestor obiective se face prin două instrumente:

- măsura 211 - sprijină financiar utilizarea terenurilor agricole situate în zone unde producția agricolă este mai redusă cantitativ și/sau calitativ din cauza unor condiții naturale induse de altitudine și pantă. Sprijinul financiar acordat fermelor din ZMD compensează diferențele de venituri și costuri față de condițiile naturale prezente în alte zone, care nu sunt defavorizate;

- măsura 212 - sprijină financiar utilizatorii terenurilor agricole situate în ZSD și ZDS, zone unde producția agricolă este mai redusă cantitativ și/sau calitativ datorită unor condiții naturale și unde este importantă menținerea echilibrului de mediu stabilit între practicile agricole și condițiile naturale. Sprijinul financiar acordat compensează diferențele față de condițiile naturale prezente în alte zone, care nu sunt defavorizate. Acest sprijin reprezintă, în același timp, o acțiune menită să contracareze procesul de depopulare și să mențină potențialul turistic al acestor zone.

Sprijinul financiar se materializează sub forma unei plăți anuale fixe pe hectar de teren agricol utilizat, cuprinse în categoria zonelor defavorizate. Aceste plăți sunt condiționate de respectarea Bunelor Condiții Agricole și de Mediu pe toată suprafața fermei.

Tabelul 11.4.1.2. Stadiul implementării măsurilor specifice

Instrument	Alocarea financiară a măsurii		Pondere realizat (%)
	Prevăzut	Realizat (31.03.2013)	
Măsura 211	607754544	513729195	84,52
Măsura 212	493083876	275887456	55,95

Sursa: www.madr.ro

Implementarea acestor măsuri a înregistrat un impact inițial moderat, însă după acumularea experienței necesare situația s-a îmbunătățit. Astfel, în luna martie a anului 2013, în ZMD aproximativ 85% din alocarea financiară inițială a măsurii a fost realizată, iar în cazul celorlalte zone rurale defavorizate ponderea a fost de 56%.

Conform Raportului anual de progrese privind implementarea Programului Național de Dezvoltare Rurală în România în anul 2009, implementarea celor două măsuri a condus la obținerea următoarelor rezultate în raport cu obiectivele propuse:

Obiectiv urmărit	Realizări/Efekte	
	Srijin pentru ZMD	Srijin pentru ZSD și ZDS
<i>În ce măsură plățile compensatorii au contribuit la asigurarea folosirii continue a terenului agricol?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - folosirea continuă a terenurilor agricole (prin prevederea respectării GAEC - menținerea activității agricole timp de 5 ani); - ușoară contribuție la comasarea terenurilor agricole; - numeroase parcele de mici dimensiuni excluse de la srijin – abandonul; 	<ul style="list-style-type: none"> - existența srijinului financiar garantează angajamentul susținerii activității agricole din partea beneficiarilor; - plățile insuficiente pentru compensarea dezavantajelor pe care le presupune activitatea agricolă în zonele defavorizate;
<i>În ce măsură plățile compensatorii au contribuit la menținerea unei comunități rurale viabile?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - srijinul financiar a avut un efect moderat în ceea ce privește progresul comunităților rurale - efect pozitiv în crearea locurilor de muncă și stabilitatea tinerilor; 	<ul style="list-style-type: none"> - impact considerat a fi mai semnificativ în Delta Dunării - măsura se aplică unui teritoriu continuu cu o problemă socială și de mediu omogenă;
<i>În ce măsură schema a contribuit la menținerea sau la promovarea sistemelor agricole durabile?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - respectarea GAEC contribuie la întărirea durabilității sistemelor agricole; - impactul de mediu al măsurii este perceput ca fiind bun; - nivelul actual al plăților nu compensează în totalitate dezavantajul față de zonele care nu sunt defavorizate; - constientizarea utilizatorilor terenurilor agricole în ceea ce privește problemele de mediu; 	<ul style="list-style-type: none"> - măsura încurajează sustenabilitatea legată de mediul înconjurător a exploatațiilor - îndeplinirea GAEC; - efect pozitiv în termeni de instruire și învățare a beneficiarilor, pentru adaptarea sistemelor de funcționare a exploatațiilor;
<i>În ce măsură schema a contribuit la păstrarea peisajului rural și la îmbunătățirea mediului?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - impactul de mediu al măsurii este evident deoarece include condiția respectării GAEC, pe o perioadă mai lungă de timp; - impactul peisagistic este direct legat de srijinirea activităților agricole tradiționale în zonele montane; - dezvoltarea conștientizării beneficiarilor în ceea ce privește mediul înconjurător; 	<ul style="list-style-type: none"> - impact de mediu de bază pozitiv. - susținerea activităților agricole tradiționale în zonele defavorizate are un impact peisagistic pozitiv;
<i>În ce măsură nivelul plății pe hectar reușește să compenseze handicapul natural?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - srijin insuficient pentru a compensa greutățile pe care le presupune continuarea activităților agricole în zonele montane; 	<ul style="list-style-type: none"> - necesitatea adaptării calculului srijinului la condițiile naturale specifice fiecărui tip de zonă; - măsura nu compensează în mod suficient dezavantajele pe care le presupune producția într-o zonă defavorizată (ZDS sau ZSD);
<i>În ce măsură fermierii percep acest srijin ca fiind condiționat de respectarea cerințelor de gospodărire a terenurilor agricole (GAEC)?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - majoritatea beneficiarilor cunosc faptul că au obligația să respecte anumite practici agricole menite să ducă la păstrarea mediului înconjurător; - printre beneficiari există încă un grad ridicat de necunoaștere a standardelor GAEC impuse de măsură; 	<ul style="list-style-type: none"> - beneficiarii recunosc că au obligația îndeplinirii anumitor practici agricole destinate să protejeze mediul înconjurător;

11.4.2. PAC 2014-2020: Zone care se confruntă cu constrângeri naturale

Luând în considerație diferitele nevoi, restricții și oportunități care există în zonele rurale ale statelor membre ale UE, Comisia Europeană (CE) a elaborat propuneri noi care vizează politica de dezvoltare rurală, pentru perioada 2014 – 2020, propuneri care au fost lansate în octombrie 2011. Acestea se bazează pe fundamentele PAC în ceea ce privește dezvoltarea rurală și sunt aliniate la Strategia Europa 2020.

Prin noul Regulament de Dezvoltare Rurală⁵¹ se propune ca sprijinul pentru zonele defavorizate să fie înlocuit de o schemă nouă numită „Zone Rurale cu Constrângeri Naturale (ZRCN) – (Areas facing Natural Constraints -ANC), ca un răspuns la critica adusă de Curtea Europeană de Conturi sistemului ZRD (LFA), cu privire la modul în care este aplicată schema de sprijin în unele țări. Acest lucru va însemna o nouă delimitare/desemnare a acestor zone și reproiectarea sistemului de sprijin.

Scopul determinării ZRCN este de a susține venitul agricultorilor care operează în zone rurale supuse unor constrângeri. Acest lucru asigură utilizarea terenurilor agricole în mod continuu cu scopul de a păstra nealterate zonele rurale, de a proteja mediul și de a susține comunitățile rurale.

În conformitate cu art.32, plățile acordate fermierilor din zonele montane sau din alte zone care se confruntă cu constrângeri naturale sau cu alte constrângeri specifice trebuie să contribuie, prin încurajarea utilizării neîntrerupte a terenurilor agricole, la conservarea spațiului rural, precum și la menținerea și promovarea unor sisteme agricole durabile. Pentru a se garanta eficiența acestui sprijin, plățile trebuie să îi despăgubească pe fermieri pentru pierderile de venit și pentru costurile suplimentare legate de dezavantajele din zona în cauză. Aceste plăți se vor acorda anual, pe hectar (SAU), pentru a compensa costurile suplimentare și pierderile de venit suportate de fermieri din cauza constrângerilor impuse producției agricole în zonele desemnate. Astfel, costurile suplimentare și pierderile de venit se calculează în raport cu suprafețele care nu se confruntă cu constrângeri naturale. Ca și în cazul schemei precedente, în noua schemă, plățile se acordă fermierilor care se angajează să își continue activitatea agricolă în zonele delimitate. România poate stabili un prag de degresivitate a plăților pentru suprafețe care depășesc un prag minim pe exploatație.

Există opțiunea ca în perioada 2014-2017 România să acorde plăți fermierilor din zonele care au fost eligibile în temeiul articolului 36 litera (a) punctul (ii) din Regulamentul (CE) nr. 1698/2005 în perioada de programare 2007 - 2013, dar care nu mai sunt eligibile ca urmare a noii delimitări, astfel: începând de la 80% din plata primită în 2014 și ajungând la 20 % în 2017. În cazul în care delimitarea noilor zone nu este finalizată până la 1 ianuarie 2014, schema se aplică fermierilor care au primit plăți în zonele care au fost eligibile pentru plățile respective în perioada 2007 - 2013. După finalizarea delimitării, fermierii din zonele care rămân eligibile primesc integral plățile acordate în cadrul acestei măsuri.

Pentru a se asigura utilizarea eficientă a fondurilor Uniunii și tratamentul echitabil al fermierilor zonele care se confruntă cu constrângeri naturale trebuie definite în conformitate cu noi criterii. Aceste criterii vor fi, în principal, de natură bio-fizică și bazate pe dovezi științifice solide.

Conform art. 33 pentru perioada 2014-2020 se vor stabili trei categorii de zone care se confruntă cu constrângeri naturale: i) zone montane; ii) zone, altele decât zonele montane, care se confruntă cu constrângeri naturale semnificative și iii) alte zone care se confruntă cu constrângeri specifice.

⁵¹ Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) - sec(2011) 1153 și sec(2011) 1154

Eligibilitatea zonelor montane pentru acest tip de plăți este dată de îndeplinirea unei limitări considerabile a posibilităților de utilizare a terenurilor și o importantă creștere a costurilor de producție din cauza: i) existenței unor condiții climatice foarte dificile datorate altitudinii, care au ca efect diminuarea substanțială a perioadei de vegetație; ii) prezenței în cea mai mare parte a zonei în cauză, la o altitudine mai mică, a unor pante care sunt prea abrupte pentru utilizarea mașinilor agricole sau care necesită utilizarea unor echipamente speciale foarte costisitoare, sau o combinație a acestor doi factori, acolo unde constrângerile generate de fiecare factor în parte sunt mai puțin accentuate, însă combinația dintre aceștia generează constrângeri echivalente. Pentru a fi eligibile pentru acest tip de plăți, zonele defavorizate altele decât cele montane vor fi considerate ca fiind confruntate cu constrângeri naturale semnificative dacă cel puțin 66 % din SAU îndeplinește cel puțin unul dintre criteriile prevăzute. A treia categorie de zone sunt dacă se confruntă cu constrângeri specifice și dacă este necesar să se continue gestionarea terenurilor pentru a conserva sau pentru a ameliora mediul, pentru a menține peisajul rural și a conserva potențialul turistic sau pentru a proteja zona costieră. Zonele care se confruntă cu constrângeri specifice cuprind zone agricole care sunt omogene din punctul de vedere al condițiilor naturale de protecție și a căror suprafață totală nu depășește 10 % din teritoriul statului membru în cauză.

România poate opta pentru a menține delimitările existente sau modificate sau să facă o noua delimitare a zonelor defavorizate.

11.4.3. Direcții de acțiune/pași de urmat

Având în vedere analiza situației zonelor defavorizate, experiența dobândită în implementarea măsurilor 211 și 212 precum și propunerea Comisiei privind finanțarea ZRCN prin Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR) pentru perioada 2014-2020, cu elementele sale de noutate, în procesul de sprijinire a ZRCN și implementare a politicilor de dezvoltare rurală post 2013 este necesar să se acorde o atenție deosebită următoarelor aspecte:

- necesitatea identificării și ierarhizării corecte a priorităților – pentru a se evita dispersia sprijinului la un număr mare de beneficiari și, astfel reducerea eficienței schemei;
- evaluarea conjugată a constrângerilor de implementare – care vizează condițiile de eligibilitate, intensitatea intervenției comunitare și intensitatea funcționalității instituționale;

evaluarea compatibilității dintre măsurile propuse în meniul comunitar și nevoile reale ale comunităților rurale românești

11.5. Sisteme de protecție socială a populației rurale neocupate

11.5.1. Situația actuală

România rurală are unul dintre cele mai scăzute niveluri ale cheltuielilor de protecție socială din Europa; apartenența la mediul rural este corelată cu ponderea mai mică a veniturilor din prestații sociale: 40% din populația urbană este puternic dependentă de prestațiile sociale (care reprezintă peste 80% din veniturile lor), față de numai 20% în mediul rural. O contribuție importantă la formarea veniturilor gospodariilor rurale a revenit celor provenite din prestații sociale (25,0%). Serviciile sociale și prestațiile sociale acordate persoanelor neocupate din mediul rural s-au concretizat în:

- *indemnizațiile pentru șomaj* - 30% din totalul șomerilor BIM provin din mediul rural; din totalul șomerilor rurali 43% nu au lucrat niciodată; grupa tinerilor (15-24 ani) reprezintă în total șomeri rurali 36%, iar ponderea lor în totalul celor care nu au lucrat niciodată era de 67,4%. (anul 2010); șomeri care au avut o perioadă de inactivitate de până la 11 luni reprezentau 66%. Tinerii din mediul rural sunt categoria cea mai expusă economic și social, din cauza lipsei experienței profesionale, a educației sau formării profesionale inadecvate, a protecției sociale limitate, a accesului la resurse financiare și a condițiilor de muncă precare.

- *burse sociale pentru elevi și burse pentru studenți*: forme de asistență socială sunt acordate pentru susținerea și stimularea participării la sistemul educațional; ele au fost obținute de *elevii* din învățământul preuniversitar, școlarizați într-o altă localitate, pentru care nu se poate asigura masa în natură și totodată proveniți din familii care nu realizează venituri net mediu lunar pe ultimele 12 luni, pe membru de familie, mai mare de 50% din salariul minim net pe economie și nu dețin terenuri agricole cu o suprafață mai mare 20.000m², în zonele colinare și de șes și de 400.000 m² în zonele montane; *studenții* care provin din mediul rural și urmează cursurile de zi ale instituțiilor de învățământ superior acreditate pot beneficia de bursele de studiu în valoare de 350 lei noi (3,5 milioane de lei vechi)/lunar. Pentru a beneficia de aceste burse, studenții se obligă ca, după terminarea studiilor, să profeseze în mediul rural, în specialitatea pentru care s-au pregătit, pe o perioadă cel puțin egală cu cea în care au primit bursă de studiu. O alta condiție de primire a bursei este ca studenții să nu aibă restanțe și să nu repete nici un an universitar. Această prestație socială se adresează unui segment demografic care reprezintă 43% din totalul eleviilor și studenților din România.

Femeile casnice rurale reprezintă 55% din totalul femeilor casnice; ponderi semnificative se înregistrează pentru grupele de vârstă 15-19 ani – ponderea casnicelor rurale în total casnice este de 78%- și 20-24 ani - ponderea casnicelor rurale în total casnice este de 69%.

Problemele sociale generate de categoriile marginalizate ocupațional se vor stabili pentru că: vulnerabilitatea tinerilor șomeri este însoțită de expunerea la riscul discriminării; rata șomajului în rândul tinerilor poate determina sechele permanente, cum ar fi o creștere a riscului de a fi șomer în viitor, niveluri reduse ale veniturilor viitoare, pierdere de capital uman, transmiterea sărăciei de la o generație la alta sau o mai mică motivație de a întemeia o familie, contribuindu-se la tendințe demografice negative. Existența inactivității ocupaționale în cazul femeilor tinere din rural se va perpetua fiind generată de: discriminarea în gospodărie, care îngreunează accesul femeilor pe piața muncii, discriminarea legată de condițiile de muncă (forme de angajare atipice ori care nu respectă legislația în vigoare).

Precaritatea sistemului de protecție socială se va accentua din cauza:

- lipsei de coerență instituțională, de viziune și de planificare strategică pe baza evidențelor, absența monitorizării și evaluării ca practici de corectare a sistemului;
- ineficienței, dezechilibrelor bugetelor de protecție socială;
- inechităților multiple și flagrante în distribuirea resurselor sociale ;
- riscurilor sociale majore prezente și mai ales viitoare generate de tendințele de evoluție a structurii populației a crizei economice, a unor componente ale sistemului de protecție socială.

11.5.2. Strategii pentru sisteme durabile de protecție socială a populației rurale neocupate

Strategiile rurale dedicate sistemelor durabile de protecție socială cuprind măsuri, acțiuni realizate pentru a răspunde nevoilor sociale individuale, familiale sau de grup, în vederea prevenirii și depășirii unor situații de dificultate, vulnerabilitate sau dependență, pentru prevenirea marginalizării și excluziunii sociale, pentru promovarea incluziunii sociale și în scopul creșterii calității vieții.

Orientările strategice spațiului rural, care prin efectele implementării, convergente și integrate, sunt axate pe, îmbunătățirea condițiilor ocupării rurale, pe reducerea fragilizării economice și sociale specifice populației neocupate:

- crearea unei societăți rurale bazate pe incluziunea socială prin luarea în considerare a solidarității rurale între generații și asigurarea creșterii calității vieții rurale ca o condiție a bunăstării individuale durabile;
- formarea pieței forței de muncă rurale, adaptată la cerințele raportului dintre cerere și ofertă;
- promovarea accesului tinerilor la piața forței de muncă și consolidarea statutului formării profesionale, stagiilor și ucenicilor.
- modernizarea accelerată a sistemelor de educație și formare profesională a populației rurale

I. Strategii pentru eficientizarea asistenței sociale rurale

Anul 2014. Obiectiv principal: *Continuarea implementării Programului de reforme al asistenței sociale, Programului Național de Ocupare a Forței de Muncă și Programului Național de Ocupare a Persoanelor Marginalizate Social, adaptate la specificitatea mediului rural*

Direcții strategice:

1. *Identificarea și evaluarea nevoilor și situațiilor care impun furnizarea de servicii sociale.*
2. *Dezvoltarea și administrarea serviciilor sociale primare, în funcție de nevoile locale.*
3. *Promovarea parteneriatelor cu alți furnizori de servicii sociale.*
4. *Promovarea contractelor de solidaritate pentru creșterea accesului la un loc de muncă.*

Anul 2020. Obiectiv principal: *Modernizarea asistenței sociale rurale*

Direcții strategice:

1. *Introducerea unui sistem de servicii de servicii de asistență socială primară cu scop de prevenire a apariției și agravării cazurilor sociale încă de la nivel local*
2. *Contractarea serviciilor sociale și dezvoltarea parteneriatului public-privat.*
3. *Înființarea de centre intercomunitare de consiliere socială și sprijin pentru persoanele neocupate- în mod special șomeri tineri și casnice tinere- realizabile și sustenabile pe termen lung. Elaborarea măsurilor de reangajare a persoanelor care au renunțat la învățământ și de întărire a legăturii dintre sistemele de educație și sectorul ocupării forței de muncă.*
4. *Înființarea și administrarea unui sistem de garanție pentru tineri la nivel intercomunal/areal rural:-creșterea nivelului de cunoștințe și de competențe.*

II. Strategii de modernizare treptată a economiei rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: *Încurajarea și diversificarea economiei rurale*

Direcții strategice:

1. *Modernizarea infrastructurii edilitare*
2. *Sprijinirea diversificării activităților economice rurale.*
3. *Sprijinirea apariției și dezvoltării microîntreprinderilor rurale.*
4. *Promovarea potențialului de creare a locurilor de muncă în economia ecologică, turism.*
5. *Dezvoltarea competitivității sectorului agricol, forestier și de pescuit bazat pe cunoaștere și inițiativă privată*

Orizont 2020. Obiectiv principal: *Modernizarea economiei rurale*

Direcții strategice:

1. *Menținerea și dezvoltarea activităților economice și creșterea numărului de locuri de muncă prin diversificarea activităților neagricole și încurajarea întreprinderilor mici*
2. *Creșterea atractivității zonelor rurale și diminuarea migrației populației tinere prin continuarea modernizării infrastructurii de bază,*
3. *Dezvoltarea abilităților și competențelor actorilor locali privind buna guvernare;*
4. *Promovarea spiritului antreprenorial, facilitarea accesului la servicii de sprijin și la microfinanțare pentru întreprinderile nou-înființate și înființarea de sisteme pentru convertirea prestațiilor de șomaj în granturi pentru unitățile noi.*

III. Strategii pentru modernizarea sistemului de educație și formare profesională a populației rurale

Orizont 2014. Obiectiv principal: Modernizarea accelerată a sistemului educației rurale

Direcții strategice:

1. *Diminuarea fenomenului abandonului școlar*
2. *Modernizarea infrastructurii educaționale*
3. *Începerea procesului de modernizare a conținuturilor de educație socio-culturală (diversitate culturală, educație interculturală, educație pentru sănătate, educație pro patrimoniu, memorie locală), conținuturi de educație ambientală (calitatea mediului, educație pentru regenerarea mediului), conținuturi de formare tehnică și profesională prin competențe și pro atitudini.*
4. *Conceperea programelor școlare adaptate cerințelor educaționale rurale.*

Orizont 2020. Obiectiv principal: Modernizarea sistemului educațional rural.

Direcții strategice:

1. *Creșterea calității procesului de formare a personalului didactic.*
2. *Continuarea modernizării infrastructurii educaționale rurale.*
3. *Dezvoltarea programelor de studiu diferențiate conform specificului spațiului rural, în profil regional*
4. *Extinderea învățământului și formării profesionale de calitate în mediul rural, cultivarea egalității de șanse și atragerea tinerilor din grupurile defavorizate.*

11.6. Revitalizarea satului românesc. Conservarea și transmiterea tradițiilor rurale

11.6.1. Situația actuală și tendințe

Satul românesc reprezintă centrul moștenirii culturale (păstrarea tradițiilor, a obiceiurilor, arta meșteșugurilor, ansamblurile de biserici, sit-urile arheologice, vestigiile istorice etc.) având o bogată cultură tradițională, o arhitectură diversă și un mod de viață bazat pe valori tradiționale.

Patrimoniul cultural este capitalul simbolic al spațiului rural fiind esențial pentru identitatea culturală a satului românesc și reprezintă o sursă importantă de dezvoltare. Există 30 de situri protejate de importanța lor în Patrimoniul Universal Cultural care prin turism cultural permit valorificarea moștenirii rurale: *bisericile din lemn din Maramureș* (atestat UNESCO în 1999); *bisericile pictate din nordul Moldovei* (atestat UNESCO în 1999); *biserici fortificate din Transilvania* (atestat UNESCO în 1993); *cetăți dacice din Munții Orăștiei* (atestat UNESCO în 1999).

Oportunitățile patrimoniale au determinat propuneri ca teritoriile rurale întregi să fie protejate pentru a beneficia de o politică investițională pregnantă, convergentă; în anul 2009 s-au propus ca situri UNESCO Țara Hațegului, Țara Zarandului și monumentele de pe valea

Mureșului. Localitățile rurale propuse patrimoniului UNESCO din anul 2011 sunt: Dorolea, comuna Livezile, (județ Bistrița Năsăud) și Rimetea (județ Alba).

Patrimoniul cultural imaterial - tradiții, practici sociale, ritualuri, tehnici legate de meșteșuguri - reprezintă un alt set de oportunități cu valoare ambivalentă, păstrarea elementelor tradiționale și sursă de dezvoltare locală prin revigorarea practicilor, tehnicilor tradiționale (Anexa 3). Elementele de patrimoniu cultural imaterial incluse în patrimoniul UNESCO sunt: *ritualul Călușului* (inclus în patrimoniu UNESCO în 2005), *Doina* (inclusă în patrimoniu UNESCO în 2009) și *ceramica de Horezu* (inclus în patrimoniu UNESCO în 2012). În 2012 s-au propus *colindatul în ceata bărbătească*, *oina* și *pelerinajele* de la Mănăstirea Moisei din județul Maramureș și Șumuleu Ciuc din județul Harghita.

Patrimoniul natural recunoscut de UNESCO cuprinde : *Delta Dunării* (obiectiv înscris în 1991) și *Pietrosul Mare, Retezat, Delta Dunării transfrontalier cu Ucraina* (obiective înscrise în lista UNESCO-MAB de Rezervații ale Biosferei). În anul 2011 au început demersurile pentru includerea celor mai valoroase păduri din România în Patrimoniul UNESCO pentru că: eco-regiunea carpatică are 322.000 hectare de astfel de păduri virgine, dintre care marea majoritate, 250.000 ha, sunt în România (18% sunt arii protejate); România deține cea mai mare suprafață de pădure de fag din arealul euro-asiatic – aproximativ 2.000.000 ha., (peste 30% din suprafața împădurită a țării).

Punerea în valoare a moștenirii rurale a patrimoniului cultural, imaterial și natural s-a realiza, în principal, prin promovarea diferitelor forme de *turism*, a produselor silvice, a produselor tradiționale agricole.

Tendențele conservării și transmiterii tradițiilor rurale sunt următoarele:

- permanentizarea introducerii, elementelor esențiale din patrimoniul cultural, imaterial și natural în lista Patrimoniului Universal Cultural,
- refacerea unor sărbători, obiceiuri și reintroducerea lor în calendarul tradițional al sărbătorilor/celebrărilor rurale locale,
- multiplicarea piețelor cu produse tradiționale-alimentare, silvice-în spațiul urban,
- fenomenele negative s-au multiplicat: pierderea activităților meșteșugărești, a tehnologiilor tradiționale, asimilarea neselectivă a valorilor urbane.

11.6.2. Strategii pentru revitalizarea ruralului prin conservarea patrimoniului cultural

Strategiile pentru revitalizarea ruralului prin conservarea patrimoniului cultural cuprind măsuri, acțiuni determinative pentru: stoparea fenomenelor culturale negative (preluarea valorilor urbane neconcordanțe cu specificul vieții rurale, schimbarea sensului utilizării unor instituții culturale rurale); reechilibrarea structurală a bugetelor alocate modernizării culturale; creșterea acțiunilor de conservare, protejarea moștenirii culturale.

Orientările strategice corespunzătoare cerințelor culturale ale spațiului rural, care prin efectele implementării, convergente și integrate, sunt axate pe conservarea patrimoniului cultural, pe reducerea fragilizării culturale. Inițiativele de conservare culturală trebuie însoțite de o planificare consistentă care să conserve și unde este posibil să restaureze obiectivele istorice, să mențină stilul arhitectonic tradițional și să conserve așezările istorice.

I. Strategii pentru consolidarea solidarității rurale prin optimizarea raporturilor intergeneraționale și stimularea atașamentului față de comunitățile locale

Orizont 2014. Obiectiv principal-Crearea unei bune guvernante locale în scopul ameliorării solidarității locale

Direcții strategice:

1. *Monitorizarea și gestionarea* problemelor demografice și sociale ale mediului rural local de către autoritățile locale în parteneriat cu organizațiile societății civile rurale.
2. *Dezvoltarea economiei sociale* prin implicarea actorilor rurali relevanți (asociații intracomunale, ONG, asociații, instituții publice)
3. *Îmbunătățirea accesului și participării* grupurilor vulnerabile atât pe piața muncii (tineri, femei) cât și în viața socială locală.
4. *Promovarea egalității de șanse educaționale, culturale, sociale.*

Orizont 2020 Obiectiv principal: *Creșterea solidarității rurale prin consolidarea raporturilor intergeneraționale și a sentimentului apartenenței locale.*

Direcții strategice:

1. *Construirea formelor instituționale prin care societatea civilă monitorizează și gestionează patrimonial cultural local.*
2. *Construirea comportamentului participativ la soluționarea problemelor de patrimoniu, în mod deosebit formarea obișnuințelor, atitudinilor participative specifice generației tinere.*

II. Strategii rurale de organizare și leadership prin implementarea programului LEADER (proiecte integrate)

Orizont 2014 - Obiectiv principal: *Identificarea nevoilor locale, întărirea capacității de dezvoltare și implementarea strategiilor locale de dezvoltare în vederea conservării patrimoniului rural și cultural.*

Direcții strategice:

1. Identificarea nevoilor locale specifice și reconstruirea nevoilor culturale;
2. Identificarea și valorificarea resursele culturale locale utilizând proiectele integrate specifice programului LEADER;
3. Continuarea activităților de renovare și dezvoltare a satelor.

Orizont 2020 – Obiectiv principal: *Întărirea capacității de dezvoltare și implementarea strategiilor locale de dezvoltare în vederea conservării patrimoniului rural și cultural.*

Direcții strategice:

1. Mobilizarea actorilor locali, a nucleelor instituționale de a prelua monitorizarea, gestionarea, dezvoltarea zonelor rurale prin întocmirea strategiilor axate pe valorificarea moștenirii culturale;
2. Colaborarea cu alte teritorii rurale pentru schimb și transfer de experiență prin crearea de rețele rurale de monitorizare, gestionare și valorificarea moștenirii culturale.

III. Strategii pentru dezvoltarea ecoturismului

Anul 2014 Obiectiv principal *Crearea condițiilor de dezvoltare a ecoturismului la nivelul ariilor protejate și în zonele din vecinătatea acestora, urmărindu-se realizarea unui produs ecoturistic competitiv pe plan național și internațional.*

Direcții strategice:

1. Dezvoltarea infrastructurii specifice ecoturismului în interiorul și în apropierea ariilor protejate de interes național, internațional și comunitar;
2. Promovarea tradițiilor și meșteșugurile și încurajarea afacerilor la nivel local, prin organizarea de festivaluri, târguri, precum și prin diverse forme de publicitate.

Anul 2020 Obiectiv principal: *Dezvoltarea ecoturismului la nivelul ariilor protejate și în zonele din vecinătatea acestora, urmărindu-se realizarea unui produs ecoturistic competitiv pe plan național și internațional.*

Direcții strategice:

1. Crearea sistemului de networking, în care asociațiile de dezvoltare a ecoturismului vor fi interconectate sub forma unei platforme web, care va servi ca mijloc de comunicare și schimb de informații. De asemenea, platforma va avea rolul de coordonare a activităților de **promovare** a destinațiilor cu potențial ecoturistic.
2. Încurajarea economiei autentice, cu sprijinirea activităților tradiționale. **Ecoturismul** va trebui să fie integrat în planurile de dezvoltare locală ale localităților aflate în cadrul destinațiilor ecoturistice.
3. Modernizarea infrastructurii rurale în scopul promovării **peșterilor, cetăților dacice, siturilor medievale** și altor destinații care vor fi stabilite ca ecoturistice. Vor fi încurajate diversele forme de **agrement**, de la plimbatul cu sania la photo-hanting și punți suspendate. Vor fi create **ecomuzee**, iar arhitectura în zonele ecoturistice va fi limitată la 15 - 25 de modele de construcții pe modelul căsuțelor din zonă.

IV. Strategii de protejare și dezvoltare a patrimoniului silvic

Anul 2014. Obiectiv principal: *Demararea acțiunilor de conservare a pădurilor virgine*

Direcții strategice:

1. Stabilirea criteriilor de identificare a pădurilor virgine.
2. Finalizarea identificării și cartării pădurilor virgine.

Anul 2020. Obiectiv principal *Protejarea patrimoniului natural prin conservarea și dezvoltarea arealelor cu păduri virgine*

Direcții strategice:

1. Identificarea mecanismelor financiare alternative pentru compensarea proprietarilor de păduri virgine;
2. Înființarea “Catalogului Național al Pădurilor Virgine din România”, instrument oficial de evidență
3. Incluziunea pădurilor virgine în tipul funcțional I (TI): păduri cu funcții speciale pentru ocrotirea naturii, pentru care, prin lege, este interzisă orice fel de exploatare de lemn sau alte produse, fără aprobarea autorităților competente prevăzute de lege.

Bibliografie

1. Cazacioc, T (2013) România pe drumul de la colonie alimentară la gastronomie locală, aricol Contributors.ro <http://www.contributors.ro/editorial/romania-pe-drumul-de-la-colonie-alimentara-la-gastronomie-locala/>
2. Ciolos, D, Luca, L, Giurca D, (2010), *20 de ani în căutarea unei coerențe în politicile agricole din România*, în volumul "După douăzeci de ani" (vol. I), coord: Murea, R, Boari, V, Vlas, N, Editura Institutul European, Iași
3. Giurca, D,(coord) Alexandri, C, Rusu, M, (2012), *Reforma Politicii Agricole Comune în contextul perspectivei bugetare post-2013*, Studii de strategie și politici, Institutul European din România, http://www.ier.ro/documente/spos_2011/SPOS_2011_nr_1_RO-EN.pdf.
4. Luca, L, (coord) Cionga, C, Giurca, D, (2012), *Consolidarea exploatațiilor agricole fermelor*, Editura Economică
5. Luca, L. (2011) – *Subvenție multianuală, decuplată de suprafață: o propunere românească pentru viitorul fermelor mici din Europa*, CRPE, București.
6. Otiman, P.I. (2012) – Structura agrară a României, o mare (și nerezolvată) problemă socială și economică a țării, în "Economie Agrară și Dezvoltare Rurală", An IX, Nr.1, pp 3-24, Editura Academiei Române, București.
7. Otiman, P.I. (coord.) (2011) – *Alternativele economiei rurale a României: dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*, Editura Academiei Române, București.
8. *** Banca Națională a României, Cursuri de schimb; www.bnro.ro
9. *** EC – DG Agri, (2010), Situation and Prospects for EU Agriculture and Rural Areas, EC - Directorate General for Agriculture and Rural Development, <http://ec.europa.eu>.
10. *** EC – DG Agri, (2011) – Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor, „Un buget pentru Europa 2020” - <http://www.madr.ro/pages/afaceri-europene/propunere-regulament-ce-627.pdf>.
11. *** EC – DG Agri, (2011), Agriculture in the EU Statistical and Economic Information. Report 2010, Directorate General for Agriculture and Rural Development.
12. *** EC (2010) – *Comunicarea „Politica Agricolă Comună în perspectiva anului 2020”*, DG Agri, Bruxelles. EC – DG Agri, (2011), A Short Guide of the European Commission’s Proposals for EU Rural Development after 2013, EC - Directorate General for Agriculture and Rural Development, <http://enrd.ec.europa.eu>.
13. *** EC (2010), Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European, Comitetul Regiunilor și Banca Europeană de Investiții – Concluziile celui de-al cincilea raport privind coeziunea economică, socială și teritorială: viitorul politicii de coeziune http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/pdf/conclu_5cr_part1_ro.pdf.
14. *** EC (2011, a) – *CAP post 2013 Impact Assessment. Annex 3: Direct payments*, DG Agri, Bruxelles.
15. *** EC (2011, b) – *Regulamentul de stabilire a unor norme privind plățile directe acordate fermierilor prin scheme de sprijin în cadrul PAC*, DG Agri, Bruxelles.
16. *** EC (2011, c) – *Regulamentul privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din FEADR*, DG Agri, Bruxelles.

17. *** EC (2012), *Agricultural Policy perspectives, Member States Factsheets*, May 2012
18. *** Eurostat (2011) – *Food: From Farm to Fork Statistics*, Eurostat Pocketbooks
19. *** EUROSTAT, baza de date electronică
20. *** Institutul Național de Statistică, baza de date TEMPO On-line
21. *** Institutul Național de Statistică, Buletinul statistic de comerț internațional – BSCI, 2011-2013
22. *** Institutul Național de Statistică, seria Anuarul Sstatistic al României
23. *** OECD/FAO (2012). *Agricultural Outlook 2012-2021*, OECD Publishing, Paris
24. *** Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură, FAO, Rome, FAOSTAT, www.fao.org;

Anexe